

Meister Eckhart

**KNJIGA
BOŽANSKE UTJEHE**

Traktati i propovijedi

Naslov izvornika

Meister Eckehart

DEUTSCHE PREDIGTEN UND TRAKTATE

Carl Hanser Verlag, München, 1963.

IZ UVODA U NJEMAČKO IZDANJE

Eckhart je rođen 1260. godine nedaleko od Gothe, u Hochheimu, u Tiringiji, podrijetlom iz plemićke loze. Mlad je stupio u samostan dominikanskog Reda propovjednika u Erfurtu. Mora da je uprava Reda ubrzo spoznala Eckhartovu izuzetnu nadarenost za učiteljstvo i upravu, jer on već zajedno obnaša dvije važne službe kad nastaje najranije nama poznato djelo na njemačkom jeziku: »Poučni govori«, »die der vicarius von türingen, der pryor von erdfortt, bruder eckhartt predierordens mit solchen kindern geredtt haud, die in diser rede fragten vil dings, da sie saßen in colaczionibus mit einander.« To su čitanja za stolom za pripadnike njegova samostana, i ona već nose jasno prepoznatljive crte učitelja čitanjem i životom, u neodoljivoj sili njegova prodorna govora i smiono nepromašiva zahvata kojim se ogoljuju najtajniji pomaci u dubini duševnog Ja: »Čovjek se ne treba zadovoljiti mišljenim Bogom; jer kad ta misao prođe, prolazi i taj Bog. Nego treba imati bivstvenog Boga, koji je daleko uzvišen iznad čovjekovih misli i svakog stvočenja.« »Ljudi ne bi trebali toliko razmišljati što da *čine*; nego bi trebali promisliti što da *budu*.« »Jer ne posvećuju djela nas, nego mi trebamo posvetiti djela.« Ne reci: »Uskoro bih želio«, nego: »Ja hoću da to sada tako bude!«, pa bi u ovoj veoma snažno sabranoj volji jedan jedini korak učinjen naprijed »bio bolji nego da se bez njega prijede more«, pa ako bi u toj volji jednom i posrnuo, nemoj odustati, jer »zbog toga što katkada među žito padne kukolj, ne treba odbaciti plemenito žito.«

Kad su nastali ovi »Poučni govori«, ne može se sa sigurnošću reći, vjerojatno potkraj 13. stoljeća, nakon što se Eckhart vratio u rodnu Tiringiju sa *studium generale* Reda u Kölnu, gdje je možda kao učitelja slušao i Nijemca Alberta Velikog. Jedva je shvatljivo da se moglo sumnjati u autentičnost ovih »Govora«, sastavljenih od pojedinačnih čitanja za stolom. Ne samo da dikcija, ritam i stil ovog djela već posve raspoznatljivo odaju kasnije slavljeno propovjednika: sržne i temeljne misli »Govora«

također već anticipiraju dosta toga što će Eckhart naviještati u svojim kasnijim propovijedima; mnoge od ovih misli već stoje u jednakoj ili bar sličnoj formulaciji u tom prvencu kao i u »Knjižici božanske utjehe«, najznačajnijem i najzrelijem nje-mačkom djelu tog mistika.

Uho uprave Reda bilo je otvoreno za tonove genijalnog analitičara duše i zanosni polet očaravajućeg govora. Osjećalo se da je u ovim »Govorima« jedan smion duh razmahao svoja krila, pa je donesena odluka da mu se dade prostor za uzlet. Brata Eckharta poslali su godine 1300. na *studium generale* St Jacques na pariškom sveučilištu, duhovnoj prijestolnici tadašnjeg Zapada. Već nakon dvije godine, 1302, postigao je Eckhart naslov magistra nakon što je kao baccalaureus održao na pariškom sveučilištu obvezatna predavanja o »sentencijama« Petra Lombarda. Nakon njegova povratka iz Pariza, izabrao je kapitul Reda u Erfurtu, godine 1303, »Meistera« – kako ga se sada naziva – za prvog provincijala novoosnovane saske provincije Reda. Četiri godine kasnije afirmiranom su provincijalu prenijeli, pored njegove visoke službe, još i službu generalnog vikara obezglavljene češke provincije, sa zadatkom da provede odlučnu reformu zapuštenih čeških samostana. Théry je nedavno iznio razloge, iako ne baš uvjerljive, za mišljenje da je Eckhart za vrijeme svoga češkog vikarstva sastavio svoju čuvenu »knjigu utjehe« za napaćenu ugarsku kraljicu Agnezu, nakon umorstva njezina oca, kralja Albrehta I vojvode austrijskog, godine 1308. Tko ovu »Knjižicu božanske utjehe« čita zajedno s tzv. govorom »O čovjeku plemenita roda«, s kojim je usko povezana, bit će, osobito u uvodnim dijelovima »knjige utjehe«, iznenađen i zapanjen time da je jedna žena s početka 14. stoljeća mogla u svojoj patnji biti tješena krajnje suptilnim, apstraktnim a isto tako i teško razumljivim spekulacijama o metafizičkom suodnosu pravednika i pravednosti i suodnosu ostalih *perfectiones spirituales* (duhovnih savršenosti) sa svojim zemaljskim nosiocima, spekulativnim pitanjima o Presvetom Trojstvu itd. Za tu činjenicu – koja nama današnjim ljudima izgleda tako čudna i nepojmljiva – naći ćemo objašnjenje u tome što je Eckhart stajao u velikoj tradiciji platonsko-neoplatonskog mišljenja, kakvo je ostalo živo kroz nastavljanje i preoblikovanje od Platona i Plotina preko Prokla, Pseudo-Dionizija, Scotusa Eriugene, viktorinaca, do Alberta Velikog i njegovih učenika Huga Riplina i Ulrika Engelbertia. Za ovaj realizam neoplatonskog mišljenja svijet platonskih ideja, svijet vječnih prauzora pojedinačnom bitku zemaljskih stvorenja, bio je neprolazno savršeni svijet nerazorivog bitka i s time neiscrpljivo vrelo božanske utjehe

zemaljskom čovjeku, izloženom trajnom nastajanju i nestajanju te njegovim mukama. Da ova krasna »knjižica utjehe« nije pružala utjehu samo kraljici Agnezi i da su njezin sadržaj, bremenit teškim spekulacijama i mislima, razumijevali tek nedovoljno, a često i nikako, to pokazuje velika raznolikost i netočnost sačuvanih rukopisnih tekstova, a to jasno pokazuje i okolnost da su u kasnijem Eckhartovom inkvizicijskom procesu niz mjesta iz »knjige utjehe« učinili posebnim predmetom optužbe i ispitivanja.

U godini 1310, već čuvenom Meisteru rado bi bila povjerena na upravljanje južnonjemačka, alemanska provincija, da oštro rivalstvo s franjevcima nije zahtijevalo najoštromniju i najsmioniju glavu Reda na katedri u Parizu. I tako generalni kapitul u Napulju nije potvrdio izbor Eckharta za južnonjemačkog provincijala, nego je Meistera poslao po drugi put za katedru na pariško sveučilište. Tijekom svoga prvog boravka u Parizu Eckhart je u jednoj od svojih *Quaestiones Parisienses* izvojevao kako osebujnu tako i smionu i izazovnu raspravu s generalom franjevaca Gonsalvom de Vallebona. Možemo zacijelo pretpostaviti da je Meister tijekom svoga drugog boravka u Parizu, a ne znamo koliko je on trajao, udario temelj velikom *Opus tripartitum* na latinskom jeziku, »trodijelnom djelu« koje nam je očuvano samo u ulomcima, a on ga zacijelo nije nikad ni dovršio.

Već 1314. nalazimo Eckharta u Strasbourgu kao upravitelja tamošnjeg dominikanskog samostana, u središtu snažnim životom procvale njemačke mistike, kao njezina neospornog i oduševljeno čašćenog duhovnog vođu. Ovdje, u Strasbourgu, bio je Meister daleko preko njemačkih granica slavljani propovjednik, u zenitu svoje slave i svoga uspjehom okrunjena djelovanja. Sigurno je velik dio njegovih uzbudljivih pa i izazovnih propovijedi održan tijekom strazburškog razdoblja u mnogim ženskim samostanima, kao pravim rasadnicima i središtima mističkog duha i života, pa su prvotno, nakon izgovorene riječi, one pribilježene u bilježnicama njegovih slušateljica, s više ili manje razumijevanja, odnosno nepotpuno i s pogreškama.

Još jednom – opet ne znamo kada – Red je dao svomu Meisteru glas povjerenja kad ga se kao šezdesetgodišnjaka pozvalo na katedru pri *studium generale* u Kölnu, koju je nekada držao Albert Veliki. Ovdje je međutim čuvenog mistika imala snaći njegova sudbina i potamniti mu životnu večer. Nadbiskup kelnski Heinrich von Virneburg, koji je s naglašenom revnosti provodio progon tada veoma raširenih sekta, osobito begharda i »Braće slobodnog duha«, pokrenuo je 1326. protiv Eckharta in-

kvizicijski postupak zbog širenja po vjeru opasnih učenja, u propovijedima pred pukom, na njemačkom jeziku. Spisi o tom postupku provedenom u Kölnu sačuvani su nam, u prijepisu, u jednom rukopisu gradske knjižnice u Soestu. Oni obuhvaćaju zapisnik dviju rasprava pred inkvizicijskom komisijom sastavljenom od nadbiskupa, u kojima je Eckhartu radi zauzimanja stava odnosno obrane prvo predočeno 49 tekstualnih mjesta izvađenih i inkriminiranih iz njegovih latinskih djela, iz »Knjižice božanske utjehe«, kao i njegovih njemačkih propovijedi, a kasnije još jednom 59 osumnjičenih izvadaka samo iz njemačkih propovijedi. Eckhart je na obje rasprave ne samo pojedinačno odgovorio na napade i zamjerke nego je ujedno zauzeo stav prema inkvizicijskom postupku u cjelini. Način na koji on to čini i što suprotstavlja svojim istražiteljima odaje ponosnu samosvijest genija koja vidi da nije shvaćena zbog ograničenosti sitnih duhova. Najprije ustanovljuje da on prema povlasticama svoga Reda ne treba odgovarati ni pred jednim sudištem osim pred sudištem pariškog sveučilišta i pred papinskim sudištem, ali je dragovoljno spreman i ovdje odgovarati da se ne bi možda povjerovalo da kukavički izmiče objašnjenju. On s pravom sumnja da bi se protiv njega bilo nešto poduzelo kad bi njegova slava u narodu i njegova revnost za pravednost bile manje. On se s osjetnom ironijom čudi što mu iz njegovih spisa i riječi nisu zamjerali puno više stvari, jer je on dao stotine izjava koje ograničenost njegovih kritičara ne razumije. On je doduše svjestan da je o onom izvanrednom pisao i govorio smiono i neobično; ali se o uzvišenim stvarima i može naviještati samo uzvišenim riječima, s emfatičnim izrazom i ponesenom dušom. On se doduše zasigurno može varati, ali ne i biti heretik, jer je to stvar volje. Kad mu se proces oteže, Eckhart apelira, 24. siječnja 1327. u jednom protestnom spisu, koji daje pročitati pred nadbiskupskom inkvizicijskom komisijom svom subratu Konradu von Halberstadtu, na papu u Avignonu i obraća se 13. veljače jednom javnom izjavom u dominikanskoj crkvi, nakon propovijedi, na puk. I ovu izjavu on najprije daje pročitati Konradu von Halberstadtu na latinskom jeziku s propovjedanice, a onda je, rečenicu po rečenicu, prevodi na njemački. U njoj svečano poziva Boga za svjedoka da je prema svojim moćima u cijelom svom životu izbjegavao svaku zabludu u vjeri i svako ogrešivanje o moral. Uspije li prema tomu nekome, izjavljuje on, dokazati mu neku zabludu koju je on napisao, izrekao ili propovijedao, javno ili tajno, on sve to rečeno pred narodom opoziva. Ponovo naglašava da je puno toga što je on kazao pogrešno shvaćeno, da su osobito njegovi ponavljani izričaji o

»nečemu u duši« što je u sebi nestvoreno i nestvorivo od božanskog plemstva, krivo protumačeni u grubo panteističkom smislu, usprkos njegovim višekratnim objašnjenjima. Sve to međutim nije djelovalo. Njegov priziv na papinsku Stolicu predbačen mu je kao neosnovan i nije se htjelo proslijediti ga. Meister je doduše tada sam otputovao u Avignon i još se jednom branio pred istražnom komisijom sazvanom od pape, pred kojom je bio iz Kölna zatraženi predmet ispitivanja da bi bio preispitan. Sačuvan nam je srećom i »nalaz« što ga je sastavila papinska komisija u Avignonu. Ta komisija smanjila je doduše veliki broj inkriminiranih članaka tzv. kelnskog »obrambenog spisa« na 28 članaka bule Ivana XXII »In agro dominico« od 27. ožujka 1329, od kojih je 17 osuđeno kao heretično a 11 kao sumnjivo za heretičnost. Protiv svakoga tko bi te izričaje širio dalje trebalo je postupiti kao protiv heretika. 15. travnja papa je odredio da kelnski nadbiskup javno obznani bulu na području svoje nadbiskupije. Eckhart više nije doživio tu svoju osudu. Bula govori o njemu kao pokojniku i čovjeku koji je prije svoje smrti opozvao sve ono što se u njegovim spisima i propovijedima odlukom apostolske Stolice pokaže kao heretično, pogrešno ili po vjeru opasno. Smijemo predmnijevati da je Meister umro i pokopan između 1327. i 1329. u Kölnu (ili Avignonu).

Otada je proteklo više od šest stoljeća. Meister međutim, nakon što je stoljećima bio pao u gotovo potpun zaborav, danas živi u izvornoj snazi svoga ostavljenog djela. Autentičnost krupno zacrtanog latinskog *Opus tripartitum*, predanog pod njegovim imenom, izvan svake je sumnje. Ovo »trodijelno djelo«, kako kaže i njegovo ime, sadrži tri dijela: *Opus propositionum*, *Opus quaestionum* i *Opus expositionum*. Do nas je u bitnome stigao jedino treći dio, *Opus expositionum*, što sadrži niz komentara Svetoga Pisma, uz knjige Postanka, Izlaska, Mudrosti i Ivanovo evanđelje, po dva govora (sermone) i čitanja (lectiones), uz Knjigu Sirahovu, kao i *Opus sermonum*, tj. nekoliko više-manje izvedenih skica za propovijedi na latinskom jeziku. Za prva dva dijela velikog djela očuvani su samo predgovori (prolozi) uz opći prolog, *Prologus generalis*, u *Opus tripartitum*. Ostaje neizvjesno da li je nekoliko kvestija koje je Eckhart sastavio tijekom svoja dva boravka i naučavanja u Parizu i koje u osobitosti i smionosti spekulacije nose pečat velikog mistika, trebalo biti uključeno u *Opus questionum*. Sigurno je da je Eckhart stvorio daljnja latinska djela, koja stoje izvan okvira velikoga glavnog djela, *Opus tripartitum*, kao samostalni radovi: jedna *Collatio in libros Sententiarum*, dakle jedno uvodno predavanje uz izlaganje sentencija koje je Eckhart držao prili-

kom prvog boravka u Parizu u svrhu postizanja časti magistra, jedno tumačenje (Tractatus super Oratione Dominica) i jedna propovijed u čast Sv. Augustina (Sermo die b. Augustini Parisius habitus), koja nam je prenesena (reportatus) u jednoj bilježnici. Ukupno Eckhartovo djelo na latinskom jeziku ostalo je impozantan torzo, Meister nije dovršio *Opus tripartitum*. A ovaj torzo nam je očuvan tek u malo rukopisa, što dokazuje da latinsko djelo pariškog magistra nije naišlo na veliku raširenost i odjek, ako zanemarimo svakako veoma dubok utjecaj ovoga *Opus tripartitum* na Nikolu Kuzanskog.

Posve je drugačije s Eckhartovim djelom na njemačkom jeziku. Na njemu počivaju Meisterova slava i usud. Obilje od preko 200 rukopisa – a broj bi se daljnjim otkrićima mogao povećati – pruža nam ono što se od propovijedi, traktata i manjih predaja u obliku izreka na ovaj ili onaj način izdaje kao Eckhartovo djelo, ili je kao takvo bilo u upotrebi. Jedan od glavnih problema u proučavanju Eckharta jest pitanje autentičnosti ovih rukopisnih tekstova, u čije se autorstvo uslijed pretjerane skepse i bespomoćnosti dugo sumnjalo, u gotovo cijelom opsegu Eckhartova predanog djela na njemačkom jeziku. Što dalje napreduje rad na velikom cjelokupnom izdanju latinskih i njemačkih djela, to će jači i pouzdaniji bivati kriteriji na temelju kojih se možemo nadati rješavanju problema autentičnosti pojedinih predanih tekstova, propovijedi, a posebno i traktata, no utoliko više rasti i povjerenje u autentičnost ovih tekstova iz predaje. A rast će i mogućnost pa i – premda dugoročno uvijek tek relativna – sigurnost da će se dijelom veoma iskvareni njemački predani tekstovi, osobito propovijedi, izliječiti od svojih svakovrsnih iskvarenosti te da će se ti tekstovi obnoviti, ako ne u svojoj posve izvornoj doslovnosti, a ono barem u obliku koji prenosi Eckhartovu izvornu misao pa u velikoj mjeri i njegov tako karakteristični slog. Te su propovijedi doduše do nas došle tek u kopijama bilježnica njegovih slušatelja, nakon izgovorene riječi čuvenog propovjednika, pomiješane sa svjesnim i nehotičnim iskrivljenjima i svakovrsnim pogreškama, izostavljanjima i interpolacijama, neshvaćanjima i namjernim izmjenama u formulaciji i mislima. Samo neizbrisivi i uvijek prepoznatljivi slog smione i duboko zasijecajuće ekhartovske riječi svijetli još i u najgroznijoj iskrivljenosti i najbeznačajnijem neshvaćanju.

Već davno prije nego je Meisteru u procesu i u papirskoj buli uopćeno predbačeno da (je) »dogmatizavit multa fidei veram in cordibus multorum obnubilantia, que docuit quam maxime in suis praedicationibus coram vulgo simplicibus« (tvrdio mnoge stvari koje su zamagljivale pravu vjeru u srcima mnogih, što je,

štoviše, učio u propovijedima pred priprostim pukom«, mora da je Meister čuo tužbu da on profanira visoku skolastičku školsku učenost time što je s propovjedaonice pruža priprosto – neukom puku. On je međutim na kraju visoko duhovne »Knjižice božanske utjehe« bio odgovorio na taj prigovor: »Ako neuke ljude ne treba poučavati, onda nitko nikad neće biti poučen. . . Jer se neuke poučava zato da oni od neukih postanu poučeni. Kad ne bi bilo ničega novog, ništa ne bi postalo staro.« A ako već mnogi grubi, ograničeni čovjek izjavljuje da nije istina mnogo toga što je on napisao u ovoj knjizi utjehe pa i drugdje, on uzvraća pozivajući se na Augustina u prvoj knjizi njegovih »Ispovijesti« (»Confessiones«): »Što ja tu mogu ako to netko ne razumije?« »A on (tj. Augustin) na drugome mjestu kaže da je očito odveć sebljubiv onaj čovjek koji hoće zaslijepiti druge da bi ostalo sakriveno njegovo sljepilo. Meni je dovoljno da je u meni i u Bogu istinito to što ja govorim i pišem. Tko vidi štap uronjen u vodu, čini mu se taj štap kriv(im), iako je on posve prav, a to dolazi odatle što je voda grublja od zraka; svejedno je taj štap, kako u sebi tako i u očima onoga koji ga gleda samo u čistoći zraka, prav a ne kriv.«

Meister je bio potpuno svjestan smionosti svoje riječi i visine svoga duhovnog uzleta. Nitko mu nije trebao reći da govori iznad glava priprostog puka, da on u tim glavama ograničene moći shvaćanja može izazvati zbrku i da ga u svakom slučaju može shvatiti (tek) malo srodnih duhova: »Kad biste vi mogli spoznavati mojim srcem, zacijelo biste razumjeli što kažem; jer to je istinito i Istina to sama govori«, kaže on u svojoj »Propovijedi o gradiću«, a istom mišlju, da se jednako može samo jednakim spoznati, zaključuje on jednu od svojih najdubokoumnijih i najsmionijih propovijedi: »Tko ovaj govor ne razumije, neka time ne zabrinjava svoje srce. Jer dok čovjek nije izjednačen s tom istinom, on dotle neće razumjeti ovaj govor. Jer to je nezastarta istina, što je došla neposredno iz Božjeg srca.«

Pa ipak: koliko god da je za mnoštvo mogao i biti nedokučiv njegov duhovni uzlet, koliko god da su njegovane nečuvene riječi u duše njegovih slušatelja padale sablažnjivo i zbunjujuće, njega je nezadrživo tjeralo da glasno i naširoko naviješta to spoznato, tu istinu, istinu o kojoj je rekao da je tako plemenita da kad bi se »Bog mogao odvratiti od istine, ja bih se vezao uz istinu i htio bih ostaviti Boga«. Ova je istina izbijala moćnim nagonom iz njegove nutrine u izvanjsku, govorenu i dalekosežnu riječ njegove propovijedi: »Tko je ovu propovijed razumio, ja mu je zacijelo priušćujem. Da ovdje nije nikoga bilo, ja bih je morao ispropovijedati ovoj škrinjici za milodare.« Ali to što je

Meister izlagao oduševljenim slušateljima u svojim njemačkim propovijedima nije ni u kom slučaju bila gola skolastička katedarska mudrost, to je bilo ujedno i manje i beskrajno mnogo više.

O Eckhartu su rekli da njegovu veličinu čini to što on ustvari ima samo jednu jedinu misao, doduše jednu misao, dovoljno duboku i uzvišenu za život kao i za umiranje. Ta jedna Eckhartova temeljna i sržna misao iz koje su sve ostale razvijene, na koju su s druge strane sve orijentirane, jest misao o rađanju Riječi u duši. Tko nije shvatio da rađanje Sina po Božanskom Ocu u iskri duše sačinjava jedini povod, sadržaj i cilj Eckhartove propovijedi, pa njegovim izlaganjima, gotovo bih rekao, daje neku veličanstvenu jednozvučnost, taj je Eckharta krivo shvatio. Tomu nedostaje vezno i orijentacijsko središte u Eckhartovu duhovnom posjedu, čiji mu se smisao ne razotkriva nego se za njega sapliće u nerazmrsivu zbrku protuslovlja i nejasnoća te on od drveća ne vidi šumu. Taj ne vidi da je Eckhart spekulativni mistik, da je on posjedovao – duboko urođen u svoje biće – onaj *intuitus mysticus*, dubinski pogled koji je svu mnogostrukost u sve-jednomu bitku vidio dokinutu i sažetu u Jedno. Taj ne vidi da putovi spekulativnog mišljenja ovog mistika streme jednom unaprijed određenu cilju: onoj *unio mystica* u rađanju Riječi. Njegovo mistično-intuitivno zrenje davalo je Eckhartu izvjesnost da bi bivstvena jezgra ljudske duše i temelj božanskog bitka nekako morali biti istog ustrojstva, da su čovjek i Bog dubinski u svom bitku međusobno povezani na način koji se ne da potpuno pojmiti ni izreći u ograničenu pojmu. Shvatiti karakter ove povezanosti ujedno je i pokretačka sila i cilj njegove još veoma osporavane spekulacije o bitku i njegova zagonetnog učenja o dubinskom temelju duše.

Napomena prevodioca

Uobičajilo se da se biblijska mjesta navode prema najprihvaćenijem objavljenom prijevodu. Odstupio sam od toga pravila, jer Eckhart biblijska mjesta rijetko citira a redovito parafrazira, slobodno ih varirajući, kako to iziskuje razvijanje njegove misli. Doslovno preuzimanje »kanoniziranog« prijevoda tako bi predstavljalo nasilje nad Eckhartovim izvornikom.

Kao što se vidi iz (dijela) Uvoda u njemačko izdanje, Eckhartovi njemački spisi ustvari su nam preneseni preko bilježaka njegovih slušatelj(ica) i nisu autorovi zapisi. Brojna njemačka izdanja dosta se međusobno razlikuju, a kritičko izdanje još uvijek je u pripremi. Stoga pojedina mjesta ostaju (a neka će vjerojatno i nakon kritičkog izdanja ostati) nejasna. Nisam se upuštao u to da prijevod bude jasan i dorečen ondje gdje je izvornik nedorečen. Mjestimične nejasnoće neće, vjerujem, bitno umanjiti korisnost čitalačkog napora.

Nejasnoće su u izvorniku donekle riješene bilješkama. One su međutim toliko opsežne da bi izuzetno opteretile hrvatsko izdanje. Zato su ispuštene. Njemačko je izdanje naime moglo računati s brojnim stručno i kritički zainteresiranim čitateljima, kakvih je kod nas malo. Ti malobrojni uglavnom imaju mogućnost posegnuti i za njemačkim izvornikom.

TRAKTATI

POUČNI GOVORI

Ovo su govori vikara iz Tiringije, erfurtskog priora brata Eckharta, iz Reda propovjednika, kad je odgovarao onoj (duhovnoj) djeci koja su ga pitala o mnogim stvarima, dok su zajedno sjedili uz večernje razgovore.

1

O PRAVOM POSLUHU

Pravi i savršeni posluh jest krepost nad svim krepostima, i bez ove se kreposti ne može zbiti ni činiti nijedno djelo, ma kako veliko; kao što je, s druge strane, ma kako maleno i ma kako neznatno djelo vrednije kad je učinjeno u pravom posluhu, bilo to čitanje ili slušanje mise, molitva, razmatranje, ili što god možeš zamisliti. Uzmi opet neko djelo, koliko hoćeš nevrijedno, bilo to što mu drago: pravi ti ga posluh čini plemenitijim i boljim. Posluh na svaki način u svim stvarima postiže ono najbolje. Zaista, posluh nikad ne priječi i ne ometa, što god pojedinac činio, ni u čemu što dolazi iz *pravog* posluha; jer *taj* ne propušta ništa dobra. Posluh ne treba nikad zabrinjavati, njemu ne manjka nijednog dobra.

Gdje čovjek u posluhu izlazi iz svoga ja i odriče se onoga što je njegovo, baš tu Bog mora nužno nanovo ući; jer ako netko neće ništa za sebe, za nj mora Bog htjeti na isti način kao za sebe. Ako sam ja svoju volju predao u ruke moga starješine i sam za se ništa neću, onda Bog mora za mene htjeti, pa ako on u tomu nešto za mene propusti, to on ujedno propušta za sebe sama. Tako je u svemu: Gdje ja neću ništa za sebe, tu Bog za mene hoće. Sada pazi! Što on to mjesto mene hoće? U onomu što ja napustim od svoga ja, mora on nužno htjeti umjesto mene sve ono što on hoće za sebe sama, ni manje ni više, i na isti način na koji hoće za sebe. A ako Bog to ne bi činio – tako mi

istine koja Bog jest, onda Bog ne bi bio pravedan niti bi bio Bog, što je (ipak) njegov naravni bitak.

U pravom posluhu ne smije se nalaziti nikakvo »Ja hoću ova-ko ili onako«, nego samo savršeno prepuštanje onoga što je tvo-je. I zato u najboljoj molitvi koju čovjek može moliti ne treba navoditi ni »Daj mi ovu krepost ili ovaj način« ni »Da, Gospo-dine, daj mi sama sebe ili život vječni«, nego samo »Gospodine, ne daj mi ništa osim što ti hoćeš i kako hoćeš!« Ova molitva na-dilazi onu prvu kao nebo zemlju; i ako se molitva tako obavlja, onda je čovjek dobro molio: ako se u pravom posluhu izašlo iz svoga ja u Boga. Pa kao što pravi posluh ne treba poznavati ni-kakvo »Ja hoću tako«, to se od njega ne treba nikada čuti ni »Ja neću«; jer »Ja neću« jest pravi otrov za svaki posluh. Jer, kao što kaže Sveti Augustin: »Vjerni sluga ne teži za tim da mu se kaže ili dade ono što bi rado čuo ili vidio; jer njegova je prva, najviša težnja da čuje ono što se Bogu najviše dopada.«

2

O NAJSNAŽNIJOJ MOLITVI I NAJUZVIŠENIJEM DJELU

Najsnažnija i gotovo svemoćna molitva da se sve postigne i naj-dostojnije od svih djela jest ono koje proizlazi iz slobodna srca. Što je ono slobodnije, to su molitva i djelo snažniji, vredniji, dostojniji i savršeniji. Slobodnu srcu sve je moguće.

Što je slobodno srce?

Slobodno je ono srce koje nije ničim smučeno i ni za što na-vezano, koje nije ni na koji način vezalo ono što je njemu naj-bolje, te ni u čemu ne gleda ono što je njegovo, nego je, napro-tiv, posve uronjeno u predragu volju Božju, a odreklo se svoje. Čovjek ne može nikada obaviti ma i najmanje djelo koje ne bi odatle primalo svoju snagu i moć.

Moliti trebamo tako snažno da bismo poželjeli da se svi naši udovi i moći, oči kao i uši, usta, srce i sva osjetila na to usmjere; i ne treba prestati dok se ne osjeti da se stiglo na prag sjedinje-nja s onim koji je nazočan i kojemu se molimo, to jest: s Bo-gom.

3

O NEMIRNIM LJUDIMA KOJI SU PUNI TVRDOKORNOSTI

Ljudi kažu: »Ah, Gospodine, ja bih rado da se i ja slažem tako dobro s Bogom i da imam toliko pobožnosti i mira s Bogom kao i drugi ljudi, i želio bih da mi je kao i njima, ili da budem isto tako siromašan«, ili: »Sa mnom neće nikad biti dobro ako ni-sam tu ili tamo i ne činim tako ili onako, ja moram živjeti u tuđini ili u ćeliji ili u samostanu.«

Zaista, u tomu se uvijek krije tvoje ja i ama baš ništa drugo. To je tvrdokornost, pa makar ti to ne znaš ili ti se ne čini tako: nikad se u tebi ne podiže nemir koji ne dolazi iz tvrdokornosti, zapažalo se to ili ne. Što mi tu mnijemo da čovjek treba ovo izbjegavati a ono tražiti, možda ova mjesta i ove ljude i ove na-čine ili ovo mnoštvo ili ovaj posao – nije krivnja u tomu da te priječe taj način ili te stvari: to što te priječi u stvarima jesi ti, jer ti se naopako odnosiš prema stvarima.

Stoga prvo počni od sebe sama i *ostavi sebe!* Uistinu, ako naj-prije ne bježiš od sebe sama, kamo god inače htio bježati, naći ćeš prepreku i nemir, ma gdje to bilo. Ljudi koji mir traže u izvanjskim stvarima, bilo na mjestima ili u načinima, kod ljudi ili u djelima, u tuđini ili u siromaštvu ili u poniženju – što to god i kako god izrazito bilo, sve je to ipak ništa i ne daje mir. Potpuno naopako traže oni koji tako traže. Što dalje lutaju, to manje nalaze ono što traže. Oni idu kao netko tko promaši put: što dalje ide, to više zaluta. Ali što da on radi? Treba najprije ostaviti sebe, tada je sve ostavio. Zaista, da čovjek ostavi kra-ljevstvo a sama sebe zadrži, ne bi ništa ostavio. Ali ako čovjek ostavi sebe, što god tada zadržao – bilo to bogatstvo ili čast ili što mu drago – sve je napustio.

Uz riječi koje je rekao Sveti Petar: »Evo, Gospodine, mi smo sve ostavili« (Mt 19,27) – a on nije ostavio ništa nego običnu mrežu i svoju barčicu – jedan svetac kaže: Onaj tko malenkost voljko ostavlja, taj ne ostavlja samo to nego sve ono što svjetov-ni ljudi stječu, pa čak i sve za čim oni mogu samo žudjeti. Jer onaj tko ostavi svoju volju i sama sebe, taj je tako zbiljski na-pustio sve stvari kao da su bile njegovo slobodno vlasništvo i kao da ih je posjedovao s punom moći raspolaganja. Jer ono za čim *nećeš* da žudiš, to si sve predao i ostavio zbog Boga. Zato je naš Gospodin rekao: »Blaženi siromašni u duhu« (Mt 5,3), to znači: voljom. A u ovo ne treba nitko sumnjati: Da ima bilo ko-jeg boljeg načina, znao bi ga naš Gospodin, kao što je i rekao:

»Tko hoće mene slijediti, neka se najprije odreče sama sebe« (Mt 16,24); tomu se pridaje sva vrijednost. Usmjeri na sebe svu pažnju, i gdje nađeš sebe, tu se sebe odreci; to je od svega najbolje.

4

O KORISNOSTI OSTAVLJANJA KOJE TREBA PROVESTI NA NUTARNJI I VANJSKI NAČIN

Moraš znati da još nikad nijedan čovjek u ovom životu nije toliko ostavio sebe da ne bi nalazio da mora još više sebe ostaviti. Malo je ljudi koji to pravo uvažavaju i koji su u tome postojani. To je usklađena razmjena i pravedna trgovina: Koliko ti izađeš iz svih stvari, toliko, ni manje ni više, ulazi Bog sa svime svojim, ukoliko se u svim stvarima potpuno lišiš onoga što je tvoje. S tim počni i na to utroši sve što možeš namaknuti. Pravi ćeš mir naći tu i nigdje drugdje.

Ljudi ne bi trebali toliko razmišljati što bi trebali *činiti*; trebali bi radije razmisliti što bi *bili*. A kad bi bili dobri ljudi i njihov način djelovanja, njihova bi djela mogla sjati. Ako si *ti* pravedan, onda su i *tvoja djela* pravedna. Neka se ne kani svetost temeljiti na djelovanju; treba se radije svetost temeljiti na bitku, jer ne posvećuju djela nas, nego mi trebamo posvetiti djela. Kako god sveta bila djela, ona nas ne posvećuju utoliko što su djela, nego: ukoliko smo mi sveti i posjedujemo bitak, utoliko mi posvećujemo sva svoja djela, bilo to jelo, spavanje, bdijenje ili što god to bilo. Oni koji nisu od velika bitka, koja god djela činili, ništa od toga ne bude. Odatle spoznaj da sve nastojanje treba primijeniti na to da se dobar *bude*, a ne toliko na to što da se čini ili kakve vrste da budu djela, nego kakav da bude temelj tih djela.

5

UVAŽI ŠTO ČINI DOBRIMA BIT I TEMELJ

Temelj o kojem ovisi da su potpuno dobri bit i temelj bitka, odakle čovjekova djela dobivaju svoju dobrotu, jest ovaj: da je čovjekovo srce posve Bogu okrenuto. Sve svoje napore usmjeri na to da ti Bog postane velik, i da sve tvoje težnje i nastojanje budu k njemu okrenuti u svekolikoj tvojoj aktivnosti i pasivnosti. Doista, što više imaš toga, to bolja su sva tvoja djela, koje

god vrste bila. Drži se Boga, pa će ti on pružiti svu dobrobitnost. Traži Boga, pa ćeš naći Boga i (k tomu) svako dobro. Da, zaista, s takvim stavom mogao bi stupiti na kamen, pa bi to bilo u višem stupnju bogougodno djelo nego kad bi primao tijelo našega Gospodina, a pri tomu više išao za svojim, a namjera ti bila manje nesebična. Tko se Boga drži, i Bog se njega drži, a i svaka krepost. A ono što si prije *ti* tražio, sada traži *tebe*; za čim si prije *ti* tragao, sad to *za tobom* juri. Stoga: tko prijanja uz Boga, uz njega prijanja sve što je božansko, a od njega bježi sve što je od Boga različito i Bogu tuđe.

6

O OSAMI I O POSJEDOVANJU BOGA

Pitali su me: mnogi bi se strogo povukli od ljudi i rado bi bili trajno sami, pa bi o tomu ovisio njihov mir, i o tomu što bi bili u crkvi – da li je to ono najbolje? Tada sam rekao: »Ne!« A pazi zašto.

S kim je u redu, tomu je zaista pravo na svim mjestima i među svim ljudima. Ali s kim nije u redu, za nj je loše na svim mjestima i među svim ljudima. A s kim je u redu, taj ima Boga istinski uza se; tko pak istinski ima Boga, taj ga ima na svim mjestima, i na ulici i pored svega mnoštva, jednako kao u crkvi ili u pustinji ili u ćeliji; ako i na drugačiji način pravo ima njega i samo njega, onda takva čovjeka ne može nitko omesti.

Zašto?

Jer on jedino Boga ima i samo se na Boga osvrće, pa mu sve stvari samo Bogom bivaju. Takav čovjek Boga nosi u svim svojim djelima i na svim mjestima, i sva djela toga čovjeka sam Bog čini; jer djelo istinskije i zbiljskije pripada onomu tko ga prouzročuje nego onomu tko to djelo onda izvrši. Ako dakle samo i jedino Boga imamo pred očima, onda zaista on mora činiti naša djela, a njega u svim njegovim djelima ne može nitko omesti, nikakvo mnoštvo i nikakvo mjesto. Tako dakle toga čovjeka ne može nitko omesti, jer on ne želi i ne traži ništa i ništa mu ne godi osim Boga; jer se on sjedinjuje s tim čovjekom u svemu njegovu nastojanju. Pa kao što Boga ne može rastresti nikakva raznolikost, tako ni toga čovjeka ništa ne može rastresti ni umnogostručiti, jer on je jedno u onomu Jednomu u kojem je sva mnogostrukost Jedno i nemnogostrukost.

Čovjek treba u *svim* stvarima dohvatiti Boga i treba svoje srce naviknuti da stalno ima Boga nazočna u srcu i u nastojanju i

u ljubavi. Pazi na to kako si svomu Bogu okrenut kad si u crkvi i kad si u ćeliji; tu istu nastrojenost zadrži i ponesi je među mnoštvo i u nemir i u nesklad. A – kao što sam već počesto rekao – kad se govori o »skladu«, time se ne misli da treba smatrati jednakima sva djela ili sva mjesta ili sve ljude. To ne bi bilo uopće ispravno, jer molitva je bolje djelo nego spletkarenje, a crkva je dostojnije mjesto nego ulica. Ti međutim trebaš u svim djelima imati postojano srce i nepromjenjivo pouzdanje i postojanu ljubav prema svomu Bogu, te nepromjenjivu ozbiljnost. Doista, ako bi bio tako postojan, nitko te ne bi spriječio da svoga Boga imaš nazočna.

Onaj međutim u kojemu Bog ne prebiva tako zbiljski, nego mora Boga, u ovomu i onomu, stalno izvana uzimati, i tko Boga neujednačeno traži, bilo to u djelima ili među ljudima ili na mjestima, taj Boga *nema*. I lako može biti nečega što takva čovjeka ometa, jer on Boga *nema* i ne traži samo njega niti ljubi niti želi samo njega. I zato njega ne ometa samo loše društvo nego ga ometa i dobro, ne samo ulica nego i crkva, i ne samo zle riječi i djela nego i dobre riječi i djela. Smetnja naime leži u *njemu*, jer Bog još nije postao sve u njemu. Jer da je s njim tako, onda bi mu na *svim* mjestima i kod *svih* ljudi bilo sasvim pravo i dobro; jer on *ima* Boga, a njega mu nitko ne bi mogao uzeti niti bi ga netko mogao omesti u njegovim djelima.

U čemu se onda sastoji to bogoimanje, da se zbiljski posjeduje Boga?

Ovo zbiljsko posjedovanje Boga jest u srcu i u iskrenom duhovnom okretanju i težnji prema Bogu, a ne u stalnom i jednoličnom mišljenju na Njega; jer naravi bi bilo nemoguće za tim težiti, a bilo bi veoma teško i uz to ne bi bilo ono najbolje. Čovjek se ne treba zadovoljiti *mišljenim* Bogom; jer, kad prođe ta misao, prolazi i taj Bog. Treba radije imati *zbiljskoga* Boga, koji je daleko uzvišen iznad misli čovjeka i svakog stvorenja. *Taj* Bog ne prolazi, pa makar se čovjek svojom voljom od njega okrenuo.

Tko Boga tako posjeduje u bitku, taj Boga poima božanskim i tome on sja u svim stvarima; jer sve mu stvari imaju okus po Bogu, i Božja mu slika biva vidljivom iz svih stvari. U njemu blista Bog u svako doba, u njemu se zbiva oslobađajući zaokret i otisak njegova ljubljenog, nazočnog Boga. Kao da je, naprimjer, netko zbilja vrlo žedan: može on ne piti nego što god drugo raditi, pa može i misliti na druge stvari; ali što god on činio i kod koga god on bio, u kojem god nastojanju ili misli ili djelovanju, to mu ipak predodžba pića ne prolazi dok traje žed; pa što je žed veća, to je jača i življa i prisutnija i postojanija pre-

dodžba pića. Ili ako netko svim žarom nešto tako vruće ljubi da mu se ništa drugo ne dopada niti prirasta k srcu nego (baš) to, pa on samo za tim čezne i ni za čim drugim; sasvim sigurno, gdje god ili kod koga god takav čovjek bio, ili što god on započinjao ili činio, u njemu se ipak nikada ne gasi to što on toliko ljubi, te on u svemu nalazi (upravo) lik te stvari, pa mu je to tim jače nazočno što jačom biva ta ljubav. Takav čovjek ne traži mir, jer njega ne ometa nikakav nemir.

Taj čovjek nalazi daleko više hvale pred Bogom, jer on sve stvari poima kao božanske, i više nego one u sebi jesu. Doista, uz to ide revnost i predanost i točno uvažavanje čovjekove nutarnosti te budno, zbiljsko, sabrano, stvarno znanje o tomu na što je srce usmjereno posred stvari i među ljudima. Ovo čovjek ne može naučiti bježanjem od stvari i izvanjskim povlačenjem u samoću; on mora radije naučiti nutarnju samoću, ma gdje i ma kod koga bio. On mora naučiti da prodre kroz stvari i u *njima* dohvati svojega Boga, te da mu se uzmogne snažno na stvaran način u sebi *suobličiti*, *izgraditi njegov lik*. Kao kad, naprimjer, netko hoće naučiti pisati. Doista, ako hoće ovladati tim umijećem, mora se tom djelatnošću mnogo i često baviti, kako god mu to bivalo gorko i teško i kako god mu se to činilo nemogućim: ako on to samo hoće marljivo i često vježbati, on će to ipak naučiti i usvojiti to umijeće. Zaista, on najprije mora svoje misli usmjeriti na svako pojedino slovo pa ga veoma čvrsto zapamtiti. Kasnije, kad svlada to umijeće, njemu više uopće ne treba slikovne predodžbe ni razmišljanja, pa on onda piše hladnokrvno i slobodno, a jednako je tako ako se radi o sviranju violine ili o bilo kakvim djelatnostima koje se imaju ostvariti njegovom sposobnošću. Za njega je sasvim dovoljno da zna *da* on hoće uposliti svoje umijeće; pa ako pri tomu i nije stalno svjestan, to on svoje djelo ipak izvodi iz svoje sposobnosti, na što god mislio.

Tako čovjek treba biti prožet i Božjom nazočnošću i likom svoga ljubljenog Boga i u njemu ponazočen, tako da mu njegova nazočnost sja bez ikakva naprezanja, da osim toga u svemu zadobije nesputanost i ostane potpuno slobodan spram svih stvari. U tu je svrhu u početku nužno potrebno razmišljanje i pažljivo usvajanje, kao kod učenika za njegovo umijeće.

KAKO ČOVJEK NAJRAZBORITIJE TREBA ČINITI SVOJA DJELA

Kod mnogih se ljudi susreće, i čovjek, ako hoće, lako stigne do tle: da ga stvari kojima se bavi ne ometaju niti mu utiskuju ikakvu prijanajuću predodžbu; jer gdje je srce puno Boga, tu stvarjenja ne mogu imati ni naći mjesta. To nam međutim ne smije biti dovoljno; treba sve stvari u što većoj mjeri okrenuti sebi na korist, o čemu god se radilo, gdje god bili, što god vidjeli ili čuli, koliko god nam bilo čudno i nepoćudno. Tek tada smo došli do pravog razumijevanja, ne prije. A u tomu čovjek ne može nikada doći do kraja; štoviše, u tomu može neprestano rasti i u pravom napredovanju sve više postizati.

A čovjek u svim svojim djelima i u svim stvarima treba pažljivo koristiti svoj um, i pri svemu imati uviđavnu svijest o sebi i svojoj nutрини; te u svim stvarima na najviši način dohvatiti Boga kako je moguće. Jer čovjek mora biti, kako je govorio naš Gospodin: »Trebate biti kao ljudi koji su u svako doba budni i čekaju svoga gospodara« (Lk 12,36). Zaista, takvi ljudi što čekaju, budni su i obaziru se odakle dolazi onaj na koga oni čekaju, te oni njega očekuju u svemu što nailazi, koliko god im bilo čudno, nije li u tomu možda ipak on. Tako i mi trebamo u svim stvarima svjesno iščekivati našega Gospodina. U tu je svrhu nužno potreban mar, pa možemo prihvatiti sve što god nas stajalo, što god možemo učiniti osjetilima i moćima; tada ljudi bivaju ispravni te u svim stvarima jednako dohvaćaju Boga i nalaze Boga u svim stvarima u jednakoj mjeri.

Jedno je djelo zacijelo drugačije od drugoga; ali tko svoja djela čini iz istog duha, njegova bi djela zaista bila sva jednaka, a onomu tko bi bio uredan, tko bi Boga tako usvojio, Bog bi doista zasjao isto tako u svjetovnom kao i najbožanskijem djelu. Zaista, to ne valja shvatiti da bi čovjek sam trebao činiti nešto svjetovno ili neprikladno; nego što mu se od izvanjskih stvari zbude u gledanju i slušanju, on to treba Bogu okrenuti. Komu je Bog tako nazočan u svim stvarima, i tko svojim umom vlada i koristi ga u ovom najvišem, samo taj zna za pravi mir i ima pravo kraljevstvo Božje.

Da bi s nekim bilo ispravno, mora mu se zbiti jedno od dvoga: on mora ili naučiti da Boga dohvati u djelima ili mora sva djela ostaviti. Kako čovjek međutim ne može u ovom životu biti bez djelovanja, koje jednostavno pripada čovjekovu biću i kojeg ima različitog, neka čovjek nauči imati svojega Boga u svemu i ostati slobodan u svim djelima i na svim mjestima. I

zato: Ako početnik hoće djelovati među ljudima, mora se pret hodno snažno Bogom opremiti i čvrsto ga staviti u svoje srce, te sve svoje nastojanje, mišljenje, htijenje i snage s njim sjediniti, kako se u (tom) čovjeku ništa drugo ne bi moglo zametnuti.

O STALNOM NASTOJANJU OKO NAJVIŠEG NAPREDOVANJA

Čovjek također ne treba nikad procjenjivati neko djelo tako dobrim niti činiti kao pravedno, da bi u (tim) djelima ikada postao tako slobodan i samopouzdan da mu se um ulijeni ili uspava. On se mora stalno i snagom uma i snagom volje uzdizati i u tomu u najvišem stupnju dosegnuti ono najbolje od sebe, te se izvana i iznutra paziti od svake štete; tada on nikad ne propušta ništa ni u čemu, nego bez prekida napreduje u velikoj mjeri.

KAKO SKLONOST GRIJEHU ČOVJEKU U SVAKO DOBA KORISTI

Moraš znati da poriv na porok za pravednika nije nikada bez velika blagoslova i koristi. Samo poslušaj! Tu su dva čovjeka: jedan je takav da ga slabost nikako ili tek malo napastuje, a drugi je takve naravi da nailazi na napasti. Izvanjska nazočnost stvari podražuje njegova izvanjskog čovjeka, sad na srdžbu sad na teško častohleplje ili na čulnost, već prema tomu na što naiđe. Ali u svojim najvišim moćima on stoji potpuno čvrst, nepomaknut, i neće da počini propust, ni rasrđenost ni bilo koji grijeh, pa se snažno suprotstavlja slabosti; jer se možda radi o slabosti što leži u naravi, kao što uostalom mnogi čovjek jest po naravi srdit ili preponosan i tomu slično, a ipak neće da počini grijeh. Takav mnogo više zavređuje pohvalu i njegova je nagrada mnogo veća, njegova krepost plemenitija nego u onoga prvog; jer savršenost kreposti dolazi samo iz boja, kao što kaže Sveti Pavao: »Krepost se u slabosti usavršava« (2 Kor 12,9).

Skлонost grijehu nije grijeh, ali htjeti griješiti, jest grijeh, htjeti se srditi, jest grijeh. Doista, ako bi onaj koji ispravno postupa htio željeti snagu, on ne bi htio željeti da mu prođe sklonost grijehu, jer bi bez nje čovjek bio nesiguran u svim stvarima i svim svojim djelima i nebrižan spram stvari, pa ne bi imao ni časti borbe, pobjede i nagrade. Jer poriv i podražaj poroka donose krepost i nagradu za trud. Ta sklonost naime čini čovje-

ka na svaki način zauzetijim da se snažno vježba u kreposti i tjera ga putem moći do kreposti, ona je oštar bič koji čovjeka goni na oprez i krepost; jer što čovjek nalazi da je slabiji, to se bolje mora oboruzati snagom i pobjedom, budući da i krepost i porok leže u volji.

10

KAKO VOLJA SVE MOŽE I KAKO SVE KREPOSTI LEŽE U VOLJI AKO JE ČOVJEK INAČE ISPRAVAN

Čovjek se ničega ne treba naveliko strašiti dok se nalazi u dobroj volji, niti se treba rastužiti kad volju ne uzmogne pretočiti u djela; ne treba se opet smatrati dalekim od kreposti ako u sebi nalazi ispravnu, dobru volju, jer krepost i sve dobro leži u dobroj volji. Ničega ti ne može uzmanjkati ako imaš istinski ispravnu volju, ne može ti uzmanjkati ni ljubavi ni poniznosti ni bilo koje kreposti. Štoviše, ono što snažno i sa svom voljom hoćeš, to (već) imaš, pa ti to ne mogu oduzeti ni Bog ni sva stvaranja, ako je volja inače cjelovita i uistinu božanska i na sadašnjost usmjerena. Ne dakle: »Uskoro bih želio,« to bi još bilo tek ubuduće, nego: »Hoću da to sada tako bude!« Poslušaj: Makar nešto bilo tisuću milja daleko, a ja to hoću imati, ja to imam istinskije nego ono što imam u krilu, a neću da to imam.

Dobro nije manje moćno za dobro nego zlo za zlo. Shvati: Kada i ne bih nikada učinio neko zlo djelo, ipak: ako imam volju za zlo, *imam* grijeh kao da sam to djelo učinio; a u odlučnoj volji mogao bih počinuti tako velik grijeh kao da sam poubijao cio svijet, a da pri tomu ipak nisam počinio nikad ni jedno djelo. Zašto i dobroj volji isto ne bi bilo moguće? Doista, još puno i neusporedivo više!

Zaista, voljom mogu sve. Mogu ponijeti nevolju svih ljudi i nahraniti sve siromahe i učiniti djela svih ljudi i što god možeš zamisliti. Ako ti ne uzmanjka volje nego samo moći, pred Bogom si zaista sve to učinio, i nitko ti to ne može uzeti niti te i za trenutak u tomu spriječiti; jer pred Bogom je isto *htjeti* učiniti čim to budem mogao kao i (već) učiniti. Ako bih nadalje htio imati toliko volje koliko je cijeli svijet ima, pa ako je moja žudnja za njom velika i obuhvatna, doista je imam; jer ono što *hoću* imati, to imam. Isto tako: Ako bih zbiljski htio imati ljubavi koliko su je ikada stekli svi ljudi, te ako bih htio jednako tako slaviti Boga ili što inače možeš zamisliti, to doista sve *imaš* ako je volja savršena.

Ti bi sad mogao upitati, *kada* je volja ispravna volja? Volja je savršena i ispravna kad je bez ikakve navezanosti na Ja i kad se odrekla sebe same te se ugradila u volju Božju i suobličila se s njom. Da, što je tomu više tako, to je volja ispravnija i zbiljskija. A u takvoj volji možeš sve, bila to ljubav ili što hoćeš.

Ti sad pitaš: »Kako bih mogao imati ljubav dok je ne osjećam niti zapažam, kao što to vidim na mnogim ljudima koji mogu pokazati velika djela i kod kojih nalazim veliku sabranost i zadivljujuće stvari, od čega ja ništa nemam?«

Ovdje moraš svratiti pozornost na dvije stvari koje se nalaze u ljubavi: jedno je *bivstvo* ljubavi, drugo je *djelo* ili *izljev* ljubavi. Sjedište bivstva ljubavi jest samo u volji; tko ima više volje, taj ima i više ljubavi. Ali *tko* nje više ima, to nitko o drugomu ne zna; to leži skriveno u duši, dok se Bog nalazi skriven u dnu duše. Ova ljubav leži sasvim u volji; tko ima više volje, taj ima i više ljubavi.

No ima tu još jedna (druga) stvar: to je izljev i djelo ljubavi. To uistinu bode u oči, kao srdačnost i pobožnost i raspjevanost, a to ipak nije nešto posvemašnje. Jer to katkada ne potječe od ljubavi nego nekiput dolazi po naravi da čovjek ima takvu ugodu i sladak osjećaj, ili to može biti utjecaj neba* ili čak osjetilima uneseno; a oni koji češće takvo što doživljavaju nisu u svakom pogledu najbolji. Jer sve da to stvarno i potječe od Boga, to naš Gospodin takvim ljudima daje da bi ih privukao ili potaknuo, pa i zato da bi se time bilo na ispravnom razmaku od drugih ljudi. A ako ti isti ljudi potom uznapreduju u ljubavi, oni lako mogu više nemati toliko čuvstava i osjećaja, pa tek po tomu biva sasvim jasno da imaju ljubav kad su i bez takve podrške potpuno i čvrsto sačuvali vjernost Bogu.

Uzmemo li sad da je to puna i sama ljubav, to ipak nije ono najbolje. To biva jasno iz sljedećeg: Treba naime katkada odstati od toga ushita zbog nečega boljeg, iz ljubavi, te da se ponekad učini neko djelo ljubavi gdje je ono potrebno, bilo duhovno bilo tjelesno. Kao što sam već i inače rekao: Ako bi čovjek bio tako u zanosu kako je bio Sveti Pavao, a znao nekog bolesnika kojemu bi od njega bila potrebna juhica, smatrao bih daleko boljim da iz ljubavi odustaneš od zanosu (ekstaze) pa u većoj ljubavi poslužiš potrebnomu.

Ne treba taj čovjek umišljati da pri tomu propušta milosti; jer ono što čovjek iz ljubavi dragovoljno propušta, to mu pada u mnogočemu sjajnije u dio, kako je Krist govorio: »Tko radi mene nešto ostavi, stotruko će mu se vratiti« (Mt 19,29). Da,

* U astrološkom, ne teološkom smislu, *prev.*

doista, što čovjek ostavi i čega se odrekne radi Boga – da, makar to bilo, ako jako žudi za takvom utjehom i nježnošću pa sve što može čini u tu svrhu, a Bog mu to ne udijeli i on to onda pregori i toga se radi Boga dragovoljno odreče – on će to doista baš tako u njemu (tj. u Bogu) naći, kao da je sve dobro, što ga je ikada bilo, imao u punom posjedu, ali ga se lišio, odrekao i pre-pustio to radi Boga; on će stoput toliko primiti. Jer ono što bi čovjek rado imao, ali to preboli i ostane bez toga radi Boga, bilo tjelesno bilo duhovno, on sve to u Bogu nalazi, kao da je to taj čovjek posjedovao pa se toga dragovoljno odrekao; jer čovjek se treba radi Boga dragovoljno dati posve opljačkati, i u ljubavi se svake utjehe odreći i lišiti *iz ljubavi*.

Da se takav osjećaj katkada iz ljubavi treba napustiti, to nam naznačuje Sveti Pavao kad kaže: »Želio sam da bih mogao i od Krista biti odijeljen zbog ljubavi prema mojoj braći« (Rim 9,3). To on misli prema *ovom* načinu, a ne prema onom prvom načinu ljubavi, jer od *te* on nije htio biti odijeljen ni jednog časa za sve što god da se zbude na nebu i na zemlji, on s time misli na utjehu.

Moraš međutim znati da Božji prijatelji nikad nisu bez utjehe; jer ono što Bog hoće, to *jest* njihova najviša utjeha, bila to sada utješenost ili neutješenost.

11

ŠTO ČOVJEK TREBA ČINITI AKO MU BOG NEDOSTAJE I AKO SE BOG SKRIO

Moraš nadalje znati da dobra *volja* Boga uopće *ne može* izgubiti. Ali osjećaju srca on ponekad itekako nedostaje, pa se njemu pričinja da se Bog udaljio. Što onda trebaš učiniti? Točno isto ono što bi činio da si u najvećoj patnji i ponašaj se sasvim onako kako si se tamo ponašao. Nema tako dobra savjeta kako da se Boga nađe kao da ga se nađe ondje gdje ga se pušta otići. Pa kako ti je bilo kad si ga posljednji put imao, čini tako i sada kad ti nedostaje, pa ćeš ga naći. Dobra volja međutim Boga ama baš nikad ne gubi niti joj on nedostaje. Mnogi ljudi kažu: »Mi imamo dobru volju«, ali nemaju *Božju* volju; oni hoće imati *svoju* volju, pa našega Gospodina poučavati da tako ili onako radi. To nije dobra volja. Treba kod Boga tragati za *njegovom* predragom voljom.

Bog u svemu smjera na to da se odrečemo volje. Kad je Sveti Pavao puno razgovarao s našim Gospodinom i naš Gospodin s

njim, sve to nije ničega donijelo dok se on nije odrekao volje i rekao: »Gospodine, što ti hoćeš da ja učinim?« (Dj 9,6). Tada je naš Gospodin dobro znao što on treba činiti. Isto tako kad se našoj Gospi ukazao anđeo: ma što da su ona i on govorili, sve to nju nikad ne bi učinilo Majkom Božjom; ali čim se ona odrekla svoje volje, odmah je postala istinskom Majkom vječne Riječi i smjesta je začela Boga; on je postao njezinim naravnim sinom. A ni istinskim čovjekom ne čini nikoga ništa drugo nego odricanje od volje. Doista, bez odricanja od volje u svemu pred Bogom ništa ne stvaramo. A kad bi došlo dotle da bismo se sasvim odrekli volje i pouzdali se da se radi Boga, izvana i iznutra, odrečemo svih stvari, tada bismo *sve* učinili, prije ne.

Ima takvih ljudi koji, bilo znajući ili ne znajući, ne bi rado da s njima bude sasvim tako, ali da pritom osjećaju veličinu i rado bi imali taj *način i to dobro*: sve to nije ništa do svojeglavost. Bogu bi se sa svime trebao posve predati, a onda ne brini što da on učini s onim što je njegovo. Tisuće je ljudi zacijelo umrlo i u nebu su, a da se nikada nisu u potpunosti odrekli svoje volje. A savršena bi i istinska volja bilo tek to kad bi se posve stupilo u Božju volju i bilo bez svojeglavosti. I tko je u tomu više postigao, taj je tim više i istinskije uronio u Boga. Da, jedna Zdravo Marija, izrečena u tom duhu, pri kojem se čovjek odreče sebe, koristi više nego, bez toga, tisuću puta pročitani Psaltir; da, jedan korak u tom duhu bio bi bolji nego prijelaz preko mora bez njega.

Čovjek koji bi se tako cjelovito odrekao sebe sa svime svojim, taj bi bio toliko uznesen u Boga da, kad bi se toga čovjeka htjelo i samo dirnuti, prvo bi se moralo u Boga dirnuti; jer on je sa svih strana u Bogu i Bog je oko njega, kao što moja kapa obujmi moju glavu, pa tko bi htio mene dohvatiti, prvo bi morao dirnuti moju odjeću. Isto tako: ako hoću piti, piće mora prvo poteći preko jezika; tu piće prima svoj okus. Ako je jezik obložen gorčinom, doista, koliko god vino moglo po sebi biti slatko, ono se mora uvijek zagorčiti od onoga kroz što do mene stiže. Doista, čovjek koji bi se posve odrekao onoga što je njegovo, bio bi tako zaogrnut Bogom da ga svi stvorovi ne bi mogli dotaknuti, a da prije ne taknu Boga; a što bi trebalo na nj doći, moralo bi na nj doći kroz Boga; tu on dobiva svoj okus i biva božanstvenim. Koliko god velika bila neka patnja, ako preko Boga dolazi, od nje najprije trpi Bog. Da, tako mi istine koja jest (sam) Bog: Nikada nije patnja koja čovjeka snade tako neznačajna, može biti neka nelagoda ili protivština, da ne bi, ako ju se u Boga uznesu, neizmjereno više dirnula Boga nego čovjeka i da ne bi Bog smetala više nego čovjeku. Ali ako je Bog podnosi

radi takvog dobra, koje je u njoj za tebe previdio, i ako si ti voljan pretrpjeti to što Bog trpi i što preko njega na tebe dolazi, onda to po naravi biva božanstvenim, prezir kao i čast, gorčina kao i slast, a najdublja tama kao i najjasnije svjetlo: sve dobiva svoj okus od Boga i biva božanskim, jer se prema Njemu oblikuje sve što snađe ovog čovjeka, ta on i ne teži ni za čim drugim niti mu što drugo godi; i stoga se on u svojoj gorčini drži Boga kao i u najvećoj slatkoći.

Svjetlo u tami svijetli, tu bivamo njega svjesni. Čemu (inače) za ljude postoji nauk ili svjetlo nego da ga oni iskoriste? Kad su u tami ili u patnji, onda će vidjeti svjetlo.

Da, što smo više svoji, to smo manje Božji. Čovjek koji bi sebe lišio onog što je njegovo ne bi ni u kojem djelovanju mogao biti bez Boga. A ako bi se dogodilo da bi taj čovjek učinio pogrešan korak ili bi mu promakle nepravilnosti, onda Bog nužno mora na se preuzeti štetu, jer je u početku bio u tome djelu; a ti zbog toga ni u kom slučaju ne trebaš odustati od svoga djela. Za ovo nalazimo primjer kod Svetog Bernarda i mnogih drugih svetaca. U ovom životu ne možemo nikad biti potpuno pošteđeni od takvih slučajeva. Ali zbog toga što ponekad među žito padne kukolj, ne treba odbaciti plemenito žito. Doista, tko bi bio ispravnih osjećaja i imao pravo poimanje Boga, tomu bi sve takve patnje i zbivanja izašli na velik blagoslov. Jer dobrima se, kao što kaže Sveti Pavao (usp. Rim 8,28), sve okreće na dobro i, kao što očituje Sveti Augustin, »čak i grijesi«.

12

OVDJE SE RADI O GRIJESIMA: KAKO SE TREBAMO PONAŠATI AKO SE NALAZIMO U GRIJESIMA

Doista, to što smo počinili grijeh nije (više) grijeh ako nam je zbog grijeha žao. Ne treba čovjek *htjeti* da čini grijeh, ni smrtni ni laki niti ikakav grijeh, ni zbog čega što god da se zbude u vremenu ili u vječnosti. Tko bi se pravo odnosio prema Bogu, trebao bi stalno imati pred očima da je vjerni, čovjekoljubivi Bog izveo čovjeka iz grešnog života u božanski, učinio ga od neprijatelja prijateljem, a to je više nego stvoriti novu zemlju. To bi bio jedan od najjačih poticaja koji bi čovjeka posve uznio Bogu, pa bi se trebalo čuditi koliko bi to čovjeka moralo raspaliti u snažnoj, velikoj ljubavi – tako da bi se on potpuno odrekao sebe.

Da, tko bi se pravo uznio u volju Božju, taj ne bi trebao htjeti da se nije zbio grijeh u koji je on upao. Dakako, ne s obzirom na to da je on bio usmjeren protiv Boga, nego utoliko što si time vezan na veću ljubav i što si time unižen i učinjen poniznim, ne dakle samo zbog toga jer je protiv Boga djelovao. Ali treba zbilja imati povjerenja u Boga u tomu da on nije pripustio da ti se to dogodi, a da iz toga nije htio izvući najveće dobro za tebe. A ako se čovjek potpuno digne iz grijehâ i od njih se odvrat, tada vjerni Bog čini kao da čovjek nije nikad ni upao u grijeh, pa neće pustiti da on za sve svoje grijehe ni jednog časa ispašta; Bog bi s takvim čovjekom mogao imati svu povjerljivost koju je ikad održavao s nekim stvorenjem. Samo ako ga sad nalazi drugačije spremnim, on više ne gleda na to što je on ranije bio. Bog je Bog sadašnjosti. Kako te on nalazi, on te uzima i prima, ne kao ono što si bio nego kao ono što sada jesi. Svaku nepriličnost i poniženje koje bi mogle biti Bogu nanese svim grijesima on će rado podnijeti, pa podnosio ih i više godina, e da bi čovjek potom došao do velike spoznaje njegove ljubavi, te da njegova vlastita ljubav i zahvalnost postane što većom, a njegova revnost što vatrenijom, kako to po naravi i često biva nakon grijehâ.

Stoga Bog rado podnosi štetu grijehâ, i već ju je često podnio i ponajčešće pripuštao da dođe preko *onih* ljudi koje je on odabrao, da ih po svojoj volji privuče u visine za velike stvari. Pa pogledaj: Tko je ikada bio draži i bliskiji našem Gospodinu nego apostoli? Nijedan od njih nije bio pošteđen od pada u teški grijeh; svi su smrtno griješili. To je on također često dokazao u Starom i Novom zavjetu na onima koji su mu nakon toga bivali daleko najdražima; a i danas se rijetko doživljava da ljudi dođu do nečega velikog, a da prvo nisu na neki način učinili promašaj. A time naš Gospodin smjera na to da spoznamo njegovo veliko milosrđe te da nas ono potakne na veliku i istinsku poniznost i pobožnost. Jer ako se obnovi kajanje, i ljubav će se jako umnožiti i obnoviti.

13

O DVIJE VRSTE POKAJANJA

Postoje dvije vrste pokajanja: jedno je vremenito i sjetilno, drugo je božansko i nadnaravno. Vremenito povlači sve dublje u veću muku i čovjeka nosi u takav jad kao da sad odmah mora očajavati, a pokajanje pritom ustraje u mucu i ne stiže dalje; od toga ništa ne biva.

Božansko je kajanje posve drugačije. Čim čovjek osjeti odvratnost, on se odmah uzdiže k Bogu i uznosi u nepokolebljivu volju za vječnim odvrćanjem od svih grijeha. I u tom se uzdiže k velikom pouzdanju u Boga i dobiva veliku sigurnost. A iz toga dolazi duhovna radost koja uzdiže dušu iz svake muke i jada i čvrsto je veže za Boga. Jer što čovjek sebe nalazi krhkim i što je više zakazao, to više ima razloga da se u nepodijeljenoj ljubavi veže za Boga, kod kojeg nema grijeha ni slabosti. Stoga je najviša stepenica na koju čovjek može stupiti, ako hoće ići k Bogu u punoj pobožnosti: biti bez grijeha snagom božanskog pokajanja.

I što teže grijeh svladavamo, to je spremniji Bog taj grijeh oprostiti, doći k duši i grijeh protjerati; ta svatko će se najviše potruditi oko toga da okonča s onim što je najviše protiv njega. Pa što su grijesi veći i teži, to ih neizmjerljivo radije i brže Bog oprašta, jer su oni protiv njega. I kad se onda božansko pokajanje uzdigne k Bogu, svi grijesi nestanu u bezdanu Božjem, brže nego okom trepnem, te se onda potpuno unište kao da se nikad nisu zbili, ukoliko to samo bude savršeno pokajanje.

14

O ISTINSKOM POUZDANJU I UFANJU

Istinsku i savršenu ljubav treba prepoznavati po tomu ima li čovjek veliko ufanje i pouzdanje u Boga; jer nema ničeg po čemu se može bolje spoznati ima li netko cjelovitu ljubav nego što je povjerenje; jer u što god se u Boga usudimo pouzdati sve to u njemu doista nalazimo, i tisuću puta više. A kako čovjek nikad ne može pretjerano ljubiti Boga, tako čovjek ne može pretjerati ni s pouzdanjem u njega. Što god čovjek inače činio, sve to nije toliko poticajno kao veliko povjerenje u Boga. On nikada nije propustio učiniti velike stvari sa svima onima koji su ikad stekli veliko povjerenje u nj. On je na svim tim ljudima posve jasno pokazao da ovo povjerenje dolazi iz ljubavi; jer ljubav ne samo da ima povjerenje nego posjeduje i istinsko znanje i nedvojbenu sigurnost.

15

O DVIJE VRSTE IZVJESNOSTI VJEČNOG ŽIVOTA

U ovom životu imamo dvije vrste znanja o vječnom životu. Jedno dolazi odatle što ga sam Bog čovjeku kaže ili po anđelu saopći ili pak objavi putem posebnog prosvjetljenja. Ovo se ipak događa rijetko i samo malobrojnim ljudima.

Drugo znanje je, za razliku od toga, bolje i korisnije i često pada u dio svim u ljubavi savršenim ljudima: ono počiva na tomu što čovjek iz ljubavi i povjerljiva ophođenja sa svojim Bogom ima takvo pouzdanje u njega i tako je u nj siguran da ne može sumnjati, a tako siguran postaje jer ga ljubi bez razlike u svim stvorovima. Pa da mu se i svi stvorovi usprotive i da se njega pod zakletvom odreknu, pa da ga se i sam Bog odrekne, on ne bi iskazivao nepovjerenje, jer ljubav *ne može* iskazivati nepovjerenje, ona s povjerenjem samo dobro očekuje. I nema potrebe da se onima koji ljube i onima koji su ljubljeni išta (izričito) kaže, jer s tim što (Bog) osjeća da je on (= čovjek) njegov prijatelj, on ujedno zna sve ono što je njemu dobro i što spada na njegovo blaženstvo. Jer koliko god mu ti bio odan, budi siguran u to da je on tebi preko tih mjera više i jače odan i da u tebe ima neusporedivo više povjerenja. Jer on je sama vjernost, u to trebamo s obzirom na njega biti sigurni, a u to jesu sigurni svi koji ga ljube.

Ova sigurnost mnogo je veća, potpunija i autentičnija nego prva i ona ne može prevariti. Intuicija bi naprotiv mogla prevariti i mogla bi lako biti lažno prosvjetljenje. *Ovu* sigurnost osjećamo međutim u svim duševnim moćima i ona *ne može* biti varljiva kod onih koji istinski ljube Boga; oni u to ne sumnjaju, jednako kao što takav čovjek ne sumnja u Boga, jer ljubav protjeruje svaki strah. »Ljubav ne poznaje straha« (1 Iv 4,18), kao što kaže Sveti Pavao; a i stoji pisano: »Ljubav pokriva mnoštvo grijeha« (1 Pt 4,8). Jer gdje se zbivaju grijesi, tu ne može biti punog povjerenja ni ljubavi; jer ljubav potpuno pokriva grijeh, ona ništa ne zna o grijesima. Ne u tom smislu kao da se uopće nije griješilo, nego da su grijesi potpuno iskorijenjeni i protjerani, kao da ih nikada nije ni bilo. Jer sva su djela Božja tako potpuno savršena i bogata u preobilju da on, kad oprašta, oprašta potpuno i cjelovito i mnogo radije velike nego male stvari, a to stvara puno povjerenje. Ja ovo smatram daleko i neusporedivo boljim, i to donosi više nagrade, a i autentičnije je nego ono prvo znanje; jer u njemu nije prepreka ni grijeh niti što drugo. Jer koga Bog nađe u jednakoj ljubavi, on ga i sudi jednako, po-

činio puno grešaka ili nijednu. A komu se više oprašta, taj treba imati i više ljubavi, kao što je govorio naš Gospodin Krist: »Komu se više oprašta, toga se i više ljubi« (Lk 7,47).

16

O PRAVOJ POKORI I BLAŽENSTVU

Mnogim se ljudima čini da bi morali raditi velika djela u izvanjskim stvarima, kao npr. u postu, bosonogu pješaćenju i još koječemu sličnom što zovu djelima pokore. Ali prava i od svih najbolja pokora, kojom se postiže snažan i velik popravak, sastoji se u tomu da se čovjek potpuno i savršeno odvrti od svega što na njemu samomu i na svim stvorenjima nije potpuno Bog i božansko, te se potpuno i savršeno okrene svomu dragom Bogu u nepokolebljivoj ljubavi, tako da budu velike njegova pobožnost i njegova čežnja za Bogom. U onom djelu u kojem imaš više te ljubavi, u tom si i pravedniji; što je više tako, toliko je i pokora istinskija i gasi to više grijeha pa čak i svaku kaznu. Da, doista, mogao bi se naglo, u malo vremena, tako snažno, s tako pravim gnušanjem, odvratiti od svih grijeha i isto se tako snažno okrenuti k Bogu, da bi ti bilo zajedno s kaznom posve oprošteno, pa da si počinio sve grijeha koji su se zbili od Adamovih vremena i koji će se ubuduće zbiti, tako da bi – da sad umreš – otišao pred lice Božje.

Ovo je prava pokora i ona se temelji osobito i na najsavršeniji način na slavnoj mucu u savršenom djelu pokore našega Gospodina Isusa Krista. Što se više čovjek u to uživi, to više od njega otpadaju svi grijesi i kazne za grijeha. Čovjek se isto tako treba naviknuti da se u svim svojim djelima uvijek uživljava u život i djelovanje našega Gospodina Isusa Krista, u svemu svom djelovanju i podnošenju, trpljenju i življenju, i neka ga pri tomu stalno drži pred očima, onako kako je on nas imao pred očima.

Takva pokora jest (ništa drugo nego) duh uzdignut od stvari. Pa u kojim djelima ovo možeš najviše postići i pomoću kojih djela to postižeš, ta posve slobodno i čini. A ako te u tomu priječi neko izvanjsko djelo, bio to post, bdijenje, čitanje ili što mu drago, to slobodno preskoči, bez brige da si time bilo što propustio u pokori. Jer Bog ne gleda koja su djela, nego samo koja je u tim djelima ljubav i pobožnost i stav. Njemu nije puno stalo do naših djela, nego mnogo više do našega stava u svim našim djelima i do toga da u svim stvarima samo njega ljubimo. Jer

odveć je pohlepan onaj čovjek komu Bog nije dostatan. Sva tvoja djela trebaju biti nagrađena time što Bog za njih zna i što u njima imaš njega na umu; neka ti to uvijek bude dosta. Pa što nesputanije i priprostije njega držiš u vidu, to istinskije sva tvoja djela okajavaju sve grijeha.

A možeš misliti i na to da je Bog bio opći otkupitelj cijeloga svijeta, pa sam mu za to dužan puno više zahvalnosti nego da je mene samoga otkupio. Tako trebaš i ti (za sebe) biti opći otkupitelj svega onoga što si na sebi grijesima upropastio; i sa svim se tim potpuno privij uz njega, jer si grijesima upropastio sve što jest na tebi: srce, osjetila, tijelo, dušu, moći i što jest na tebi i u tebi; sve je to posve bolesno i upropašteno. Stoga se uteci k njemu, u kojemu nema slabosti nego čisto dobro, kako bi on bio opći otkupitelj za svu tvoju samoupropaštenost, iznutra i izvana.

17

KAKO DA SE ČOVJEK PONAŠA U MIRU, KAD SE NE NALAZI U IZVANJSKOJ NEVOLJI KAKVU SU IMALI KRIST I MNOGI SVECI; KAKO ON (ONDA) TREBA NASLJEDOVATI BOGA

Ljude zacijelo može spopasti strah i malodušnost zbog toga što je život našega Gospodina Isusa Krista i svetaca bio tako opor i mukotrpan, a čovjek za to baš nije sposoban pa se ne osjeća ni ponukanim na to. Stoga se ljudi, ako se iznimno u tomu nađu, često smatraju kao od Boga udaljeni, kao da ga ne bi mogli nasljedovati. Ne treba to nitko misliti! Čovjek sebe nikada ni na koji način ne treba smatrati dalekim od Boga, niti poradi slabosti niti poradi krhkosti niti poradi bilo čega drugog. Pa makar te možda tvoji veliki prijestupi tjerali i tako daleko da *ti sebe* ne možeš smatrati blizim Bogu, to bi ipak trebao poimati *Boga blizim sebi*. Jer u tomu leži veliko zlo što čovjek gura Boga od sebe u daljinu; jer hodio čovjek u daljini ili u blizini, Bog nikad ne ide u daljinu, on postojano ostaje u blizini; a ako ne može ostati unutra, on se ipak ne odmiče dalje nego do pred vrata.

Tako je i s oporošću nasljedovanja. Pazi na to u čemu se ovakvo tvoje nasljedovanje može sastojati. Moraš spoznati i pripaziti na što te je Bog najjače opomenuo; jer ljudi nipošto nisu svi pozvani k Bogu jednim putem, kao što kaže Sveti Pavao (I Kor 7,24). Pa ako nalaziš da tvoj najbliži put ne ide preko izvanjskih djela i velika trpljenja ili oskudice – što zapravo i nije tako važno, neka čovjeka Bog sam na to potakne, pa neka ima snage da to pravo čini bez remećenja svoje nutarnjosti – ako ti dakle

u sebi ne nalaziš ništa od toga, budi posve zadovoljan i neka ti to ne bude važno.

Ti bi doduše mogao reći: Ako to nije nimalo važno, zašto su onda naši prethodnici, mnogi sveci, tako činili?

Promisli ovako: Naš Gospodin im je dao taj način, ali im je dao i snage da tako djeluju, da u tomu ustraju, i *oni* su mu se upravo u tomu svidjeli; u tomu su trebali dosegnuti ono što je u njih najbolje. Jer Bog nije vezao spasenje ljudi za neki osobit način. Što *jedan* način ima, to drugi nema; ali djelotvornost je Bog dao *svim* dobrim načinima, i ona nije uskraćena nijednom dobru načinu, jer *jedno* dobro nije protiv drugoga. A ljudi bi trebali kod sebe opaziti da krivo čine po ovomu: ako nekom prilikom vide nekoga *dobrog* čovjeka ili čuju da se o njemu govori, a on ne slijedi *njihov* način, i onda sve smatraju izgubljenim. Ako im se ne sviđa *način* tih ljudi, oni odmah ne cijene ni njihov *dobar* način ni njihov dobar stav. To nije pravo! Kod načina u ljudi treba više paziti na to da dobro misle, i ne prezirati ničiji način. Ne može svatko imati samo *jedan* način, i ne mogu svi ljudi slijediti *sve* načine niti svačiji način.

Neka svatko zadrži *svoj dobar* način i neka u nj uključi *sve* (druge) načine te u *svom* načinu zahvati *sve dobro* i *sve načine*. Mijenjanje načina čini i način i duh nestalnim. Ono što ti može dati *jedan* način, možeš postići i u nekom drugom samo ukoliko je dobar i pohvalan i ukoliko ima samo Boga pred očima. Povrh toga, svi ljudi ne mogu slijediti *jedan* put. Tako je i s nasljedovanjem strogog načina života onih svetaca. Takav način dakako trebaš voljeti i on ti se može svidati, a da ga ipak ne trebaš nasljedovati.

Ti bi sad mogao reći: Naš Gospodin Isus Krist slijedio je uvijek najuzvišeniji način; po pravu mi bismo trebali taj nasljedovati.

To je zacijelo istina. Našega Gospodina treba s pravom nasljedovati, no ipak ne u *svakom* načinu. Naš je Gospodin postio četrdeset dana; ali nitko ne treba poduzimati da ga u tomu slijedi. Krist je činio mnoga djela s mišlju da ga trebamo nasljedovati duhovno a ne tjelesno. Stoga treba nastojati kako bi ga se moglo nasljedovati duhovnim načinom; jer on je više smjerao na našu ljubav nego na naša djela. Mi ga trebamo nasljedovati svatko na svoj *vlastiti* način.

Ali kako?

Slušaj: u *svemu!* – Kako, na koji način? – Tako kako sam već često kazao: Duhovno djelo smatram puno boljim od tjelesnog.

Kako to?

Krist je četrdeset dana postio. U tomu ga slijedi tako što ćeš paziti čemu si ti najviše sklon i na što si najviše spreman: okreni se *tomu* i oštro na sebe pazi. Često ti treba više se i bezbrižno *toga* odreći nego se uzdržati od *svakolike* hrane. Tako ti je ponekad teže prešutjeti jednu riječ nego da se čovjek uopće suzdrži od svakoga govora. I tako je nekom čovjeku katkada teže podnijeti sitnu beznačajnu uvredu nego možda težak udarac na koji se pripremio, i mnogo mu je teže biti sam u mnoštvu nego u pustinji, i često mu je teže ostaviti nešto maleno nego nešto veliko, i učiniti neko malo djelo nego neko koje smatraju velikim. Tako čovjek može u svojoj slabosti zbilja dobro nasljedovati našega Gospodina i ne može se niti se treba smatrati od njega vrlo udaljenim.

18

NA KOJI NAČIN MOŽE ČOVJEK, AKO MU SE ZBUDE,
PRIHVATITI FINU HRANU, OTMJENU ODJEĆU I VESELO
DRUŠTVO, KAKO MU PRIPADAJU PO NARAVNOJ NAVICI

Ne trebaš se zbog hrane i odjeće uznemiravati na taj način da ti se čine odveć dobri; radije se u dnu svoga bića i duha navikni na to da budeš visoko iznad toga. Neka ništa ne dotiče tvoj duh na uživanje i ljubav nego sâm Bog; on treba biti uzvišen iznad svih drugih stvari.

Zašto?

Pa zato što bi bila slaba ona nutarnjost koju bi izvanjska odjeća morala staviti na pravo mjesto; naprotiv, ono nutarnje treba upravljati izvanjskim, koliko je do tebe. Ako ti ona (tj. izvanjska odjeća) padne u dio, možeš je na takav način u dnu svoga bića kao dobru prihvatiti da se u njoj nađeš, tako da bi – ako opet ispadne drugačije – i to htio isto tako rado i s voljom prihvatiti. A tako je i s jelom i s prijateljima i rodbinom i sa svim što ti Bog ushjetne dati ili uzeti.

Pa tako smatram ovo boljim od svega: da se čovjek potpuno prepusti Bogu tako da, htjedne li mu Bog dati neki teret, bilo to poniženje, tegoba ili trpljenje, to s radošću i zahvalno prihvati i radije se prepusti Božjem vodstvu nego da sam sebe u to stavlja. I zato u svemu rado učite od Boga i njega slijedite u svim stvarima, pa će i s vama pravo biti! Pa se onda može prihvatiti i čast i lagodnost. A ako bi čovjeka spopala i nelagoda i sramota, i njih bi se htjelo podnijeti, pa i rado podnijeti. I stoga onda smiju s punim pravom i opravdanjem mirno jesti oni koji bi jednako tako bili istinski spremni na post.

A to zacijelo i jest razlog što Bog svoje prijatelje oslobađa velikih i mnogih patnja; inače to njegova neizmjerljiva vjernost ne bi mogla dopustiti, jer u trpljenju ipak leži toliko velikog blagoslova, a on neće i ne smije pustiti da onima koji su njegovi uzmanjka ikakvo dobro. Ali on se zacijelo zadovoljava dobrom, ispravnom voljom; inače ne bi pustio da im promakne nijedno trpljenje radi neizrecivog blagoslova koji leži u trpljenju.

Pa kad je Bogu to dovoljno, onda i ti budi zadovoljan; a ako mu se kod tebe sviđa nešto drugo, budi opet zadovoljan. Jer čovjek treba na nutarnji način tako potpuno pripadati Bogu da se ne treba puno uznemiravati načinima ni djelima. Trebaš međutim istodobno izbjegavati svako osobenjaštvo, bilo u odijevanju, u hrani, u riječima – kao npr. govorenje velikih riječi – odnosno osobenjačko gestikuliranje, koje ničemu ne služi. No trebaš ipak znati i to da ti nije zabranjena svaka osobitost. Ima puno toga posebnog što se počesto i kod mnogih ljudi mora zadržati; jer tko *jest* osobit, taj mora i *činiti* mnogo toga osobitog, mnogo puta i na mnogo načina.

Čovjek treba biti u svemu na nutarnji način suobličen našem Gospodinu Isusu Kristu, tako da se u njemu nađe odsjaj svih njegovih djela i božanske pojave; i čovjek treba u savršenoj usklađenosti, koliko to može, u sebi nositi sva njegova (= Kristova) djela. *Ti* trebaš djelovati, a *on* treba dobiti (lik). Ti učini svoje djelo iz svoje potpune predanosti i iz svoga cijelog stava; neka se tvoj duh trajno na to privikava, kao i na to da se u svim svojim djelima njemu suobličavaš.

19

ZAŠTO BOG ČESTO DOPUŠTA DA DOBRI LJUDI, KOJI SU
ZAISTA DOBRI, ČESTO BUDU SPRIJEČENI
SVOJIM DOBRIM DJELIMA

Vjerni Bog samo zato dopušta da njegovi prijatelji često padnu u slabost kako bi im se maknuo svaki oslonac na koji bi se mogli nagnuti ili oprijeti. Jer bi čovjeku koji ljubi bila velika radost kad bi smogao mnoga i velika djela, bilo to u bdijenju, postu ili drugim vježbama, kao i osobitim, velikim i teškim stvarima; njima je to velika radost, uporište i nada, tako da su njima njihova *djela* oslonac, uporište i pouzdanje. A upravo im to naš Gospodin hoće oduzeti, tako da samo on bude njihov oslonac i uzdanica. A on to ne čini ni iz jednoga drugog razloga nego iz svoje čiste dobrote i milosrđa. Jer Boga ni na kakvo djelo ne po-

kreće ništa (drugo) nego njegova vlastita dobrota; *naša djela* ništa ne pridonose tomu da nam Bog nešto dade ili učini. Naš Gospodin hoće da se njegovi prijatelji toga oslobode, i zato on njima izmiče takav oslonac, kako bi on sam bio njihov oslonac. Jer on im hoće dati nešto veliko i hoće to čisto samo iz svoje slobodne dobrote; i *on* treba biti njihov oslonac i utjeha, a oni se trebaju naći i smatrati kao čisto Ništa u svim tim velikim Božjim darovima. Jer što ogoljenije i nevezanije duh k Bogu pada pa ga on zadrži, to dublje čovjek u Boga uranja i to bolje prihvaća Boga u svim njegovim dragocjenim darovima, jer čovjek treba jedino na Bogu graditi.

20

O TIJELU NAŠEGA GOSPODINA, DA GA TREBA ČESTO
PRIMATI, TE KOJIM NAČINOM I POBOŽNOŠĆU

Tko hoće rado primiti tijelo našeg Gospodina, taj ne treba gledati na to što u sebi osjeća ili sluti ili kolika je njegova nježnost ili pobožnost, nego treba paziti na to kakvi su mu volja i stav. Ne trebaš visoko cijiniti ono što osjećaš; radije smatraj velikim ono što ljubiš i za čim težiš.

Čovjek koji hoće i može poći spokojan k našem Gospodinu, taj mora, kao prvo, imati ovo: da svoju savjest nalazi slobodnom od svakog prebacivanja grijeha. Drugo, da čovjekova volja bude okrenuta k Bogu tako da ni za čim ne teži i ni u čemu ne uživa osim u Bogu i onomu što je potpuno božansko, a da mu bude mrsko ono što nije u skladu s Bogom. Jer upravo po tomu čovjek i treba prepoznavati koliko je daleko ili blizu Bogu: upravo po tomu koliko manje ili više ima od ovog ponašanja. Kao treće, treba mu biti svojstveno to da mu time sve više raste ljubav prema tom sakramentu i prema našem Gospodinu, a da se pri tomu čestim pristupanjem ne smanjuje strahopoštovanje. Jer to što je često jednomu čovjeku život, drugomu je smrt. Zato svoju pozornost trebaš usmjeriti u sebi na to raste li tvoja ljubav prema Bogu, a ne gasi li se strahopoštovanje. Što onda češće pristupaš (tom) sakramentu, utoliko boljim bivaš, a i on je tebi utoliko bolji i korisniji. I zato ne daj da te od tvoga Boga odgovore niti otpropovijedaju; jer, što više to bolje i Bogu (samo) draže. Jer je užitak našem Gospodinu u tomu da u čovjeku i kod čovjeka prebiva.

Sad bi ti mogao reći: Ah, Gospodine, ja se osjećam tako praznim i hladnim i tromim, zato se ne usudim pristupiti k našem Gospodinu.

Onda ja kažem: To više ti je potrebno da podeš k svomu Bogu! Jer u njemu bivaš zapaljen i vruć, u njemu bivaš posvećen i samo s njim povezan i sjedinjen. U tom sakramentu naime, a nigdje drugdje tako istinski, nalaziš *onu* milost da tvoje tjelesne snage uzvišenom snagom fizičke prisutnosti tijela našega Gospodina bivaju tako ujedinjene i sabrane da se ovdje saberu i ujedine sva čovjekova rastresena osjetila i duh, te oni koji su bili za se odijeljeni i odveć nagnuti prema dolje ovdje bivaju gore uspravljeni i Bogu u redu prineseni. A unutra nastanjeni Bog navikne ih na nutarnjost i odvikne od tjelesnih smetnji od (strane) vremenitih stvari te postanu vični božanskim stvarima; pa ojačano njegovim tijelom – tvoje tijelo biva obnovljeno. Jer mi trebamo biti u nj pretvoreni i potpuno s njim sjedinjeni (usp. 2 Kor 3,18), tako da njegovo postane našim, a naše njegovim, naše srce i njegovo srce *jednim* srcem, a naše tijelo i njegovo tijelo *jednim* tijelom. Tako trebaju naša osjetila i naša volja i nastojanje, naše moći i udovi biti u nj uneseni da se u svim moćima tijela i duše osjeća i opaža on.

Sad bi ti mogao reći: Ah, Gospodine, ja u sebi ne opažam ništa od velikih stvari nego samo siromaštvo. Pa kako bih se mogao usuditi k njemu poći?

Zaista, ako hoćeš posve promijeniti svoje siromaštvo, onda pođi obilnom blagu svega neizmjernoga bogatstva, pa ćeš postati bogat; jer trebaš biti u sebi siguran da je samo on blago koje ti može biti dostatno i ispuniti te. Ovako reci: »Poći ću k tebi zato da tvoje bogatstvo ispuni moje siromaštvo, i da tvoja neizmjernost ispuni moju prazninu, i da tvoje bezgranično nedokučivo božanstvo ispuni moje nedostojno, iskvareno čovječstvo.«

»Ah, Gospodine, ja sam puno griješio, ja to ne mogu okajati.«

Upravo zato idi k njemu, on je u punoj mjeri okajao sav dug. U njemu možeš zacijelo žrtvovati dostojnu žrtvu nebeskom Ocu za sav svoj dug.

»Ah, Gospodine, ja bih rado želio izreći zahvalnicu, ali ne mogu.«

Idi (samo) k njemu, on je sâm prihvatljiva zahvala Ocu i neizmjerni, istinski izrečen, savršen hvalospjev svoj božanskoj dobroti.

Ukratko, ako se hoćeš potpuno osloboditi svih slabosti, a odjenuti se krepostima i milostima i biti voden i doveden svim krepostima i milostima u praizvor, onda se ponašaj tako da možeš dostojno i često primati taj sakrament; onda se s njim sjedinjuješ i njegovim tijelom bivaš u plemstvo uzdignut. Da, u tijelu našega Gospodina biva duša tako s Bogom zblížena da ni svi

andeli, pa ni kerubini ni serafini, više ne znaju među njima uočiti ni naći nikakvu razliku; jer gdje Boga taknu, dušu dotiču, a gdje taknu dušu, tu i Boga. Nikad nije sjedinjenje postalo tako blisko! Jer duša je puno bliskije s Bogom sjedinjena nego tijelo i duša koji tvore *jednog* čovjeka. Ovo je sjedinjenje puno tješnje nego kad bi netko kap vode ulio u bure vina: tu bi bili voda i vino: a ovo se tako pretvara u jedno da nijedno stvorenje ne bi moglo pronaći razliku.

Sad bi ti mogao reći: Kako to može biti? Pa ja ništa od toga ne osjećam!

Što je to važno? Što manje osjećaš, a što čvršće vjeruješ, to je hvalevrednija tvoja vjera i to će više biti uvažena i pohvaljena; jer je u čovjeku puno vrednija cjelovita vjera nego gola tlapnja. U njemu imamo zbiljsko znanje. Doista nama ne manjka ničega nego prave vjere. To što nam se čini da u jednomu imamo puno više dobra nego u drugomu, potječe samo od izvanjskih propisa, ali nema u jednomu više (dobra) nego u drugomu. Tko prema tomu jednako vjeruje, jednako prima i jednako ima.

Sad bi ti mogao reći: Kako bih ja mogao vjerovati u više stvari kad se ne nalazim u takvu stanju, nego sam slab i naklonjen *mnogim* stvarima?

Gledaj, tu moraš na sebi pripaziti na dvije vrste stvari, koje je i naš Gospodin na sebi imao. I on je imao više i niže moći, a one su imale i dvije vrste djelovanja: njegove više moći bile su u posjedu i uživanju vječnog blaženstva, a niže su se nalazile u isti čas u velikom trpljenju i borbama na zemlji, a nijedno od ovih djela nije ometalo ono drugo u njegovu traženju. Tako treba biti i u tebi, da više moći budu k Bogu uzdignute i njemu posve prinesene i s njim povezane. Još više: sve trpljenje treba doista sasvim narediti tijelu i nižim moćima, dok se duh nasuprot tomu treba sa svom snagom uzdignuti i odriješen uroniti u svog Boga. A trpljenje osjetila i nižih moći ni ovi napadi njega (= duh) ne dotiču, jer što je veća i jača borba, to je veća i pohvalnija i pobjeda i čast pobjede; jer što je veći bio napad i što je jača napast poroka, pa ga čovjek ipak nadvlada, to više i kreposti usvojiš i svomu Bogu tim draži bivaš. Pa zato: Ako hoćeš svoga Boga dostojno primati, pazi na to da tvoje više moći budu na Boga usmjerene, da tvoja volja njegovu volju traži, i na što si kod njega zagledan te kako stoji s tvojom vjernošću prema njemu.

U takvu stanju čovjek nikad ne prima predragocjeno tijelo našega Gospodina, a da pri tomu ne prima osobito veliku milost; i što češće, to blagoslovljeniju. Da, čovjek bi mogao primati tijelo našega Gospodina s takvom pobožnošću i raspolože-

njem, da kad bi čovjek smjerao na to da dođe u najniži kor anđela, mogao bi jedan jedini put *tako* primiti da bi bio uzdignut u *drugi* kor; dapače, ti bi ga mogao primiti s *takvom* pobožnošću da bi bio smatran dostojnim *osmog* ili *devetog* kora. Stoga: kad bi dva čovjeka bila u cijelom životu jednaka, a jedan bi (od njih) samo *jedanput* više nego drugi dostojno primio tijelo našega Gospodina, to će ovaj čovjek po tomu pred tim drugim biti kao bliješće sunce i postići će osobito sjedinjenje s Bogom.

Ovo primanje i blaženo uživanje tijela našega Gospodina nije vezano samo za izvanjski užitak, nego leži i u *duhovnom* užitku željnoga duha i u pobožnom sjedinjenju. Ovo čovjek može primiti s tolikim povjerenjem da postane milostima bogatiji nego bilo koji čovjek na zemlji. Ovo čovjek može obaviti tisuću puta na dan, i češće, gdje god se on htio nalaziti, bio bolestan ili zdrav. Za to se međutim treba pripremiti kao i za sakramentalno primanje, i to na način dobre sredenosti i tome odgovarajuće snage u čežnji. A ako netko nema čežnje, neka se na nju potakne i pripremi i ponaša u skladu s tim, tako se postaje svet u vremenu i blažen u vječnosti; jer vječnost (i) jest ići za Bogom i slijediti ga. Nju neka nam udijeli učitelj istine i ljubitelj čistoće i život vječnosti. Amen.

21

O REVNOSTI

Ako netko hoće primiti tijelo našega Gospodina, može pristupiti bez velike zabrinutosti. Ali je dolično i veoma korisno prije se ispovjediti, pa i kad se nema svijesti o krivnji, (samo) radi ploda sakramenta ispovijedi. Pa ako bude i to da čovjeka nešto okrivljuje, ali on zbog opterećenosti ne može doći na ispovijed, neka on pođe k svomu Bogu i pred njim prizna krivicu s velikim kajanjem i zadovolji se time, dok ne dobije slobodnog vremena za ispovijed. Ako mu u međuvremenu otpadne svijest odnosno optužba grijeha, onda smije smatrati da ga je i Bog zaboravio. Više se treba ispovjedati Bogu nego ljudima pa, ako smo krivi, uzeti veoma ozbiljno tu ispovijed *pred Bogom* te sebe oštro optužiti. A ako hoćemo poći k sakramentu, ne smijemo olako prijeći preko ovoga ni mimoići to radi izvanjske pokore, jer samo je čovjekov nutarnji *stav* u njegovim djelima ispravan i božanstven i dobar.

Moramo naučiti da usred djelovanja budemo iznutra nespuntani. Međutim, za neuvježbana je čovjeka neobičan pothvat postići da ga ne prijeći nikakvo mnoštvo i nikakav posao – za to

je potrebna velika revnost – te da mu Bog bude stalno nazočan i da mu stalno sja posve nezastrt u svako doba i u svakom okruženju. Za to je potrebna prokušana revnost i osobito dvije stvari: prvo, da se čovjek drži dobro zatvorenim unutra kako bi njegov duh bio zaštićen od slika koje vani stoje, te one ostanu izvan njega i ne opće niti se ophode s njim na neprikladan način i ne nastane se u njemu. Drugo, da se čovjek ne rastoči niti rasprši niti u svoje nutarnje slike, bile to predodžbe ili uznos duha, niti u izvanjske slike ili što god bilo to što je čovjeku (upravo) nazočno, niti da se prepusti izvanjskoj mnogostrukosti. Čovjek mora na to priviknuti svoje moći pa se usmjeriti na to i svoju nutrinu držati sebi nazočnom.

Sad bi ti mogao reći: Čovjek se (međutim ipak) mora okrenuti van, mora činiti izvanjska djela; jer nijedan se posao ne može uraditi osim u njemu svojstvenom pojavnom obliku.

To je zacijelo istina. Svejedno, izvanjski pojavni oblici za produhovljenog čovjeka nisu ništa izvanjsko, jer sve stvari za nutarnjeg čovjeka imaju nutarnji, božanski način bivstvovanja.

Ovo je prije svega potrebno: da čovjek svoj um pravo i potpuno na Boga privikne i vježba; tako će u njegovoj nutrini uvijek biti božanstveno. Umu nije ništa tako vlastito i tako nazočno i tako blizu kao Bog. On se nikad ne okreće drugamo. On se ne obraća stvorenjima, osim ako mu se nanese nepravda i nasilje, pri čemu on biva skršen i iskrivljen. Ako je on onda iskvaren u mlada ili drugog čovjeka, tada ga treba s velikim trudom vući i mora se upotrijebiti sve moguće što može um opet priviknuti i privući. Jer koliko god da mu je Bog svojstven i u skladu s njegovom naravi: čim je on jednom krivo usmjeren i oslonjen na stvorenja, ispunjen njihovim slikama i na njih naviknut, on u ovom dijelu tako oslabi i tako izgubi moć nad sobom i bude mu otežano njegovo plemenito nastojanje, da je čovjeku sav mar koji uspije prikupiti još uvijek premalen da potpuno opet uspostavi izvornu naviku. Pa ako u to i sve uloži, još i tada mu treba stalnog čuvanja.

Čovjek mora prije svega gledati na to da sebe čvrsto i ispravno privikne. Ako bi se neki nepriviknuti i neuvježbani čovjek htio tako ponašati i postupati kao onaj priviknuti, taj bi sebe sasvim upropastio i od njega ne bi ništa postalo. Tek ako se čovjek sam odvikne od svih stvari i od njih se otuđi, on tada može promišljeno činiti sva svoja djela i predati im se bez zabrinutosti ili ih propustiti bez svake smetnje. Nasuprot tomu: ako čovjek nešto voli i u tomu nalazi užitak i tom užitku s voljom popušta, bilo to u jelu ili piću ili čemu god to bilo, onda to kod neuvježbana čovjeka ne može proći bez štete.

Čovjek se mora priviknuti na to da ni u čemu ne traži i ne želi svoje, nego da radije u svemu nalazi i zahvaća Boga. Jer Bog ne daje nijedan dar niti je ikada ikoji dao da bi se taj dar posjedovalo i pri njemu počivalo. Štoviše, sve darove koje je ikada dao na nebu i na zemlji, sve ih je dao samo s jednom svrhom, da bi mogao dati *jedan* dar: taj jest on sam. Sa svim onim darovima on nas hoće samo pripremiti na onaj dar koji on sam jest; i sva djela koja je ikada Bog na nebu i na zemlji učinio, učinio ih je samo da bi mogao učiniti *jedno* djelo, to jest: usrećiti sebe, da bi nas mogao usrećiti. Pa ja ovako kažem: u svim darovima i djelima moramo naučiti gledati na Boga i ne trebamo se ničim zadovoljiti, ni kod čega zaustaviti. Nema za nas zaustavljanja kod bilo kojeg načina u ovom životu niti ga je ikada bilo za nekog čovjeka dokle god da je napredovao. Prije svega se čovjek treba držati uvijek usmjerenim na Božje darove, i to uvijek i svaki put iznova.

Hoću kratko ispriopjediti o jednoj što je zaželjela nešto dobiti od našega Gospodina; a ja sam tada rekao da ona nije pravo pripremljena, pa kad bi joj Bog tako nepripremljenoj dao taj dar, ona bi ga upropastila.

Sad vi pitate: »Zašto nije bila pripremljena? Pa imala je dobru volju, a vi kažete da je njoj sve moguće i da u njoj leže sve stvari i (sua) savršenost.«

To je istina, (međutim) moramo razlikovati dvije vrste volje: jedna volja jest slučajna i nebivstvena volja, druga je odlučujuća i stvaralačka i naviknuta volja.

Uistinu, nije sad (ipak) dovoljno da čovjekov duh bude usamljen upravo u jednom takvom času kad se (baš) hoće povezati s Bogom, nego se mora imati dobro uvježbana samoća, koja i prethodi i dalje traje; (samo) tada mogu se od Boga primiti velike stvari i Boga u tim stvarima. A ako je netko nepripremljen, upropasti dar i s darom izgubi Boga. To i jest razlog zbog čega nam Bog ne može uvijek dati onako kako mi to tražimo. Nije manjak kod njega, jer se njemu tisuću puta više žuri da daje nego nama da uzmemo. Ali mi njemu činimo nasilje i nepravdu time što ga svojom nespremnosti priječimo u njegovu naravnom djelovanju.

Čovjek mora naučiti kod svih darova isključiti iz sebe svoje ja, i ne zadržati ništa vlastito i ne tražiti ništa, ni korist ni užitak ni nježnost ni slast ni nagradu ni kraljevstvo nebesko ni vlastitu volju. Bog se nije nikada dao niti se ikada daje u bilo koju tuđu volju; on sebe daje samo u svoju vlastitu volju. Međutim, gdje Bog nađe svoju volju, tu on u nju daje i prepušta sebe sa svim što on jest. I što više *nestajemo* za ono što je naše, to istinskije

postajemo u ovomu. Zato nije dosta da se jedan jedini put odrećemo sebe samih i svega što imamo i možemo, nego se moramo često obnoviti i sebe same tako učiniti u svemu jednostavnima i slobodnima.

Također je veoma korisno da se čovjek ne zadovolji time da kreposti, kao što su poslušnost, siromaštvo i druge kreposti, ima tek u duhu; štoviše, čovjek se sam treba vježbati u djelima i plodovima kreposti i često se iskušavati, te (povrh toga) čeznuti i željeti da bude vježban i iskušan od ljudi, (jer) nije dovoljno da *djela* kreposti čini, iskazuje poslušnost, preuzme siromaštvo ili prezir ili se na drugi način drži poniznim ili predanim; treba, štoviše, nastojati oko toga, i nikad ne prestati, dok se ne stekne krepost u njezinoj biti i osnovi. A *da* netko nju ima, to se može poznati po ovomu: ako se nađe naklonjenim kreposti ispred svih drugih stvari i ako čovjek čini djela (te) kreposti bez (osobite) pripreme volje, i to ih čini bez posebnog odlučivanja za neko pravdo i veliko djelo, nego ih čini više radi njih samih i iz ljubavi prema kreposti i ne pitajući zašto – tada čovjek, a ne prije, tu krepost potpuno (savršeno) ima.

Neka se prepuštanje uči sve dotle dok više ne bude zadržano ništa vlastito. Sva jurnjava i sav nemir uvijek dolaze od samovolje, zapažalo se to ili ne. Treba sama sebe sa svime svojim u čistom nestajanju htijenja i želje položiti u dobru i predragu volju Božju, zajedno sa svim što se u svekolikim stvarima može htjeti i željeti.

Jedno pitanje: Treba li se s voljom odreći i svega slatkog osjećaja Boga? Ne može li to onda potjecati i iz tromosti i male ljubavi prema njemu?

Da, zasigurno: ako se previdi ona mala razlika. Jer dolazilo to od tromosti ili od prave oslobođenosti ili predanosti, treba paziti na to da li se netko, kad je unutra tako posve opušten, u ovom stanju nalazi tako da je tada jednako Bogu vjeran kao kad bi bio u najjačem osjećaju, da i u ovom stanju čini sve ono što bi učinio i u onom, a ne manje, i da se drži nevezanim spram svake utjehe i pomoći, kako bi činio i kad bi Boga osjećao nazočnim.

Ispravnom čovjeku u tako savršeno dobroj volji ni jedno vrijeme ne može biti prekratko. Jer gdje s voljom stoji tako da ona u potpunosti hoće sve što može – ne samo sada nego i kad bi živjela tisuću godina htjela bi činiti sve što bi mogla, takva volja donosi toliko (plodova) koliko bi se u tisuću godina moglo postići s djelima: pred Bogom ona *jest* sve učinila.

KAKO TREBA NASLJEDOVATI BOGA I O DOBROM NAČINU

Čovjek koji hoće započeti nov život ili djelo treba početi k svomu Bogu i od njega s velikom snagom i cijelom pobožnošću poželjati da mu se (od Boga) zbude ono najbolje i ono što je njemu najdraže i najdostojnije, a neka pri tomu voljom i težnjom ne ide za svojim nego samo za predragom voljom Božjom, i ni za čim drugim. Što god mu onda Bog dodijeli, neka uzme neposredno od Boga i neka to smatra najboljim te u tomu bude posve i potpuno zadovoljan.

Pa makar mu se kasnije više sviđao neki drugi način, on ipak treba misliti: Ovaj ti je način Bog dodijelio, pa tako neka mi taj bude najbolji. U tomu treba imati povjerenja u Boga i treba sve dobre načine upravo u taj isti način uključiti, te u njemu i u skladu s njim uzeti sve stvari kakve god vrste bile. Jer to što je Bog dobra pripravio i dao *jednomu* načinu, možemo naći i u *svim* dobrim načinima. Upravo u *jednom* načinu treba prihvatiti *sve* dobre načine, a ne posebnost (upravo) toga načina. Jer čovjek mora u svakoj prilici činiti samo jedno, on ne može sve činiti. To mora biti po jedno, a u tomu jednomu moraju se obuhvatiti sve stvari. Jer ako bi čovjek htio činiti sve, ovo i ono, pa napustiti *svoj* način i prihvatiti način nekoga drugoga koji bi mu se baš puno više sviđao, to bi zaista stvorilo veliku nepostojanost. Kao što bi i prije postao savršenim *onaj* čovjek koji bi iz svijeta jednom za svagda stupio u neki Red, nego što bi ikada mogao postati onaj tko bi iz jednoga Reda prelazio u drugi, koliko god taj bio svet: to dolazi od promjene načina. Neka čovjek prihvati *jedan* dobar način i uvijek ostane pri njemu i u nj unese sve dobre načine i smatra ga od Boga primljenim, pa neka ne počinje danas jedno a sutra drugo, i neka se nimalo ne zabrinjava da u tomu bilo što propušta. Jer s Bogom se ne može ništa propustiti; kao što Bog ne može ništa propustiti, tako ni mi s Bogom ne možemo ništa propustiti. Zato od Boga uzmi jedno pa u to povuci *svako* dobro.

A ako se pokaže da se to neće podnijeti, tako da jedno ne dopušta drugo, neka ti to bude siguran znak da to ne dolazi od Boga. Jedno dobro nije protiv drugoga, jer kao što je naš Gospodin kazao: »Svako kraljevstvo koje je u sebi podijeljeno mora propasti« (Lk 11,17) i kao što je on također kazao: »Tko nije sa mnom, taj je protiv mene. Tko sa mnom ne sabire, taj rasipa« (Lk 11, 23). Tako neka ti bude siguran znak: Ako neko dobro ne

dopušta drugo, ili čak i neko manje dobro ili ga čak razara, to ne potječe od Boga. Ono bi trebalo (nečim) uroditi, a ne razarati.

Ovako glasi jedna kratka opaska koja je ovdje ubačena: da nema sumnje u to da vjerni Bog svakog čovjeka uzima u onom njegovu najboljemu.

To je sigurno istina, i on nikada ne uzima na ležanju (nekog) čovjeka kojega bi mogao i uspravna naći; jer Božje božanstvo za sve stvari smjera na ono najbolje.

Onda je netko upitao, zašto Bog one ljude za koje zna da će otpasti od krsne milosti unaprijed ne uzme, da umru u svom djetinjstvu, prije nego dođu do uporabe razuma, kad već o njima zna da će pasti i da više neće ustati: ta to bi za *njih* bilo najbolje.

Tada sam ja rekao: Bog nije rušilac nijednoga dobra nego dovršilac. Bog nije rušilac prirode nego njezin usavršitelj. Ni milost ne razara nego (štoviše) usavršava narav. Kad bi pak Bog već u početku razarao narav, njoj bi se nanosilo nasilje i nepravda; to on ne čini. Čovjek ima slobodnu volju, kojom on može birati dobro i zlo, a Bog preda nj (na izbor) stavlja za zločinstvo smrt a za dobročinstvo život. Čovjek treba biti slobodan i gospodar svojih djela, nerazoran i neprisiljen. Milost ne razara narav, ona je usavršava. Preobraženje ne razara milost, ono je usavršava, jer je preobraženje usavršena milost. U Bogu dakle nema ničega čime bi se razaralo nešto što u sebi ima kakva god bitka; on je dapače usavršitelj svih stvari. Isto tako ni mi ne trebamo u sebi razarati nijedno pa ni najmanje dobro, niti neki mali način zbog nekog velikoga, nego ih trebamo usavršavati do onoga najuzvišenijeg.

Govorilo se tako o nekom čovjeku koji je trebao početi ispočetka novi život, a ja sam govorio na ovaj način: da bi (taj) čovjek morao postati čovjekom koji u svim stvarima Boga traži i koji u svako vrijeme i na svim mjestima i kod svih ljudi i u svim načinima Boga nalazi. U tomu se može uvijek i neprestano napredovati i nikada ne stići do kraja napredovanja.

O NUTARNJIM I VANJSKIM DJELIMA

Uzmimo da bi se neki čovjek htio u sebe povući sa svim svojim moćima, nutarnjim i izvanjskim, pa kad bi on (još i) stajao tu u tom stanju da u njegovoj nutрини ne bi bilo baš nikakve predodžbe niti ma kakvog poticaja (od Boga na djelovanje), te bi

on tu tako stajao bez ikakva djelovanja, bilo nutarnjeg bilo izvanjskog: – tu bi (onda) trebalo dobro paziti na to nema li (čovjek) pri tomu (u ovom stanju) sam od sebe poriva na djelovanje. Ako pak jest tako da čovjeka ništa ne vuče na djelovanje, te mu se ništa ne da poduzeti, onda se treba silom primoravati na neko djelovanje, bilo nutarnje bilo izvanjsko – jer se čovjek ne treba ničim dati zadovoljiti, kako god se to činilo dobrim ili bilo dobro – da (bi se) čovjek, ako se (neki drugi put) tako nađe pod jakim pritiskom ili (Božjim djelovanjem) stiješnjen, da bi se prije moglo dobiti dojam da je čovjek pri tomu objekt djelovanja nego da on aktivno djeluje, onda naučio surađivati sa svojim Bogom. Ne kao da bi se trebao oteti svojoj nutrini ili od nje otpasti ili se nje odreći, nego treba naučiti upravo u njoj i s njom i iz nje tako djelovati da se nutarnost pusti da izbije u djelatnost, a djelatnost uvede u nutrinu, te se tako čovjek navikne neusiljeno djelovati. Jer treba usmjeriti oko na ovo *nutarnje* djelovanje, pa iz njega vani djelovati, radilo se o čitanju, molitvi ili – ako to naiđe – o izvanjskom djelu. Ako pak izvanjsko djelo hoće razoriti ono nutarnje, onda neka se ide za nutarnjim. A ako bi se oba mogla sastojati u jednomu, to bi bilo najbolje kako bi se imalo suradnju s Bogom.

Sad se postavlja pitanje: Kako tu još treba imati suradnju kad se čovjek odrekao sebe i svih djela, pa – kao što i kaže Sveti Dionizije: Ponajljepše o Bogu govori onaj koji o njemu od dubine nutarnjeg bogatstva umije najdublje šutjeti – kad zamiru sve slike i sva djela, pohvala i zahvala ili što bi inače netko mogao činiti?

Odgovor: *Jedno* djelo čovjeku zaista pravo ostaje, a to je: poništenje sama sebe. To samoponištenje i samoponiženje može međutim biti ne znam koliko veliko, ono ostaje manjkavo ako ga u jednomu sam Bog ne dovrši. Poniznost je tek onda dovoljno savršena kad Bog čovjeka ponizi po samom tom čovjeku, i tek je s tim, a ne prije, data zadovoljština i čovjeku a i kreposti.

Jedno pitanje: Kako da Bog poništi čovjeka po njemu samomu? Čini se (ipak) kao da je ovo poništenje čovjeka uzdignuće po Bogu, jer evanđelje kaže: »Tko se ponizi, taj će se uzvisiti« (Mt 23,12; Lk 14,11).

Odgovor: Da i ne. On treba sam sebe »poniziti«, a upravo se to ne može dogoditi ne učini li to Bog; i on se treba »uzvisiti« (ali) ne kao da je ovo poniženje jedno a uzvišenje nešto drugo. Štoviše, najviša visina uzvišenja leži (upravo) u dubokom dnu poniženja. Jer što je to dno dublje i niže, to je viša i neizmjernija i uzvišenija i visina, a što je dublji bunar, on je ujedno to viši; visina i dubina su jedno. Stoga, što se više netko umije po-

niziti, to je viši. I stoga reče naš Gospodin: »Tko hoće biti najveći, taj neka postane najmanji među vama« (Mk 9,34). Tko hoće *ono* biti, mora ovo *postati*. Ono *bivstvovanje* daje se naći samo u ovom *postajanju*. Tko najmanjim *postane*, taj zaista *jest* najveći, a tko je najmanjim *postao*, taj (već) *jest* najveći. Pa se tako i obistinjuje i ispunja riječ evanđelja: »Tko sebe ponizi, taj biva uzdignut« (Mt 23,12; Lk 14,11). Jer cijelo naše bitno bivstvo ne sastoji se ni u čemu drugom nego u poništenju.

»Postali ste bogati u svim krepostima« (1 Kor 1,5), tako stoji pisano. Zaista, to se ne može nikada dogoditi osim ako se pret hodno ne postane siromašan u svim stvarima. Tko hoće sve stvari dobiti, taj mora sve stvari i razdati. To je pravedno poslovanje i jednakovrijedna razmjena, kako sam već prije jednom kazao. Stoga, budući da nam Bog hoće sve stvari dati u slobodan posjed, iz tog nam razloga hoće oduzeti svako vlasništvo. Da, zaista, Bog uopće neće da mi posjedujemo nešto vlastito, ma ni koliko bi mi u oči stalo. Jer sve one darove koje nam je ikada dao, kako darove naravi tako i darove milosti, on nikada nije dao s drugim htijenjem nego s tim da ništa ne bismo trebali kao vlastito posjedovati; a on ni svojoj majci niti ikojem čovjeku niti nekom drugom stvorenju na bilo koji način nije ništa dao u vlasništvo. A da bi nas poučio i time nas opskrbio, on nam uzima oba dobra, tjelesno i duhovno. Jer posjedovanje časti ne treba biti naše nego samo njegovo. A mi trebamo radije sve stvari imati (tek tako) kao da su nam pozajmljene a ne date, bez svakog vlasničkog posjedovanja, bilo to tijelo ili duša, osjetila, moći, izvanjsko dobro ili čast, prijatelji, rođaci, kuća, imanje i sve stvari.

A što Bog kani time što toliko za tim žudi? Pa on hoće da on sâm bude naše jedino i potpuno vlasništvo. To on hoće i za tim teži i samo na to smjera da bi to mogao i smio postati. U tomu leži njegova najveća naslada i užitak. A što on to više i obuhvatnije može biti, to je veća njegova naslada i njegova radost; jer što više mi imamo vlastitog od svih stvari, to manje nam je on vlastit, a što manje ljubavi imamo prema svim stvarima, to više imamo njega sa svime što on može pružiti. Stoga, kad je naš Gospodin htio govoriti o svim blaženstvima, tada je siromaštvo duha postavio glavom svih njih, i ono je bilo prvo u znak tomu da sve blaženstvo i savršenstvo bez izuzetka imaju svoj početak u siromaštvu duha. I zaista, ako bi bilo nekog temelja na kojem bi se moglo sagraditi sve dobro, taj ne bi bio bez ovoga.

Da bismo bili slobodni od stvari koje su izvan nas, za to nam Bog hoće dati u vlasništvo sve što je na nebu i nebo sa svom njegovom moći, ma sve što je iz njega poteklo i sve što imaju

sveci i anđeli, da nam to bude jednako vlastito kao i njima, pa i u većoj mjeri nego mi je vlastita bilo koja stvar. Za to da bih se radi njega lišio sebe sama, to će Bog, sa svim što on jest i što može pružiti, postati potpuno mojim posjedom, sasvim tako moj kao (i) svoj, ni manje ni više. On će biti tisuću puta više mojim posjedom nego ikada neki čovjek što je stekao neku stvar koju ima u ormaru ili je ikada sam sebi postao vlastitim. Nikad nešto nije nekome postalo tako vlastitim kako će Bog biti moj, sa svim što on može i jest.

Ovo posjedovanje moramo zaslužiti time što ćemo ovdje na zemlji biti bez vlasničkog posjedovanja samih sebe i svega onog što nije On. I što je savršenije i ogoljenije to siromaštvo, to je vlastitije ovo vlasništvo. Na ovu se nagradu ne smije smjerati niti ikada na nju pogledavati, a oko ne treba nikad, niti jedan put, upraviti na to da li će se ikada nešto dobiti ili primiti osim jedino ljubav prema kreposti. Jer: što je (posjed) nevezaniji, to je vlastitiji, kao što kaže plemeniti Pavao: »Trebamo imati kao da *nemamo*, a ipak sve stvari posjedovati« (2 Kor 6,10). Vlastita posjeda nema onaj koji ništa ne želi niti hoće imati, ni od sebe niti od svega onoga što je izvan njega, pa čak ni od Boga niti od svih stvari.

Hoćeš li znati kakav je istinski siromašan čovjek?

Onaj je čovjek istinski siromašan u duhu koji umije biti dobro bez svega što nije nužno. Stoga je onaj što je gol sjedio u buretu govorio velikom Aleksandru, koji je pod sobom imao cijeli svijet: »Ja sam mnogo veći gospodar nego ti; jer ja sam više toga prezreo nego što si ti zaposjeo. Ono što ti smatraš velikim posjedovati, meni je to premaleno i da prezirem.« Puno je sretniji onaj koji može bez svih stvari i koji ih ne treba nego onaj tko sve stvari drži u posjedu s potrebom (za njima). Najbolji je *onaj* čovjek koji može bez onoga što mu nije nužno. Stoga: tko najviše toga može nemati i odbaciti, taj je najviše toga ostavio. Čini se velika stvar ako bi neki čovjek radi Boga razdao tisuću maraka zlata i svojim imanjem sagradio mnoge ćelije i samostane i nahranio sve siromahe; bila bi to velika stvar. Ali bi bio mnogo sretniji onaj tko bi isto toliko radi Boga odbacio. Pravo bi kraljevstvo nebesko imao *onaj* čovjek koji bi se radi Boga mogao odreći svih stvari, što god Bog dao ili ne dao.

Ti sad kažeš: »Da, Gospodine, a zar ja ne bih bio kočnica i zapreka tomu sa svojim nedostacima?« Ako imaš nedostataka, uvijek iznova moli Boga nije li njegova čast i ne dopada li se njemu da ih od tebe uzme, jer bez njega ništa ne možeš. Ako ti ih oduzme, zahvali mu; a ako on to ne učini, onda to radi njega podnosiš, ali (sad više) ne kao grešan nedostatak nego kao veli-

ku vježbu kojom trebaš zaslužiti nagradu i vježbati strpljivost. Trebaš biti zadovoljan, dao ti on svoj dar ili ne dao.

On svakomu daje prema onomu što je za toga najbolje i što mu odgovara. Ako nekome treba skrojiti ogrtač, mora ga se učiniti po njegovoj mjeri; i koji bi jednomu pristajao, (taj) drugomu uopće ne bi odgovarao. Svakomu se mjera uzima kako njemu odgovara. Tako i Bog daje svakomu ono najbolje prema *to- mu* kako on spoznaje da mu je najbolje po mjeri. Doista, tko se u tomu potpuno u nj pouzdaje, taj prima i posjeduje u najmanjemu jednako mnogo kao i u najvećemu. Ako bi Bog htio dati meni što je dao Svetom Pavlu, ja bih to rado uzeo, ukoliko bi to on želio. A pošto on neće da to meni da – jer on samo kod malo ljudi hoće da već u ovom životu dospiju do takva znanja (kao Pavao) – ako to dakle Bog meni ne daje, on mi je ipak jednako drag i ja mu izričem jednako veliku zahvalnost i isto sam tako posve zadovoljan s time da mi on to uskraćuje kao i s time da mi to daje; i jednako mi je dosta i jednako drago kao da mi je on to udijelio, ako je inače sa mnom u redu. Doista, tako bi mi volja Božja trebala biti dostatna: U svemu gdje bi Bog htio djelovati ili davati, njegova bi mi volja trebala biti tako draga i vrijedna da mi to ne bi značilo manje nego kad bi *meni* taj dar dao ili to *u meni* činio. Tako bi svi Božji darovi i sva djela bila moja, pa makar onda sva stvorenja na to činila što najbolje ili što najgore mogu, ona mi to ne mogu oteti. Kako se onda mogu tužiti kad su darovi svih ljudi moji vlastiti? Zaista, tako bi mi bilo dovoljno to što bi mi Bog učinio ili dao ili ne dao, da ne bi ni novčića htio platiti za to da bih mogao voditi najbolji život što bih ga ja sebi mogao predočiti.

Sad ti kažeš: »Bojim se da ne ulažem u to dovoljno mara i ne nježujem to kako bih mogao.«

Neka ti to bude žao i podnesi to sa strpljenjem i uzmi to kao vježbu i budi zadovoljan. Bog rado podnosi poniženje, pa će rado biti bez službe i hvale, da bi oni koji ga ljube i njemu pripadaju imali mir u sebi. Pa zbog čega *mi* ne bismo trebali imati mir, što god da nam on da ili čega god ne imali? Stoji pisano i govori to naš Gospodin, da su blaženi oni koji trpe radi pravednosti (Mt 5,10). Doista: Kad bi neki lopov, koga bi se upravo imalo objesiti, a koji je krađom to zacijelo zaslužio, ili neki koji je počinio umorstvo pa kojega bi se s pravom spremalo smaknuti na mučilima, kad bi oni u sebi mogli doći do uvida: »Gle, ti ćeš ovo pretrpjeti radi pravednosti, jer ti se događa samo ono što je pravo«, oni bi bez daljnega postali blaženi. Doista, ma kako mi bili nepravedni, ako od Boga uzmemo što god nam on učinio ili ne učinio, kao s njegove strane pravedno, pa' to podnesemo

radi pravednosti, blaženi smo. Stoga se ne tuži, radije se tuži nad tim što se još tužiš i ne nalaziš zadovoljstvo; samo se nad tim možeš tužiti što još imaš previše. Jer tko bi bio ispravna poimanja, taj bi u oskudici primao kao i u izobilju.

Ti sad kažeš: »Ma gledaj: Bog u tolikim ljudima čini tako velike stvari i njih božanski bitak tako preoblikuje te u njima djeluje Bog, a ne oni.«

Za to zahvali Bogu u njima, a ako to *tebi* daje, uzmi to u ime Božje! Ako ti to ne daje, trebaš bez toga dragovoljno ostati; imaj samo njega na umu, pa budi bezbrižan oko toga čini li Bog tvoja djela ili ih ti činiš; jer ih *mora* Bog činiti, htio ne htio, ako ti samo njega imaš na umu.

Ne zabrinjavaj se ni za to kakvo biće ili kakav način Bog nekome daje. Kad bih ja bio tako dobar i svet da bi me se moralo uzdignuti među svece, opet bi ljudi govorili i ispitivali radi li se o milosti ili o naravi, što se u tomu skriva, i time bi se uznemiravali. U tomu krivo čine. Pusti da Bog u tebi djeluje, njemu priznaj djelo i ne brini oko toga djeluje li on naravno ili nadnaravno; oboje je njegovo; narav kao i milost. Što se tebe tiče, čime je njemu prikladno djelovati ili što on čini u tebi ili u nekome drugom? On treba djelovati onako kako i gdje i na koji način njemu odgovara.

Neki je čovjek želio da mu se u vrt navede jedan izvor, pa je govorio: »Da mi samo stigne voda, ne bih ni gledao na to kakav bi bio žlijeb kroz koji bi mi dotjecala, da li željezni, drveni, koštani ili zardan, samo da dobijem vodu.« Tako sasvim naopako čine oni koji brinu o tomu čime Bog stvara svoja djela u tebi, je li to narav ili milost. Pusti njega pri tomu (samog) da djeluje, a ti samo imaj mir.

Jer ti si toliko u Bogu koliko si u miru, i toliko izvan Boga koliko si izvan mira. Ako je nešto samo u *Bogu*, ono ima mir. Koliko u Bogu, toliko u miru. Koliko jesi u Bogu, kao i da li nije tako, prepoznaš po tomu imaš li mir ili nemir. Jer gdje imaš nemir, u tomu nužno *moraš* imati nemir, jer nemir dolazi od stvorenja a ne od Boga. Isto tako u Bogu nema ničega čega bi se trebao bojati; sve što je u Bogu treba samo ljubiti. Isto tako, u njemu nema ničega nad čim bi trebalo tugovati.

Tko ima njegovu potpunu volju i njegovu želju, taj ima radost. To (međutim) nema nitko osim onoga čija je volja sasvim jedno s voljom Božjom. Dao nam Bog ovo sjedinjenje! Amen.

KNJIGA BOŽANSKE UTJEHE

Benedictus deus et pater domini nostri Jesu Christi etc.
(2 Kor 1,3 sl)

Plemeniti apostol Sveti Pavao govori ove riječi: »Blagoslovljen bio Bog i otac Gospodina našega Isusa Krista, otac milosrđa i Bog svake utjehe, koji nas tješi u svim našim žalostima.« Postoje tri vrste žalosti što čovjeka dotiču i tište u ovoj bijedi. Jedna dolazi od štete na izvanjskom dobru, druga od štete koja pogodi njegovu rodbinu i prijatelje, treća od štete koja se dogodi njemu samomu u omalovažavanju, nevolji, tjelesnim bolima i dubinskoj patnji.

Zbog toga sam naumio u ovoj knjizi napisati nešto pouke o tome čime se čovjek može tješiti u svoj svojoj nevolji, tuži i patnji. A ova knjiga ima tri dijela. U prvom se nalazi ova i ona istina, iz koje valja izvući ono što čovjeka može i hoće pogodno i potpuno utješiti u svoj njegovoj patnji. Nakon toga se ovdje nalazi tridesetak zapisa i pouka, u svakoj od njih čovjek može pravo i potpuno naći utjehu. Zatim se u trećem dijelu ove knjige nalaze uzori u djelima i riječima, što su ih činili i govorili mudri ljudi kad su patili.

1.

Kao prvo, mora se znati da mudrac i mudrost, istiniti i istina, pravednik i pravednost, dobri i dobrota stoje u uzajamnoj vezi i jedno prema drugomu se ovako odnose: dobrota nije ni stvorena ni učinjena ni rođena; ali ona jest rodna i rađa dobroga, a dobri, ukoliko jest dobar, nije načinjen i nije stvoren, ali ipak jest rođeno dijete i sin dobrote. Dobrota rađa sebe i sve što ona jest u dobromu; bitak, znanje, ljubav i djelovanje izljevaju ona ujedno u dobroga, pa dobri prima cijeli svoj bitak, znanje, ljubav i djelovanje iz srca i srži dobrote i jedino od nje. Dobri i dobrota nisu ništa nego *jedna* dobrota, potpuno jedno u svemu, izuzev rađanja (s jedne strane) i rođenosti (s druge strane); međutim je rađanje (od) dobrote i rođenost u dobromu potpuno

jedan bitak, jedan život. Sve što dobromu pripada, on prima od dobrote u dobroti. (. . .) Tu on spoznaje sama sebe i sve što spoznaje, i ljubi sve što ljubi, i djeluje s dobrotom u dobroti i dobrotu s njim i u njemu sva njihova djela, u skladu s onim kako stoji pisano i kako Sin kaže: »Otac čini djela ostajući i boraveći u meni« (Iv 14,10) »Moj otac (sve) dosad radi, i ja radim« (Iv 5, 17). »Sve što je očevo, to je moje, i sve što je moje i onoga tko je moj, jest oca mojega: njegovo u davanju, a moje u uzimanju« (Iv 17,10).

Dalje se mora znati da, kad govorimo o »dobromu«, to ime i ta riječ ne označuje i u sebi ne uključuje ništa drugo, i to ni manje ni više, nego samu i čistu dobrotu; tada se ipak misli dobro ukoliko je sebe-dajuća (rađajuća) dobrota. Kad govorimo o »dobromu«, pri tomu se razumije da mu je dobrost data, ulivena i urođena od nerođene dobrote. Stoga evanđelje kaže: »Kao što Otac ima život u sebi, tako je on i Sinu dao da ima život u sebi samomu« (Iv 5,26). On kaže: »u sebi samomu«, ne »od sebe samoga«, jer mu ga je Otac dao.

Sve što sam sada rekao o dobromu i dobroti jednako je istinito za istinitoga i istinu, za pravednika i pravednost, za mudraca i mudrost, za Sina Božjega i Boga Oca, za sve ono što je od Boga rođeno i što nema oca na zemlji, u što se ne rađa ništa od svega onoga što je stvoreno, što nije Bog, u čemu nema nikakve slike nego jedino čisti Bog sam. Jer tako govori Sveti Ivan u svomu evanđelju, da je »svim tima data moć da postanu sinovima Božjim koji nisu rođeni ni od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego od Boga i jedino iz Boga« (Iv 1,12 sl).

Pod »krvi« on podrazumijeva sve što kod čovjeka nije podložno čovjekovoj volji. Pod »voljom tjelesnom« on podrazumijeva sve što je doduše podložno njegovoj volji, ali ipak uz opiranje i sukobljavanje, i što je sklono požudi tijela i što pripada zajedno duši i tijelu te se nalazi istinski samo u duši; i uslijed toga *ove* duševne moći bivaju umorne, slabe i stare. Pod »voljom muževljom« podrazumijeva Sveti Ivan najviše duševne moći, čija narav i djelovanje jesu nepomiješane s tijelom i koje stoje u čistoći duše, odvojene od vremena i prostora i od svega što ima bilo kakav pogled na vrijeme i prostor ili njihov okus, koje ni sa čim nemaju ništa zajedničko, u kojima je čovjek prema Bogu oblikovan, u kojima je čovjek Božjega roda i svojte. Pa ipak, budući da one nisu sam Bog, te su u duši i s dušom stvorene, one se moraju osloboditi svoga lika i preoblikovati se u Boga te biti rođene u Bogu i iz Boga, da bi jedino Bog bio (njihov) otac; jer tako one i jesu djeca Božja i Božji jedinorođeni Sin. Jer ja sam sin svega onoga što mene prema sebi i u sebi kao

jednaka oblikuje i rađa. Ukoliko jedan takav čovjek, sin Božji, dobar kao dijete dobrote, pravedan kao sin pravednosti, jest jedino *njezin* (tj. pravednosti) sin, (utoliko) *ona* jest nerođeno-rađajuća, a njezin rođeni sin ima isti jedan bitak koji ima i pravednost, i on ulazi u posjed svega onoga što je vlastito pravednosti i istini.

Iz svega ovog nauka, koji stoji napisan u svetom evanđelju i sa sigurnošću se spoznaje u naravnom svjetlu razumom obdarene duše, čovjek nalazi pravu utjehu za sve trpljenje.

Sveti Augustin govori: Za Boga ništa nije daleko ni dugo. Ako hoćeš da ti ništa ne bude daleko ni dugo, prilagodi se Bogu, jer tu je tisuću godina kao dan današnji. Isto tako ja kažem: U Bogu nema ni tuge, ni boli, ni nevolje. Ako hoćeš biti slobodan od svake nevolje i boli, zaustavi se i vrati se u čistoći samo k Bogu. Zasigurno, sva bol dolazi samo otuda što se ne vraćaš jedino u Boga i k Bogu. Kad bi ti tu stajao, oblikovan i rođen isključivo u pravednosti, doista ni *tebe* isto tako ne bi ništa moglo dovesti u patnju, kao što ni Boga pravednost (ne dovodi u patnju). Salomon govori: »Pravednika ne žalosti ništa od svega što mu se može dogoditi« (Izr 12,21). On ne kaže: »pravedna čovjeka« niti »pravedna anđela«, ni ovo ili ono. On kaže: »pravednika«. Što na bilo koji način pripada pravedniku, osobito ono što njegovu pravednost čini *njegovom* pa da *on* jest pravedan, jest sin i ima oca na zemlji, te jest stvorenje, i napravljeno je i stvoreno, jer mu je otac stvorenje, napravljeno ili stvoreno. Ali ono čisto pravedno, pošto ono nema napravljenog ili stvorenog oca, pa je njegov otac jedino pravednost, stoga u njega ne mogu upasti trpljenje i nevolja, kao ni u Boga. Pravednost mu ne može prirediti patnju, jer pravednost nije ništa nego radost, užitak i naslada; i dalje: kad bi pravednost pravedniku stvarala bol, ona bi takvu bol stvarala sebi samoj. Ništa od njega različito i nepravedno niti bilo što napravljeno ili stvoreno ne bi moglo pravednika baciti u patnju, jer sve što je stvoreno leži daleko ispod njega, isto tako daleko kao ispod Boga, pa na pravednika ne ostavlja nikakav dojam ni utjecaj, niti se porađa u njega, kojemu je jedino Bog otac. Stoga se čovjek treba veoma truditi da se oslobodi svoga lika i lika svih stvorenja i ne pozna nikakva oca osim jedino Boga; tada ga ništa ne može baciti u patnju ili ožalostiti, ni Bog ni stvorenje, ni stvoreno ni nestvoreno, i cijeli je njegov bitak, život, spoznaja, znanje i ljubav od Boga i Bog (sam).

I (nešto) *drugo* se mora znati, što isto tako čovjeka tješi u svakoj njegovoj nevolji. To je da pravedan i dobar čovjek nalazi sigurno neusporedivo pa i neizrecivo više radosti u djelu pra-

vednosti nego što on ili čak najviši anđeo ima naslade i radosti u svom naravnom bitku ili životu. Stoga su sveci i dali veselo svoj život za pravednost.

Sad ja kažem: Ako se dobromu i pravednomu čovjeku dogodi neka izvanjska šteta, a on ostane uravnotežen i nepokrenut, u miru svoga srca, onda je istina što sam kazao da pravednika ne rastužuje ništa što mu se dogodi. Ako naprotiv njega izvanjska šteta rastužuje, zaista je samo pravo što je Bog pripustio da se dogodi šteta tomu čovjeku, koji je htio biti i utvarao sebi da jest pravednik, dok su ga pak tako neznatne stvari mogle ožalostiti. A ako je takvo Božje pravo, on se zaista ne treba zbog toga žalostiti, nego se treba tomu radovati više nego svomu vlastitom životu, kojem se ipak svaki čovjek više raduje i koji mu je vredniji nego cijeli svijet; jer što bi čovjeku vrijedio cio ovaj svijet ako on ne bi živio?

Treća riječ, koju možemo i trebamo znati, jest ta da je samo Bog prema naravnoj istini jedino vrelo i izvor svega dobrobitka, bitne istine i utjehe, a sve što nije Bog, ima od sama sebe naravnu gorkost i neutjehu i bol, pa ništa ne pridodaje dobroti koja od Boga potječe i koja Bog jest, nego ona (gorkost) smanjuje i prekriva i krije slast, nasladu i utjehu koju Bog daje.

Sad ja dalje kažem da svaka patnja dolazi iz ljubavi prema onomu što mi je šteta oduzela. Pa ako mi je zbog štete na izvanjskim stvarima žao, to je zbiljski znak da ja ljubim izvanjske stvari te da prema tomu po istini ljubim bol i neutjehu. Kakvo čudo, dakle, da onda dospijem u bol ako bol i neutjehu ljubim i tražim? Moje srce i moja ljubav dosuđuju stvorenju dobrobitak koji je Bogu vlastit. Obraćam se k stvorenju od kojeg po naravi dolazi neutjeha, a okrećem se od Boga od kojega potječe svaka utjeha. Kako se onda mogu čuditi kad dospijem u bol i budem tužan? Zaista, Bogu je i svemu svijetu stvarno nemoguće da zbiljsku utjehu nađe onaj čovjek koji utjehu traži kod stvorenja. Ali tko bi u stvorenju ljubio jedino Boga, i jedino u stvorenju Boga, taj bi svuda nalazio istinsku, pravu i jednaku utjehu. Neka ovo bude dosta od prvog dijela ove knjige.

2.

Sad za ovim slijedi u *drugom dijelu* tridesetak zapisa, od kojih već svaki za se može pogodno utješiti razumna čovjeka u njegovoj patnji.

Prvi je taj da nema nevolje i štete bez nekog spokojstva i da nijedna šteta nije tek šteta. Stoga Sveti Pavao kaže da Božja

vjernost i dobrota ne trpe da bilo koja kušnja ili nedaća postane nepodnošljiva. On uvijek stvara i daje nešto utjehe koja može pomoći (usp. 1 Kor 10,13); jer i sveci i poganski učitelji kažu da Bog i priroda ne dopuštaju da bi moglo biti čistog zla ili patnje.

Sad pretpostavljam slučaj da neki čovjek ima sto maraka; od toga izgubi četrdeset a zadrži šezdeset. Ako taj čovjek bude neprestano mislio na onih četrdeset koje je izgubio, on će ostati neutješen i ojađen. Kako bi i mogao biti utješen i bez patnje onaj koji se okreće k šteti i patnji, pa patnju utiskuje u sebe a sebe u patnju, i na nju gleda, i ponovo na nju gleda i s njom ćaska, pa govori sa štetom i šteta onda opet s njim ćaska, i oboje se gledaju licem u lice. A da se okrenuo k onih šezdeset maraka koje još ima, a okrenuo leđa onima koje su izgubljene, pa se zadubio u onih šezdeset i pogledao ih licem u lice i s njima proćaskao, on bi se zasigurno utješio. Ono što jest nešto i što je dobro, može tješiti; a ono što niti jest niti je dobro, što nije moje i izgubljeno je, to nužno mora dovesti do patnje i neutjehe i ojađenosti. Stoga govori Salomon: »U danima boli ne zaboravi dane kad je bilo dobro« (Sir 11,27). To hoće reći: Kad si u patnji i nevolji, sjeti se dobra i spokojstva koje još imaš i zadržavaš. A čovjeka će opet tješiti i to, ako hoće promisliti, kolike tisuće žive, koji bi – kad bi posjedovali tih šezdeset maraka što ih ti još imaš – sebe smatrali velikom gospodom i damama i zamišljali se bogatima i bili radosni pred Gospodinom.

Ima još nešto što čovjeka treba tješiti. Ako je bolestan i u velikoj tjelesnoj patnji, a ipak je skućen i ima koliko je nužno od hrane i pića, savjete od liječnika i poslugu ukućana, sućuti i pomoći od svojih prijatelja: kako bi se on tada trebao ponašati? Pa što čine siromasi koji moraju podnijeti isto ili još veću bolest i nevolju, a nemaju nikoga tko bi im dao (barem) hladne vode? Oni moraju potražiti, po kiši, snijegu i hladnoći, suha kruha, od kuće do kuće. Stoga, ako hoćeš biti utješen, zaboravi one kojima je bolje, a uvijek se sjeti onih kojima je lošije.

Nadalje ja kažem: Svaka patnja dolazi od ljubavi i sklonosti. Stoga, ako patim zbog prolaznih stvari, znači da ja imam i da moje srce ima još ljubavi i privrženosti prema prolaznim stvarima, i da ne ljubim Boga iz svega svoga srca i još ne ljubim ono što Bog hoće znati da ja ljubim, i to zajedno s njim. Kakvo onda čudo ako bi Bog pripustio da ja posve s pravom podnesem štetu i patnju?

Sveti Augustin kaže: »Gospodine, ja tebe nisam htio izgubiti, ali sam u svojoj pohlepi htio zajedno s tobom posjedovati i stvorenja; i stoga sam izgubio tebe, jer se tebi protivi da se s tobom, kao istinom, posjeduje neistina i varljivost stvorenja.« On

kaže i na drugomu mjestu da je »odveć pohlepan onaj kojemu sam Bog nije dovoljan«. A opet na drugomu mjestu on kaže: »Kako bi bili dovoljni Božji darovi u stvorenjima onomu komu ni sam Bog nije dovoljan?« Dobromu čovjeku ne treba biti na utjehu nego na muku sve što je Bogu strano i od Boga različito i što nije isključivo Bog sam. On uvijek treba govoriti: Gospodine Bože i moja utjeho! Ako me ti od sebe na bilo što drugo upućuješ, daj mi jednoga drugog tebe da od tebe idem k tebi, jer ja neću ništa nego tebe. Kad je naš Gospodin Mojsiju obećao svako dobro i poslao ga u Svetu Zemlju, pod kojom se misli kraljevstvo nebesko, onda je Mojsije govorio: »Gospodine, ne šalji me nikamo osim ako ćeš i ti sa mnom poći« (usp. Izl 33,15).

Svaka sklonost, užitak i ljubav dolazi od onoga što je nekomu slično, jer sve stvari imaju sklonost i ljubav k sebi jednakom. Čist čovjek voli čistoću, pravednik voli pravednost i sklon joj je; usta čovjekova govore o onomu što u čovjekovoj nutрини prebiva, kako kaže naš Gospodin da »usta govore iz punine srca« (Lk 6,45), a Salomon kaže da je »muka čovjekova na njegovim ustima« (Prop 6,7). Stoga je istinit znak da u čovjekovu srcu ne prebiva Bog nego stvorenje ako on naklonost i utjehu još vani nalazi.

Zbog toga bi se dobar čovjek trebao itekako stidjeti pred Bogom i pred sobom ako još opaža da Bog nije u njemu i da Bog Otac ne čini djela u njemu, nego da u njemu još živi nevoljno stvorenje i određuje njegovu naklonost i u njemu čini djela. Stoga kralj David govori i tuži se u Psaltiru: »Suze su mi bile utjeha danju i noću dok se još moglo kazati: Gdje je Bog tvoj?« (Ps 41,4). Jer naginjanje k vanjštini i nalaženje utjehe u neutjehi i žudno neumorno raspredanje o njoj jest istinit znak da Bog u meni ne biva vidljiv, da u meni ne bdije, u meni ne djeluje. A on bi se (= dobar čovjek) nadalje trebao stidjeti i pred dobrim ljudima ako bi oni to na njemu zapazili. Dobar se naime čovjek nikada ne treba tužiti na štetu ni na patnju; on se radije treba tužiti što se tuži i što u sebi zapaža pritužbe i patnju.

Učitelji kažu da neposredno ispod neba postoji široko rasprostrta i u svojoj vrućini snažna vatra, a nebo ipak njom ne biva ni najmanje taknuto. A u jednomu spisu kaže se da je ono što je najniže u duši plemenitije od onog što je od neba najviše. A kako se jedan čovjek može pogrešno procijeniti da je nebeski čovjek i da mu je srce u nebu, ako ga tako male stvari još rastužuju i nanose mu patnju!

Sad govorim o nečemu drugom. Ne može biti dobar čovjek onaj koji neće to što hoće Bog u svakom posebnom slučaju, jer je nemoguće da Bog hoće bilo što osim dobra; i baš osobito u

tomu i po tomu da to Bog hoće, to postaje i nužno jest dobro i ujedno najbolje. I stoga je Gospodin učio apostole i u njima nas, te svaki dan molimo za to da bude volja Božja. A ipak, kad volja Božja dođe i kad se zbude, onda se tužimo.

Seneka, paganski učitelj, pita: Što je najbolja utjeha u patnji i nevolji? pa odgovara: To je ovo – da čovjek sve stvari prihvati tako kao da je tako želio i za to molio; jer ti bi to i želio da si znao da se sve stvari događaju iz Božje volje, s Božjom voljom i u Božjoj volji. Jedan paganski učitelj govori: Vođo i vrhovni oče i gospodar uzvišenog neba, ja sam spreman na sve što ti hoćeš; daj mi volju da hoću u skladu s tvojom voljom!

Dobar čovjek treba u tomu imati povjerenja u Boga, vjerovati mu i biti siguran i poznavati ga kao tako dobrog da je Bogu i njegovoj dobroti i ljubavi nemoguće dopustiti da se čovjeku dogodi bilo kakva patnja ili bol, a da on neće ili (time) tomu čovjeku spriječiti veću bol ili ga (već) i na zemlji jače utješiti ili od toga i iz toga učiniti nešto veće, u čemu bi potpunije i jače zasjala Božja slava. Međutim, bilo kako bilo: već samo zbog toga što je Božja volja da se to dogodi, volja dobrog čovjeka treba s Božjom voljom biti tako jedno i sjedinjena da čovjek htjedne isto što i Bog hoće, čak i ako bi to bila njegova šteta pa i prokletstvo. Stoga je Sveti Pavao želio da bi radi Boga i Božje volje i Božje slave bio odvojen (usp. Rim 9,3). Jer istinski savršen čovjek treba biti naviknut, sebi odumro, u Bogu lišen vlastitog lika i tako preoblikovan u volju Božju da sve njegovo blaženstvo bude u tomu da ništa ne zna o sebi i svemu (drugomu), nego samo o Bogu, da ništa neće niti pozna neku volju osim volje Božje, i da hoće Boga tako spoznati kao što Bog mene poznaje, kao što kaže Sveti Pavao (usp. 1 Kor 13,12). Bog u sebi i svojoj vlastitoj volji spoznaje sve što spoznaje, ljubi i hoće sve što ljubi i hoće. Naš Gospodin sam kaže: »To je život vječni, samo Boga spoznavati« (Iv 17,3).

Zato učitelji kažu da blaženi u kraljevstvu nebeskom spoznaju stvorove bez ikakvih slika tih stvorova, nego ih spoznaju u onoj jednoj slici koja jest Bog i u kojoj Bog zna i ljubi i hoće sebe sama i sve stvari. A to nas sâm Bog uči moliti i žudjeti kad govorimo: »Oče naš. . . sveti se ime tvoje«, to znači: jedino tebe spoznavati (usp. Iv 17,3); »dodaj kraljevstvo tvoje« da ja ne bih imao ništa što smatram svojim kraljevstvom, i da ništa ne znam nego tebe, kralja. Stoga evanđelje kaže: »Blago siromašnima duhom« (Mt 5,3), to znači: voljom, pa molimo Boga da njegova »volja bude. . . na zemlji«, to znači: u nama, »kako (i) na nebu«, to znači: u Bogu samom. Takav čovjek tako je jedne volje s Bogom da hoće sve ono što Bog hoće i na način kako to Bog

hoće. I stoga, jer Bog na određen način hoće i da sam sagriješio, ja ne bih htio da nisam sagriješio, jer se tako zbiva volja Božja »na zemlji«, to jest u prijestupu, »kako (i) na nebu«, to jest u ispravnom djelovanju. Na taj način čovjek hoće radi Boga biti bez Boga i radi Boga biti od Boga odijeljen, i jedino je to pravo kajanje za svoje grijeh; tako mi je grijeha žao bez žaljenja, kao što je Bogu zbog svakoga zla žao bez žaljenja. Bol i najveću bol imam zbog grijeha – jer ja ne bih grijeha učinio, za sve što je stvoreno ili može biti stvoreno, kad bi u vječnosti moglo biti i tisuću svjetova – ali bez patnje; a ja iz Božje volje prihvaćam i crpim patnju. Jedino je takva patnja savršena patnja, jer dolazi i izbija iz najčišće ljubavi i najčišće dobrote i radosti Božje. Tako se ozbiljuje i zapaža ono što sam govorio u ovoj knjizi: da dobar čovjek, utoliko što je dobar, ulazi u svu vlastitost same dobrote, koja jest Bog u samomu sebi.

Sad zapazi kako čudesan i preblažen život ima ovaj čovjek »na zemlji« u samomu Bogu, »kao i na nebu«! Njemu nevolja služi ugodu, a trpljenje jednako kao i ono što je drago, pri tomu ipak baš u tom pazi na još jednu osobitu utjehu: jer ako imam milost i dobrotu, o čemu sam upravo govorio, onda sam uvijek i u svim stvarima ravnomjerno potpuno utješeno i radostan; ali ako nemam ništa od toga, onda radi Boga i u Božjoj volji trebam biti bez toga. Ako Bog hoće dati ono za čim žudim, onda to s time imam i u nasladi sam; ako Bog naprotiv neće dati, onda to primam – u izostajanju – u istoj Božjoj volji u kojoj on upravo neće, te ja dakle tako primam na način da nemam i ne uzimam. Čega mi onda nedostaje? I zasigurno u istinskiem smislu uzimamo prikraćenošću nego uzimanjem; jer ako čovjek prima, onda dar ima u sebi ono zbog čega je čovjek radostan i utješeno. Ali ako ne prima, onda niti ima niti nalazi, niti zna išta nad čim bi se mogao radovati, izuzev jedino Boga i Božje volje.

A postoji i druga utjeha. Ako je čovjek izgubio izvanjsko dobro ili prijatelja ili srodnika, oko, ruku ili što mu drago, on treba biti siguran da, ako to radi Boga strpljivo podnese, u najmanju ruku kod Boga dobiva sve ono što nipošto ne bi htio izgubiti. (Naprimjer:) Neki čovjek izgubi jedno oko: ako on ni za tisuću ili šest tisuća maraka ili više ne bi htio biti bez toga oka, onda je sigurno kod Boga i u Bogu zaslužio sve to (= cijelu tu protuvrijednost), za što on ne bi htio podnijeti onu štetu ili onu patnju. A naš Gospodin je zacijelo na ovo mislio kad je govorio: »Bolje je da s jednim okom uđeš u život vječni nego da s oba propadneš« (Mt 18,9). A na to je zacijelo mislio i Bog kad je govorio: »Tko ostavi oca i majku, sestru i brata, imanje ili njivu

ili što mu drago, taj će dobiti stostruko i život vječni« (Mt 19,29). Ja se zasigurno, u Božjoj istini i tako mi moga blaženstva, usudujem reći da onaj koji radi Boga i radi dobrote ostavi oca i majku, brata i sestru ili što mu drago, stostruko prima na dva načina: Jedan je način da mu njegov otac, njegova majka, brat i sestra bivaju stoput draži nego što to sada jesu. Drugi način jest taj da ne samo stotinu nego svi ljudi, utoliko što su ljudi, bivaju mu kudikamo draži nego što su mu sada po naravi dragi otac, majka ili brat. Da to čovjek ne opaža, dolazi jedino odatle što još nije čisto radi Boga i dobrote potpuno ostavio oca i majku, sestru i brata i sve stvari. Kako je radi Boga ostavio oca i majku, sestru i brata *onaj* koji ih još nalazi na zemlji u svom srcu, koji još biva ožalošćen i o tomu misli i gleda na to što nije Bog? Kako je radi Boga ostavio sve stvari *onaj* koji još pazi i gleda na ovo i ono dobro? Sveti Augustin govori: Ukloni ovo i ono dobro i ostani čista dobrota što sama u sebi lebdi u svojoj širini: to je Bog. Jer kako sam gore kazao: Ovo i ono dobro ništa ne dodaje dobroti, nego u nama skriva i prekriva dobrotu. To spoznaj i opaža onaj tko to vidi i gleda *u istini*, jer je to u istini tako, i stoga se treba opažati ondje i nigdje drugdje.

Treba ipak znati da i posjedovanje kreposti i htijenje patnje ima određenu stupnjevitost, kao što i u prirodi vidimo da je jedan čovjek veći i ljepši pojavom, izgledom, znanjem, umijećem nego drugi. Tako kažem i to da dobar čovjek zacijelo može biti dobar čovjek, a ipak više ili manje zahvaćen naravnom ljubavlju prema ocu, majci, sestri, bratu pa se kolebati, ali ipak ne otpadati od Boga ni od dobrote. Međutim, on je u toj mjeri dobar i bolji u kojoj manje i više biva tješeno i zahvaćen naravnom ljubavlju i sklonošću prema ocu i majci, sestri i bratu i sebi samomu, te ih biva svjestan.

A ipak, kao što sam gore napisao:

Kad bi neki čovjek baš ovo u Božjoj volji mogao prihvatiti – imajući u vidu da je to Božja volja – da ljudska narav imade onaj nedostatak, posebno po Božjoj pravednosti s obzirom na grijeh prvog čovjeka, pa kad bi on s druge strane ipak opet u Božjoj volji dragovoljno htio da to njemu bude uskraćeno, ukoliko ne bi bilo tako, s njim bi bilo sasvim u redu i on bi sigurno bio utješeno u trpljenju.

To se misli kad Sveti Ivan kaže da istinito »svjetlo u tami svijetli« (Iv 1,5), a Sveti Pavao kaže da se »krepost u slabosti usavršava« (2 Kor 12,9). Kad bi tat mogao istinski, potpuno, čisto, rado, s voljom i radosno podnijeti smrt iz ljubavi prema božanskoj pravednosti, u kojoj i po kojoj Bog i njegova pravednost hoće da zločinac bude kažnjen smrću, on bi bio spašen i blažen.

Druga utjeha jest opet: Nema zacijelo nikoga koji ne bi rado vidio da netko živi, a da ne bi bio voljan na jednu godinu biti bez jednog oka ili slijep ako bi potom mogao opet imati svoje oko i svog prijatelja spasiti od smrti. Ako bi prema tomu neki čovjek htio godinu dana biti bez svoga oka da bi spasio od smrti jednog čovjeka, koji nakon malo godina ipak mora umrijeti, onda se on svakako treba opravdano i dragovoljnije odreći deset ili dvadeset ili trideset godina koje bi možda još mogao proživjeti, da bi postigao vječno blaženstvo te vječno gledao Boga u njegovu božanskom svjetlu, a u Bogu samoga sebe i sva stvorenja.

Opet, druga utjeha: Dobrom čovjeku, utoliko što je dobar i jedino od dobrote rođen i što jest otisak Dobra, sve što je stvoreno i (podijeljeno na) ovo i ono jest nepodnošljivo, gorkost i nešto štetno. A izgubiti to, znači dakle riješiti se i izgubiti muku, nevolju i štetu. Doista, izgubiti muku jest prava utjeha. Stoga se čovjek ne treba žaliti ni na koju štetu. Treba štoviše žaliti da mu je utjeha nepoznata, da ga utjeha ne može utješiti, kao što bolesniku ne godi slatko vino. On se treba žaliti, kao što sam gore napisao, što nije posve odbacio likove stvorenja i cijelim se svojim bićem suobličio dobroti.

Čovjek u svojoj mucijevici treba misliti i na to da Bog govori istinu i daje obećanja zaklinjući se sobom kao istinom. Kad bi Bog odstupio od svoje riječi, od svoje istine, otpao bi od svog božanstva i (više) ne bi bio Bog, jer on *jest* svoja riječ, svoja istina. Njegova (pak) riječ jest da se naša žalost ima pretvoriti u radost (usp. Jr 31,13). Zasiurno, ako bih pouzdano znao da se sve moje kamenje ima pretvoriti u zlato, bilo bi mi to draže što bih imao više i većeg kamenja; tražio bih kamenje i nabavljao bih – ako bih mogao – veliko i brojno kamenje; što bi ga bilo više i većeg, to bi mi draže bilo. Na takav način čovjek bi sigurno bio snažno utješeno u svakoj svojoj žalosti.

Još nešto tomu slično: Nijedna posuda ne može držati dvije vrste pića. Ako treba držati vino, nužno moramo izliti vodu; posudu treba isprazniti i osloboditi. Stoga: ako trebaš primiti božansku radost i Boga, nužno moraš izliti stvorenja. Sveti Augustin kaže: »Izlij, da bi bio ispunjen. Nauči *ne* ljubiti, da bi naučio ljubiti. Odvrti se, da bi se obratio.« Kratko rečeno: Sve što treba primiti i biti raspoloživo, treba i mora biti prazno. Učitelji kažu: Ako bi oko, kad opaža, imalo u sebi bilo koju boju, ono ne bi opažalo ni tu boju koju bi imalo; ali jer je slobodno od svih boja, zato raspoznaje sve boje. Zid ima na sebi boju i stoga ne spoznaje ni svoju (vlastitu) boju niti bilo koju drugu boju, i nema nikakve radosti u boji, ne raduje se više zlatu ni azurnoj

boji nego boji ugljena. Oko nema nikakve (boje), ali je ipak u najzbiljskijem smislu ima, jer je ono spoznaje s uživanjem i nasladom i radošću. I što su duševne moći savršenije i čišće, to savršenije i potpunije primaju ono što zahvaćaju, te tim više primaju i tim veću nasladu osjećaju i tim više bivaju jedno s onim što primaju, i to u toj mjeri da (konačno) najviša duševna moć – koja je slobodna od svih stvari i ni s čim nema ništa zajedničko – prima ništa manje nego samoga Boga u širini i punini njegova bića. A učitelji uče (dokazuju) da se s ovim sjeđinjenjem i ovim prožimanjem i ovom nasladom ne može usporediti nikakvo uživanje i naslada. Stoga naš Gospodin kaže pažnje vrijedno: »Blago siromašnima u duhu« (Mt 5,3). Siromašan je onaj koji ništa nema. »Siromašan u duhu«, to znači: Tako kao što je oko siromašno i slobodno od boje pa može primiti sve boje, tako onaj koji je siromašan u duhu može primiti sav duh, a duh svih duhova jest Bog. Plod duha jest ljubav, radost i mir. Biti slobodan, siromašan, ništa nemati, biti prazan, to preobražava narav; praznina čini da se voda penje uvis i još mnoga druga čuda, o čemu sad nije potrebno govoriti.

Stoga: Ako hoćeš imati punu radost i utjehu u Bogu, pripazi da budeš slobodan od svih stvorova, svake utjehe od stvorova; jer zasiurno, dokle god stvorenje tješi i može tješiti, nikad ne nalaziš pravu utjehu. Ako te (međutim) ne može utješiti ništa osim Boga, onda te uistinu tješi Bog i s njim i u njemu sve što je naslada. Ako te tješi nešto što nije Bog, onda ni ovdje ni ondje nemaš utjehe. Ako te naprotiv stvorenje ne tješi i ne godi ti, onda utjehu nalaziš i ovdje i ondje.

Ako bi čovjek bio u stanju i mogao neki vrč držati potpuno praznim od svega što može puniti, pa i od zraka, taj bi vrč bez sumnje zanijekao i zaboravio svoju narav, i ta bi ga praznina uznijela do neba. Isto tako čistoća, siromaštvo i ispražnjenost od svih stvorova uznosi dušu k Bogu. Jednakost i toplina također vuku u visinu. Jednakost u božanstvu pripada Sinu, toplina i ljubav Duhu Svetomu. Jednakost je u svim stvarima, a napose i još ponajprije u božanskoj naravi, porađanje Jednoga, a jednakost od Jednoga, u Jednomu i s Jednim jest početak i prazvor cvatuće, žarke ljubavi. Jedno jest početak bez svakog početka. Jednakost je početak od samo Jednoga i prima to da ona jest i da je ona početak, od toga Jednoga i u Jednomu. Ljubav po naravi ima to da od Dvaju kao Jedno istječe i izvire. Jedno kao jedno ne urađa ljubavlju, Dvoje kao Dvoje isto tako ne urađa ljubavlju; Dvoje kao Jedno, to nužno po naravi urađa prodornom i vatrenom ljubavlju.

Salomon pak kaže da sve vode, to jest sva stvorenja, teku i vraćaju se nazad k svomu izvoru (Prop 1,7). Stoga je nužno istina, kako sam kazao: Jednakost i vatrena ljubav dušu uzdižu i vode i dovode u prvi praizvor Jednoga, koji je »otac svega. . . na nebu i na zemlji« (usp. Ef 4,6). Tako ja kažem da jednakost, rođena od Jednoga, dušu u Boga povlači, kako on jest (to) Jedno u svojem skrivenom sjedinjenju, jer to se misli Jednim. Za to imamo vidljivu zornu sliku: Kad materijalna vatra zapali drvo, onda jedna iskra primi narav vatre i biva jednaka čistoj vatri što se drži neposredno ispod neba. Ona odmah zaboravlja i napušta oca i majku, brata i sestru na zemlji i teži prema gore k *nebeskom* Ocu. Otac iskre ovdje na zemlji jest vatra, majka joj je drvo, braća i sestre druge iskre; ne čeka na njih prva iskrica. Ona juri gore k svome pravom ocu, a to je nebo; jer tko spozna je istinu, taj dobro zna da vatra, utoliko što je vatra, nije pravi, zbiljski otac iskre. Pravi, zbiljski otac iskre i svega vatre jest nebo. Nadalje treba itekako svratiti pozornost i na to da ova iskra ne napušta samo oca i majku, brata i sestru na zemlji; ona štoviše napušta, zaboravlja i odriče se i same sebe iz ljubavnog nagnuća da dođe k svomu pravom ocu, nebu, jer se ona silom prilika mora ugasiti u hladnoći zraka; ona svejedno hoće potvrditi naravnu ljubav koju ima prema svomu zbiljskom, nebeskom Ocu.

I kao što je prethodno bilo kazano o praznoći i nezauzetosti, da duša, što je čistija, nezauzetija i siromašnija, i što manje stvorenjâ ima i što je ispražnjenija od svih stvari koje nisu Bog, to čistije zahvaća Boga i to više (stvari) u Bogu, i biva više jedno s Bogom i gleda u Boga i Bog u nju licem u lice, kao u jednu preoblikovanu sliku, kako kaže Sveti Pavao – sasvim tako ja sad kažem i o jednakosti i o vatri ljubavi: jer, u onoj mjeri u kojoj je nešto drugomu sličnije, u toj mjeri ono k tomu teži, brže je i približavanje (k tomu drugomu) i više ga usrećuje i punije je naslade; i što dalje ode od sebe i od svega što nije ono za čim teži, te što različitim od sebe postane i od svega što nije to (za čim teži), u toj mjeri postaje stalno izjednačenje s onim za čim teži. A pošto jednakost istječe iz Jednoga, i privlači i mami snagom i u snazi tog Jednoga, stoga nema počinka ni zadovoljenosti ni onomu što privlači ni onomu što biva privučeno dok se ne sjedine u Jedno. Stoga je naš Gospodin u proroku Izaiji, po smislu, kazao: da mi nije dosta nikakva visoka jednakost ni mir ljubavi dok se sam ne očitujem u svom Sinu i ne planem i ne budem zapaljen u ljubavi Duha Svetoga (usp. Iz 62,1). A naš je Gospodin molio svoga Oca da mi s njim i u njemu budemo jedno, ne samo sjedinjeni. Za ovu riječ i ovu istinu imamo jednu

vidljivu sliku i zorno svjedočanstvo i u izvanjskoj prirodi. Kad vatra gori te zapali drvo i razgori ga, onda vatra sasvim usitnjuje drvo i čini ga različitim od njega samog, oduzima mu grubost, hladnoću, težinu i vlažnost, te drvo sve više izjednačuje sa sobom, vatrom; ali se ni vatra ni drvo ne smiruju, ne stišavaju niti zadovoljavaju ni u kojoj toplini, vrelini ili izjednačenosti, dok vatra sebe ne unese u drvo i njemu ne prenese svoju vlastitu narav i svoj vlastiti bitak, tako da to sve bude *jedna* vatra, oboma jednako vlastita, bez razlikovanja, bez više ili manje. A zbog toga postoji, prije nego to nastupi, dim, suzbijanje, pucketanje, muka i borba između vatre i drva. Ali kad se oduzme i ukloni nejednakost, onda vatra biva mirna a drvo šuti. A ja nadalje po istini kažem da skrivena snaga prirode u potaji mrzi jednakost utoliko što ona u sebi nosi različitost i dvojstvo, a u njoj traži ono Jedno koje u njoj a zbog njega samog ljubi, kao što usta u vinu i na vinu traže i vole okus odnosno slatkoću. Kad bi voda posjedovala taj okus što ga ima vino, usta ne bi voljela više vino nego vodu.

I iz tog sam razloga rekao da duša u jednakosti mrzi jednakost i ne voli nju kao takvu i radi nje same; ona je više voli radi Jednoga, koje je u njoj skriveno i što je pravi »otac«, početak bez ikakva početka, »svega. . . na nebu i na zemlji«. I stoga ja kažem: Dok se između vatre i drva još nalazi i pojavljuje jednakost, nema zbiljskog užitka ni tišine ni počinka ni dostatnosti. I zato učitelji kažu: Nastajanje vatre odvija se s borbom, remećenjem i nemirom te u vremenu; ali porod vatre i užitak jest bez vremena i bez daljine. Užitak i radost nikomu ne izgledaju dugi ni daleki. Na sve ovo što sam ja sad kazao misli naš Gospodin kad govori: »Kad žena rađa dijete, osjeća žalost i bol i tugu; ali kad je dijete rođeno, ona zaboravlja žalost i bol« (Iv 16,21). Stoga Bog i kaže u evanđelju i opominje nas da molimo nebeskog Oca, da naša radost bude potpuna, a Sveti Filip je govorio: »Gospodine, pokaži nam Oca i nama je dosta« (Iv 14,8); jer »otac« znači porod a ne jednakost, i znači Jedno, u kojem jednakost utihnuje, te se smiruje sve ono što po bitku ima požudu.

Sad čovjek može otvoreno spoznati zašto se i odakle ne može utješiti u svojoj žalosti, nevolji i gubitku. To dolazi uvijek i samo odatle što je daleko od Boga i nije slobodan od stvorenjâ, nejednak Bogu i nezagrijan božanskom ljubavlju.

Ali ima još nešto drugo: tko bi to htio uvažiti i spoznati, s pravom bi se utješio pri izvanjskom gubitku i žalosti.

Neki čovjek pođe jednim putem, ili obavlja neki posao, ili drugi propušta, i pritom mu se dogodi neka nezgoda: slomi nogu, ruku ili izgubi oko ili oboli. Ako bi onda stalno mislio: da si

pošao nekim drugim putem, ili da si obavljao neki drugi posao, to ti se ne bi dogodilo; tada se ne može utješiti i nužno biva potišten žalošću. I zbog toga on treba misliti: da si pošao nekim drugim putem ili obavljao neki drugi posao ili ga propustio, lako ti se mogla dogoditi mnogo veća nezdoga i nevolja; i na taj bi se način s pravom utješio.

A pretpostavimo opet nešto drugo: Izgubio si tisuću maraka; ne trebaš se onda jadata zbog tisuću maraka koje si izgubio. Trebaš zahvaljivati Bogu koji ti je dao tisuću maraka što si ih mogao izgubiti i koji ti vježbanjem strpljenja daje da zaslužiš vječni život, a to nije dato tisućama ljudi.

Još jedna stvar koja može čovjeka utješiti: Uzimam slučaj da je neki čovjek mnoge godine posjedovao čast i pogodnosti, a sad to po Božjoj odluci izgubi; onda taj čovjek treba mudro promisliti pa Bogu zahvaliti. Ako postane svjestan te štete i nevolje koju sad ima, tek onda zna koliko je koristi i zaštićenosti prije imao, pa treba zahvaliti Bogu za zaštićenost koju je tako mnogo godina uživao, ne spoznavajući pravo kako je to dobro, pa neka se ne srdi. On treba promisliti da čovjek po svom naravnom bitku od sebe sama nema ništa nego zloću i slabost. Sve što je dobro i dobrota, to mu je Bog posudio a ne u vlasništvo dao. Jer tko spoznaje istinu, taj zna da Bog, Otac nebeski, predaje Sinu i Duhu Svetomu sve što je dobro; a stvorenju on nikakvo dobro *ne daje* nego ga (samo) iznajmljuje. Sunce daje zraku toplinu, ali mu svjetlost posuđuje; i stoga, čim sunce zađe, zrak gubi svjetlost, a toplina mu ostaje, jer je ona zraku data kao vlastita. I stoga učitelji kažu da je Bog, Otac nebeski, Sinu otac a ne gospodar, niti je gospodar Duhu Svetomu. Ali Bog – otac – Sin – i – Duh Sveti jest jedan Gospodin, i to gospodar stvorenja. Pa mi kažemo da je Bog vječno bio Otac; ali Gospodar je od onog časa kad je stvorio stvorenja.

Sad ja kažem: Budući da je čovjeku sve što je dobro ili utješno ili vremenito dato na posudbu, što se on onda ima žaliti ako mu to hoće uzeti natrag onaj koji mu je to posudio? On treba Bogu zahvaljivati što mu je to tako dugo pozajmio. A treba mu zahvaljivati i za to što mu opet ne uzima sve što mu je pozajmio; a bilo bi ipak samo pravedno da mu Bog opet uzme sve što mu je pozajmio ako čovjek biva srdit što mu opet uzima dio toga što nikad nije bilo njegovo i čemu on nikad nije postao gospodar. I stoga govori prorok Jeremija posve ispravno, kad je bio u velikoj žalosti i tuzi: »Mnogostruka su smilovanja Božja što nismo posve uništeni!« (Tuž 3,22). Kad bi netko tko mi je posudio haljinu, krzno ili ogrtač, uzeo natrag svoj ogrtač, a meni na mrazu ostavio haljinu i krzno, ja bih mu itekako s pravom

trebao zahvaljivati i biti veseo. A treba napose spoznati koliko nisam u pravu ako se srdim i žalim kad nešto izgubim; jer ako ja hoću da to dobro koje imam meni bude dato a ne tek posuđeno, to ja hoću da budem Gospodin i hoću da budem Sin Božji po naravi i u savršenom smislu, a nisam čak ni po milosti sin Božji; jer je svojstvo Sina Božjega i Duha Svetoga u svim se stvarima jednako ponijeti.

Treba također znati da je bez sumnje već naravna ljudska krepost tako plemenita i snažna da joj nikakvo vanjsko djelo nije preteško ni dovoljno veliko da bi se na njemu i u njemu mogla iskazati i uobličiti. A stoga postoji nutarnje djelo, koje ni vrijeme ni prostor ne mogu obujmiti, a ima u njemu nešto što je božansko i jednako Bogu, kojega (također) ni vrijeme ni prostor ne obujmljuju – on je posvuda i uvijek jednako nazočan – a to je djelo i u tomu jednako Bogu što nijedno stvorenje ne može Boga savršeno u se primiti niti Božju dobrotu u sebe uobličiti. I stoga mora postojati nešto nutarnjije i više i nestvoreno, bez mjere i bez načina, u što se nebeski Otac može posve utisnuti i uliti i u čemu se može objaviti: to su Sin i Duh Sveti. A to nutarnje djelo kreposti ne može nitko spriječiti, kao što se ni Bog ne može spriječiti. To djelo sja i svijetli dan i noć. Ono veliča i pjeva slavu Božju i novu pjesmu, kao što govori David: »Pjevajte Gospodinu pjesmu novu« (Ps 95,1). Zemni je hvalospjev u *onoga*, i *ono* djelo Bog ne ljubi koje je izvanjsko, koje obujmljuje vrijeme i prostor, koje je tijesno, koje se može spriječiti i svladati, koje se umara i stari vremenom i izvođenjem. A ono (nutarnje) djelo jest: Boga ljubiti, htjeti ono što je dobro i dobrota, pri čemu sve što čovjek čistom i cijelom voljom u svim dobrim djelima hoće učiniti ili bi želio učiniti (time) već sada jest učinio, nalikujući u tomu Bogu, o kojem David piše: »Sve što je htio, sada je učinio i ostvario« (Ps 134,6).

Za ovaj nauk imamo zorno svjedočanstvo u kamenu: njegov je izvanjski učinak da pada dolje i na zemlji leži. *Ovaj* učinak može se spriječiti, i on ne pada uvijek ni neprestano. Drugi je učinak (međutim) kamenu još vlastitiji: to je sklonost prema dolje, i to mu je prirodno; to mu ni Bog ni stvorenje ne mogu oduzeti. *Ovaj* učinak kamen čini neprestano, danonoćno. Pa da i tisuću godina gore leži, on bi naginjao dolje ništa manje nego prvog dana.

Točno tako ja kažem o kreposti, da ona ima jedno *nutarnje* djelo: težnju i naklonost prema svemu dobrom i bježanje i opiranje pred svim što je zlo i naopako, različito od dobrote i Boga. Pa što je djelo gore i Bogu nesličnije, to je i odupiranje veće; a što je djelo značajnije i Bogu sličnije, njoj je to djelo lakše, dra-

že i ugodnije. A njoj je sva muka i žalost – koliko nju žalost uopće može obuzeti – u tomu što je ta muka radi Boga i svako izvanjsko djelo u vremenu premaleno, a da bi se ona u njemu mogla sasvim očitovati i iskazati i izgraditi. Ona vježbanjem biva snažnija, a darežljivošću bogatija. Ona ne bi željela da su joj žalost i trpljenje (već) podneseni i pretrpljeni; ona hoće i želi uvijek, bez prestanka, trpjeti radi Boga i dobrih djela. Cijelo njeno blaženstvo leži u trpljenju radi Boga, ne u pretrpljenomu. I stoga naš Gospodin kaže sasvim opravdano: »Blaženi koji trpe radi pravednosti« (Mt 5,10). On ne kaže: »koji su trpjeli«. Takav čovjek mrzi pretrpjelost, jer pretrpjelost nije trpljenje koje on ljubi; ona je prekoračivanje i gubitak trpljenja radi Boga, koje on jedino ljubi. I stoga ja kažem da takav čovjek mrzi i ono tek nadolazeće trpljenje, jer ni to nije trpljenje. On međutim manje mrzi nadolazeće trpljenje nego proteklo trpljenje, jer je proteklo trpljenje dalje i trpljenju nesličnije, budući da je posvema prošlo. Ako pak netko (tek još) *ima* trpjeti, to ga ne lišava potpuno trpljenja koje on ljubi.

Sveti Pavao kaže da on hoće radi Boga biti od Boga odijeljen (Rim 9,3), da bi se umnožila slava Božja. Kaže se da je Sveti Pavao ovo izjavio u vrijeme kad još nije bio savršen. Ja smatram, suprotno tomu, da je ova besjeda došla iz savršena srca. Kažu, također, da je on (time) kanio reći da hoće biti (samo) načas od Boga odijeljen. Ja (međutim) kažem da bi se savršen čovjek jednako nerado želio od Boga odijeliti na jedan sat kao i na tisuću godina. No ako bi (to) bila volja Božja i slava Božja da on bude bez Boga, onda bi mu tisuću godina palo jednako lako kao i jedan dan, jedan sat.

I u tomu je nutarnje djelo božanstveno i bogovrsno te odaje božansku vlastitost, da kako god sva stvorenja, pa da ima i tisuću svjetova, ni za dlaku ne bi premašila vrijednost Boga sama za se – tako kažem, a već sam i prije rekao, da ono izvanjsko djelo, njegov obujam i njegova veličina, njegova dužina i širina ama baš niukoliko ne uvećavaju dobrotu nutarnjeg djela; ono svoju dobrotu ima u samomu sebi. Stoga izvanjsko djelo ne može nikad biti maleno ako je nutarnje veliko, a izvanjsko nikad veliko ni dobro ako je nutarnje maleno ili bez ikakve vrijednosti. Nutarnje uvijek ima, uključene u sebi, svu širinu i duljinu. Nutarnje djelo prima i crpi sav svoj bitak jedino od Božjeg srca i u Božjem srcu; ono prima Sina i rađa se kao sin u krilu nebeskog Oca. Nije tako s izvanjskim djelom; ono svoju božansku dobrotu prima preko nutarnjeg djela, kao donesenu i izlivenu u jednom silasku božanstva zaodjenuta razlikom, mnoštvom, djelom: (a) sve ovo i slično, kao i sama jednakost jest *Bogu* dale-

ko i strano. (Jer) sve ovo prijanja i ostaje i smiruje se u onomu što je (pojedinačno) dobro, što je *obasjano*, što je stvorenje, potpuno slijepo za onu *dobrotu* i *svjetlost po sebi* i za *ono Jedno*, u kojem Bog rađa svoga jedinorođenog Sina i u njemu sve one koji su djeca Božja, rođeni sinovi. Tu (tj. u Jednomu) jest istjecište i izvorište Duha Svetoga, od kojega se jedino – utoliko što je on Božji duh i što je sam Bog duh – u nama začinje sin, (tu je također) i ovo istjecište (Duha Svetoga) iz svih onih koji su sinovi Božji, ovisno o tomu što su manje ili više čisto samo od Boga rođeni, prema Bogu i u Bogu preoblikovani i povučeni od svakog mnoštva, koje se ipak još nalazi i u najvišim anđelima po njihovoj naravi, a – ako to hoćemo pravo spoznati – povučeni čak i od dobrote, od istine i svega onoga što makar i samo u mislima i nazivu trpi slutnju ili sjenu kakve god razlike, a povjereni (samo) Jednomu, koje je slobodno od svakog mnoštva i razlike, u kojemu i Bog-Otac – Sin – i – Duh Sveti gubi sve razlike te njih lišen Jedno biva i jest i jesu. A ovo Jedno, nas čini blaženima, pa što smo dalje od (toga) Jednoga, to smo manje sinovi i Sin, i to manje savršeno u nas uvire i iz nas istječe Duh Sveti; naprotiv, već prema tomu koliko smo bliži Jednomu toliko smo istinskije Božji sinovi i Sin, te i Bog, Duh Sveti, iz nas istječe. To se misli kad naš Gospodin, Sin Božji u božanstvu, govori: »Tko pije od ove vode, koju ja dajem, u njemu izvire vrelo vode što teče u život vječni« (Iv 4,14), a Sveti Ivan govori da je on to rekao o Duhu Svetomu (Iv 7,39).

Sin u božanstvu prema svojoj vlastitosti ne daje ništa drugo nego sinovstvo, kao bogorođenost, vrelo, izvor i istjecište Duha Svetoga, Božje ljubavi, te puni, pravi, cjeloviti okus Jednoga, nebeskog Oca. Stoga Očev glas s neba govori Sinu: »Ti si Sin moj, ljubljeni Sin, u kojem sam ja ljubljen i omiljen« (Mt 3,17), jer Boga bez sumnje nitko dostatno ne ljubi tko nije sin Božji. Jer Ljubav, Duh Sveti, izvire i istječe iz Sina, a Sin ljubi Oca radi njega samoga, Oca u njemu samomu, a sama sebe u Ocu. Stoga naš Gospodin kaže veoma ispravno: »Blago siromasima u duhu« (Mt 5,3), to znači: koji nemaju ništa od vlastitog i ljudskog duha te oslobođeni k Bogu dolaze. A Sveti Pavao govori: »Bog nam je to objavio u svom Duhu« (Kol 1,8).

Sveti Augustin kaže da Pismo najbolje razumije *onaj* koji, lišen svakog duha, smisao i istinu Pisma traži u njemu samom, tj. u onom Duhu u kojem je ono pisano i govoreno: u Duhu Božjemu. Sveti Petar kaže da su svi ti sveti ljudi govorili u Duhu Božjemu (2 Pt 1,21). Sveti Pavao kaže: Nitko ne može spoznati ni znati što je u čovjeku, nego duh koji jest u čovjeku, i nitko ne može znati što je Duh Božji i što je u Bogu, nego Duh koji jest

Božji i Bog (1 Kor 2,11). Stoga jedan spis, jedna glosa, veoma ispravno kaže da nitko ne može razumjeti ni naučavati spise Svetoga Pavla osim ako ima duha u kojemu je Sveti Pavao govorio i pisao. A to je uvijek i sva moja jadikovka da neprosvijetljeni ljudi, koji su bez Božjeg duha i ne posjeduju ništa od njege, hoće po svom grubom ljudskom razumu prosuđivati ono što čuju ili čitaju u Pismu, koje je govoreno i pisano od Duha Svetoga i u Duhu Svetomu, a ne pomišljaju da stoji pisano: »Što je u ljudi nemoguće, u Boga je moguće« (Mt 19,26). A i općenito, i na naravnom području, važi: što je nemoguće nižoj naravi, to je višoj naravi obično i po sebi razumljivo.

Povrh ovoga uzmite i to što sam prije kazao: da dobar čovjek, kao sin Božji i u Bogu rođen, Boga ljubi radi njega samoga i u njemu samomu, kao i mnoge druge besjede koje sam govorio u ranijem izlaganju. Da bi se još bolje razumjelo, mora se znati da – kako sam počesto kazao – dobar čovjek, rođen od dobrote u Bogu, ulazi u svu vlastitost božanske naravi. A po Salomonovim je riječima osobitost Božja da Bog sve stvari čini radi sebe sama, to jest, da on ne gleda nikakvo zašto izvan sebe samoga, nego samo na ono Radi-sebe-samoga; on sve stvari ljubi i čini radi sebe samoga. Ako prema tomu čovjek njega samoga i sve stvari ljubi i sva svoja djela čini ne radi nagrade, radi slave ili ugodnosti, nego samo radi Boga i Božje slave, onda je to znak da je on Božji sin.

Još više: Bog radi sebe ljubi i sve stvari čini radi sama sebe, to znači: on ljubi radi ljubavi i djeluje radi djelovanja; jer Bog bez sumnje ne bi nikad u vječnosti rađao svoga jedinorođenog Sina da rođenost nije jednaka rađanju. Stoga sveci kažu da je Sin tako vječno *rođen*, a da ipak neprestano još *biva rođen*. Niti bi Bog ikada (bio) stvorio svijet da stvorenost nije jedno sa stvaranjem. Stoga: Bog je stvorio svijet na takav način da ga još neprestano stvara. Sve što je prošlo i što je buduće Bogu je strano i daleko. Pa stoga: Tko je od Boga rođen kao sin Božji, taj ljubi Boga radi njega samoga, to znači: on ljubi Boga radi bogoljublja, i sva svoja djela čini radi tog djelovanja. Bog se nikad ne umara od ljubavi i djelovanja, pa njemu sve što on ljubi jest *jedna ljubav*. I stoga je istina da Bog jest ljubav. I zato sam gore rekao da dobar čovjek uvijek hoće i želi radi Boga trpjeti, ne proći trpljenje; trpeći, ima on ono što ljubi. On ljubi trpljenje radi Boga i trpi radi Boga. On zbog toga i u tomu jest Sin Božji, oblikovan po Bogu i u Bogu, koji ljubi radi sebe samoga, to znači da on ljubi radi ljubavi, djeluje radi djelovanja; i stoga Bog bez prestanka ljubi i djeluje. A Božje djelovanje jest njegova narav, njegov bitak, njegov život, njegovo blaženstvo. Sasvim

tako u istini i za Božjeg sina, za dobra čovjeka, ukoliko jest Božji sin, trpljenje radi Boga, djelovanje radi Boga jest njegov bitak, njegov život, njegovo djelovanje, njegovo blaženstvo, jer ovako govori naš Gospodin: »Blaženi koji trpe radi pravednosti« (Mt 5,10).

Povrh toga nadalje, kao treće, kažem da dobar čovjek, ukoliko jest dobar, ima Božju vlastitost ne samo u tomu da sve što ljubi i djeluje, ljubi i djeluje radi Boga, koga on ljubi i radi koga djeluje, nego taj koji ljubi, ljubi i djeluje i radi sebe sama; jer to što on ljubi jest nerođeni Bog-Otac, a *taj* koji ljubi jest rođeni Bog-Sin. Otac pak jest u Sinu i Sin u Ocu. Otac i Sin su jedno. O tomu kako ono najintimnije i ono najviše od duše crpi i prima Sina Božjega i bogoposinjenje u krilu i srcu nebeskog Oca, potraži iza kraja ove knjige, gdje pišem »O čovjeku plemenita roda koji krenu u daleku zemlju da primi kraljevstvo i vrati se« (Lk 19,12).

Osim toga, opet valja znati da je u Prirodi svakomu biću utisak i utjecaj najviše i vrhovne naravi miliji i slađi nego vlastita narav i bivstvo. Voda teče uslijed svoje vlastite naravi nizbrdo dolje, a u tomu leži i njezino biće: Ali pod utiskom i utjecajem Mjeseca, gore na nebu, ona zaniječe i zaboravi svoju vlastitu narav pa teče uzbrdo u visinu, i ovo joj je istjecanje puno lakše nego tok nizbrdo. Po tomu čovjek treba spoznati da li je u ovom ispravan: da bi mu bilo milo i ugodno ostaviti i zanijekati svoju naravnu volju i potpuno se odreći sebe u svemu što Bog hoće da čovjek pretrpi. A ovo se u pravom smislu mislilo kad je naš Gospodin govorio: »Tko hoće k meni doći, taj se mora odreći sama sebe i sebe zanijekati i mora ponijeti svoj križ« (Mt 16,24), to znači: mora odložiti i skinuti sve što je križ i žalost. Jer zasigurno: Tko bi sam sebe zanijekao i posve se odrekao sebe, za nj više ništa ne bi moglo biti križ ni žalost ni trpljenje; sve bi mu bilo naslada, radost, najdublja milina, i takav bi došao i istinski slijedio Boga. Jer kao što Boga ništa ne može rastužiti ni ožalostiti, ni takva čovjeka ništa ne bi moglo zabrinuti ni ražalostiti. Pa kad stoga naš Gospodin kaže: »Tko hoće doći k meni, taj neka zaniječe sama sebe i digne svoj križ i slijedi me«, onda to nije samo zapovijed, kako se općenito kaže i umišlja: to je (više) obećanje i božanska uputa na koji način čovjeku sve njegovo trpljenje, sve njegovo djelovanje, sav njegov život biva ugodan i radostan, te je to prije nagrada nego zapovijed. Jer čovjek koji je tako izgrađen ima sve što hoće, a neće ništa loše, i to je blaženstvo. Zbog toga opet naš Gospodin s pravom govori: »Blaženi koji trpe radi pravednosti« (Mt 5,10).

K tomu, kad naš Gospodin, Sin, govori: »taj neka zaniječe sam sebe i digne svoj križ pa dođe k meni«, onda on misli ovo: Postani sinom kao što sam ja Sin, rođeni Bog, i (postani) ono isto Jedno koje ja jesam, koje ja crpim prebivajući, ostajući unutra u Očevu krilu i srcu. Oče, govori Sin, ja hoću da onaj tko mene slijedi, tko k meni dolazi, bude tamo gdje sam ja (usp. Iv 12,26). Nitko u pravom smislu ne dolazi k Sinu, ukoliko je on Sin, osim onoga tko (sam) sinom *postane*, i nitko *nije* ondje gdje je Sin, koji je Jedno u Jednomu u Očevu krilu i srcu, osim onoga tko *jest* sin.

»Ja njih«, kaže Otac, »hoću povesti u pustinju i tamo govoriti njihovu srcu« (Hoš 2,16). Od srca srcu, Jedno u Jednomu, to Bog ljubi. Sve što je *tomu* strano i daleko, to Bog mrzi; Bog privlači i vuče k Jednomu. (To) Jedno traže sva stvorenja, čak i najniža stvorenja traže Jedno, a najviša spoznaju Jedno; povučena nad svoju narav i preoblikovana, ona traže Jedno u Jednomu. Jedno u njemu samomu. Stoga zacijelo Sin hoće reći: U božanstvu Sin u Ocu, gdje ja jesam, tu treba biti onaj tko meni služi, tko mene slijedi, tko k meni dolazi.

Postoji međutim još jedna daljnja utjeha. Moramo znati da je cijeloj Prirodi nemoguće razbiti ili uništiti, pa i samo taknuti, bilo što, a da time ne teži za nečim boljim za ono što dira. Njoj nije dosta da stvori nešto jednako dobro; ona hoće uvijek učiniti nešto bolje. Kako? Mudar liječnik nikada ne dotiče čovjekov bolesni prst tako da čovjeku nanese bol, ako ne bi mogao sam prst ili čitava čovjeka dovesti u bolje stanje i pribaviti mu olakšanje. Ako čovjeka pa i prst može oporaviti, on to učini; ako tomu nije tako, on odsijeca prst da *čovjeku* bude bolje. A puno je bolje samo prst žrtvovati pa sačuvati čovjeka nego da i prst i čovjek propadnu. Bolje je *jedan* gubitak nego dva, osobito ako bi jedan bio kudikamo veći nego drugi. Valja također znati da je prstu i šaci i svakom drugom udu po naravi draži čovjek kojem je on ud nego on sam sebi, pa rado i bez kolebanja prihvaća muku i štetu za čovjeka. Pouzdano i po istini kažem da takav ud uopće ne ljubi sebe osim radi onoga i u onomu kojemu je ud. Stoga bi bilo posve pravo, i za nas bi bila naravno prava stvar, da ni u kom slučaju ne ljubimo sami sebe, osim radi Boga i u Bogu. A ako bi to bilo tako, bilo bi nam lako i ugodno sve što bi Bog od nas i u nama htio, tim više ako bismo bili sigurni da bi Bog kudikamo manje mogao podnijeti bilo koju slabost ili gubitak ako ne bi u njemu spoznao puno veći dobitak i za njim težio. Zaista, ako netko u tomu ne gaji povjerenje u Boga, pravo je da pati i da se žalosti.

Ima još jedna druga utjeha. Sveti Pavao kaže da Bog u strogoći odgaja sve one koje prima za sinove (usp. Heb 12,6). Prikladno je, ako netko ima biti sin, da za to trpi. Budući da Božji Sin po božanstvu i u vječnosti nije mogao trpjeti, stoga ga je nebeski Otac poslao u vrijeme da bi postao čovjekom i mogao trpjeti. Pa ako ti hoćeš biti sinom Božjim, a ipak nećeš trpjeti, imaš posve krivo. U Knjizi Mudrosti stoji pisano da Bog ispituje i kuša tko je pravedan kao što se zlato ispituje i kuša i pali u tali-oničkoj peći (usp. Mudr 3,5 – 6). Znak je da kralj ili knez ima pravo povjerenje u nekog viteza ako ga šalje u boj. Ja sam vidio jednoga gospodina koji je ponekad, kad bi nekoga primio među svoje ukućane, njega noću izaslao van pa bi sam jašući naišao i s njim se mačevao. Pa se jednom dogodilo da je bio gotovo ubijen od jednoga kojeg je na takav način htio iskušati; a toga je slugu potom volio više nego prije.

Čitamo da je Sveti Antun jednom u pustinji morao osobito teško trpjeti od zlih duhova: pa kad je svladao svoju žalost, onda mu se ukazao naš Gospodin i na izvanjski način vidljiv i veselo. Onda je sveti čovjek progovorio: »Ah, dragi Gospodine, gdje si bio baš onda kad sam bio u velikoj nevolji?« Onda je naš Gospodin rekao: »Bio sam ovdje baš kao što sam i sada. Ali sam želio, i bilo mi je uživanje, gledati kako ćeš biti pobožan.« Komad srebra ili zlata zacijelo su čisti; ipak, ako se od toga hoće napraviti posuda iz koje ima piti kralj, onda ga se stavi u daleko jaču vatru nego drugo. Stoga stoji pisano o apostolima kako su se radovali da pretrpe porugu radi Boga (Dj 5,41).

Božji naravni Sin htio je po milosti postati čovjekom da bi zbog tebe mogao trpjeti, a ti hoćeš postati sinom Božjim a ne čovjekom, da bi mogao ne trpjeti i da ne bi trebao trpjeti ni radi Boga ni radi sebe sama.

Kad bi se (taj) čovjek htio osvijestiti i pomisliti kako zaista veliku radost ima sam Bog na svoj način te svi anđeli i svi koji Boga poznaju i ljube radi strpljenja (tog) čovjeka, ako on radi Boga podnosi žalost i gubitak, on bi se doista morao već samim tim s pravom utješiti. Čovjek, konačno, prepusti svoje dobro i podnese nevolju da bi obradovao svoga prijatelja i iskazao mu nešto milo.

Treba opet i ovako promisliti: Kad bi neki čovjek imao prijatelja koji bi radi njega bio u patnji i bolu i nevolji, onda bi sigurno bilo posve pravo da bude uz njega i da ga tješi vlastitom nazočnošću i utjehom koju bi mu mogao pružiti. Stoga naš Gospodin kaže u Knjizi psalama o dobrom čovjeku da je on s njim u trpljenju (Ps 33,19). Iz ove riječi može se izvući sedam pouka i sedam razloga za utjehu.

Prvo, što kaže Sveti Augustin: da je strpljivost u patnji radi Boga bolja, vrednija i uzvišenija i plemenitija od svega što se od čovjeka može uzeti protiv njegove volje; to je sve (samo) izvanjsko dobro. Bog zna, nema (svejedno) nikoga, koliko god bio bogat, koji ljubi ovaj svijet te ne bi dragovoljno i rado htio podnijeti, pa i veoma dugo podnositi veliku bol, ukoliko bi nakon toga mogao biti moćan gospodar čitava ovog svijeta.

Kao drugo, ja zaključujem, ne samo iz ove riječi koju Bog govori, da je on s čovjekom u njegovu trpljenju, nego to (neposredno) vidim iz te riječi i u toj riječi, pa kažem ovako: Ako Bog jest sa mnom u trpljenju, što onda više hoću, što još drugo hoću? Pa ja neću ništa drugo, ja neću ništa osim Boga, ako je sa mnom u redu. Sveti Augustin govori: »Baš je pohlepan i nerazborit onaj komu Bog nije dovoljan«, a na drugomu mjestu on kaže: »Kako čovjeku može biti dosta izvanjskih ili nutarnjih darova ako mu Bog sam nije dostatan?« Stoga on kaže opet na drugomu mjestu: »Gospodine, ako nas upućuješ od sebe, onda nam daj drugog Sebe, jer mi nećemo ništa nego Tebe.« Stoga kaže Knjiga Mudrosti: »S Bogom, vječnom Mudrosti, ujedno su mi skupa došla sva dobra« (Mudr 7,11). To znači u *jednom* smislu, da ništa nije dobro niti može biti dobro što dolazi bez Boga, a sve što s Bogom dolazi jest dobro i samo zbog toga dobro jer s Bogom dolazi. O Bogu hoću šutjeti. Kad bi se svim stvorenjima čitava ovog svijeta uzelo bitak, koji Bog daje, ona bi ostala čisto ništa, neugodna, nevrijedna i mrska. Još mnogokoji dragocjen smisao krije ta izreka da s Bogom dolazi svako dobro, što bi sad bilo predugo izlagati.

Naš Gospodin govori: »Ja sam s čovjekom u trpljenju« (Ps 90,15). Na to Sveti Bernard kaže: »Gospodine, ako si ti s nama u trpljenju, onda mi daj da uvijek trpim, da bi ti uvijek bio sa mnom, da uvijek tebe posjedujem.«

Kao treće, kažem: Da je Bog s nama u trpljenju, znači da on sam s nama trpi. Zaista, tko spozna tu istinu, taj zna da ja pravo govorim. Bog trpi s čovjekom, da, on na svoj način trpi prije i kudikamo više nego što trpi onaj tko trpi zbog sebe. Sad ja kažem: Pa ako Bog sam hoće trpjeti, onda i ja s pravom trebam trpjeti, jer ako je sa mnom u redu, onda ja hoću ono što Bog hoće. Ja svaki dan molim i Bog mi nalaže da molim: »Gospodine, budi volja tvoja!« Pa ipak, ako Bog hoće trpljenje, onda se ja hoću žaliti na to trpljenje; to je sasvim neispravno. Isto tako zasigurno kažem da Bog tako rado trpi s nama i za nas, ako mi trpimo jedino radi Boga, da on trpi bez trpljenja. Njemu je trpljenje tako milo da trpljenje za nj nije trpljenje. I stoga, kad

bi s nama bilo u redu, ni za nas trpljenje ne bi bilo trpljenje; bilo bi nam naslada i utjeha.

Kao četvrto, kažem da prijateljska sućut ublažuje ovo (vlastito) trpljenje. Pa ako mene može tješiti trpljenje nekog čovjeka koje osjeća zajedno sa mnom, tim više će me tješiti Božje suosjećanje.

Kao peto: Ako bih ja trebao i htio trpjeti s nekim čovjekom koga bih ja volio i koji bi volio mene, onda trebam rado i sasvim opravdano trpjeti s Bogom, koji iz ljubavi što je gaji prema meni trpi sa mnom i radi mene.

Kao šesto, kažem: Ako je istina da Bog trpi prije nego ja trpim, a trpim radi Boga, lako mi postaje utjehom i radošću sve moje trpljenje, kako god bilo veliko i mnogostruko. Po naravi je istinito: Ako čovjek neki posao obavlja radi nekoga drugog djela, onda je taj (cilj) radi kojeg to čini njegovu srcu bliži nego to što on čini, a to što čini njegovu je srcu dalje i njegovo srce dotiče samo s obzirom na to u koju svrhu i radi čega on to čini. Tko gradi, pa zato teše drvo i kreše kamen s ciljem da napravi kuću protiv ljetne žege i zimskog mraza, njegovo srce teži prvenstveno i sasvim za kućom, te on ne bi nikad obrađivao kamen ni radio taj posao osim radi te kuće. Mi vidimo da kad bojestan čovjek pije slatko vino, njemu se čini i on kaže da je ono gorko, i to je istina: jer vino gubi svoju slatkoću vani, u gorčini jezika, prije nego ono stigne unutra (onamo) gdje duša opaža i procjenjuje okus. Tako je, i to u kudikamo višem i istinskijem smislu, kad čovjek sva svoja djela radi Boga čini, pri tomu je Bog onaj što posreduje i što je duši najbliže, i dušu čovjekovu ne može taknuti ništa što po Bogu i Božjoj slatkoći ne bi svoju gorkost izgubilo i ne bi nužno moralo izgubiti te postati čistom slatkoćom, još prije nego bi moglo i taknuti srce čovjekovo.

A postoji i jedno drugo svjedočanstvo i usporedba: Učitelji kažu da je pod nebom vatra širom naokolo, te stoga nikakva kiša ni vjetar ni bilo kakve oluje ni nevremena odozdo ne mogu tako blizu doći k nebu te ga i samo taknuti; žege te vatre sve sažiže i ništi prije nego ono do neba dođe. Sasvim tako, kažem ja, sve što se trpi i čini radi Boga postaje slatko u Božjoj slatkoći prije nego dođe do srca onog čovjeka koji radi Boga djeluje i trpi. Jer upravo to hoće reći ona izreka kad se kaže »radi Boga«, jer nikad ništa ne stiže do srca osim protječući kroz Božju slatkoću u kojoj gubi svoju gorkost. A to i sažiže vrela vatra božanske ljubavi koja sa svih strana okružuje srce dobrog čovjeka.

Sad se može jasno spoznati kako dobar čovjek prikladno i na više načina u svakom pogledu biva utješten u trpljenju, žalosti i djelovanju. Jedan je način, ako trpi i djeluje radi Boga; drugi je

način, ako stoji u Božjoj ljubavi. Čovjek isto tako može spoznati i znati čini li on sva svoja djela radi Boga i stoji li u Božjoj ljubavi; jer zasigurno, ukoliko se čovjek nađe bolan i bez utjehe, utoliko se njegovo djelovanje nije zbivalo jedino radi Boga. I utoliko on, gle, i ne stoji postojano u božanskoj ljubavi. »Vatra«, govori kralj David, »dolazi s Bogom i ispred Boga, koja sažiže sve uokrug što Bog nalazi sebi protivnim« (usp. Ps 96,3) i što je od njega različito, to jest: žalost, neutjehu, nemir i gorkost.

Ostaje još sedmi (razlog utjehe) u izreci da je Bog s nama u trpljenju i da s nama suosjeća: da nas Božja osobitost može snažno tješiti s obzirom na to da je on čisto Jedno i bez ikakva pridolaska mnoštva neke razlike, pa i misaone razlike, da sve što je u njemu jest sam Bog. A jer je to istina, onda ja kažem: sve što dobar čovjek radi Boga trpi, on trpi u Bogu, a Bog s njim trpi i u njegovu trpljenju. Ako je moje trpljenje u Bogu i ako je Bog supatnik, kako mi onda to trpljenje može biti žalost, kad trpljenje gubi žalost ako je moja žalost u Bogu i ako je Bog moje trpljenje? Zaista, onako kako je Bog istina, pa gdje god nadem istinu nalazim svoga Boga, Istinu, isto tako, ništa manje i ništa više, ako ja radi Boga i u Bogu nadem čisto trpljenje, nalazim svoje trpljenje kao Boga. Tko to ne spozna, taj neka optuži svoje sljepilo, ne mene ni božansku istinu i ljupku dobrotu.

Na ovaj dakle način trpite radi Boga, jer je to tako nadasve spasonosno i blaženo! »Blago onima«, govoraše naš Gospodin, »koji trpe radi pravednosti« (Mt 5,10). Kako može Bog, koji ljubi dobrotu, pripustiti da njegovi prijatelji, dobri ljudi, ne stoje stalno, bez prestanka, u trpljenju? Ako bi neki čovjek imao prijatelja koji bi na se preuzeo da nekoliko dana trpi kako bi time smio zaslužiti i dulje vrijeme posjedovati veliku korist, čast i ugodnost, pa ga htio spriječiti, ili bi njegova želja bila da to netko (drugi) spriječi, ne bi se reklo da je on onomu prijatelj ili da ga voli. Stoga Bog ne bi ni na koji način mogao lako podnijeti da njegovi prijatelji, dobri ljudi, budu bez trpljenja, ako oni ne bi mogli a da ne podnose trpljenje. Sva dobrota izvanjskog trpljenja dolazi i istječe iz dobrote volje, kako sam gore napisao. I stoga: Sve što bi dobar čovjek želio trpjeti i što je spreman i želi radi Boga trpjeti, to on (stvarno) trpi pred licem Božjim i radi Boga u Bogu. Kralj David govori u Knjizi psalama: »Spreman sam na svaku nevolju, i bol mi je moja uvijek nazočna u mom srcu, pred mojim licem« (Ps 37,18). Sveti Jeronim kaže da čisti vosak, koji je posve mekan i dobar da se od njega oblikuje sve što treba i što se hoće, u sebi sadrži sve što se od njega može oblikovati, iako nitko ništa od njega izvana vidljivo ne oblikuje.

Također sam gore pisao da kamen nije manje težak ako izvana vidljivo ne leži na zemlji; sva je njegova težina savršeno u tomu da on teži nadolje i u sebi je spreman dolje pasti. Zato sam gore i napisao da dobar čovjek već sad *jest* učinio na nebu i na zemlji sve što je on *htio* učiniti, i u tomu je Bogu sličan.

Sad se može spoznati i uvidjeti nerazumnost onih ljudi koje obično začuđuje kad vide dobre ljude da podnose bol i nevolju, pa im pritom često pada na um misao i tlapnja da to dolazi od potajnoga grijeha tih ljudi, pa ponekad i kažu: »Ah, ja sam pomišljao da je onaj čovjek dobar. Kako to da on podnosi tako veliku tugu i nevolju, a ja sam vjerovao da na njemu nema nikakve mane!« A ja se s njima slažem: Sigurno, *kad bi to bila* (stvarna) tuga i kad bi *za njih* bila tuga i nesreća to što podnose, onda oni ne bi bili dobri i bez grijeha. Ali ako jesu dobri, onda im to trpljenje nije tuga ni nesreća nego im je velika sreća i blaženstvo. Govoraše Bog, istina: »Blaženi svi koji trpe radi pravednosti« (Mt 5,10). Stoga se kaže u Knjizi Mudrosti da su »duše pravednika u Božjoj ruci. Ludima se čini i oni tlape da pravednici umiru i propadaju, ali oni su u miru« (Mudr 3,1), u nasladi i blaženstvu. Na onomu mjestu gdje Sveti Pavao piše koliko je svetaca podnijelo mnogu patnju, tu on kaže da svijet njih nije bio dostojan (Heb 11,36 sl). A ta izreka, ako je pravo razumijemo, ima trostruki smisao. Jedan je taj da ovaj svijet uopće nije dostojan postojanja mnogih dobrih ljudi. Drugi smisao je bolji i kazuje da je dobrota ovoga svijeta dostojna prezira i pokazuje se nevrjednom; jedino Bog je vrjedan, stoga su oni za Boga vrjedni i Boga dostojni. Treći smisao jest taj na koji sada mislim, a kazuje da ovaj svijet, to znači ovi ljudi, koji ljube ovaj svijet, nisu vrjedni da radi Boga trpe tugu i nevolju. Stoga stoji pisano da su se sveti apostoli radovali što su bili dostojni podnijeti patnju za njegovo ime (Dj 5,41).

Neka sad bude dosta *riječi*. U trećem dijelu ove knjige hoću naime pisati o mnogovrsnoj utjehi kojom se u svojoj žalosti dobar čovjek također treba i može tješiti, kakvu nalazi u *djelima*, ne samo u riječima dobrih i mudrih ljudi.

3.

Čitamo u Knjizi Kraljeva da je neki čovjek proklinjao kralja Davida i upućivao mu krupne pogrde. Onda je jedan od Davidovih prijatelja rekao da će ubiti toga bijesnog psa. Tada je kralj David odgovorio: »Ne! jer možda Bog želi i hoće ovom pogrdom učiniti ono što je za mene najbolje« (2 Kr 16,5 sl).

Čitamo u knjizi predaje otaca (patristici) da se neki čovjek žalio jednom svetom ocu što mora trpjeti. Tada je taj otac progovorio: »Hoćeš li, sine, da ja zamolim Boga da ti on to oduzme?« Onda je taj drugi rekao: »Ne, oče, jer to mi je spasonosno, to ja dobro spoznajem. Nego zamoli Boga da mi udijeli svoju strpljivost kako bih dragovoljno trpio.«

Upitali su jednom nekog bolesnika zašto ne bi molio Boga da ga ozdravi. Tada taj čovjek reče da on to iz tri razloga ne voli činiti. Jedan bi bio, što on vjeruje da je siguran u to da ljubazni Bog nikad ne bi dopustio da on bude bolestan ako to ne bi bilo radi njegova najvećeg dobra. Drugi razlog je taj, što čovjek, ako je dobar, hoće sve što Bog hoće, a ne da Bog ushtjedne što čovjek hoće; (jer) to bi bilo veoma neispravno. I stoga: ako on hoće da ja budem bolestan – jer kad on to ne bi htio, ne bih ni bio – onda ja i ne trebam željeti da budem zdrav. Jer, bez sumnje, moglo bi biti da bi me Bog ozdravio mimo svoje volje, tada bi mi to bilo bezvrijedno i svejedno što bi me ozdravio. Htijenje dolazi od ljubavi, nehtijenje dolazi od toga što se ne ljubi. Mnogo mi je draže, bolje i korisnije da me Bog ljubi, a da sam ja pri tomu bolestan, nego da ja budem tjelesno zdrav, a da me Bog ne ljubi. Što Bog ljubi, to jest nešto; što Bog ne ljubi, to je ništa, tako kaže Knjiga Mudrosti (Mudr 11,25). I u tomu leži istina, da sve što Bog hoće, upravo u tomu i po tomu što to Bog hoće jest dobro. Zaista ljudski govoreći: Meni bi bilo draže da me ljubi neki bogat, moćan čovjek, možda moj kralj, pa da me ipak ostavi neko vrijeme bez dara, nego da pusti da mi odmah daju dar, a da me pri tomu iskreno ne voli; ako mi iz ljubavi zasad ništa i ne da, ali mi sad ne bi ništa darovao zbog toga što bi me poslije htio tim veličanstvenije i bogatije obdariti. Uzimam čak primjer da (taj) čovjek koji me voli, a sad mi ništa ne daje, nema ni nakanu da mi kasnije nešto da; možda se poslije bolje predomisli pa mi da. Ja ću strpljivo sačekati, osobito zato što je njegov dar od milosti i nezaslužen. Sigurno isto tako: Čiju ljubav ja ne poštujem, i čijoj je volji moja protivna i kod koga bih ja jedino pogledao njegov dar, taj čini sasvim pravo što mi ništa ne daje, pa me još i mrzi i ostavlja u nesreći.

Treći razlog zbog čega bi mi bilo manje vrijedno i protivno htjeti moliti Boga da me ozdravi jest: da ja bogatog, ljubaznog, darežljivog Boga neću i ne trebam moliti za tako neznatnu stvar. Uzmimo da ja dođem k Papi prešavši sto ili dvjesto milja, pa onda, došavši preda nj, progovorim: »Gospodine, Sveti Oče, prešao sam dvjesto milja teškog puta, uz velike troškove, pa Vas molim – s kojim god razlogom k Vama došao – da mi date jedno zrno graha!«, zaista, on bi sam, a i svatko tko bi to čuo,

rekao – i to s pravom – da sam velika budala. A sigurno je istina kad kažem da je sve dobro, pa i sveukupno stvorenje spram Boga manje nego zrno graha spram svega tjelesnog svijeta. Stoga bih s pravom morao odbiti – ako bih bio dobar, mudar čovjek – da molim Boga za ozdravljenje.

U vezi s ovim dalje kažem: Znak je slabašna srca ako se čovjek razveseli ili rastuži radi prolaznih stvari ovoga svijeta. Baš bi se od srca trebalo stidjeti pred Bogom i njegovim anđelima i pred ljudima ako bismo to kod sebe zapazili. Čovjek se toliko stidi mane na licu koju ljudi izvana opažaju. Što da (još) dalje govorim? Knjige Starog i Novog Zavjeta, kao i svetačke, pa čak i poganske, pune su toga kako su pobožni ljudi radi Boga i iz naravne kreposti predali svoj život i dragovoljno se odrekli sebe.

Poganski učitelj Sokrat kaže da vrline čine nemoguće stvari mogućima pa i lakima i ugodnima. A neću zaboraviti ni ovo, kako je ona pobožna žena, o kojoj izvješćuje Knjiga o Makabejcima, jednog dana pred svojim očima vidjela užasna i neljudska, i za saslušanje grozna mučila, namijenjena i primijenjena na njezinoj djeci, pa je to vedra raspoloženja pogledala i njih podržala i sve pojedinačno opomenula da se ne prestraše te dragovoljno predaju tijelo i dušu radi pravednosti Božje. Neka ovo bude kraj ove knjige. Dodat ću ipak dvije besjede.

Jedna je ova: da bi se dobar, božanski čovjek trebao baš silno i temeljito stidjeti da ga je ikada potresla žalost, kad vidimo da trgovac radi stjecanja male dobiti, još k tomu u neizvjesnosti, često kreće tako daleko zemljom, tako teškim putovima, preko brda i dolina, pustara i morâ, razbojnicima i ubojicama životno i imovinski ugrožen, pa trpi i veliko odricanje od jela i pića (i) sna i druge neugodnosti, a ipak sve rado i dragovoljno zaboravlja radi tako male i neizvjesne koristi. Pojedini vitez radi prolazne slave riskira u boju imanje, život i dušu, a nama se čini tako krupno da radi Boga i vječnog blaženstva podnesemo neku malenkost!

Druga besjeda, koju (još) hoću reći, jest ova, da će mnogi nerazuman čovjek reći da mnoge besjede koje sam napisao u ovoj knjizi i drugdje nisu istinite. Tomu ja odgovaram s onim što Sveti Augustin kaže u prvoj knjizi svojih »Ispovijesti«. On (tamo) primjećuje da je Bog sve što ima doći, pa i za tisuće i tisuće godina, ukoliko bi svijet imao tako dugo postojati, (već) sad učinio, i da će još danas raditi sve što je prošlo već mnogo tisućljeće. Što ja tu mogu ako to netko ne razumije? A on opet na drugom mjestu kaže da očito previše voli sebe *onaj* čovjek koji hoće druge ljude zaslijepiti kako bi ostalo sakriveno njego-

vo sljepilo. Meni je dovoljno da je ono što govorim i pišem istinito u meni i u Bogu. Tko vidi štap uronjen u vodu, tomu se taj štap čini iskrivljenim, iako je on posve ravan, a to dolazi odatle što je voda grublja od zraka; taj je štap svejedno, i u sebi i u očima onoga koji ga gleda samo u čistoći zraka, ravan a ne kriv.

Sveti Augustin kaže: »Onaj tko bez mnogostrukih pojmova, mnogostruke predmetnosti i slikovitih predodžbi spoznaje na nutarnji način ono što nije unijelo nikakvo izvanjsko viđenje, taj zna da je ovo istina. Tko međutim o tomu ništa ne zna, taj mi se smije i ruga; a ja njega sažaljevam. Međutim, takvi ljudi hoće vječne stvari gledati i osjećati božanska djela te stajati u svjetlu vječnosti, a pri tomu njihovo srce treperi još u onom jučer i još u onom sutra.«

Poganski učitelj Seneka govori: »O velikim i uzvišenim stvarima treba govoriti velikim i uzvišenim osjećajima i plemenitom dušom.« Kazat će se također da takva učenja ne treba govoriti ni pisati za neuke. Ja na to kažem: Ako neuke ljude ne treba poučavati, onda nikada nitko neće biti učen, pa (onda) ne može nitko poučavati ni pisati. Jer neuke se poučava zato da bi od nekih postali učeni. Kad ne bi bilo ničega novog, ništa ne bi postalo staro. »Koji su zdravi«, kaže naš Gospodin, »njima ne treba lijeka« (Lk 5,31). Liječnik je zato tu da izliječi bolesne. Ako ima nekoga tko ovu besjedu neispravno razumije, što u tome može čovjek koji ispravno izriče ovu besjedu, koja jest istinita? Sveti Ivan navješćuje sveto evanđelje svim vjernima, a i svim nevjernima da bi postali vjernici, pa ipak on započinje to evanđelje najuzvišenijim što čovjek ovdje može o Bogu izreći; a često nisu ni njegove riječi kao ni riječi našega Gospodina ispravno shvaćene.

Ljubavlju bogati, milosrdni Bog, (sama) istina, dao meni i svima onima koji budu čitali ovu knjigu da istinu u sebi nađemo i uočimo. Amen.

O ČOVJEKU PLEMENITA RODA

Naš Gospodin govori u evanđelju: »Jedan čovjek plemenita roda ode u daleku zemlju da primi kraljevstvo, pa se onda vrati« (Lk 19,12). Naš Gospodin uči nas u ovim riječima kako je čovjek stvoren plemenit u svojoj naravi i kako je božanstveno ono do čega on po milosti može stići, a povrh toga i kako čovjek treba tamo doći. A i velik je dio Svetoga Pisma dotaknut u ovim riječima.

Kao prvo, treba znati, a to je i jasno vidljivo, da čovjek u sebi ima dvojaku narav: tijelo i duh. Zato jedan spis kaže: Tko spozna sama sebe, taj spoznaje sva stvorenja, jer sva su stvorenja ili tijelo ili duh. Zato Pismo kaže o čovjeku da u nama postoji izvanjski i, drugi, unutarnji čovjek.

Izvanjskom čovjeku pripada sve što uz dušu prijanja, ali je obuhvaćeno i primiješano s tijelom, pa sa svakim dijelom i u svakom udu ima tjelesno sudjelovanje, kao npr. s okom, uhom, jezikom, rukom i sličnim. A sve ovo Pismo naziva starim čovjekom, zemaljskim čovjekom, izvanjskim čovjekom, protivnim čovjekom, ropskim čovjekom.

Drugi čovjek, koji se u nama nalazi, jest unutarnji čovjek; toga Pismo zove novim čovjekom, nebeskim čovjekom, mladim čovjekom, prijateljem i plemenitim čovjekom. I na toga se misli kad naš Gospodin kaže da je »jedan čovjek plemenita roda otišao u daleku zemlju te primio kraljevstvo i onda se vratio«.

Treba nadalje znati da sveti Jeronim kaže, a i učitelji općenito kažu da svaki čovjek od početka svoga ljudskog postojanja ima jednoga dobrog duha, anđela, i jednoga zlog duha, đavola. Dobra anđeo savjetuje i stalno tjera na ono što je dobro, što je božansko, što je krepost i nebesko i vječno. Zli duh savjetuje i tjera čovjeka uvijek na ono što je vremenito i prolazno i što je porok, zlo i đavolsko. Isti zli duh trajno vodi povjerljivi razgovor s izvanjskim čovjekom i preko njega potajno uvijek vreba unutarnjeg čovjeka, baš kao što je zmija čavrljala sa ženom Evom i preko nje s mužem Adamom (usp. Post 3,1 sl). Unutarnji čov-

jek jest *Adam*. Taj *muž*, u duši jest dobro stablo što neprestano rađa dobrim rodom, o kojem i naš Gospodin govori (usp. Mt 7, 17). On je i ona njiva u koju je Bog posijao svoju sliku i priliku i u koju on sije dobro sjeme, korijen sve mudrosti, svih umijeća, svih kreposti, svih dobara: sjeme božanske naravi (2 Pt 1,4). Sjeme božanske naravi to je Sin Božji, Božja Riječ (Lk 8,11).

Izvanjski čovjek, to je protivni i zli čovjek, koji je na to posijao i bacio korov (usp. Mt 13,24 sl). O njemu kaže Sveti Pavao: Ja u sebi nalazim nešto što me priječi i protivi se onomu što Bog nalaže i što Bog savjetuje i što je Bog govorio i još govori u onom najvišem, u osnovi moje duše (usp. Rim 7,23). I na drugom mjestu govori pa se tuži: »Jadan ti sam ja čovjek! Tko će me izbaviti od ovoga smrtnoga tijela?« (Rim 7,24). I opet, na drugom mjestu, on kaže da čovjekov duh i njegova tjelesnost uvijek vojuju jedno protiv drugoga. Tijelo savjetuje porok i zloću; duh savjetuje ljubav prema Bogu, radost, mir i svaku krepost (usp. Gal 5,17 sl). Tko slijedi duh i živi po njemu, po njegovu savjetu, tomu pripada život vječni (usp. Gal 6,8). Unutarnji čovjek jest onaj o kojemu naš Gospodin kaže da »jedan čovjek plemenita roda ode u daleku zemlju da primi kraljevstvo«. To je dobro stablo o kojemu naš Gospodin kaže da uvijek rodi dobrim rodom a nikad zlim, jer ono hoće dobrotu i priklanja se dobroti, onoj dobroti kakva sama u sebi lebdi, netaknuta ovim i onim. Izvanjski čovjek jest zlo stablo koje nikad ne može roditi dobrim rodom (usp. Mt 7,18).

O plemenitosti unutarnjeg čovjeka, duha, i o nevrijednosti izvanjskog čovjeka, tijela, govore i poganski učitelji Tulije i Seneka: Nijedna umom obdarena duša nije bez Boga; sjeme Božje jest u nama. Kad bi ono imalo dobrog, mudrog i marljivog ratara, ono bi tim više uspijevalo i raslo k Bogu, od kojeg i jest sjeme, i rod bi bio sličan Božjoj naravi. Sjeme kruške izrasta u kruškino stablo, sjeme oraha u orahovo stablo, sjeme Božje u Boga (usp. 1 Iv 3,9). Ako se pak zbude da dobro sjeme ima ludog i zlog ratara, onda uzraste korov i prekrije i potisne dobro sjeme tako da ono ne dođe na svjetlo niti može izrasti. Govori međutim Origen, veliki učitelj: Budući da je sam Bog zasijao i utisnuo i u-rodio ovo sjeme, to ono doduše može biti prekriveno i skriveno, pa ipak nikad uništeno niti u sebi ugašeno; ono blista i sjaji, svijetli i gori i bez prestanka se priklanja Bogu.

Prvi je stupanj unutarnjeg i novog čovjeka, govori Sveti Augustin, kad čovjek živi prema uzoru dobrih i svetih ljudi, ali pri tomu još ide s osloncem na stolice i drži se uza zidove, još se hrani mlijekom.

Drugi je stupanj kad on sad ne gleda samo na vanjske uzore, pa bili to i dobri ljudi, nego ide i žuri na pouku i po savjet od Boga i Božje mudrosti, okreće leđa čovječanstvu a lice Bogu, puži iz majčina krila i smiješi se nebeskom Ocu.

Treći je stupanj kad se čovjek sve više otima od majke i sve više udaljuje od njena krila, izmiče brizi, odbacuje strah, tako da kad bi – i bez pomutnje svih ljudi – mogao činiti zlo i nepravdu, njega to ipak ne bi mamilo; jer on je u ljubavi tako s Bogom povezan u revnom nastojanju, dok ga on ne postavi i ne uvede u veselje i u slast i blaženstvo, gdje mu je mrsko sve ono što je od Njega različito i Njemu strano.

Četvrti je stupanj kad on sve više napreduje i ukorjenjuje se u ljubavi i u Bogu, tako da je spreman uzeti na se svaki napad, kušnjju, nedaću i trpljenje, s voljom i rado, željno i veselo.

Peti je stupanj kad on živi u svakom pogledu u sebi smiren, mirno počivajući u bogatstvu i preobilju najuzvišeniije i neizrecive mudrosti.

Šesti je stupanj kad je čovjek oslobođen slikâ i preplavljen Božjom vječnošću, i stigao do potpuno savršena zaborava prolaznog i vremenitog života, i povučen i preobražen u božansku sliku, kad je postao dijete Božje. Povrh toga i navise nema nijednog stupnja i tamo je vječni mir i blaženstvo, jer konačni cilj unutarnjeg čovjeka i novog čovjeka jest: život vječni.

Za ovoga unutarnjeg čovjeka, plemenita roda, u kojeg su Božje sjeme i Božja slika utisnuti i posijani – kako naime ovo sjeme i ova slika božanske naravi i božanske biti, Sin Božji, dolazi na vidjelo i kako ga se opaža, a i kako katkada biva skriven – za njega veliki učitelj Origen iznosi jednu usporedbu: da je Božja slika, Sin Božji, u dnu duše poput živoga zdenca. Ako pak netko na to baci zemlju, to jest zemaljsku pohlepu, onda ga priječi i zastire, tako da se od njega ništa ne spoznaje niti opaža; on svejedno ostaje u samomu sebi živ, pa ako se makne zemlja koja je na nj izvana nabačena, on opet dolazi na vidjelo i opet ga se opaža. I kaže on da se na ovu istinu ukazuje u prvoj knjizi Mojsijevoj, gdje piše da je Abraham na svojoj njivi iskopao žive zdence, a zlikovci su ih zasuli zemljom; potom, međutim, kad je zemlja bila izbačena, zdenci su opet izašli živi na vidjelo (Post 26,14 sl).

Za ovo zacijselo postoji još jedna usporedba: Sunce sja bez prestanka; ali ako je između nas i sunca neki oblak ili magla, onda mi taj sjaj ne opažamo. Isto tako, ako je oko u sebi samom bolesno i iznemoglo ili mrenom zastrto, onda mu taj sjaj nije spoznatljiv. U nekoj sam prilici iznio još jednu jasnu usporedbu: Ako neki majstor radi lik od drva ili kamena, to on ne unosi

lik u drvo, nego izrezuje iverje koje je bilo prikrilo taj lik; on drvu ništa ne daje, nego mu odnosi i otkopava pokrov i uklanja trosku, pa onda zasja ono što je ispod toga ležalo. To je blago koje je ležalo skriveno u njivi, kako naš Gospodin govori u evanđelju (Mt 13,44).

Sveti Augustin kaže: Kad se čovjekova duša potpuno vrati gore u vječnost, u samog Boga, onda zasja i blista slika Božja; kad se pak duša okrene van, pa makar to bilo i radi izvanjskog vježbanja kreposti, onda se ova slika sasvim prekrije. A ovo treba značiti činjenica da žene nose glavu prekrivenu, a muževi otkrivenu, prema učenju Svetog Pavla (usp. 1 Kor 11,4 sl). I zato: Sve ono od duše što se prema dolje okreće prima od toga čemu se okreće jedan pokrov, jednu maramu; a ono od duše što se uznosi, to je čista slika Božja, Božji porod, neprekriveno čist u nezastroj duši. O čovjeku plemenita roda – kako (naime) Božja slika, Sin Božji, sjeme božanske naravi, u nama nikad ne biva uništena, ako i može biti prekrivena – kaže kralj David u Psaltiru: Iako čovjeka napada raznolika ništavnost, trpljenje i bolni jad, on ipak ostaje u slici Božjoj i ta slika u njemu (usp. Ps 4,2 sl). Pravo svjetlo svijetli u tami, mada ga se ne opaža (usp. Iv 1,5).

»Ne osvrćite se na to«, veli Knjiga Ljubavi, »što sam garava, ipak sam lijepa i skladna; to me je sunce opalilo« (Pj 1,5). »Sunce« jest svjetlo ovoga svijeta, i hoće reći da čak i ono najviše i najbolje što je *stvoreno* i *učinjeno*, prekriva i izbljeđuje sliku Božju u nama. »Uklonite trosku sa srebra«, govori Salomon, »pa će zablistati i sjati prečista posuda« (Izr 25,4), slika, Sin Božji u duši. I to je ono što naš Gospodin hoće kazati u onim riječima kad kaže da »jedan čovjek plemenita roda ode«, jer čovjek mora izaći iz svih slika i iz sebe sama, i od svega se toga udaljiti i postati različit, ako (zbiljski) hoće primiti Sina i postati sinom i hoće u Očevo krilo i srce.

Bogu je strano posredovanje svake vrste. »Ja sam«, govori Bog, »Prvi i Posljednji« (Otk 22,13). Različitosti nema ni u Božjoj naravi ni u osobama u pogledu naravi. Božanska narav jest Jedno, i svaka osoba također jest Jedno i jest to isto Jedno, koje je narav. Razlika između bitka i bitnosti poima se kao Jedno i jest Jedno. (Tek) ondje gdje se ono (to jest ovo Jedno) ne zadržava (više) u sebi, tu ono prima, posjeduje i daje razliku. Stoga: U Jednomu se nalazi Bog i mora postati jedno onaj koji treba naći Boga. »*Jedan čovjek*«, govori naš Gospodin, »ode.« U razlici čovjek ne nalazi ni Jedno ni bitak ni Boga ni počinak ni blaženstvo ni zadovoljenje. Budi jedno da bi mogao naći Boga! I zaista, kad bi ti uistinu bio jedno, onda bi ostao jedno i u raznolikomu, i raznoliko bi tebi postalo jedno, pa te uopće ne bi mo-

glo priječiti. Jedno ostaje jednako jedno u tisuću puta tisuću kamenova kao i četiri kamena, i tisuću puta tisuću isto je tako sigurno jednostavan broj kao što je četiri jedan broj.

Jedan poganski učitelj kaže da je Jedno rođeno iz najvišeg Boga. Njegova je osobina da je jedno s Jednim. Tko ga traži ispod Boga, taj vara sam sebe. I kao četvrto, kaže isti učitelj, ovo Jedno nema ni s čim istinskijeg prijateljstva nego s djevicama ili službenicama, kako i kaže Sveti Pavao: »Ja sam vas vjenčao i zaručio s Jednim kao čiste djevice« (2 Kor 11,2). I čovjek bi trebao sasvim tako, jer ovako govori naš Gospodin: »*Jedan čovjek* ode.«

»Čovjek« u vlastitom značenju riječi na latinskom označuje u jednom smislu onoga koji se sa svim što jest i što je njegovo pod Bogom sagiba i njemu podvrgava, i gleda prema gore na Boga, ne na ono svoje što zna da je iza, ispod, pored njega. Ovo je potpuna i istinska poniznost; ovo ime ima on od zemlje. Sad o tomu više neću govoriti. Kad se kaže »čovjek«, ova riječ također označuje nešto što je uzvišeno nad prirodu, nad vrijeme i nad sve što je vremenu okrenuto ili ima okus vremena, a to isto kažem i u odnosu na prostor i tjelesnost. Povrh toga ovaj »čovjek« na određen način nema ništa zajedničkog ni s čim, to jest nije oblikovan ni upriličen ni prema ovomu ni prema onomu, i ne zna ništa o ništavilu, tako da se nigdje u njemu od ništavila ništa ne nalazi niti opaža, i ništavilo je od njega tako potpuno oduzeto da se tu nalazi jedino čisti život, bitak, istina i dobrota. Tko je takav, taj je »čovjek plemenita roda«, zaista, ni manje ni više.

Postoji još jedan drugi način objašnjenja i pouke za to što nas Gospodin naziva »čovjekom plemenita roda«. Mora se naime također znati da oni koji Boga nezastrotu spoznaju ujedno s njim spoznaju i stvorenja; jer spoznaja je svjetlo u duši, i svi ljudi po naravi žude za spoznajom, jer je i spoznaja zlih stvari dobra. Učitelji pak kažu: Ako se stvorenje spoznaje u njegovoj vlastitoj biti, onda se to zove »večernja spoznaja«, i tada se stvorenje vidi u slikama mnogostruke različitosti; ako se međutim stvorenja spoznaje u Bogu, onda se to zove i jest »jutarnja spoznaja«, i na taj se način stvorenja gleda bez svih razlika i oslobođeno svih slika i obnaženo od sve sličnosti u Jednomu, koje jest sam Bog. I ovo jest »čovjek plemenita roda«, o kojem naš Gospodin kaže: »*Jedan čovjek plemenita roda ode*«, plemenit stoga jer on jest jedno i jer Boga i stvorenje u Jednomu spoznaje.

Hoću da progovorim u još jednom smislu što je »čovjek plemenita roda«, i to поближе. Ja kažem: Kad čovjek, duša, gleda

Boga, onda on zna i spozna je sebe također kao spoznajućeg, to jest: on spozna je da on Boga gleda i spozna je. Neki su pak ljudi povjerovali, a to i izgleda sasvim vjerojatno, da cvijet i jezgra blaženstva leže u onoj spoznaji kod koje duh spozna je da on spozna je Boga; jer kad bih imao svu milinu, a za nju ne bih znao, što bi mi to pomoglo i kakva bi mi to bila milina? Ja ipak sa sigurnošću kažem da tome nije tako. Ako i jest istina da duša bez ovog ne bi bila blažena, to ipak blaženstvo ne leži u tomu; jer prvo u čemu se blaženstvo sastoji jest to da duša nezastrito gleda Boga. U tomu ona prima cijeli svoj bitak i crpi sve što ona jest, iz Božjeg temelja, i ne zna ništa o znanju ni o ljubavi ni uopće o bilo čemu. Ona se smiruje sasvim isključivo u Božjem bitku. Ondje ona ne zna ništa nego bitak i Boga. Kad ona međutim zna i spozna je da ona Boga gleda, spozna je i ljubi, onda je to po naravnom redu otklon iz prvoga i povrat u ono prvo; jer nitko ne spozna je sebe kao bijelog nego onaj koji zbilja jest bijel. Stoga onaj tko sebe spozna je kao bijelog, taj gradi i nosi na bjelini, i on svoje spoznavanje ne uzima neposredno, i (još) ne znajući, izravno od (te) boje, nego on uzima spoznavanje iste (tj. boje) i znanje za nju od onog što je upravo bijelo, pa ne crpi spoznavanje isključivo od boje po sebi; naprotiv, on to spoznavanje i znanje crpi od obojenog, odnosno od bijeloga i spozna je sebe kao bijelog. Nešto bijelo puno je manje i puno izvanjskije nego bjelina. Sasvim je drugo zid i temelj na kojem je taj zid izgrađen.

Učitelji kažu da je druga ona moć pomoću koje oko vidi, a druga ona pomoću koje ono spozna je *da vidi*. (Ono) prvo: da ono *vidi*, uzima isključivo od boje, ne od onoga što je obojeno. Prema tomu, sasvim je svejedno da li je to što je obojeno kamen ili drvo, čovjek ili anđeo: ono bitno leži jedino u tomu da to ima boju.

Isto tako, kažem ja, čovjek plemenita roda uzima i crpi cijeli svoj bitak, život i svoje blaženstvo samo od Boga kod Boga i u Bogu, ne od toga (tj. od okolnosti, *prev.*) što Boga spozna je, gleda, ljubi ili tomu slično. Stoga naš Gospodin na uvjerljivo točan način kaže da je vječni život ovo: Spozna(va)ti samo Boga kao jed(i)nog pravog Boga (Iv 17,3), ne: spozna(va)ti da se Boga spozna je. Ta kako bi spoznavao sebe kao *onoga koji* Boga spozna je čovjek koji *sama sebe* ne spozna je? Jer, zacijelo, čovjek uopće ne spozna je sama sebe ni druge stvari, nego, naprotiv, istinski, samo Boga, kad postane blažen i kad jest blažen u korijenu i u osnovi blaženstva. Ako međutim duša spozna je *da* ona spozna je Boga, onda ona ujedno dobiva spoznaju od Boga i od sebe same.

A i druga je moć – kao što sam naveo – pomoću koje čovjek vidi, a druga po kojoj on zna i spozna je *da* (on) vidi. Istina je doduše da je sada, ovdje dolje, *u nama* plemenitija i viša ona moć po kojoj znamo i spoznajemo *da* vidimo nego (ona) moć pomoću koje vidimo; jer priroda svoje djelovanje počinje od najmanjega, ali Bog u svojim djelima počinje s najsvršenijim. Priroda čovjeka stvara od djeteta, a kokoš od jajeta. Priroda najprije učini drvo toplim i vrućim, a tek nakon toga daje da nastane bitak vatre; Bog međutim daje najprije svemu stvorenju bitak, a onda u vremenu, a ipak bez vremena, i zasebno sve ono što k tomu (tj. bitku) pripada. Bog daje i Duha Svetoga prije nego darove Duha Svetoga.

Tako ja dakle kažem da blaženstva doduše nema, a da čovjek ne bude svjesnim i da ne zna *da* on Boga gleda i spozna je; ali, Bože sačuvaj, da bi na tome počivalo moje blaženstvo! Kome je to inače dovoljno, neka on to za sebe zadrži, ali neka se meni smiluje. Vrućina vatre i bitak vatre jesu doduše veoma različiti i začudo daleko jedno od drugoga u naravi, iako su po vremenu i prostoru veoma blizu jedno kraj drugoga. Božje gledanje i naše gledanje potpuno su daleki i različiti jedno od drugoga.

Stoga naš Gospodin sasvim pravo kaže da »jedan čovjek plemenita roda ode u daleku zemlju da primi kraljevstvo, pa se onda vrati«. Jer čovjek mora biti jedno u sebi samom i mora to tražiti u sebi i u Jednomu i primiti u Jednomu, to jest: samo Boga *gledati*; a »vratiti se«, to znači: znati i spozna(va)ti *da* se Boga spozna je i zna.

A sve ovdje protumačeno prorekao je prorok Ezekiel kad je kazao da »jedan snažan orao velikih krila, dugih udova, pun svakojaka perja, doletje čistom brdu i uze srčiku najvišeg stabla, otkide mu vršak i spusti ga« (Ez 17,3 sl). Ono što naš Gospodin zove čovjekom plemenita roda, to prorok naziva velikim orlom. Tà tko je plemenitiji nego onaj tko je s jedne strane rođen od najvišeg i najboljeg što stvorenje posjeduje, a s druge strane iz najintimnijeg temelja božanske naravi i njezine pustinje? »Ja ću«, govori naš Gospodin u proroku Hošei, »plemitu dušu odvesti u pustinju i tamo ću govoriti njezinu srcu« (Hoš 2,14). Jedno s Jednim, Jedno od Jednog, Jedno u Jednom i u Jednom Jedno navijeke. Amen.

PROPOVIJEDI

Tko bi samo spoznao stvorenja i ništa više, taj ne bi trebao misliti ni na jednu propovijed, jer svako je stvorenje puno Boga i svako je jedna knjiga.

Meister Eckhart

I. PROPOVIJED

Intravit Jesus in templum et coepit eicere vendentes et ementes.

(Matth. 21,12)

Čitamo u svetom evanđelju da je naš Gospodin ušao u hram i izbacio one koji su tu kupovali i prodavali, a drugima, koji su tu nudili golubove, rekao je: »Nosite to odavde, uklonite to!« (Iv 2,16). Zašto je Isus izbacio van one koji su kupovali i prodavali, a one što su nudili golubove pozvao da ih uklone? On time nije imao na umu ništa drugo nego da hoće imati prazan hram, upravo kao da je htio kazati: Ja imam pravo na ovaj hram i hoću da sâm u njemu budem i u njemu vladam. Što to hoće reći? Taj hram, u kojem Bog hoće da moćno vlada prema svojoj volji, to je čovjekova duša, koju je on tako istinito kao samom sebi sličnu oblikovao i stvorio, kao što čitamo da je naš Gospodin govorio: »Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična« (Post 1,26). A to je i učinio. Tako je sebi sličnom učinio čovjekovu dušu da ni na nebesima ni na zemlji, među svim prekrasnim stvorenjima koja je Bog tako divno stvorio, nema ni jednoga koje mu toliko slični kao čovjekova duša. Zato Bog hoće imati ovaj hram prazan, da u njemu ničeg više i ne bude osim njega sama. To je stoga tako, jer se njemu ovaj hram tako dopada, budući da mu je tako istinski sličan i njemu je samom tako ugodno u ovom hramu kad god je u njemu on sam.

A sada pazite! Tko su bili ti ljudi što su tu kupovali i prodavali, i tko još jesu? Sad pozornost slušajte! Sad hoću propovijedati bez izuzetka samo o dobrim ljudima. Pa ipak ću ovaj put pokazati koji su bili, pa još i danas jesu, trgovci što su tako kupovali i prodavali, i još to čine, što ih je naš Gospodin izbičevao i istjerao. I on to još uvijek čini svima onima koji tu kupuju i prodaju u ovom hramu; ni jednog jedinog od njih on neće unutra pustiti. Pogledajte, trgovci su svi oni što se čuvaju teških grijeha i rado bi bili dobri ljudi i činili Bogu u čast svoja dobra djela, kao što su post, bdijenje, molitva i tomu slično, svakojaka dobra djela, a čine ih ipak zato da njima naš Gospodin nešto dade za ta djela ili da im za njih nešto učini što bi im bilo milo: sve su to trgovci. To valja razumjeti u širem smislu, jer oni hoće dati jednako za drugo, i hoće na taj način s našim Gospodinom trgovati. Oni se varaju pri takvoj trgovini. Jer sve što oni posjeduju i sve što mogu činiti, kad bi sve to što imaju dali radi Boga i kad bi radi Boga sebe sasvim istrošili, Bog im za to ama baš ništa ne bi

bio dužan dati ili učiniti, osim da on to dragovoljno hoće badava učiniti. Jer to što oni jesu, to su po Bogu, i to što imaju, imaju od Boga, a ne od sebe samih. Stoga Bog njima za njihova djela i za njihovo davanje nije baš ništa dužan, osim ako on to hoće dragovoljno učiniti iz svoje milosti, a ne zbog njihovih djela niti zbog njihovih darova; jer oni ne daju od svoga, a i ne djeluju od sebe samih, kao što Krist sam kaže: »Bez mene ne možete ništa učiniti« (Iv 15,5). To su jako nerazumni ljudi, ti što hoće trgovati s našim Gospodinom; oni od istine malo ili ništa ne razumiju. Stoga ih je naš Gospodin izbičevao i istjerao iz hrama. Ne može zajedno postojati svjetlo i tama. Bog je istina i svjetlo u samom sebi. Pa ako Bog dolazi u taj hram, onda on iz njega goni neznanje – to je tama – i objavljuje sama sebe sa svjetlom i istinom. Kad se spozna istina, nema tu trgovaca, a istina nema želje ni za kakvim trgovanjem. Bog svoje ne traži; on je u svim svojim djelima nevezan i slobodan i čini ih iz istinske ljubavi. Sasvim isto tako čini i onaj čovjek koji je s Bogom sjedinjen; taj također stoji nevezan i slobodan u svim svojim djelima i čini ih samo Bogu u čast i ne traži svoje, a to Bog u njemu djeluje.

Ja kažem još dalje idući: Dokle god čovjek sa svim svojim djelima traži bilo što od svega što Bog može dati ili hoće dati, on je jednak tim trgovcima. Hoćeš li biti sasvim nevezan tim trgovanjem, tako da te Bog ostavi u tom hramu, trebaš sve što možeš u svim svojim djelima činiti samo Bogu u čast i trebaš ostati tako nevezan time kao što je ništavilo nevezano, koje nije ni tu ni tamo. Ne trebaš za to baš ništa tražiti. Ako tako činiš, onda su tvoja djela duhovna i božanstvena, i onda su trgovci odreda protjerani iz hrama i Bog je sam u njemu; jer taj čovjek ima samo Boga na umu. Vidite, na taj je način ovaj hram slobodan od svih trgovaca. Vidite, taj čovjek koji ne gleda ni sebe niti išta drugo osim sama Boga i njegovu slavu, jest istinski slobodan i nevezan bilo kakvom trgovinom u svim svojim djelima i ne traži svoje, kao što je i Bog nevezan i slobodan u svim svojim djelima i ne traži svoje.

Rekao sam, nadalje, i to da je naš Gospodin ljudima koji su nudili golubove rekao: »Uklonite to, nosite to odavde!« Ove ljude nije istjerao, a niti ih je puno prekoračio, nego im je vrlo ljubazno rekao: »Uklonite to!« kao da je htio reći: Ovo doduše nije zlo, ali ipak stvara zapreku čistoj istini. Ovi ljudi, to su sve *dobri* ljudi koji svoja djela čine čisto samo radi Boga i u tome ne traže svoga, a ipak ih čine s vezanošću na vlastito ja, na vrijeme i broj, na ispred i iza. U ovim su djelima oni spriječeni u postizanju najvrednije istine: da bi, naime, trebali biti slobodni

i nevezani, kao što je naš Gospodin Isus Krist slobodan i nevezan, i uvijek se bez prestanka i bezvremenski nanovo začinje od svoga nebeskog Oca i u istom se 'sada' bez prestanka opet u-rada, sa zahvalnim čašćenjem, u očinsko veličanstvo, u jednakom dostojanstvu. Sasvim tako trebao bi stajati čovjek koji bi želio postati pristupačan za najuzvišeniju istinu i u njoj živjeti bez 'ispred' i 'iza' i bez spriječenosti bilo kojim djelima i slikama kojih je postao svjestan, primajući božanske darove nevezan i slobodan, nanovo u ovom 'sada' i u ovom istom svjetlu u-radajući ih nespriječen, sa zahvalnim čašćenjem, u našem Gospodinu Isusu Kristu. Tako bi bili uklonjeni ti golubovi, to jest spriječenost i vezanost na vlastito ja po svim onim djelima koja su inače dobra, u kojima čovjek ne traži svoje. Stoga je naš Gospodin vrlo ljubazno rekao: »Nosite to odavde, uklonite to!«, kao da je htio reći: To je doduše dobro, ali sobom nosi i spriječenost.

Ako ovaj hram tako postane slobodan od svih zapreka, to jest od vezanosti na ja i od neznanja, onda on tako lijepo blista i tako se čisti i jasan sjaji iznad svega i preko svega što je Bog stvorio da se s njim ne može susresti nitko jednaka sjaja nego jedino nestvoreni Bog. I zaista: Ovom hramu nije sličan nitko nego samo nestvoreni Bog. Sve što je niže od anđela, nije uopće slično ovom hramu. I sami najviši anđeli slični ovom hramu plemenite duše do izvjesnog stupnja, ali ipak ne potpuno. Da oni slični duši u izvjesnoj mjeri, to stoji u pogledu spoznaje i ljubavi. Ali njima je postavljen jedan cilj; oni ne mogu preko njega. Duša međutim sigurno može preko toga. Ako bi jedna duša – i to duša čovjeka koji bi još živio u vremenu – stajala na istoj visini s najvišim anđelom, taj bi čovjek još uvijek u svojoj slobodnoj moći mogao stići daleko više, u svakom 'sada' nov, nebrojiv, to jest mimo i iznad načina anđela i svakoga stvorenog uma. Samo je Bog slobodan i nestvoren, i stoga je samo on duši sličan po slobodi, ali ne u pogledu nestvorenosti, jer *ona* jest stvorena. Kad duša dođe u nepomiješano svjetlo, ona tako daleko zađe u svoje ništavilo od svoga stvorenog nečeg u tom ništavilu da se ona vlastitom snagom ni na koji način ne može vratiti u svoje stvoreno nešto. A Bog se sa svojom nestvorenošću postavi pod njezino ništavilo i održi dušu u njezinu nečemu. Duša se odvažila da propadne, pa sama od sebe i ne može (opet) doći k sebi – toliko je sebi umakla – dok se Bog nije pod nju postavio. To mora nužno tako biti. Jer, kako sam prije kazao: »Isus je ušao u hram i izbacio one koji su tu kupovali i prodavali, a drugima rekao 'Nosite to odavde!'« – Da, vidite, sad ja uzimam taj mali iskaz: »Isus uđe i počne govoriti: 'Nosite to odavde!', i oni

to odnesoše. Vidite, sad tu ne bijaše više nikoga doli samog Isusa i on poče govoriti u tom hramu. Vidite, ovo trebate uistinu znati: Ako još netko hoće da u tom hramu, to jest u duši, osim samog Isusa, govori, onda Isus šuti, kao da nije doma, a i nije doma u toj duši, jer ona ima stranih gostiju s kojima govori. Treba li pak Isus u toj duši govoriti, to ona mora biti sama i mora šutjeti ako hoće čuti kako Isus govori. Pa evo on ulazi i počinje govoriti. Što govori Gospodin Isus? On govori ono što on jest. A što je on? On je Riječ Očeva. U ovoj istoj Riječi izriče Otac sebe sama i cijelu božansku narav i sve što Bog jest, onako kako on to spoznaje; a on to spoznaje kako to jest. A budući da je on savršen u svom spoznavanju i u svojoj moći, stoga je savršen i u svom govorenju. Govoreći Riječ, on izriče sebe i sve stvari u drugoj osobi i daje joj istu narav koju on sam ima, te u istoj Riječi izriče sva umom obdarena bića u istoj toj Riječi kao toj Riječi (bitno) *slična* prema »slici«, utoliko što je ona *unutar-ostajuća* – no ipak *ne jednaka* toj istoj Riječi na svaki način, utoliko što ona *isijava*, dakle utoliko što svaka (slika) za se ima zaseban bitak; one su (tj. *isijavajuće* »slike« međutim primile mogućnost da dosegnu milosnu sličnost s istom Riječi. A tu istu Riječ, kakva u sebi jest, nju je Otac u cijelosti rekao, tu Riječ i sve što u toj Riječi jest.

Pa kad je Otac *ovo* rekao, što onda Isus govori u duši? Kao što sam kazao: Otac govori tu Riječ i govori u toj Riječi, a inače ne; a Isus govori *u duši*. Način njegovog govora je taj da on sebe sama i sve što je Otac u Njemu govorio objavljuje na onaj način kako je taj duh spreman primiti. On objavljuje očinsku vrhovničku moć u tom duhu u istoj neizmjernej sili. Ako duh prima ovu silu u Sinu i po Sinu, onda on biva snažan u svakom napredovanju, tako da postaje sličan i snažan u svim krepostima i u svakoj savršenoj čistoći, tako da ni ovo što je milo ni ono što je nemilo niti išta što je Bog u vremenu stvorio ne može omesti toga čovjeka, naprotiv, on u tome moćno stoji kao u božanskoj sili, prema kojoj su sve stvari malene i nemoćne.

Po drugi put se Isus objavljuje u duši svojom neizmjernom mudrošću koja on sam jest, u kojoj mudrosti Otac spoznaje sama sebe sa svojom cijelom vrhovničkom silom kao (što spoznaje) i onu istu Riječ, koja i jest sama Mudrost, i sve što je u njoj tako kako to jest Jedno. Kad se ta Mudrost sjedini s dušom, onda je od duše ama baš posve uzeta svaka sumnja i svaka zabluda i svaka tama, a ona je prenesena u čisto, jasno svjetlo, koje sam Bog jest, kao što govori prorok: »Gospodine, u Tvojemu će se svjetlu svjetlo spoznati« (Ps 35,10). Tu Bog pomoću Boga biva u duši spoznat; onda ona spoznaje ovom Mudrošću samu sebe i

sve stvari, a ista ta Mudrost spoznaje nju s njim samim, i s istom Mudrošću ona spoznaje očinsku vrhovničku moć u njezinoj plodnoj moći rađanja i bitno Pra-Biće u jednostavnom jedinstvu bez ikakve različitosti.

Isus se k tomu objavljuje s neizmjernom slašću i puninom, koja izvire iz sile Duha Svetoga, i prelijeva se i utječe s preobilatom puninom i slašću u sva srca spremna da je prime. Kad se Isus s ovom puninom i ovom slašću objavljuje i s dušom sjedinjuje, duša se s ovom puninom i ovom slašću u samu sebe ulijeva i izlijeva i preko sebe i van preko svih stvari iz same sebe, milosno s moći bez posredstva, nazad u svoj prvi izvor. Tada je izvanjski čovjek svome unutarnjem čovjeku poslušan do svoje smrti i onda je u postojanu miru uvijek u službi Božjoj.

Da Isus uzmogne i u nas doći i izbaciti i ukloniti sve zapreke i da nas učini jednim, kako je on jedan Bog kao Jedno s Ocem i Duhom Svetim, pa da tako i mi s njim jedno postanemo i vječno ostanemo, neka nam Bog pomogne. Amen.

2. PROPOVIJED

Intravit Jesus in quoddam castellum et mulier quaedam, Martha nomine, excepit illum in domum suam. Lucae II. (Luc. 10,38)

Rekao sam, najprije na latinskom, jednu malu izreku koja je napisana u evandelju, a naški glasi ovako: »Naš Gospodin Isus Krist uzide u jedan gradić i bi primljen od jedne djevice što bijaše žena.«

Hajde sad pažljivo pripazite na ovu besjedu: Nužno mora biti tako da je ona bila »djevica«, onaj čovjek što je primio Isusa. Djevica označuje čovjeka koji je slobodan od svih tuđih slika, tako slobodan kao što je bio dok ga još nije bilo. Vidite, sad bi se moglo pitati, kako neki čovjek koji je rođen i razvio se u razumno biće, kako taj može biti slobodan od svih slika, kao kad ga još nije bilo, a on pritom ipak ima dosta toga što su sve slike; kako on onda može biti slobodan? Sad pazite na pouku koju ću vam izložiti. Kad bih bio tako obuhvatna uma da bi u mojemu umu stajale sve slike koje su (u se) primili svekoliki ljudi, te (k tomu) one koje su u samomu Bogu, ali tako (u mojemu umu) da bih ja bio tako slobodan od vezanosti moga je na njih da ja ni za jednom od njih ne bih posegnuo kao za vlastitom, ni u djelovanju ni u pristajanju, niti prije niti poslije, nego da bih u ovom nazočnom sada slobodan i nevezan stajao za predragu volju Božju i da bih nju ispunio, ja bih, zaista, bio djevica bez spriječenosti putem slika, jednako pouzdano kao što sam bio dok me nije bilo.

Dalje kažem: To što je čovjek djevica ne oduzima mu ništa od svih onih djela koja je ikada učinio; sve ga to (međutim) ostavlja raspoloživim i slobodnim bez ikakve zapriječenosti u najuzvišenoj istini, tako kao što je Isus sam u sebi slobodan i nevezan i spreman služiti. Kao što učitelji kažu da je samo jednako i jednako osnova za sjedinjenje, stoga čovjek mora biti (kao) djevojka za službu, djevica koja treba primiti* Isusa, spremnog da služi.

Sad pazite i točno motrite! Kad bi čovjek bio neprestano djevica, od njega ne bi bilo ploda. Ako hoće postati plodan, nužno je da bude *suprugom*. »Supruga« je najplemenitiji naziv koji se može duši pridati, i puno je plemenitiji nego »djevica«. Da čovjek u sebe primi Boga, to je dobro i u ovoj pristupačnosti on jest djevica. Ali da Bog u njemu bude plodan, to je bolje; jer jedino

* Empfangen znači i primiti i začeti, *prev.*

oplodivanje dara jest zahvalnost za dar, a duh je supruga ondje u opet rađajućoj zahvalnosti gdje on Isusa uzvratno rađa u Božje očinsko srce.

Mnogi se dobri darovi začinju u djevičanstvu, ali se u supružničkoj plodnosti ne rađaju uzvratno u Boga. Ti darovi propadaju i nište se, tako da čovjek od njih nikada ne postaje blaženijim ni boljim. Pri tomu njemu njegovo djevičanstvo nije ni od kakve koristi, jer on povrh svoga djevičanstva nije (i) supruga s punom plodnosti. U tomu leži gubitak. Stoga sam kazao: »Isus uzide u jedan gradić i bi primljen od jedne djevice što bijaše žena.« To mora nužno biti tako kako sam ja vama izložio.

Supružnici donose godišnje jedva više od jednog ploda. Ali jednu drugu vrstu »supružnika« imam ovaj put na umu: sve one koji su svojim ja vezani za molitvu, post, za bdijenje i svakojaka izvanjska vježbanja i odricanja. Svaka vezanost tvoga ja za bilo koje djelo koje ti oduzima slobodu da u ovom sadašnjem sada stoji na usluzi Bogu i da samo njega slijedi u onom svjetlu kojim bi te poslao na djelovanje i prepuštanje, slobodnog i novog u svakom sada, kao da drugačije ništa ne bi imao ni htio ni mogao: – svaka vezanost (tvoga) ja ili svako hotimično djelo koje ti oduzima uvijek novu slobodu, to ja, eto, nazivam jednom godinom; jer tvoja duša pritom ne donosi nikakva ploda, osim ako je obavila posao koji si u vezanosti na ja naumio, a ti ni u Boga ni u sama sebe nemaš povjerenja, osim ako si izvršio svoje djelo što si ga se prihvatio s vezanošću na ja; inače nemaš mira. Stoga i ne donosiš nikakva ploda, osim ako si učinio svoje djelo. Ovo ja postavljam kao jednu godinu, a plod je ipak malen, jer je iz (tog) djela proizašao u vezanost na ja a ne u slobodu. Takve ljude ja zovem »supružnicima«, jer su vezani u vezanosti na ja. Takvi donose malo ploda, a uz to je on još malen, kao što sam kazao.

Djevica koja je supruga, ona je slobodna i nevezana, bez vezanosti na ja, ona je Bogu i sebi samoj uvijek jednako blizu. Ona donosi mnogo plodova, i oni su veliki, ni manje ni više nego što je sam Bog. Ovaj plod i ovaj porod donosi ova djevica koja je supruga, i ona svaki dan donosi plod sto ili tisuću puta, pa i bezbroj puta, rađajući i bivajući plodnom iz najplemenitijeg osnova; još bolje kazano: zaista, iz istog razloga iz kojeg Otac rađa svoju vječnu Riječ, iz njega ona biva plodna i suradujuća. Jer Isus, svjetlo i odsjaj očinskog srca – kao što kaže Sveti Pavao da je on slava i odsjaj očinskog srca i da silom prosijava očinsko srce (usp. Heb 1,3) – ovaj Isus sjedinjen je s njom i ona s njim, te ona svijetli i blista s njim kao jedinstveno Jedno i kao čisto – jasno svjetlo u očinskom srcu.

Ja sam također već često puta kazao da ima u duši jedna moć koju ne dotiču ni vrijeme ni tijelo: ona istječe iz duha i ostaje u duhu i sasvim je duhovna. U toj moći Bog je sasvim tako bujno zelen i rascvjetan u svoj radosti i svoj slavi kao što je u samomu sebi. Tu je tako veličanstvena (divna) radost i tako nepojmljivo velika radost da o njoj nitko ne može iscrpno zboriti. Jer vječni Otac rađa svoga vječnog Sina u ovoj moći bez prestanka, tako da ova moć Sina Očeva i sebe samu kao istog Sina u jedinstvenoj moći su-porada. Kad bi neki čovjek posjedovao čitavo kraljevstvo ili sve imanje svijeta i predao to čisto radi Boga, a onda Bog njemu dao da trpi toliko koliko je ikada nekom čovjeku dao, pa on sve to trpio do svoje smrti, i onda ga Bog jedanput samo jednim pogledom pustio da pogleda kakav je on u ovoj moći: – njegova bi radost bila tako velika da bi svega tog trpljenja i tog siromaštva bilo još premalo. Da, kada mu čak Bog nakon toga nikad više ne bi dao kraljevstva nebeskoga, on bi ipak bio primio (i) preveliku nagradu za sve što je ikad pretrpio; jer Bog je u ovoj moći kao u vječnom sada. Kad bi duh bio uvijek s Bogom u ovoj moći sjedinjen, čovjek ne bi mogao ostarjeti; jer ono sada u kojem je Bog stvorio prvoga čovjeka, i ono sada u kojem će nestati posljednji čovjek, te ovo sada u kojem ja govorim, u Bogu su jednaki i nisu ništa nego *jedno* Sada. Sad pogledajte, ovaj čovjek prebiva u *jednom* svjetlu s Bogom; zato u njemu nema ni trpljenja ni vremenskog slijeda, nego trajno jednaka vječnost. Ovom je čovjeku zaista uzeto svako čuđenje i u njemu sve stvari stoje bitno. Stoga on ne prima ništa novo od budućih stvari niti od bilo kojeg »slučaja«, jer on prebiva u *jednomu* sada, uvijek bez prestanka novom. Takva je božanska uzvišenost u ovoj moći.

Ima još jedna moć koja je također netjelesna i ona proistječe iz duha i u duhu ostaje i posve je duhovna. U ovoj moći Bog tinja i gori bez prestanka sa svim svojim bogatstvom, sa svom svojom slatkoćom i sa svom svojom milinom. Zaista, u ovoj je moći tako velika radost i tako velika, neizmjerena naslada da je nitko ne može iscrpno iskazati ili objaviti. Ja opet kažem: Kad bi bilo ikojeg čovjeka koji bi s umom po istini kroz jedan trenutak gledao tu milinu i tu radost koja jest u toj moći – sve što bi on mogao pretrpjeti i što bi Bog htio da on pretrpi, sve bi to njemu bilo nezatno, ma upravo ništa; kažem još više: bila bi mu to potpuna radost i ugodnost.

Ako hoćeš pravo znati da li je tvoje trpljenje tvoje ili Božje, to trebaš prepoznati po ovomu: Ako trpiš radi sebe sama, na koji god to način bilo, to ti trpljenje nanosi bol i teško ti ga je podnijeti. Ali ako trpiš radi Boga i jedino radi Boga, onda te to tr-

pljenje ne boli pa ti nije ni teško, jer Bog nosi (taj) teret. U punoj istini: Kad bi bilo nekog čovjeka koji bi htio trpjeti radi Boga i čisto jedino radi Boga, pa na nj palo skupa i sve trpljenje što su ga svi ljudi ikada pretrpjeli, to ga ne bi zaboljelo niti bi mu bilo teško, jer bi Bog nosio taj teret. Kad bi mi netko natovario na vrat jedan kvintal, pa ga onda na *mom* vratu netko *drugi* držao, ja bih jednako rado stotinu njih kao jednoga sebi natovario, jer meni ne bi bilo teško niti bi me boljelo. Kratko rečeno: Što god čovjek trpi radi Boga i jedino radi Boga, Bog mu to čini lakim i slatkim. Pa tako sam i kazao na početku, čime je započela naša propovijed: »Isus uzide u jedan gradić i bi primljen od jedne djevice što bijaše žena.« Zašto? To je nužno moralo biti tako da ona bude djevica i k tomu žena. A ja sam vam govorio o tome da je Isus bio primljen; ali nisam vam (još) kazao što je »gradić«, a sad ću vam o tomu govoriti.

Ja sam nekiput kazao da ima jedna moć u duhu koja je jedina slobodna. Kazao sam nekiput da je to jedno skrovište duha; nekiput sam kazao da je to svjetlo duha; nekiput sam kazao da je to iskra. A sada kažem: Nije to ni ovo ni ono; usprkos tomu jest nešto što je uzvišenije i od ovoga i od onoga, kao što je nebo nad zemljom. Stoga ja to sad nazivam na plemenitiji način nego što sam to ikada nazvao, a to se ipak ruga i toj plemenitosti i tom načinu te je uzvišeno nad tim. To je slobodno od svih imena i lišeno svih oblika, sasvim nevezano i slobodno, kao što je Bog nevezan i slobodan u samom sebi. To je tako potpuno jedno i jednostavno, kao što je Bog jedan i jednostavan, tako da se u nj ni na koji način ne može zaviriti. Ta naime moć, o kojoj sam govorio, u kojoj je Bog bujno zelen i rascvjetao i sa svim svojim božanstvom a (i) duh u Bogu, u istoj moći rađa Otac svoga jedinorođenog Sina tako istinski kao u sebi samomu, jer on stvarno živi u toj moći, i Duh rađa s Ocem istog jedinorođenog Sina i sama sebe kao istog Sina te jest isti taj Sin u tom svjetlu, i jest istina. Kad biste mogli spoznavati s mojim srcem, onda biste dobro razumjeli što kažem; jer to je istina, i istina to sama kaže.

Vidite, sad pripazite! Tako je jedno i (tako) jednostavan ovaj »gradić« u duši, o kojemu govorim i koji imam na umu, uzvišen nad svaki način, da ona plemenita moć o kojoj sam govorio nije dostojna da i (samo) jednom zaviri u ovaj gradić, pa i ona druga moć o kojoj sam govorio, u kojoj Bog tinja i gori sa svim svojim bogatstvom i sa svom svojom milinom, ni ta se (moć) nikad ne usudi unutra proviriti; tako je sasvim jedno i jednostavan taj gradić, i tako je uzvišeno nad svaki način i nad sve moći ovo jedinstveno Jedno da nikad ni jedna moć ni način ne mogu unutra proviriti (pa) ni Bog sam. U punoj istini i kako je Bog

živ: Sam Bog neće nikada ni na čas(ak) tamo proviriti niti je ikada zavirio, ukoliko jest u načinu i »svojstvu« svojih osoba. Ovo je lako uvidjeti, jer je ovo jedinstveno Jedno bez načina i bez osobine. I stoga: Ako bi Bog u to zavirio, to bi ga moralo stajati svih njegovih božanskih imena i njegova osobne osobine; to bi on morao odreda vani ostaviti ukoliko bi tamo zavirio. Nego, kao što je on jednostavno Jedno, bez ikojeg načina i osobine, tako on u svom smislu nije ni Otac ni Sin ni Duh Sveti, a ipak jest Nešto što nije ni ovo ni ono.

Vidite, tako kako je on Jedno i jednostavan, tako on dolazi u ovo Jedno, što ja tu nazivam gradićem u duši, i on ni na koji način inače ne ulazi niti jest unutra. S *tim* dijelom je duša jednaka Bogu a inače ne. Što sam vam rekao jest istina; za to vam stavljam istinu za svjedoka a svoju dušu u zalag.

Da budemo takav gradić u koji Isus uzlazi i biva primljen i vječno u nama ostaje, na način kako sam kazao, neka nam Bog pomogao. Amen.

3. PROPOVIJED

Nunc scio vere, quia misit dominus angelum suum (Act. 12,11)

Kad je Petar silom uzvišenoga, suverenog Boga bio oslobođen iz okova svoga zatočeništva, on je onda (pro)govorio: »Sad uistinu znam da mi je Bog poslao svoga anđela i oslobodio me iz Herodove vlasti i iz ruku neprijatelja« (Dj 12,11; usp. i Ps 17,1).

Okrenimo sad ovu izreku pa kažimo: Jer mi je Bog poslao svoga anđela, zato istinski spoznajem. »Petar« znači isto što i spoznaja. Ja sam to i inače već kazao: spoznaja i um sjedinjuju dušu s Bogom. Um prodire u čisti bitak, spoznaja prethodi, ona uzlazi i prodire, da bi (tu) bio rođen Božji jedinorođeni Sin. Naš Gospodin kaže kod Mateja da nitko ne spozna Oca nego samo Sin (Mt 11,27). Učitelji kažu da spoznaja ovisi o jednakosti. Nekoliko učitelja kaže da je duša načinjena od svih stvari, jer ona ima sposobnost spoznavati sve stvari. To zvuči nerazumno, a ipak je istinito. Učitelji kažu: Što trebam spoznavati, mora mi biti potpuno nazočno i sličiti mojoj spoznaji. Sveci kažu da je u Ocu moć, u Sinu jednakost, a u Duhu Svetomu sjedinjenje. Jer je Otac Sinu savršeno nazočan, a Sin njemu savršeno jednak, stoga nitko ne spozna Oca nego samo Sin.

Sad govori Petar: »Sad istinski spoznajem.« Zašto se ovdje istinski spoznaje? Stoga jer je to božansko svjetlo koje nikoga ne obmanjuje. Drugo, zato što se tu spoznaje čisto i bistro i ničim nezastrito. Stoga govori Pavao: »Bog stanuje u nedostupnu svjetlu« (1 Tim 6,16). Učitelji kažu da će nam tamo ostati mudrost koju ovdje naučimo. A Pavao kaže da će ona proći (1 Kor 13,8). Jedan učitelj kaže: Čista spoznaja, čak (još) i ovdje u ovom životu, skriva u sebi tako veliki užitak da je slast svih stvorenih stvari baš kao ništa spram užitka koji u sebi nosi čista spoznaja. Pa ipak, ma koliko ona bila plemenita, ona je ipak »slučaj«; pa kao što je malena jedna riječca u poređenju s čitavim svijetom, tako je malena sva ta mudrost koju možemo ovdje naučiti spram čiste, bistre istine. Stoga kaže Pavao da će ona proći. Pa ako ona i ostaje, ona zapravo postaje ludom, baš kao da nije ništa spram čiste istine koja se tamo spoznaje. Treći razlog što se tamo istinski spoznaje, leži u tomu: Stvari koje ovdje vidimo podložne mijeni, ondje spoznajemo kao nepromjenljive i tamo ih uzimamo kako jesu sasvim nepodijeljene i jedna po kraj druge; jer, ono što je ovdje daleko, tamo je blizu, jer su

ondje sve stvari nazočne. Što se događa u prvi i u posljednji dan, ondje je sada nazočno.

»Sad istinski znam da mi je Bog poslao svoga anđela.« Kad Bog duši šalje svoga anđela, onda ona počinje istinski spoznavati. Nije Bog uzalud Petru povjerio ključ, jer »Petar« znači isto što i spoznaja (usp. Mt 16,19). A spoznaja ima ključ i otvara i prodire i nalazi Boga nezastarta i onda kaže svom suigraču, volji, što ju je zaposjela, premda je ona ipak i prije imala volju (za to); jer ono što *hoću*, to tražim. Spoznaja ide ispred. Ona je kneginja i traži gospodstvo u najuzvišenijem i najčistijem, pa ga predaje duši, a duša naravi, a narav svim tjelesnim osjetilima. Duša je tako plemenita u onom što je u njoj najviše i najčistije da učitelji za nju ne mogu naći imena. Oni nju nazivaju »dušom« utoliko što daje tijelu život. Sad učitelji kažu da je pri prvom prodoru božanstva, gdje Sin izlazi iz Oca, anđeo oblikovan najbliskije prema Bogu. Zacijelo je istina: duša je prema Bogu oblikovana u svom najuzvišenijem dijelu; ali anđeo je bliža slika Božja. Stoga se anđeo šalje duši da je vrati istoj slici prema kojoj je on oblikovan; jer spoznaja teče iz jednakosti. Kako pak duša ima sposobnost spoznavati sve stvari, ona stoga nikad ne miruje dok ne dođe u prvu sliku, gdje su sve stvari jedno, a tamo dolazi do spokoja, to jest: u Bogu. U Bogu nijedno stvorenje nije plemenitije od drugoga.

Učitelji kažu: Bitak i spoznaja sasvim su jedno, jer što nije, to se i ne spoznaje; što ima najviše bitka, to se najviše i spoznaje. A budući da Bog ima preobilan bitak, on nadilazi i svu spoznaju, kao što sam kazao prekjučer u svom posljednjem govoru: da je duša uobličena u prvu čistoću, u otisak čiste bitnosti, gdje ona Boga kuša dok on ne poprimi istinu ili spoznatljivost, tamo gdje je odložena svaka mogućnost imenovanja; tamo ona najčistije spoznaje, tamo ona uzima bitak u punoj primjerenosti. Stoga kaže Pavao: »Bog prebiva u nedostupnu svjetlu« (1 Tim 6,16). On jest prebivanje u svojoj čistoj bitnosti, u kojoj nema ničega prijanjajućeg. Što ima »s-lučenosti«, to mora biti odstranjeno. On jest čista u-sebnost, gdje nema ni ovog ni onog; jer što u Bogu jest, to jest Bog. Jedan poganski učitelj kaže: Snage koje ispod Boga lebde vise o Bogu, pa koliko god one postojele čisto u sebi, one ipak imaju ovisnost o onomu koji nema ni početka ni kraja; jer u Boga ne može pasti ništa strano. Imajte za to svjedočanstvo u nebu: ono ne može primiti nikakav strani utisak na strani način.

To se zbiva ovako: Što god k Bogu dolazi, biva preobraženo; koliko god to bilo malovrijedno, ako to Bogu donesemo, ono samo od sebe otpada. Uzmite za to jednu usporedbu: Ako imam

mudrost, nisam ja sama ta mudrost. Ja mogu mudrost steći, mogu je i izgubiti. Što god međutim jest u Bogu, to jest Bog; to ne može od njega otpasti. To prelazi u božansku narav, jer božanska je narav tako snažna da što god se u nju ulije biva ili savršeno u nju preneseno ili sasvim vani ostaje. Sad s divljenjem čujte! Budući da Bog u sebe preobražava tako malovrijedne stvari, što onda mislite da on čini s dušom koju je odlikovao slikom sama sebe?

Da bismo do toga stigli, neka nam Bog pomogne. Amen.

4. PROPOVIJED

*Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est.
Jacobi P (Jac. 1,17)*

Sveti Jakov kaže u poslanici: »Najbolji dar i savršenost silaze odozgo od Oca svjetlosti« (Jak 1,17).

Sad pazite! Ovo morate znati: Ljudi koji se Bogu prepuste i sa svim marom samo njegovu volju traže, što god nekom takvom čovjeku Bog dade jest ono najbolje; u to budi tako siguran, kao i u to da Bog živi, da to nužno mora biti ono najbolje i da inače ne bi moglo biti nikakva načina koji bi bio bolji. Makar i moglo biti da se nešto drugo učini boljim, to za tebe ipak ne bi bilo tako dobro; jer Bog hoće upravo ovaj način, a ne neki drugi, te *ovaj* način mora nužno za tebe biti najbolji. Pa bila to bolest ili siromaštvo ili glad ili žeđ ili što mu drago, ono što ti Bog dosudi ili ne dosudi, odnosno što ti da ili ne da, sve je to za tebe najbolje; pa makar ti nijedno od ovog dvoga – ni pobožnost ni osjećajnost – nema, te što god ti imao ili nema: samo se postavi ispravno prema tomu da u svim stvarima imaš pred sobom slavu Božju, pa što god ti onda učinio, to je ono najbolje.

Sad bi ti možda mogao reći: Odakle ja znam je li to volja Božja ili nije? Znajte: Kad to ne bi bila volja Božja, toga ne bi ni bilo. Nemaš ni bolesti ni bilo čega, osim ako to Bog hoće. Pa kad onda znaš da je to volja Božja, trebao bi u tomu imati toliko zadovoljstva i smirenja da nikakvu muku ne smatraš mukom; pa da dođe i do krajnje nevolje te osjetiš ma što od muke ili patnje, i tada bi to bilo potpuno naopako; jer ti to od Boga trebaš uzeti kao najbolje, jer to nužno mora biti tvoje najbolje. Jer Božji se bitak sastoji u tomu da on hoće ono najbolje. Stoga to i ja moram htjeti i ništa mi se (drugo) ne treba bolje svidati. Ako bih se nekom čovjeku svim marom htio svidjeti, pa onda zasigurno znao da bih se tom čovjeku bolje svidio u sivom odijelu nego u bilo kojem drugom, kako god dobro ono bilo, nema nikakve sumnje da bi mi to odijelo bilo dopadljivije i draže nego bilo koje drugo, koliko god (to drugo) bilo dobro. A ako bih se ja htio svakomu svidjeti: za što god bih znao da je nekomu drago, u riječima ili djelima, ja bih učinio to a ne (ono) drugo. Hajde, sad se ispitajte u pogledu toga kako stoji s vašom ljubavi! Kad biste ljubili Boga, ništa vam ne bi moglo biti milije od toga što bi se njemu najviše svidalo i da bi se na nama što više ispunila njegova volja. Kako god se može činiti teškom muka ili ne-

volja, ako ti u tomu nemaš jednako veliko zadovoljstvo, s tim nije u redu.

Ja često običavam govoriti jednu besjedu, a i istinita je: Mi svaki dan zazivamo i vičemo u Očenašu: »Gospodine, budi volja tvoja!« (Mt 6,10). A kad onda bude njegova volja, mi se hoćemo srditi i njegova nas volja ne zadovoljava. Međutim, što god ona učinila, to bi nam se trebalo najviše svidjeti. Oni koji to prihvate kao (ono) najbolje, ostaju pri svemu u savršenom miru. Sad, vama se ponekad čini: »Ah, da je ispalo drugačije, bolje bi bilo«, ili: »Da nije ispalo tako, možda bi ispalo bolje.« Dok ti se tako čini, nikada nećeš steći mir. Ti to trebaš prihvatiti kao od svega najbolje. Ovo je prvi smisao te izreke iz Svetog Pisma.

Ima još jedan drugi smisao, o njemu pomno razmislite! On (= Sveti Jakov) kaže: »svaki dar«. Samo ono što je najbolje i najuzvišenije jesu pravi darovi u najvlastitijem smislu. Bog ništa ne daje tako rado kao velike darove. Jednom sam rekao na ovom mjestu da Bog čak radije oprašta velike grijehe nego male. I što su oni veći, on ih to radije i brže oprašta. A sasvim isto stoji s milosti i darom i kreposti: što su veći, to ih radije daje; jer je njegova narav u tomu da on daje velike stvari. I stoga, što su stvari vrednije, to ih je više. Najplemenitija stvorenja jesu anđeli, a oni su čisto duhovni i nemaju na sebi nikakve tjelesnosti, a ima ih najviše, ima ih više od zbroja svih tjelesnih stvari. Velike se stvari upravo istinski zovu »darovi« i pripadaju njemu (= Bogu) najstvarnije i najintimnije.

Jednom sam rekao: Što se u pravom smislu može riječima iskazati, to mora iznutra van izaći i pokrenuti se nutarnjim oblikom, a ne izvana ulaziti unutra, nego: to mora izaći van iznutra. To baš stvarno živi u najdubljoj nutrini duše. Ondje su ti sve stvari prisutne i u nutrini žive i tragaju i (tu) su u onom najboljem i najuzvišenijem. Zašto ništa od toga ne opažаш? Jer tamo nisi doma. Što je nešto plemenitije, to je ono općenitije. Jer osjetila imam kao zajedničko sa životinjama, a život (k tomu) s drvećem. Bitak mi je još nutarniji, njega imam kao zajednički sa svim stvorenjima. Nebo je obuhvatnije od svega što je ispod njega; stoga je i plemenitije. Što su stvari plemenitije, to su obuhvatnije i općenitije. Ljubav je plemenita jer je obuhvatna.

Izgleda teško što je naložio naš Gospodin: da se brata kršćanima treba ljubiti kao samoga sebe (Mk 12,31; Mt 22,39). Nerazumni ljudi općenito kažu da se time hoće reći: treba ih (braću kršćane) ljubiti s obzirom na isto dobro radi kojega sebe ljubimo. Ne, to nije tako. Trebamo ih ljubiti kao sebe same, a to nije teško. Ako hoćete pravo promisliti, ljubav je više nagrada nego zapovijed. Zapovijed izgleda teška, a nagrada je poželjna. Tko

Boga ljubi, kao što ga treba i mora ljubiti, htio-ne htio, i kao što ga ljube sva stvorenja, taj mora ljubiti svoga brata čovjeka kao sebe samoga i radovati se njegovim radostima kao vlastitim radostima i zahtijevati njegovu čast kao i svoju vlastitu (čast), a stranca (ljubiti) kao i ukućanina. I na takav je način čovjek uvijek u veselju, u časti i u koristi, tako je baš kao u kraljevstvu nebeskom, i tako češće ima radosti nego ako bi se radovao samo svomu vlastitom dobru. I znajte doista: Ako te više usrećuje tvoja vlastita čast nego čast nekoga drugoga, to onda nije u redu.

Znaj, kad god na neki način tražiš ono što je tvoje, ti nikad ne nalaziš Boga jer ne tražiš isključivo Boga. Tražiš nešto uz Boga, te činiš upravo onako kao da od Boga praviš svijeću da bi se s njom nešto tražilo; a ako se nađu stvari koje se traže, svijeća se odbaci. Sasvim tako ti činiš: Što god ti pored Boga tražiš, to je ništa, što god to bilo; bila to korist ili nagrada ili osjećajnost ili što mu drago; ti tražiš ništa, stoga i nalaziš ništa. Da nalaziš ništa, to dolazi jedino od toga što tražiš ništa. Sva su stvorenja čisto ništa. Ja ne kažem da su ona malovrijedna ili uopće nešto: ona su čisto ^{zvoke}ništa. Ono što nema bitka jest ništa. Sva su pak stvorenja bez bitka, jer njihov bitak ovisi o nazočnosti Božjoj. Kad bi se Bog samo na trenutak okrenuo od svih stvorenja, ona bi propala. Ja sam nekiput rekao, a i istina je: Tko bi sav svijet Bogu pridodao, taj ne bi imao više nego da ima samo Boga. Sva stvorenja bez Boga nemaju više (bitka) nego što bi bez Boga posjedovala jedna muha, točno toliko, ni manje ni više.

Hajde, sad čujte istinitu besjedu! Kad bi neki čovjek dao tisuću maraka zlata da bi se za to gradile crkve i samostani, bila bi to velika stvar. Ipak bi puno više dao onaj koji bi mogao tisuću maraka ničim smatrati; taj bi učinio mnogo više nego onaj. Kad je Bog stvorio sva stvorenja, bila su tako malovrijedna i tako uska da se on u njima nije mogao micati. Dušu je međutim učinio toliko sličnom i priličnom sebi da bi sebe mogao duši dati; jer, što god joj drugo dao, ona to smatra ničim. Bog mora samo sebe meni dati tako u vlasništvo kao što on sebi samom pripada, ili pak nisam (uopće) ništa dobio i ništa mi ne odgovara. Tko tako potpuno hoće njega primiti, taj mora sebe samog posve napustiti i sasvim se sebe odreći; takav od Boga prima sve što Bog ima, posve onako potpuno u vlasništvo kao što to ima on sam i naša Gospa i svi oni koji su u kraljevstvu nebeskom; to njima pripada isto tako jednako i na isto tako vlastit način. Koji su se tako jedinstveno sebe odrekli i sebe napustili, ti će također (ono) Jednako primiti a ne manje.

A sad ono treće u našem tekstu iz Svetog Pisma: »od Oca svjetlosti«. Kod riječi »otac« misli se na sinovstvo, a riječ »otac«

označuje čisto rađanje i posve je istoznačna sa životom svih stvari: Otac rađa svoga Sina u vječnom spoznavanju, a sasvim tako rađa Otac svoga Sina u duši kao i u svojoj vlastitoj naravi, i on ga rađa duši u vlasništvo, i njegov bitak jest u tomu da svoga Sina u duši rađa, bilo mu drago ili ne bilo. Pitali su me jednom što li Otac u nebu radi. Tada sam rekao: Rađa svoga Sina, a to mu je djelovanje tako milo i toliko mu se dopada da on nikada ne čini ništa drugo osim što rađa svoga Sina, a obojica iscvjetavaju Duha Svetoga. Kad Otac svoga Sina u meni rađa, tada sam ja (taj) isti Sin, a ne neki drugi; mi smo zacijelo različiti u čovještvu, ali tamo sam ja isti Sin, a ne neki drugi. »A kad smo sinovi, onda smo i baštinici« (Rim 8,17). Tko tu istinu pravo spozna, taj zacijelo zna da riječ »otac« u sebi nosi čisto rađanje i imanjenje-sinova. Stoga smo mi u ovom sinovi i jedan te isti Sin.

Sad obratite pozornost na izreku: »silazi odozgo«. Kazao sam vam prije malo vremena: Tko hoće odozgo primati, taj mora nužno biti dolje u pravoj poniznosti. I znajte uistinu: Tko nije potpuno dolje, taj ništa i ne dobiva, koliko god to moglo biti nezatno. Ako si bilo kako na sebe ili na bilo što ili na bilo koga smjerao, (onda) nisi dolje pa i ne primaš ništa; ali ako jesi potpuno dolje, onda i primaš potpuno i savršeno. Božja je narav da on daje, i njegov bitak jest u tomu da nam daje ako smo mi dolje. Ako mi to nismo i ako ništa ne primamo, onda smo prema njemu nasilni i ubijamo ga. Ako to ne možemo na njemu samom učiniti, činimo to ipak na sebi i koliko se nas tiče. Da bi sve njemu dao u vlasništvo, pazi da se sniziš pred Bogom u pravoj poniznosti i uzdigneš Boga u svom srcu i svom spoznanju. »Bog, naš Gospodin, poslao je svoga Sina na svijet« (Gal 4,4). Ja sam jednom upravo ovdje govorio: Bog je poslao svoga Sina u punini vremena: – k duši, ako je iskoračila nad sve vrijeme. Ako je duša slobodna od vremena i prostora, onda Otac šalje svoga Sina u tu dušu. Eto, to znači izreka: »Najbolji dar i savršenost silaze odozgo od Oca svjetlosti.«

Da budemo dostojni primiti taj najbolji dar, neka nam pomogne Otac svjetlosti. Amen.

5. PROPOVIJED

In hoc apparuit caritas dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit deus in mundum ut vivamus per eum (1 Joh. 4,9)

Sveti Ivan govori: »U tomu se očitovala ljubav Božja što je on svoga Sina poslao u svijet da mi po njemu i s njim živimo« (1 Iv 4,9), i tako je naša ljudska narav neizmjerljivo uzvišena time što je Svevišnji došao i na sebe uzeo ljudsku narav.

Jedan učitelj kaže: Kad mislim na to da je naša narav uzvišena iznad stvorenja i sjedi na nebu iznad anđela i oni joj se klanjaju, moram se iz najdubljeg dna srca radovati, jer je Isus Krist, moj dragi Gospodin, sve što on u sebi posjeduje učinio mojim vlasništvom. On (taj učitelj) također kaže da je Otac, u svemu onomu što je ikad svom Sinu Isusu Kristu dodijelio u ljudskoj naravi, prije na mene smjerao i mene više volio nego njega, pa je to prije dodijelio meni nego njemu. Pa kako? On je to dao njemu radi mene, jer je to meni bilo nužno. Stoga, što god je njemu dao, on je time na mene ciljao i meni to dao upravo kao i njemu; ja tu ništa ne izuzimam, ni sjedinjenje ni svetost božanstva niti bilo što. Sve što je ikada dao njemu u ljudskoj naravi jednako je vlastito i blisko meni kao i njemu, jer Bog ne može dati (tek) malo toga; on mora dati ili sve ili ništa. Njegov dar je potpuno jednostavan i savršen bez podjele i nije u vremenu, uvijek (samo) u vječnosti; a u ovo budite sigurni kao što sam živ: Ako tako trebamo od njega primati, onda moramo biti u vječnosti, uzvišeni nad vrijeme. U vječnosti su sve stvari nazočne. To što je nada mnom, to mi je tako blizu i tako nazočno kao (i) ono što je ovdje kod mene; i tamo ćemo od Boga primiti ono što od Boga trebamo imati. Bog i ne spoznaje ništa izvan sebe, nego je njegovo oko jedino na njega sama upravljeno. Što on vidi, on to sve vidi u sebi. Stoga nas Bog ne vidi ako smo u grijesima. Stoga, koliko smo u njemu, toliko nas Bog spoznaje, to znači: koliko smo bez grijeha. I sva ona djela koja je naš Gospodin ikada učinio, dao je meni tako u vlasništvo da budu ništa manje za me zaslužna nego moja vlastita djela koja ja činim. Pa kad je svima nama cijelo njegovo plemstvo jednako vlastito i jednako blizu, meni kao i njemu, zašto mi onda ne primamo jednako? Ah, to morate razumjeti! Ako netko hoće doći do ovoga dara, da primi jednako ovo dobro i opću i svim ljudima jednako blizu narav, onda je za to potrebno da – kao što u ljudskoj naravi nema ničeg stranog ni daljeg ni bližeg – ti

u ljudskom društvu stojiš jednak, ništa bliži samomu sebi nego nekome drugom. Sve ljude trebaš ljubiti jednako kao sebe i jednako poštovati i jednakim držati; što se nekome drugom dogodi, bilo zlo ili dobro, to tebi treba biti kao da se tebi događa.

A ovo je sad drugi smisao: »Poslao ga u svijet«. Hoćemo (pod tim) razumjeti (onaj) veliki svijet u koji anđeli gledaju. Kakvi mi trebamo biti? Trebamo sa svom našom ljubavi i sa svom našom čežnjom biti ondje, kao što kaže Sveti Augustin: Ono što čovjek ljubi, on u ljubavi postaje. Trebamo li sad reći: Ako čovjek ljubi Boga, (da) on onda Bogom postaje? To zvuči kao da je nevjera. U ljubavi koju čovjek daruje nema dvoje, nego (samo) jedno i sjedinjenje, i u ljubavi sam više Bog nego što sam u samomu sebi. Prorok govori: »Ja sam kazao, vi ste bogovi i djeca Svevišnjega« (Ps 81,6). Zvuči začuđujuće da čovjek na takav način može u ljubavi Bogom postajati; ipak je to istinito u vječnoj istini. Naš Gospodin Isus Krist to dokazuje.

»On ga poslao u svijet«. »Mundum« u *jednom* značenju znači »čisto«. Pazite! Bog nema istinskijeg mjesta od čistog srca; ondje Otac rađa svoga Sina, kao što ga rađa u vječnosti, ni manje ni više. Što je (to) čisto srce? Čisto je ono što je odvojeno i rastavljeno od svih stvorenja, jer sva stvorenja kaljaju, budući da su ništa; jer ništa jest nedostatak i kalja dušu. Sva su stvorenja čisto ništa; ni anđeli ni ljudi nisu nešto. Oni imaju... i kaljaju, jer su iz ničega napravljeni; oni jesu i bijahu ništa. Ono što je svim stvorenjima protivno i što im stvara neugodnost, jest ništa(vilo). Kad bih na svoj dlan stavio užaren ugljen, to bi me zaboljelo. To dolazi jedino od »ne«, a da smo slobodni od »ne«, ne bismo bili nečisti.

A sad: »mi živimo po njemu« s njim. Nema ničega za čim bi se tako jako žudjelo kao za životom. Što je moj život? Ono što se iznutra samo od sebe pokreće. Ono (međutim) što biva izvana pokrenuto, (to) ne živi. Ako mi dakle s njim živimo, onda moramo i iznutra u njemu sudjelovati, tako da ne djelujemo izvana; nego trebamo biti pokrenuti od onoga od čega živimo, to znači: od njega. Mi (međutim) možemo i moramo iznutra djelovati po onom što je naše vlastito. Pa ako dakle trebamo živjeti u njemu ili po njemu, to on mora biti naše vlasništvo i mi moramo djelovati iz našega vlastitog: onako kako Bog sve stvari čini iz svoga vlastitog i po sebi samomu, tako moramo i mi djelovati iz onog vlastitog koje jest on u nama. On je potpuno naše vlasništvo, i sve su stvari naše vlasništvo u njemu. Sve što imaju svi anđeli i svi sveci i naša Gospa, to mi je u njemu vlastito i nije mi više tuđe ni više daleko od onoga što sam imam. Sve su mi stvari jednako vlastite u njemu; pa ako trebamo doći do toga vlasništva

da nam sve stvari budu vlastite, moramo njega jednako uzeti u svim stvarima, ne u jednoj više nego u drugoj, jer je on jednak u svim stvarima.

Nalazimo ljudi kojima Bog godi na *jedan* način, ali ne na drugi, pa oni hoće Boga posjedovati sasvim (isključivo) *jednim* načinom samouranjanja, a drugim ne. Dopustimo neka je to dobro, ali je to potpuno naopako. Tko hoće Boga uzeti na pravi način, taj ga mora uzeti jednako u svim stvarima, u nevolji kao i u dobru, u plaču kao i u veselju; svuda ti on treba biti jednak. Ako vjeruješ da ti, jer nemaš pobožnosti ni ozbiljnosti – ne skrivivši to smrtnim grijehom – baš zato *jer* nemaš pobožnosti ni ozbiljnosti (ni) Boga nemaš, a to ti je onda žao, upravo ti je *to* sad (tvoja) pobožnost i (tvoja) ozbiljnost. Stoga se ne trebate ni na jedan *način* usredotočiti, jer Bog nije ni u jednom načinu ni ovo ni ono. Stoga oni koji Boga uzimaju na taj način njemu krivo čine. Oni uzimaju način a ne Boga. Stoga zapamtite ovu besjedu: da čisto samo Boga imate u vidu i njega tražite. Pa kakvi onda načini naiđu, budite s njima posve zadovoljni. Jer vi trebate smjerati čisto na Boga i ni na što drugo. Onda je pravo što vam je drago ili mrsko, i znajte da je inače potpuno naopako. Oni koji hoće imati tako mnogo načina, sputavaju Boga. Bilo da se radi o plakanju ili uzdisanju i o puno toga sličnog: sve to nije Bog. Ako to naiđe, prihvatite to i budite zadovoljni; ako se ne podesi, budite opet zadovoljni i primite to što vam Bog hoće u tom času dati, i ostanite uvijek u poniznom poništenju i samoponiženju, i uvijek vam se treba činiti da ste nevrijedni bilo kojeg dobra koje bi vam Bog mogao prirediti ako bi htio. Tako je protumačena i ona izreka koju napisao Sveti Ivan: »U tomu se očitovala ljubav Božja«; ako bismo bili takvi, ovo bi se dobro u nama očitovalo. Da je to nama skriveno, nije krivo ništa drugo nego mi. *Mi* smo uzrok svih naših smetnja. Čuvaj se sama sebe, onda si se dobro sačuvao. Ako je tako da mi to *nećemo* uzeti, on nas je (ipak) za to odabrao; ako to ne uzmemo, morat ćemo se pokajati i bit ćemo jako prekoreni. Da ne stizemo onamo gdje se prima ovo dobro, to nije do njega nego do nas.

6. PROPOVIJED

In hoc apparuit caritas dei in nobis (1 Joh. 4,9)

»U tomu se u nama iskazala i u nama očitovala ljubav Božja što je Bog svoga jedinorođenog Sina u svijet poslao da mi živimo sa Sinom i u Sinu i po Sinu« (1 Iv 4,9); jer svi koji po Sinu ne žive zaista nisu ispravni.

Ako bi negdje bio neki bogati kralj koji bi imao lijepu kćer: kad bi je on dao sinu nekog siromašnog čovjeka, svi bi oni koji su pripadali tom rodu bili time uzdignuti i postali bi plemstvom. A jedan učitelj kaže: Bog je postao čovjekom, time je cijeli ljudski rod uzdignut i oplemenjen. Možemo se zacijelo radovati tomu što je Krist, naš brat, vlastitom snagom uzašao nad sve anđeoske zborove i sjedi s desne strane Očeve. Pravo je govorio ovaj učitelj; međutim, ja zaista ne bih za to puno dao. Što bi meni pomoglo da imam jednoga brata koji bi bio bogataš, a da sam ja pritom siromah? Što bi meni koristilo da imam jednoga brata koji bi bio mudrac, a ja pritom budem luđak?

Ja kažem nešto drugo i prodornije: Bog nije samo čovjekom postao: on je uzeo i ljudsku narav.

Učitelji općenito kažu da su svi ljudi u svojoj naravi jednako plemeniti. A ja kažem po istini: sve ono dobro što su ga posjedovali svi sveci i Marija, Majka Božja, i Krist po svom čovječstvu, jest *moje* vlasništvo u ovoj naravi. Sad biste vi mene mogli upitati: Budući da ja u ovoj naravi imam sve što mi može ponuditi Krist po svom čovječstvu, otkuda onda dolazi (to) da mi Krista uzdižemo i častimo kao našega Gospodina i našega Boga? To dolazi odatle što je on bio naš glasnik od Boga i što je nama donio naše blaženstvo. Blaženstvo koje nam je on donio bilo je *naše*. Ondje gdje Otac u najintimnijem dnu rada svoga Sina, tu ujedno lebdeći ulazi ova (ljudska) narav. Ova narav jest Jedno i jednostavna. Ovdje zacijelo nešto može izvirivati i nešto prianjati, ali to nije ovo Jedno.

Ja kažem nešto daljnje i teže: tko hoće stajati neposredno u čistoći ove naravi, mora umaknuti svemu osobnomu, tako da jednako želi dobro čovjeku koji je preko mora, kojega nije nikad očima vidio, kao i čovjeku koji je kraj njega i koji je njegov vjerni prijatelj. Dok više dobra želiš svojoj osobi nego čovjeku kojega nisi nikada vidio, s tobom zaista nije u redu i ti još ni načas nisi zavirio u ovaj jednostavni temelj. Možda si, dodu-

še, vidio istinu u apstraktnoj slici, kao u usporedbi: ali to nije bilo ono najbolje.

Kao drugo, ti moraš biti čista srca, jer čisto je jedino *ono* srce koje je uništilo svu stvorenost. Kao treće, moraš biti slobodan od Ne. Postavlja se pitanje, što u paklu gori? Učitelji općenito kažu: to je samovolja. Ja, međutim, po istini kažem da u paklu gori Ne. Poslušaj sad jednu usporedbu! Neka se uzme gorući ugljen i stavi na moj dlan. Ako bih sad htio reći da ugljen prži moju ruku, činio bih krivo ugljenu. A ako hoću točno reći što me prži, to čini »Ne«, jer ugljen ima u sebi nešto što moja ruka *nema*. Vidite, upravo to »Ne« mene prži. A kad bi moja ruka imala u sebi sve to što ugljen jest i što može uraditi, ona bi imala u cijelosti narav vatre. Kad bi onda netko uzeo svu vatru koja je ikad gorjela i istresao je na moj dlan, mene to ne bi moglo zaboljeti. Na isti način ja kažem: Budući da Bog kao i svi oni što su u gledanju Boga u pravom blaženstvu, imaju u sebi nešto što *nemaju* oni koji su od Boga odijeljeni, to ovo »Ne« više muči duše koje su u paklu nego samovolja ili bilo koja vatra. Kažem doista: Koliko je pri tebi (ovoga) »Ne«, toliko si nesavršen. Zbog toga, ako hoćete biti savršeni, morate biti slobodni od »Ne«.

Zbog toga ova izreka koju sam vam izložio: »Bog je poslao svoga jedinorodenog Sina u svijet«, znači da to ne smijete shvatiti u odnosu na izvanjski svijet, kako je on s nama jeo i pio: morate je shvatiti u odnosu na *nutarnji* svijet. Jednako istinski kao što Otac u svojoj jednostavnoj naravi naravno rađa svoga Sina, rađa ga on u intimnu nutrinu duha, a to je nutarnji svijet. Ovdje je Božje dno moje dno, a moje dno Božje dno. Ovdje ja živim iz svoga vlastitog, kao što Bog živi iz svoga vlastitog. Tko je ikada i na trenutak zavirio u ovo dno, tomu je čovjeku tisuću maraka od žutog iskovanog zlata (jednako) kao krivotvoren novčić. Iz toga svoga najintimnijeg dna trebaš činiti sva svoja djela, bez Zašto. Kažem doista: Dok svoja djela činiš radi kraljevstva nebeskog ili radi Boga ili radi svoga vječnog blaženstva, (dakle) izvana (motiviran), s tobom zaista nije u redu. Može te se doduše prihvatiti, ali to ipak nije ono najbolje. Jer, zaista, ako netko umišlja da u nutarnjosti, *pobožnosti*, slatkom ushićenju i posebnoj obasutosti Božjim milostima, dobiva više nego pokraj vatre ognjišta ili u staji, taj ne čini ništa drugačije nego da bi uzeo Boga, ovio mu oko glave ogrtač i gurnuo pod klupu. Jer tko Boga traži u jednom (određenom) *načinu*, taj uzima način, a promašuje Boga koji je skriven u (tom) načinu. Tko međutim traži Boga *bez* načina, taj ga zahvaća kakav jest u sebi samomu; i takav čovjek živi sa Sinom i on jest sam život. Tko bi

tisuću godina pitao život: »Zašto ti živiš?« – on bi, kad bi mogao govoriti, odgovorio ništa drugo nego: »Ja živim zato *da* živim.« To dolazi odatle što život živi iz svoga vlastita temelja i iz onog vlastitog navire; stoga on živi bez Zašto upravo u tomu da sam sebi živi. Tko bi pak upitao nekoga istinitog čovjeka, koji djeluje iz svoga vlastita dna: »Zašto činiš svoja djela?« – ako bi htio pravo odgovoriti, taj ne bi odgovorio ništa drugo nego: »Činim *da* bih činio.«

Gdje stvorenje završava, tu Bog počinje bivati. A Bog od tebe ništa više ne žudi nego da izadeš iz sebe sama prema svom bivstvovanju na način stvorenja i pušiš da Bog bude Bog u tebi. Najsitnija slika od stvorenja koja se ikad u tebi utisne tako je velika kao što je i Bog velik. Zašto? Jer ti do *cijelog* Boga smeta. Upravo tu gdje ova slika (u tebe) uđe, tu mora uzmaknuti Bog i čitavo njegovo božanstvo. A gdje ta slika izađe, tu Bog uđe. Bog tako jako žudi za tim da ti izadeš iz sebe prema bivstvovanju na način stvorenja kao da je u tomu sve njegovo blaženstvo. Pa, dragi čovječe, što tebi škodi ako Bogu dopustiš da Bog bude Bogom u tebi? Izađi radi Boga potpuno iz sebe sama, pa će Bog radi tebe potpuno iz sebe izaći. Ako ova oba izlaze, onda je to što tu ostaje jednostavno Jedno. U ovom Jednomu rađa Otac svoga Sina u nutarnjem izvoru. Ondje iscvijetava Duh Sveti i u Bogu izvire jedna volja koja pripada duši. Dok ta volja stoji netaknuta od svih stvorenja i od sve stvorenosti, ta je volja slobodna. Krist govori: »Nitko ne uzlazi na nebo osim onoga koji je s neba sišao« (Iv 3,13). Sve su stvari stvorene iz ničega; stoga je njihov pravi praizvor ništa(vilo), pa ukoliko se ova plemenita volja prikloni k stvorenjima, ona s tim stvorenjima protječe u njihovo ništavilo.

Sad se postavlja pitanje, da li ova plemenita volja tako daleko protječe da se nikad više ne može vratiti? Učitelji općenito kažu da se ona nikada više ne vraća ako je s vremenom protekla. Ja međutim kažem: Kad god se ova volja od same sebe i od sve stvorenosti i (samo) na trenutak vrati u svoj prvi praizvor, volja (opet) stoji u svom pravom slobodnom načinu i jest slobodna; i u tom se času sve izgubljeno vrijeme opet sustigne.

Ljudi meni često kažu: »Molite za me!« Ja tada mislim: »Zašto izlazite? Zašto ne ostanete u sebi samima i ne zgrabite svoje vlastito dobro? Vi ipak svu istinu nosite bitno u sebi.«

Da mognemo na takav način istinski ostati unutra, da bismo posjedovali svu istinu neposredno i bez različitosti u pravom blaženstvu, neka nam Bog pomogne! Amen.

7. PROPOVIJED

Iusti vivent in aeternum (Sap. 5,15)

»Pravednici će vječno živjeti i njihova je nagrada kod Boga« (Mudr 5,15). Sad točno pazite na smisao ove izreke: iako on može zazvučati priprosto i općerazumljivo, ipak je on veoma vrijedan uvažavanja i sasvim dobar.

»Pravednici će živjeti.« Tko su ti pravednici? Jedan spis kaže: »Pravedan je onaj koji daje svakomu ono što je njegovo«: koji daju Bogu ono što je njegovo, svecima i anđelima ono što je njihovo, a bližnjemu ono što je njegovo.

Božja je *slava*. Tko su ti što časte Boga? Oni koji su posve izašli iz sebe samih i upravo ništa od svoga ne traže u bilo čemu, ma što to bilo, ni veliko ni malo; koji ne gledaju ni na što ispod sebe ni iznad sebe ni pokraj sebe ni u sebi; koji ne teže za dobrom ni za čašću, ni za ugodnošću ni za nasladom ni za korišću ni za srdačnošću ni za svetošću ni za nagradom ni za kraljevstvom nebeskim, i odrekli su se svega toga, svega svoga – od tih ljudi Bog ima slavu i oni časte Boga u pravom smislu i daju mu ono što je njegovo.

Anđelima i svecima treba dati *veselje*. O čuda nad čudima! Može li neki čovjek u ovom svijetu dati veselje onima koji su u vječnom životu. Da, doista! Svaki svetac ima tako veliko zadovoljstvo i tako neizrecivo veselje po dobrom djelu, – po dobroj volji ili želji imaju oni tako veliko veselje da to nijedna usta ne mogu izreći niti srce zamisliti kako veliko veselje oni time imaju. Zašto je to tako? Jer oni Boga tako posve iznad svih mjera ljube i tako im je drag da im je draža njegova slava nego njihovo blaženstvo. I ne samo sveci i anđeli nego i sad Bog ima u tomu tako veliko zadovoljstvo baš kao da je to njegovo božanstvo, pa se u tomu nalazi njegov bitak i njegovo zadovoljstvo i njegova ugodnost. Dajte sad pripazite! Kad Bogu ne biste htjeli služiti ni iz jednoga drugog razloga nego radi velikog veselja koje u tomu imaju oni što su u vječnom životu te sam Bog, mi bismo to mogli činiti rado i sa svim marom.

Treba također pružiti pomoć onima koji su u čistilištu i poticaj (dobar primjer) onima koji još žive.

Takav čovjek je pravedan na jedan način, ali u jednom drugom smislu pravedni su oni koji sve stvari od Boga kao jednake prihvaćaju, što god to bilo, veliko ili maleno, drago ili mrsko, i to posve jednako, bez manje ili više, kako jedno tako drugo.

Ako jedno na neki način vrednuješ više nego drugo, to je napako. Trebaš se odreći svoje vlastite volje.

Neki dan mi je došla misao: Ako Bog ne bi htio kao ja, ja bih ipak htio kao on. Mnogi ljudi hoće u svemu imati svoju vlastitu volju; to je zlo, u tomu ima jedna pogreška. Drugi su malo boljli: ti zacijelo hoće ono što Bog hoće i neće ništa protiv njegove volje; ali ako bi bili bolesni, svakako bi htjeli neka bi bila Božja volja da oni budu zdravi. Tako bi dakle ovi ljudi radije htjeli da Bog htjedne prema njihovoj volji nego da bi oni htjeli prema njegovoj volji. Možemo to i propustiti, ali to nije ono pravo. Pravednici uopće nemaju htijenja; ono što Bog hoće njima, sve to jednako važi, ma koliko velika bila nevolja.

Pravednom je čovjeku toliko ozbiljno (stalo) do pravednosti da kad Bog ne bi bio pravedan, oni ni Boga ne bi ni najmanje cijenili; i oni tako čvrsto stoje u (toj) pravednosti i tako su se posve odrekli sebe da ne mare ni za muke paklene, ni za veselje kraljevstva Božjeg, niti za bilo što. Da, kad bi sva muka što je imaju oni koji su u paklu, ljudi ili đavli, ili sva muka – koja je ikada bila ili će biti pretrpljena na zemlji – bila skopčana s pravednošću, oni za to ne bi ni najmanje marili; oni tako čvrsto stoje uz Boga i uz pravednost. Ništa pravednu čovjeku nije mučnije i teže nego ono što je suprotno pravednosti: da on ne bude u svemu mirna duha. Kako to? Ako neka stvar ljude može razveseliti, a neka druga rastužiti, onda oni nisu pravedni; naprotiv, ako su u neko vrijeme radosni, onda su u svako vrijeme radosni; ako su u neko vrijeme više a u neko drugo manje radosni, u tome nisu u pravu. Tko ljubi pravednost, taj stoji čvrsto pri tomu da ono što on ljubi jest njegov bitak; nijedna ga stvar ne može od toga odvući i ni za što drugo on ne mari. Sveti Augustin govori: »Ondje gdje duša ljubi, ona je izvornija nego ondje gdje daje život.« Naša izreka iz Svetog Pisma zvuči priprosto i općerazumljivo, pa ipak jedva da itko razumije što ona sve znači; a ona ipak jest istinita. Onaj tko razumije nauk o pravednosti i o pravedniku, taj razumije sve što ja kažem.

»Pravednici će živjeti.« Ništa među svim stvarima nije tako milo i tako poželjno kao život. I nijedan opet život nije tako loš ni tako mučan da čovjek ipak ne bi htio živjeti. Jedan spis kaže: Što je nešto bliže smrti, to je mučnije. Svejedno, kako god taj život bio loš, on ipak hoće živjeti. Zašto jedeš? Zašto spavaš? Da bi živio. Zašto želiš dobro ili čast? To ti veoma dobro znaš. Ali: Zašto živiš? Radi Života, pa ipak ne znaš zašto živiš. Tako je život u sebi samom poželjan da ga se želi radi njega samoga. Oni što su u paklu, u vječnoj mucu, čak oni ne bi svoj život htjeli izgubiti, ni đavli ni duše, jer je njihov život tako plemenit da on

neposredno od Boga teče u dušu. Jer tako neposredno od Boga teče, stoga oni hoće živjeti. Ako je dakle moj život Božji bitak, to Božji bitak mora biti moj i Božja bitnost moja bitnost, ni manje ni više.

Oni vječno žive »kod Boga«, sasvim *kraj* Boga, jednaki, ni ispod njega ni iznad njega. Oni sva svoja djela čine kod Boga, a Bog kod njih. Sveti Ivan govori: »Riječ bijaše kod Boga« (Iv 1,1). Ona je bila sasvim kraj njega, jednaka, ni ispod njega ni iznad njega nego jednaka. Kad je Bog stvorio čovjeka, on je onda stvorio ženu iz čovjekova boka, da bi bila njemu jednaka. Nije je stvorio ni iz glave ni iz nogu, da ne bi bila ni nad njim ni ispod njega, nego da bi bila jednaka. Tako treba i pravedna duša biti jednaka *kod* Boga i pokraj Boga, posve jednaka, ni ispod ni iznad njega.

Tko su ti koji su na takav način jednaki? Koji nisu ničemu jednaki, koji su jedino Bogu jednaki. Božanska bit nije ničemu jednaka; u njoj nema ni slike ni oblika. Duše koje su na takav način jednake, njima Otac jednako daje i ništa im ne uskrađuje. Što Otac može učiniti, to on takvoj duši daje na jednak način, doista, ako nije sama sebi više jednaka nego nekome drugom, a ona sama sebi ne treba biti bliža nego nekome drugomu. Svoju vlastitu čast, svoju korist i što god jest njezino, ona ne treba željeti ni uvažavati više nego iste vrijednosti u drugoga. Što god bilo od nekoga drugoga, to njoj ne treba biti ni strano ni daleko, bilo to loše ili dobro. Sva ljubav ovoga svijeta sagrađena je na sebeljublju. Kad bi ti *nju* ostavio, ostavio bi cio svijet.

Otac rađa svoga Sina u vječnosti sebi jednaka. »Riječ bijaše kod Boga i Bog bijaše (ta) Riječ«: ona je bila isto u istoj naravi. Ja još povrh toga kažem: On ga je rodio iz moje duše. Nije samo ona kod njega i on kod nje kao jednak, nego je on u njoj; i Otac svoga Sina rađa u duši na isti način kao što ga rađa u vječnosti, a ne drugačije. On to mora činiti, bilo mu drago ili ne. Otac rađa svoga Sina bez prestanka, a ja kažem još više: On rađa mene kao svoga Sina i kao istoga Sina. Kažem još više: On rađa mene ne samo kao svoga sina; on rađa mene kao sebe i sebe kao mene i mene kao svoj bitak i kao svoju narav. U najnutarnijem izvoru, tu ja izvirem u Duhu Svetomu; tu je *jedan* život i *jedan* bitak i *jedan* čin. Sve što Bog čini to je Jedno; stoga on rađa mene kao svoga Sina bez ikakve razlike. Moj tjelesni otac nije zapravo moj otac, nego samo jednim malim djelićem svoje naravi, i ja sam od njega odijeljen; on može biti mrtav a ja živ(jeti). Stoga je nebeski Otac uistinu moj otac, jer ja sam njegov sin i od njega imam sve što imam, i ja sam isti sin a ne

neki drugi. Budući da Otac čini (samo) *jedno* djelo, stoga on mene čini kao jedinorođenog Sina bez ikakve razlike.

»Bit ćemo potpuno u Boga preoblikovani i preobraženi« (2 Kor 3,18). Shvati usporedbu! Posve onako kao kad se u sakramentu kruh pretvara u tijelo našega Gospodina: koliko god kruhova bilo, postaje samo *jedno* tijelo – isto tako, kad bi svi kruhovi bili pretvoreni u moj prst, ne bi ipak bilo više nego samo *jedan* prst. Kad bi opet moj prst bio pretvoren u kruh, ovoga bi bilo koliko je i onoga bilo. Ono što se u drugo pretvara biva jedno s tim. Posve tako bivam ja u nj pretvoren, da on mene čini kao svoj bitak, (i to) kao jedno, *ne* kao *jednako*; tako mi živoga Boga, istina je da tu nema nikakve razlike.

Otac rađa svoga Sina bez prestanka. Kad Sin *jest* rođen, on (više) ništa ne uzima od Oca jer sve ima; ali kad *biva* rođen, on uzima od Oca. S obzirom na to, ni mi ne trebamo od Boga ništa željeti kao od nekoga stranog. Naš je Gospodin govorio svojim učenicima: »Nisam vas nazvao slugama nego prijateljima« (Iv 15,14 sl). Što god nešto želi od drugoga jest »sluga«, a ono što tu pruža nagradu jest »Gospodin«. Nedavno sam razmišljao o tomu da li bih htio od Boga nešto uzeti ili željeti. O tomu ću dobro promisliti, jer ako bih od Boga nešto uzeo, onda bih ja bio ispod Boga kao neki sluga, a on u davanju kao Gospodin. A s nama tako ne treba biti u vječnom životu.

Kazao sam jedanput upravo ovdje, a i istina je: Ako čovjek nešto dobiva ili uzima izvan sebe, to nije ispravno. Boga ne treba primati ni gledati kao (nekoga) izvan sebe, nego kao meni vlastita i kao ono što je u jednomu; k tomu ne treba služiti ni djelovati radi bilo kojeg zašto, ni radi Boga ni radi vlastite časti ni radi bilo čega što je izvan čovjeka, nego jedino radi onoga što je – u jednom – vlastiti bitak i vlastiti život. Mnogi jednostavni ljudi umišljaju da bi trebali Boga (tako) vidjeti kao da bi on stajao tamo a oni ovdje. Nije to(mu) tako. Bog i ja jesmo *jedno*. Spoznajom ja Boga uzimam u sebe; ljubavlju ja u Boga ulazim. Mnogi kažu da blaženstvo nije u spoznavanju nego samo u volji. Ti imaju krivo; jer da je ono jedino u volji, ne bi se radilo o jednomu. Djelovanje je međutim jedno s nastajanjem. Ako drvodjelac ne djeluje, ni kuća ne nastaje. Gdje miruje sjekira, miruje i nastajanje. Bog i ja jesmo jedno u takvom djelovanju; on djeluje i ja nastajem. Vatra pretvara u se ono što joj se prinese, i to postaje njezinom naravi. Ne pretvara drvo vatru u sebe nego vatra pretvara drvo u sebe. Tako i mi bivamo pretvoreni u Boga tim što ćemo ga spoznavati kakav on jest (I Iv 3,2). Sveti Pavao kaže: Tako ćemo spoznavati: ja njega upravo kao on me-

ne, ni manje ni više, sasvim jednako (1 Kor 13,12). »Pravednici će živjeti vječno i njihova je nagrada kod Boga« – sasvim tako jednaka.

Da mi uzljubimo pravednost radi nje same, a Boga bez ikakva zašto, neka nam Bog pomogne. Amen.

8. PROPOVIJED

Populi eius qui in te est, misereberis (Os. 14,4)

Prorok govori: »Gospodine, smiluj se narodu koji je u tebi« (Hoš 14,4). Naš Gospodin je odgovorio: »Sve što je slabavno ja ću ozdraviti i ljubiti ću ih s voljom.«

Uzimam riječ Pisma: »Farizej je želio da naš Gospodin s njim jede«, i k tomu: »Naš Gospodin reče ženi: 'Vade in pace, idi u miru!'« (Lk 7, 36 – 50). Dobro je kad se od mira k miru dolazi, to je pohvalno; svejedno je to manjkavo. Treba *hoditi* u mir, ne *započeti* u miru. Bog (= Naš Gospodin) hoće reći: Treba biti prenesen i gurnut u mir i treba *završiti* u miru. Naš je Gospodin govorio: »Samo u meni imate mir« (Iv 16,33). Točno onoliko koliko ste u Bogu toliko ste u miru. Što god je od nekoga u Bogu, to ima mir; ako je naprotiv nešto od nekoga izvan Boga, ono ima nemir. Sveti Ivan govori: »Sve što je od Boga rođeno pobjeđuje svijet« (1 Iv 5,4). Što je od Boga rođeno, to traži mir i ide u mir. Stoga je on govorio: »Vade in pace, idi u miru!« Čovjek koji se nalazi u hodu i u postojanju hodu, i to u mir, jest nebeski čovjek. Nebo postojano hodi u krug i u hodu traži mir.

Sada pazite! »Farizej je želio da naš Gospodin s njim jede.« Jelo koje jedem tako se sjedinjuje s mojim tijelom kao što je moje tijelo sjedinjeno s mojom dušom. Moje tijelo i moja duša sjedinjeni su u jednom bitku, ne kao u jednom djelovanju – (ne dakle) kako se moja duša sjedinjuje s okom u djelovanju, to jest u tomu da ono vidi; tako i jelo koje ja jedem biva s mojom naravi sjedinjeno u *bitku*, a ne u djelovanju, i to ukazuje na veliko sjedinjenje koje trebamo s Bogom imati u *bitku*, a ne u djelovanju. Stoga je farizej molio našega Gospodina da s njim jede.

»Farizej« znači: netko tko je izdvojen i ne zna za kraj. Sve što duši pripada mora se potpuno odvojiti. Što su moći plemenitije, to jače one odvajaju. Izvjesne moći toliko su iznad tijela i tako odijeljene da djeluju potpuno odvajajući i odjeljujući! Jedan učitelj kaže lijepu izreku: Što (i samo) jednom dotakne nešto tjelesno, to nikada tamo ne ulazi. Drugo, (»farizej« znači) da treba biti odijeljen i odveden i useljen. Iz ovoga se može razabrati da neuk čovjek (jedino) ljubavlju i željom može postići znanje i poučavati. Treće, to znači (= »farizej«) da ne treba imati kraja niti igdje biti dovršen niti igdje prijanjati, pa tako prijeći u mir da se (više) ništa ne zna o nemiru, kad takav čov-

jek bude prenesen u Boga moćima koje su potpuno odijeljene. Stoga je prorok govorio: »Gospodine, *smiluj se* narodu koji je u tebi.«

Jedan učitelj kaže: Najviše djelo koje je Bog ikada učinio među svim stvorenjima jest milosrđe. Najtajnije i najskrivenije, čak i ono što je ikad učinio u anđelima, uznosi se u milosrđe, i to u djelo milosrđa kakvo je ono u sebi i kakvo je u Bogu. Što god Bog čini, prvi je izljev (uvijek) milosrđe, (i to) ne ono gdje čovjeku oprašta njegov grijeh i gdje se jedan čovjek smiluje drugom čovjeku; nego on (= taj učitelj) hoće reći: *Najviše* djelo koje Bog čini jest milosrđe. Jedan učitelj kaže: Djelo milosrđa tako je srodno s Božjim bićem da, doduše, istina i bogatstvo i dobrota označuju Boga, iako ga od (od ovih) jedno izriče više nego drugo: *najviše* je međutim Božje djelo milosrđe, a ono znači da Bog prenosi u ono najviše i najčistije dušu koja može primiti milosrđe: u širinu, u more, u nedokučivo more; tamo djeluje Božje milosrđe. Stoga je prorok govorio: »Gospodine, smiluj se *narodu* koji je u tebi.«

Koji narod jest u Bogu? Sveti Ivan govori: »Bog je ljubav, i tko u ljubavi ostaje, ostaje u Bogu i Bog u njemu« (1 Iv 4,16). Iako Sveti Ivan govori: ljubav sjedinjuje, to ipak ljubav nikada ne prenosi u Boga; ona možda (već sjedinjeno) pričvrsti. Ljubav ne sjedinjuje, ni na jedan način; što je već sjedinjeno, to ona pričvršćuje i povezuje. Ljubav sjedinjuje u djelovanju, ali ne u bitku. Najbolji učitelji kažu da razum potpuno odvaja i Boga razotkrivenog poima, kako on jest čisti bitak u sebi samomu. Spoznanje prodire kroz istinu i dobrotu i baca se na čisti bitak i shvaća Boga razotkrivenog, kakav jest bez imena. Ja (međutim) kažem: Ni razum ni ljubav ne sjedinjuju. Ljubav zahvaća samoga Boga ukoliko on jest dobar, pa kad bi Bogu otpalo ime »dobrota«, ljubav ne bi nikada dospjela dalje. Ljubav uzima Boga pod jednim krznom, pod jednom haljinom. To razum ne čini; razum Boga uzima onako kako on u razumu biva spoznat; ali ga on nikada ne može shvatiti u moru njegove nedokučivosti. Ja kažem: Objе, i spoznaju i ljubav nadmašuje milosrđe; u onom najvišem i najčistijem što Bog može učiniti, Bog čini milosrđe.

Jedan učitelj govori lijepu besjedu: da u duši ima nešto što je posve tajno i skriveno i daleko iznad onoga gdje izbijaju moći uma i volje. Sveti Augustin kaže: Kao što je neizrecivo ono gdje Sin u prvom izljevu izlazi iz Oca, tako ima i nešto posve tajno iznad toga prvog izljeva u kojem izbijaju razum i volja. Jedan učitelj, koji je najbolje govorio o duši, kaže da svekoliko ljudsko znanje nikada ne prodire u ono što duša jest u svojoj dubi-

ni. Hoće se nadnaravno znanje (da bi se pojnilo) što je duša. Ta mi ništa ne znamo o tomu gdje moći iz duše izlaze u djela; nešto malo doduše znamo, ali je to nezatno. Što je duša u svojoj dubini, o tomu nitko ništa ne zna. Što se o tomu može znati, to mora biti nadnaravno, to mora biti iz milosti: tamo Bog čini milosrđe. Amen.

9. PROPOVIJED

In occisione gladii mortui sunt (2 Hebr. 11,37)

Čitamo o mučenicima da »su od mača poginuli« (2 Heb 11,37). Naš je Gospodin govorio svojim učenicima: »Blago vama kad nešto trpите radi mogega imena« (Mt 5,11 + 10,22).

Onda se kaže: »Oni su mrtvi«. Da »su oni mrtvi«, hoće reći da sve što se u ovom svijetu i u ovom životu pretrpi ima svoj kraj. Sveti Augustin kaže: Svaka patnja i svako teško djelo ima svoj kraj, ali nagrada koju Bog za to daje jest vječna. Drugo, da moramo imati pred očima da je čitav život smrtnan, da se ne trebamo bojati sve patnje i sve muke koje nas mogu zadesiti, jer to ima svoj kraj. Treće, da se trebamo ponašati kao da smo mrtvi, tako da nas ne dotiče ni ono što nam je milo ni ono što nam je mrsko. Jedan učitelj kaže: Ništa ne može dotaknuti nebo, a to znači da je nebeski *onaj* čovjek kojemu sve stvari ne vrijede toliko da bi ga mogle dirnuti. Jedan učitelj govori: Budući da su sva stvorenja tako ništavna, otkuda onda dolazi da ona tako lako čovjeka odvrćaju od Boga? – duša je ipak u svomu najnezatnijem vrednija od neba i svih stvorenja. On odgovara: to dolazi odatle što on premalo poštuje Boga. Kad bi čovjek Boga poštovao kako bi trebao, bilo bi gotovo nemoguće da ikada padne. I sasvim je dobra pouka da se čovjek na ovom svijetu treba ponašati kao da je mrtav. Sveti Grgur kaže da Boga ne može posjedovati u bogatoj mjeri nitko nego onaj tko je za ovaj svijet do dna mrtav.

Četvrta je pouka (međutim) najbolja. Kaže se »da su oni mrtvi«. Smrt im međutim daje bitak. Jedan učitelj kaže: Priroda ne uništava ništa, a da umjesto toga ne daje nešto bolje. Kad zrak postane vatrom, to je nešto bolje; ako pak zrak postaje vodom, to je uništenje i lutanje. Ako (već) Priroda to čini, Bog to čini još više: on nikada ne uništava, a da (umjesto toga) ne daje nešto bolje. Mučenici su mrtvi i izgubili su jedan *život*, ali su dobili jedan *bitak*. Jedan učitelj kaže da su najplemenitiji bitak i život i spoznaja. Spoznaja je više nego život ili bitak, jer u tomu što spoznaje ima (ujedno) život i bitak. S druge pak strane, život je plemenitiji nego bitak ili spoznaja, kao stablo koje *živi*, dok kamen ima (samo) bitak. A ako opet poimamo bitak kao čist i nepomiješan, kao što je u samom sebi: tada je bitak viši nego spoznaja ili život; jer u tomu što ima bitak, ima (ujedno) spoznaju i život.

Oni su izgubili jedan život, a našli su jedan bitak. Jedan učitelj kaže da Bogu ništa nije tako jednako kao bitak; onoliko koliko nešto ima bitak, toliko je jednako Bogu. Jedan učitelj kaže: Bitak je tako čist i tako uzvišen da sve što Bog jest, jest jedan bitak. Bog ne spoznaje ništa nego samo bitak, on ne zna ništa nego bitak, bitak je njegov prsten. Bog ne ljubi ništa nego svoj bitak, on ne misli ništa nego svoj bitak. Ja kažem: Sva stvorenja jesu jedan bitak. Jedan učitelj kaže da su izvjesna stvorenja Bogu tako blizu i posjeduju toliko u sebe utisnuta božanskog svjetla da ona drugim stvorenjima daruju bitak. To nije istina, jer bitak je tako uzvišen i tako čist i tako Bogu srodan da ga nitko ne može podariti nego jedino Bog u samomu sebi. Najvlastitija Božja bit jest bitak. Jedan učitelj kaže: Jedno stvorenje može zacijelo dati *život* drugomu. Upravo je stoga sve što na bilo koji način *jest* zasnovano jedino i samo u *bitku*. Bitak je prvi naziv. Sve što je manjkavo jest otpad od bitka. Cio naš život trebao bi biti jedan bitak. Ukoliko naš život jest jedan bitak, utoliko on jest u Bogu: Ukoliko je naš život uključen u bitak, utoliko je on Bogu srodan. Koliko god neki život bio neznan, ako ga se shvati pod vidom bitka, on je plemenitiji od svega što je ikada dobilo bitak. Siguran sam u ovo: Kad bi neka duša spoznala (ma i) ono najnezatnije što ima bitak, ona se više ni na trenutak ne bi od toga odvrtila. Najnezatnije što se spozna (kao) u Bogu, ma neka se i (samo) jedan cvijet spozna onako kako on ima bitak u Bogu, bilo bi plemenitije nego cio svijet. (Ono) najnezatnije što jest u Bogu, ukoliko jest *bitak*, bolje je nego kad bi netko *spoznao* anđela.

Kad bi se anđeo okrenuo k spoznavanju stvorenja, nastala bi noć. Sveti Augustin kaže: Kad anđeli spoznaju stvorenja *bez* Boga, onda je to večernja svjetlost; ali kad spoznaju stvorenja *u Bogu*, to je onda jutarnja svjetlost. Kad (opet) spoznaju Boga, kakav je čisto u sebi samomu bitak, onda je to svijetlo podne. Ja kažem: Ovo bi čovjek trebao pojmiti i spoznati, da je bitak tako plemenit. Nijedno stvorenje nije tako nezatno da ne bi žudjelo za bitkom. Leptirove gusjenice, kad spadnu sa stabala, puze uza zid da bi očuvale svoj život. Tako je plemenit život. Mi slavimo umiranje u Bogu da bi nas on prenio u bitak, koji je bolji od života: bitak u kojemu naš život živi, u kojemu naš život biva bitkom. Čovjek se treba s voljom predati u smrt i umrijeti da bi mu bolji bitak pao u dio.

Ja kažem ponekad da je drvo bolje od zlata; to je vrlo čudnovato. Kamen je, ukoliko ima bitak, plemenitiji nego Bog i njegovo božanstvo bez bitka, ukoliko bi se njemu moglo oduzeti bitak. Mora biti jako snažan život u kojemu mrtve stvari posta-

ju žive, pa u kojemu i sama smrt postaje životom. Bogu ništa ne umire; sve stvari žive u njemu. »Oni su mrtvi«, kaže Pismo o mučenicima, i preselili su u vječni život, u onaj život u kojem je život bitak. Treba biti do temelja mrtav, tako da nas ne dotiče ni ono što nas raduje ni ono što nas žalosti. Što treba spoznati, mora se spoznati u svomu uzroku. Nikad se neka stvar ne može pravo spoznati u sebi samoj ako je se ne spozna u svomu uzroku. Pravom spoznajom nikad ne može biti ono što neku stvar ne spoznaje u njezinu očitom uzroku. Tako ni život ne može nikada biti savršen, osim da bude doveden u svoj očiti uzrok, u kojemu je taj život bitak, što ga duša prima kada do temelja umre, da bismo živjeli u onom životu u kojemu je život bitak. Što nas sprečava da u tomu budemo postojani, pokazuje jedan učitelj pa kaže: To dolazi odatle što dotičemo vrijeme. Što dotiče vrijeme, to je smrtno. Jedan učitelj kaže: nebesko je kretanje vječno; istina je, doduše, da od njega potječe vrijeme, ali to se događa u otpadanju. U (samom) svom kretanju ono je naprotiv vječno, (tu) ono ne zna ništa o vremenu, i to ukazuje na to da duša treba prijeći u čisti bitak. Drugo (što sprečava) jest kad nešto u sebi sadrži neku suprotnost. Što je suprotnost? Radost i tuga, bijelo i crno, to stoji u suprotnosti, a ona nema postojanja u bitku.

Jedan učitelj kaže: duša je tijelu data zato da bude očišćena. Kad je duša od tijela odijeljena, nema ni razuma ni volje: ona je jedno, ona ne bi mogla smoći snage kojom bi se mogla okrenuti k Bogu; ona ih (= razum i volju) doduše ima u njihovu temelju kao u korijenu, ali ne u njihovu djelovanju. Duša se u tijelu pročišćuje da bi skupila što je raspršeno i izneseno. Kad ono što pet osjetila iznesu van opet uđe u dušu, ona onda ima moć u kojoj sve to biva jedno. Drugo, duša biva pročišćena u vršenju kreposti, tj. kad se duša uspinje u život koji je ujedinjen. Čistoća duše leži u tomu što je očišćena od života koji je podijeljen i ulazi u život koji je ujedinjen. Sve što je u nižim stvarima, to se sjedinjuje kad se duša uspinje u život u kojem nema suprotnosti. Što otpada od *ovoga* svjetla, to pada u smrtnost i umire. Treće, čistoća duše leži u tomu što nije prema ničemu naklonjena. Što god je prema nečemu drugomu naklonjeno, to umire i ne može imati postojanosti.

Molimo Boga, našega dragoga Gospodina, za to da nam pomogne iz života koji je podijeljen preći u život koji je jedno. Bog nam u tomu pomogao. Amen.

10. PROPOVIJED

Quasi stella matutina in medio nebulae et quasi luna plena in diebus suis lucet et quasi sol refulgens, sic iste refulsit in templo dei
(Eccli. 50,6 – 7)

»Poput jutarnje zvijezde usred magle i poput punog mjeseca u svojim danima i poput sjajnog sunca svijetlio je ovaj u hramu Božjemu« (Sir 50, 6 – 7).

Uzimam evo posljednju izreku: »hram Božji«. Što je »Bog«, a što »hram Božji«?

Sastala su se dvadeset i četiri učitelja i htjeli raspravljati o tomu što je Bog. Skupili su se u određeno vrijeme i svaki je od njih izrekao jednu besjedu; izdvajam od njih dvije-tri. Jedan je rekao: »Bog je nešto prema čemu su ništa sve promjenljive i vremenite stvari i pred njim je neznatno sve što ima bitak.« Drugi je govorio. »Bog je nešto što je nužno iznad bitka, koji u sebi samomu nikoga ne treba a kojeg (međutim) sve stvari trebaju.« Treći je govorio: »Bog je um koji živi u spoznaji jedino sebe samog.«

Ostavljam po strani prvu i posljednju besjedu i govorim o drugoj: da je Bog nešto što nužno mora biti iznad bitka. Što ima bitak, vrijeme i mjesto, to ne dolazi u dodir s Bogom; on je iznad toga. Bog (doduše) jest u svim stvorenjima utoliko što imaju bitak, a ipak je *iznad* njih. Upravo s time što on jest u svim stvorenjima, on je ipak iznad njih; što u mnogim stvarima jest jedno, to mora nužno biti *iznad* svih stvari. Nekolicina učitelja mislila je da je duša samo u srcu. Tome nije tako i u tomu su se varali veliki učitelji. Duša je cijela i nepodijeljeno potpuna u stopalu i potpuna u oku i u svakom udu. Ako uzmem ulomak vremena, onda to nije ni današnji dan ni jučerašnji dan. Ako međutim uzmem ovo *sada*, to onda obuhvaća u sebi *sve* vrijeme. Ono sada, u kojem je Bog stvorio svijet, ovom je vremenu jednako blizu kao i ovo sada u kojem ja govorim, a Sudnji je dan ovom sada jednako blizu kao dan što je bio jučer.

Jedan učitelj kaže: Bog je nešto što djeluje u vječnosti u sebi samomu nepodijeljen, što ne treba ničije pomoći ni oruđa te u samomu sebi ustraje, što ničega ne treba, ali koga sve stvari trebaju i prema kojemu sve stvari hrle kao prema svomu posljednjem cilju. Ovaj posljednji cilj nema nikakva određena načina, on prerasta način i ide u širinu. Sveti Bernard kaže: (Način) kako da ljubimo Boga jest način bez načina. Liječnik koji hoće

ozdraviti nekog bolesnika nema nikakva (određena) načina zdravlja, *kako* zdravim bi bolesnika htio učiniti; on doduše ima neki način *kojim* ga hoće ozdraviti; a *kako* zdravim ga hoće učiniti, to je bez (određena) načina: tako zdravim kako god može. *Kako* trebam ljubiti Boga, za to nema nikakva (određenog) načina: koliko god možemo, to je bez načina.

Svaka stvar djeluje u (svom) bitku; nijedna stvar ne može djelovati iznad svoga bitka. Vatra ne može djelovati nigdje nego u drvu. Bog djeluje iznad bitka u širini gdje se može pokrenuti; on djeluje u ne-bitku. Prije nego je bilo bitka, Bog je djelovao; on je činio bitak dok još nije bilo bitka. Neoštroumni učitelji kažu da je Bog čisti bitak; on je tako visoko iznad bitka kao i najviši anđeo iznad jedne mušice. Isto tako bih rekao neistinu kad bih htio sunce nazvati blijedim ili crnim. Bog nije ni ovo ni ono. A jedan učitelj kaže: Tko vjeruje da je Boga spoznao, a pritom bi nešto spoznao, taj ne bi spoznao Boga. Ali ako sam rekao da Bog nije bitak i da je *iznad* bitka, to mu time nisam zanijekao bitak nego sam ga njemu uzvisio. Ako uzmem bakra u zlatu, onda je on tu (pri ruci), i to na viši način nego u sebi samom. Sveti Augustin kaže: Bog je mudar bez mudrosti, dobar bez dobrote, moćan bez moći.

Mali učitelji uče u školi da se sva bića dijele u deset načina, a sve njih ukupno odriču Bogu. Nijedan od ovih načina (bitka) ne dotiče Boga, ali mu nijedan od njih niti ne manjka. Prvi, koji najviše posjeduje bitak, u kojem sve stvari dobivaju svoj bitak, jest supstancija; a posljednji, koji sadrži najmanje bitka, zove se relacija, a ova je u Boga jednaka onom najvećemu što posjeduje najviše bitka – u Bogu ovi načini imaju isti prauzor. U Bogu su *jednaki* prauzori svih stvari; ali oni su prauzori *nejednakih* stvari. Najviši anđeo i duša i mušica imaju jednak prauzor u Bogu. Bog nije ni bitak ni dobrota. Dobrota jest u bitku i ne seže dalje od bitka; jer da nema bitka, ne bi bilo dobrote, a bitak je još čistiji nego dobrota. Bog nije dobar ni bolji ni najbolji. Tko bi rekao da je Bog dobar, taj bi mu isto tako činio nepravdu kao kad bi sunce nazvao crnim.

A evo, Bog sâm ipak kaže: »Nitko nije dobar nego jedino Bog.« Što je dobro? Dobro je ono što sebe priopćuje. Dobrim čovjekom nazivamo onoga koji se razdaje i koji je koristan. Stoga jedan poganski učitelj kaže: Pustinjak nije u ovom smislu ni dobar ni zao, jer on sebe ne razdaje niti je koristan. Bog je najpriopćiviji. Nijedna stvar ne priopćuje se iz onoga vlastitog, jer sva su stvorenja ne-od-sebe. Što god ona priopćuju, to ona imaju od nekoga drugog. Ona ni same sebe ne daju. Sunce daje svoj sjaj, ali ipak ostaje na svome mjestu; vatra daje svoju vru-

ćinu, pa ipak ostaje vatra; Bog međutim priopćuje *svoje*, jer on od sebe sama jest ono što jest, i u svim darovima koje daje on najprije daje sama sebe. On daje sebe kao Bog, kakav on jest u svim svojim darovima, ako to hoće onaj tko bi želio primiti Boga. Sveti Jakov govori: »Svi dobri darovi potječu odozgo od oca svjetlosti« (Jak 1,17).

Ako Boga uzimamo u bitku, to ga uzimamo u njegovu predvorju, jer bitak je njegovo predvorje, u kojemu on prebiva. Pa gdje je on u svome hramu u kojem kao svet zasja? *Razum* je hram Božji. Nigdje Bog ne prebiva istinskije nego u svomu hramu, u razumu, kako kaže onaj drugi učitelj: Bog je razum koji živi u spoznavanju jedino samog sebe, ostajući samo u sebi samom ondje gdje ga nikad ništa nije dotaklo; jer tu je on sam u svojoj tišini. Bog u spoznavanju sama sebe spoznaje sebe u sebi.

Uzmimo ga (= spoznavanje) kakvo je u duši koja posjeduje jednu kapljicu, »iskricu«, »granu« razuma. Ona (= duša) ima moći koje djeluju u tijelu. Tu je moć kojom čovjek probavlja; ta djeluje više noću nego danju; po njoj čovjek napreduje i raste. Duša ima, nadalje, moć u oku; po njoj je oko tako suptilno i fino da stvari ne prima u grubosti kakve u sebi jesu; one se pret hodno moraju prosijati i profiniti u zraku i svjetlosti; to dolazi odatle što ono (= oko) pri sebi ima dušu. U duši je i daljnja moć, kojom ona misli. Ova moć predstavlja stvari koje nisu prisutne, tako da ja te stvari isto tako dobro spoznajem kao da ih očima vidim, pa čak i bolje – ja mogu misleći jako dobro sebi predstaviti jednu ružu (i) zimi – pa ovom moći duša djeluje u nebitku te u tomu nasljeđuje Boga, koji djeluje u nebitku.

Jedan poganski učitelj kaže: Duša koja ljubi Boga uzima ga pod plaštem dobrote – što je dosad navedeno, još su to sve riječi poganskih učitelja, a oni su spoznavali samo u naravnom svjetlu; još nisam došao do riječi svetih učitelja, koji su spoznavali u jednom puno uzvišenijem svjetlu – on dakle kaže: Duša koja ljubi Boga uzima ga pod plaštem dobrote. Razum, međutim, s Boga skida plašt dobrote i uzima ga ogoljena, kad je razodjeven od dobrote i od bitka i od svih imena.

Ja sam u školi kazivao da je razum plemenitiji nego volja, ali oni ipak oboje spadaju u ovo svjetlo. Onda je jedan učitelj u jednoj drugoj školi kazao da je volja plemenitija nego razum, jer da volja uzima stvari onako kako su one u sebi; a da razum uzima stvari kako su one u njemu. To je istina. Plemenitije je oko u sebi nego oko koje je naslikano na zidu. Ja međutim kažem da je razum plemenitiji od volje. Volja uzima Boga pod ruhom dobrote. Razum uzima Boga golog, kako je razodjeven od dobrote i od bitka. Dobrota je ruho pod kojim je Bog skriven i

volja uzima Boga pod ovim ruhom dobrote. Da na Bogu nema dobrote, moja ga volja ne bi htjela. Tko bi htio kralja odjenuti na dan krunidbe u sivu odjeću, taj ga ne bi dobro odjenuo. Ja nisam blažen od toga što je Bog dobar. Niti ću ikada žudjeti za tim da me Bog učini blaženim svojom dobrotom, jer on to uopće ne bi mogao učiniti. Ja sam blažen jedino od toga što je Bog razuman, a ja to spoznajem. Jedan učitelj kaže: Božji razum jest ono o čemu posve ovisi andeoski bitak. Postavlja se pitanje, gdje je sasvim istinski bitak slike: u zrcalu ili u onom od čega ona izlazi? Istinskiji je u onom od čega ona izlazi. Slika je u meni, od mene, meni. Dok zrcalo stoji točno spram mog lica, moja je slika u njemu; ako bi zrcalo otpalo, slike bi nestalo. Bitak anđela ovisi o tomu da mu je nazočan božanski razum, u kojem on sebe spoznaje.

»Kao zvijezda Danica usred magle.« Sad upravljam svoju pažnju na riječ »quasi«, to jest »kao«; to djeca u školi zovu »prilogom«. To je ono na što sam smjerao u svim svojim propovijedima. Najistinskije što se može o Bogu izreći jest »riječ« i »istina«. Bog je sam sebe nazvao »Riječ«. Sveti Ivan je govorio: »U početku bijaše Riječ« (Iv 1,1), a on time (ujedno) naznačuje da uz ovu riječ treba biti jedan »prilog«. Onako kao »slobodna zvijezda« po kojoj se na njemačkom petak zove »Freitag«, Venera: ona ima više imena. Kad prethodi Suncu te izade prije Sunca, ona se zove »Danica«; kad međutim ide iza Sunca, pa Sunce prije zađe, onda se ona zove »Večernjača«; ona se katkad kreće iznad Sunca, katkad ispod njega. Ona je ispred svih zvijezda postojano jednako blizu Suncu; ona mu se nikad niti odmiče niti primiče, pa time naznačuje da čovjek koji do toga hoće doći treba uvijek biti Bogu bliz i nazočan, tako da ga ništa ne može od Boga udaljiti, ni sreća ni nesreća niti bilo koje stvorenje.

Tekst u Svetom Pismu dalje kaže: »Kao pun Mjesec u svojim danima.« Mjesec ima vlast nad svom vlažnom prirodom. Nikad Mjesec nije tako bliz Suncu kao kad je pun i kad svoju svjetlost dobiva neposredno od Sunca. Od toga međutim što je Zemlji bliži nego ijedna zvijezda, on ima dva gubitka: da je blijed i umrljan i da gubi svoju svjetlost. On nikad nije tako snažan kao da je najdalje od Zemlje, tada on najdalje izbacuje more; što je umanjeniji, to ga manje može izbaciti. Što je manje duša uzvišena nad zemaljske stvari, to je ona snažnija. Tko ne bi spoznao ništa osim stvorenja, ne bi trebao misliti ni na jednu propovijed, jer je svako stvorenje puno Boga i svako je jedna knjiga. Čovjek koji hoće stići do onoga o čemu se u prethodnomu govorilo – na ovo u svemu izlazi čitava propovijed – taj mora biti kao zvijezda Danica: uvijek Bogu nazočan i uvijek »pri«

(njemu) i jednako blizu i uzvišen nad sve zemaljske stvari i mora biti »prilog« uz »Riječ«.

Postoji stvorena riječ: to je anđeo i čovjek i sva stvorenja. Postoji i druga riječ, mišljena i izrečena, po kojoj biva moguće da sebi nešto predočim. A ima još jedna riječ, koja je i neizrečena i nemišljena, koja nikada ne istupa, nego vječno ostaje u onomu koji je govori. Ona je u Ocu koji je govori, neprestano u začecu i unutra ostajući. Razum uvijek djeluje prema unutra; pa što je razum snažniji i izoštriji, to se više s njim sjedinjuje i biva jedno ono što on spoznaje. Nije (međutim) tako s tjelesnim stvarima; što su snažnije, one to više djeluju prema van. Božje blaženstvo (međutim) sastoji se u djelovanju razuma prema unutra, pri čemu »riječ« unutra ostaje. Tamo duša treba ostati »prilog« te s Bogom djelovati *jedno* djelo, kako bi svoje blaženstvo crpila u samolebdećem spoznavanju: u istom onomu u čemu je i Bog blažen.

Da bismo uvijek mogli biti »prilog« pri ovoj »Riječi«, neka nam pomogne Otac i ta ista Riječ i Duh Sveti. Amen.

11. PROPOVIJED

In diebus suis placuit deo et inventus est iustus (Eccli. 44, 16/17)

Ova riječ koju sam ja izrekao na latinskom napisana je u poslanici i može se izreći o nekom svetom sljedbeniku, a naši glasi ovako: »Nađen je pravednim unutar svojih dana, svidio se Bogu u svoje dane« (Sir 44, 16 – 17). Pravednost je unutra našao. Više je moje tijelo u mojoj duši nego što bi moja duša bila u tijelu. Više su moje tijelo i moja duša u Bogu nego što su u sebi; a pravednost jest ovo: uzrok svih stvari u istini. Kako kaže Sveti Augustin: Bog je duši bliži nego ona sama sebi. Blizina između Boga i duše ne pozna doista nikakvu razliku (između njih dvoje). Isto spoznavanje u kojem Bog sam sebe spoznaje, to i nijedno drugo jest spoznavanje svakog odvojenog duha. Duša prima svoj bitak neposredno od Boga; stoga je Bog duši bliži nego ona sama sebi; stoga je Bog u dnu duše sa svim svojim božanstvom.

Sad jedan učitelj pita da li božansko svjetlo teče jednako čisto u moći duše kao što je u bitku duše, budući da duša ima svoj bitak neposredno od Boga, a moći proistječu neposredno iz bitka duše? Božansko je svjetlo odveć plemenito, a da bi bilo u ikakvom zajedništvu s (tim) moćima; jer Bog je dalek i tuđ svemu što dotiče i biva doticano. I stoga što moći bivaju doticane i dotiču, one gube svoje djevičanstvo. Božansko svjetlo ne može svijetliti u njih; ali vježbanjem i pročišćavanjem mogu postati osjetljive. Jedan drugi učitelj kaže, u vezi s ovim, da se moćima daje svjetlo nalik nutarnjem svjetlu. Ono doduše jest *nalik* nutarnjem svjetlu, ali ono *nije* nutarnje svjetlo. Njima se (tj. moćima) od ovog svjetla događa utisak, tako da postanu osjetljive za nutarnje svjetlo. Jedan drugi učitelj kaže da sve duševne moći koje djeluju u tijelu s tijelom umiru, s izuzetkom spoznaje i volje: samo one ostaju duši. Iako (doduše) moći koje djeluju u tijelu umiru, one ipak u korijenu i nadalje postoje.

Sveti Filip je govorio: »Gospodine, pokaži nam Oca i nama je dosta« (Iv 14,8). A Ocu ne dolazi nitko osim po Sinu (Iv 14,6). Tko vidi Oca, taj vidi Sina (Iv 14,9), a Duh Sveti jest ljubav njih dvojice. Duša je u sebi tako jednostavna da ona može opažati uvijek samo *jednu* sliku u jednom času. Kad ona opaža lik kamena, ona ne opaža lik anđela, a ako opaža lik anđela, ne opaža istovremeno nijedan drugi; a isti lik koji ona opaža, ona u nazočnosti mora i ljubiti. Kad bi opažala tisuću anđela, bilo bi to kao da su dva anđela, ali ona ne bi opažala više od jednog jedi-

nog anđela. Čovjek se dakle treba u sebi sabrati u jedno. Sveti Pavao govori: »Ako ste sad oslobođeni od svojih grijeha, postali ste slugama Božjim« (Rim 6,22). Jedinorođeni Sin nas je oslobodio od naših grijeha. A naš Gospodin govori puno točnije nego Sveti Pavao: »Nisam vas nazvao slugama nego prijateljima.« »Sluga ne zna volju svoga gospodara«, a prijatelj zna sve što zna njegov prijatelj. »Sve što sam čuo od Oca svoga, ja sam vama objavio« (Iv 15,15), i sve što zna moj Otac, znam i ja, a sve što ja znam, to vi znate; jer ja i moj Otac imamo *jednog* Duha. Čovjek koji zna sve što Bog zna jest poznavalac Boga. *Taj* čovjek poima Boga u njegovoj vlastitosti i u njegovu vlastitu jedinstvu i njegovoj vlastitoj nazočnosti i u njegovoj vlastitoj istini; s tim je čovjekom posve u redu. Onaj pak čovjek koji je nenaviknut na nutarnje stvari, ne zna što je Bog. Poput čovjeka koji u svom podrumu ima vina, ali ga nije nimalo pio ni kušao, taj ne zna da je ono dobro. Isto tako stoji s ljudima što žive u neznanju: ti ne znaju što je Bog, a ipak vjeruju i misle da žive. Takvo znanje ne potječe od Boga. Čovjek mora imati čisto, jasno znanje o božanskoj istini. Kod čovjeka koji u svim svojim djelima ima pravu težnju, *početak* te njegove težnje jest Bog, i *izvedba* te težnje jest (opet) sam Bog i čista božanska narav, te ona (= njegova težnja) *završava* u božanskoj naravi, u njemu samomu.

Jedan pak učitelj kaže da nema nijednog tako nerazumna čovjeka koji ne bi žudio za mudrošću. Pa zašto mi ipak ne postajemo mudri? Za ovo je dosta toga potrebno. Najvažnije jest da čovjek mora proći kroz sve stvari i preko svih stvari te (preko) uzroka svih stvari, a to onda čovjeku počne dodijavati. Uslijed toga čovjek ostaje u svojoj ograničenosti. Ako sam ja bogat čovjek, zbog toga nisam već (i) mudar; ako sam pak usvojio bit mudrosti i njezinu narav i ako sam mudrost sama, onda ja jesam mudar čovjek.

Rekao sam jednom u nekom samostanu: Istinska slika duše jest ona gdje ništa nije obrazovano ni uobličeno izuzev ono što sam Bog jest. Duša ima dva oka, jedno nutarnje i jedno izvanjsko. *Nutarnje* oko duše jest ono što gleda u bitak i svoj bitak prima neposredno od Boga: ovo je njegovo vlastito djelo. *Izvanjsko* oko duše jest ono što je okrenuto svim stvorenjima, te ih opaža na slikovit i djelatan način neke moći. Onaj pak čovjek koji se okreće sam u sebe tako da Boga spoznaje u njegovu vlastitu okusu i u njegovu vlastitu temelju, takav je čovjek oslobođen od svih stvorenih stvari i u sebe je zaključan pod zbiljskom bravom istine. Kako sam jednom kazao da je naš Gospodin na uskršnji dan došao k svojim učenicima pored zatvorenih

vrata; tako je i s ovim čovjekom, koji je oslobođen od svake tuđosti i od svake stvorenosti: u takva čovjeka Bog ne dolazi tek (sad) unutra: (nego) on jest bitno u njemu.

»On se svidio Bogu u svoje dane.« Kad se kaže »u svoje dane«, tu ima više od *jednog* dana: (naime) dan duše i dan Božji. Dani koji su protekli prije šest ili sedam dana i oni dani što su bili pred šest tisuća godina današnjem su danu tako blizu kao i dan što je bio jučer. Zašto? Jer je tu vrijeme u jednom nazočnom (časovitom) sada. Po tome što se nebo kreće, po prvom okretaju neba jest nebeski dan. Ondje se zbiva u jednom sada dan duše, a u njezinu naravnom svjetlu, u kojemu sve stvari jesu, jest jedan *cijeli* dan: tu su dan i noć jedno. Božji je dan naprotiv ondje gdje duša rađa svoga jedinorođenog Sina u jednom nazočnom sada, i duša se preporuča u Bogu. Kad god se događa ovo rađanje, ono rađa jedinorođenog Sina. Stoga ima puno više (onih) sinova što ih rađaju djevice nego onih što ih rađaju žene, jer one (djevice) rađaju iznad vremena u vječnosti (usp. Iz 54,1). No ma koliko bilo sinova što ih duša rađa u vječnosti, to ih ipak nema više od *jednog* Sina, jer se to događa (upravo) nad vremenom u danu vječnosti.

A posve je u redu s čovjekom koji živi u krepostima, jer kazao sam prije osam dana, da su kreposti u srcu Božjemu. Tko u kreposti živi i u kreposti djeluje, s njim je veoma dobro. Tko ni u čemu ne traži ništa svoje, ni u Bogu ni u stvorenjima, taj prebiva u Bogu i Bog prebiva u njemu. Takvom je čovjeku slatko sve stvari ostaviti i prezreti i užitak mu je sve stvari usavršiti do njihova vrhunca. Govori Sveti Ivan: »Deus caritas est« – »Bog je ljubav«, a ljubav je Bog, »i tko stoji u ljubavi, stoji u Bogu i Bog stoji u njemu« (1 Iv 4,16). Tko u Bogu stoji, u dobar je stan uselio i baštinik je Božji, a u komu Bog prebiva, taj ima kod sebe dostojne sustanare. A jedan učitelj kaže da Bog duši daje jedan dar po kojem se duša pokreće k nutarnjim stvarima. Jedan učitelj kaže da duša biva neposredno taknuta od Duha Svetoga, jer u ljubavi u kojoj Bog sam sebe ljubi, u toj ljubavi ljubi mene, a duša ljubi Boga u istoj toj ljubavi u kojoj on sama sebe ljubi; da nije pak ove ljubavi u kojoj Bog ljubi dušu, ne bi bilo (ni) Duha Svetoga. Žar i cvjetanje Duha Svetoga jest ono u čemu duša ljubi Boga.

A jedan evanđelist piše: »Ovo je Sin moj ljubljani u kojemu mi je milina« (Mk 1,11). A drugi evanđelist piše: »Ovo je Sin moj ljubljani u kojemu mi se sve stvari dopadaju« (Lk 3,22). A treći evanđelist piše: »Ovo je Sin moj ljubljani u kojem se ja sam sebi dopadam« (Mt 3,17). Sve što se Bogu dopada, dopada mu se u njegovu jedinorođenomu Sinu; sve što Bog ljubi, ljubi

on u svome jedinorođenom Sinu. A čovjek treba živjeti tako da bude jedno s jedinorođenim Sinom i da on bude (taj) jedinorođeni Sin. Između jedinorođenog Sina i duše nema nikakve razlike. Između sluga i gospodara nema nikad jednake ljubavi. Sve dok sam sluga, ja sam jedinorođenom Sinu vrlo dalek i nejednak. Kad bih htio Boga gledati svojim očima, onim očima kojima gledam boju, time bih itekako činio nepravdu, jer ovo je (gledanje) vremenito; a sve što je vremenito, Bogu je daleko i tuđe. Ako se uzima vrijeme pa i u najmanjemu, u (jednom) »sada«, to je (još ipak) vrijeme i u sebi postoji. Dok čovjek ima vrijeme i prostor i broj i množinu i količinu, još je jako neispravan, pa mu je Bog dalek i tuđ. Stoga naš Gospodin kaže: Tko hoće postati mojim učenicom, taj se mora odreći samoga sebe (Lk 9,23); nitko ne može čuti moju riječ ni moj nauk, osim ako se odreče samoga sebe. Sva su stvorenja sama u sebi ništa. Stoga sam ja rekao: Odustanite od ništa(vila) i prihvatite savršeni bitak, u kojemu je volja ispravna. Tko je napustio svu svoju volju, tomu godi moj nauk i on sluša moju riječ. A jedan učitelj kaže da sva stvorenja primaju svoj bitak neposredno od Boga; stoga je kod stvorenja tako da oni po svojoj ispravnoj naravi više ljube Boga nego same sebe. Kad bi duh spoznao svoju čistu odvojenost, on se više ne bi mogao prikloniti nikakvoj stvari, nego bi morao ustrajati u svojoj odvojenosti. Stoga je rečeno: »Svidio se njemu u svoje dane.«

Različiti su dan duše i Božji dan. Kad je duša u svom naravnom danu, ona tada sve stvari prepoznaje preko vremena i prostora; nijedna stvar (tu) njoj nije daleko ili blizu. Stoga sam kazao da su sve stvari u ovom danu jednako plemenite. Kazao sam jednom da Bog *sada* stvara svijet, i sve su stvari jednako plemenite u ovaj dan. Kad bismo rekli da je Bog stvorio svijet jučer ili da će ga sutra stvoriti, ludo bismo postupili. Bog stvara svijet i sve stvari u jednom nazočnom sada, a vrijeme koje je proteklo prije tisuću godina Bogu je sad jednako nazočno i isto tako blizu kao i vrijeme koje sada jest. U dušu koja stoji u nazočnom sada rađa Otac svoga jedinorođenog Sina i u tom istom rađanju duša se u Bogu preporuča. To je *jedno* rađanje: kad god se ona (= duša) preporuča u Bogu i Otac u nju rađa svoga jedinorođenog Sina.

Govorio sam o jednoj moći duše; u svomu prvom izljevu ona ne zahvaća Boga ukoliko je on dobar, niti ga zahvaća ukoliko je on istina: ona prodire do temelja i traži dalje i shvaća Boga u njegovu jedinstvu i njegovoj osami; ona zahvaća Boga u njegovoj pustinji i u njegovu vlastitu temelju. Zbog toga se ona ničim ne zadovoljava, ona traga dalje za tim što jest to što Bog jest u

svom božanstvu i u vlastitosti svoje naravi. A kaže se da nijedna sjedinjenost nije veća od one da tri osobe jesu *jedan* Bog. Nakon toga – tako se kaže – nijedna sjedinjenost nije veća od one između Boga i duše. Kad duša doživi poljubac od božanstva, ona stoji u potpunoj savršenosti i blaženstvu; tu ona biva obuhvaćena jedinstvom. U prvom doticaju u kojem je Bog dušu kao nestvorenu i nestvorivu dotakao i dotiče, tada je duša po Božjem doticaju isto tako plemenita kao sam Bog. Bog je dotiče po sebi. Propovijedao sam jednom na latinskom jeziku, a bilo je to na dan Presvetog Trojstva, i tada sam rekao: Različitost dolazi iz jedinstva, (mislim) različitost u Trojstvu. Jedinstvo *jest* različitost, a različitost *jest* jedinstvo. Što je veća različitost, to je veće jedinstvo, jer to (upravo) *jest* različitost bez razlike. Da je tu tisuću osoba, tu ipak ne bi bilo ničeg do jedinstva. Kad Bog gleda stvorenje, on mu time daje bitak; kad stvorenje gleda Boga, ono time dobiva svoj bitak. Duša ima razumni, spoznavajući bitak; stoga: gdje Bog *jest*, tu je duša, i gdje je duša, tu Bog *jest*.

Rečeno je: »Nađen je *unutra*.« Ono je *unutra* što prebiva u dnu duše, u bitnoj nutrini duše, u razumu, te ne izlazi i ne gleda ni na jednu stvar (vani). Tamo su sve moći duše jednako plemenite: ovdje »je on nađen unutra pravednim«. Ono je pravedno što je jednako u milju i u žalosti, i u gorkosti i u slasti, i čemu ništa ne stoji na putu da bi se našlo jedno u pravednosti. Pravedan čovjek *jest* jedno s Bogom. Ljubljeno je ono što je jednako. Ljubav uvijek ljubi (sebi) jednako; stoga Bog ljubi pravednika kao sebi jednaka.

Da bismo se našli *unutra* u danu i vremenu razuma i u danu mudrosti i u danu pravednosti i u danu blaženstva, pomogao nam Otac i Sin i Duh Sveti. Amen.

12. PROPOVIJED

Impletum est tempus Elizabeth (Luc. 1,57)

»Elizabeti se ispuni vrijeme i ona rodi sina. Ivan mu je ime. Tada ljudi govoraše: 'Što to čudesno ima biti od ovog djeteta? Jer Božja je ruka s njime'« (Lk 1,57 + 63 + 66). U jednoj knjizi Svetog Pisma stoji: Najveći je dar (to) da smo djeca Božja i da on rađa svoga Sina u nama (1 Iv 3,1). Duša koja hoće biti dijete Božje ne treba ništa u sebi rađati, a u kojoj se treba rađati Sin Božji, u njoj se ne treba rađati ništa drugo. Najviša Božja težnja *jest*: rađati. On se nikad ne zadovoljava osim da u nama rađa svoga Sina. Ni duša se ne zadovoljava ni na koji način ako se u njoj ne rađa Sin Božji. A tada izvire milost. Tada se milost ulijeva. Milost *ne djeluje*; njezino *nastajanje* *jest* njezino djelo. Ona istječe iz Božjeg bitka i utječe u bitak duše, ali ne u moći.

Kad se ispunilo vrijeme, bi rođena »milost«. Kad je »punina vremena« – kad vremena više nema. Kad se *u* vremenu vlastito srce stavilo u vječnost, pa su sve vremenite stvari ujedno mrtve, to je »punina vremena«. Ja sam jednom kazao: Ne raduje se *sve* vrijeme onaj tko se *u* vremenu raduje. Sveti Pavao govori: »Radujte se u Gospodinu uvijek!« (Fil 4,4). Uvijek se raduje onaj tko se raduje iznad i izvan vremena. Jedan spis kaže: tri stvari čovjeka sprečavaju da nikako ne može spoznati Boga. Prva je vrijeme, druga tjelesnost, treća množina. Dok su te tri u meni, Bog nije u meni niti on u meni na istinski način djeluje. Sveti Augustin kaže: Od duševne požude dolazi da ona hoće mnogo toga zgrabiti i posjedovati, pa tako ona poseže za vremenom i tjelesnošću i za množinom, te pri tomu gubi upravo ono što posjeduje. Jer sve dotle dok je u tebi više i više (toga), nikad ne može Bog u tebi prebivati ni djelovati. Uvijek te stvari trebaju napolje ako Bog treba unutra, osim da ih imaš na jedan viši i bolji način tako da je množina u tebi postala jednim. Što je onda u tebi više množine, to je više jedinstva, jer je jedno pretvoreno u drugo.

Jednom sam rekao: Jedinstvo sjedinjuje svaku množinu, ali množina ne sjedinjuje jedinstvo. Kad bivamo uzdignuti iznad svih stvari i kad je uzdignuto sve što je u nama, onda nas ništa ne tišti. Ono što je ispod mene, to me ne pritišće. Kad bih ja čisto samo za Bogom težio, tako da iznad mene ne bi bilo ničega osim Boga, ne bi mi ništa bilo teško i ne bih tako brzo bivao zabrinut. Sveti Augustin govori: Gospodine, kad se k tebi pri-

klonim, bude mi oduzet sav teret, bol i muka. Kad nađemo vrijeme i vremenite stvari, slobodni smo i uvijek veseli i tada je punina vremena; tada se u tebi rađa Sin Božji. Govorio sam jednom: Kad se ispunilo vrijeme, tada posla Bog svoga Sina (Gal 4,4). Ako se štogod drugo u tebi rađa osim Sina, onda nemaš Duha Svetoga, i milost u tebi ne djeluje. Vrelo Duha Svetoga jest Sin. Da nema Sina, ne bi bilo ni Duha Svetoga. Duh Sveti ne može istjecati ni iscjetavati nigdje nego od Sina. Gdje Otac rađa svoga Sina, tu mu on daje sve što On ima u svom bitku i svojoj naravi. U ovom davanju izvire Duh Sveti. Takva je i Božja težnja da se *nama* potpuno dade. Na isti način kao kad vatra hoće u se povući drvo, a sebe opet u drvo, ona prvo nalazi drvo kao sebi (= vatri) nejednako. Stoga njoj treba vremena. Najprije ga stopli i ugrije, a onda ono dimi i praska, jer je ono njoj nejednako; a što onda drvo biva sve vruće, to biva tiše i mirnije, pa što je ono više jednako vatri, to je krotkije, dok sasvim ne postane vatrom. Ako vatra ima u se primiti drvo, mora biti istjera na svaka nejednakost.

Tako mi istine, koja jest Bog: Ako si smjerao na bilo što drugo osim jedino na Boga, ili ako tražiš bilo što drugo osim Boga, onda djelo koje činiš nije tvoje niti je zaista Božje. Djelo *jest* ono na što u tvome djelu cilja tvoja krajnja namjera. Ono što u meni djeluje, to je moj otac, i ja sam mu podložan. Nemoguće je da u prirodi budu dva oca; u prirodi mora uvijek biti *jedan* otac. Kad su druge stvari vani i »ispunjene«, tada se događa to rađanje. Što puni, to se kreće u sve krajeve i nigdje ga ne nedostaje; to ima širinu i duljinu, visinu i dubinu. Kad bi to imalo visinu, a ne širinu ni duljinu ni dubinu, ono ne bi punilo. Sveti Pavao govori: »Molite da sa svim svetima uzmognete pojmiti koja je širina, visina, duljina i dubina« (Ef 3,18).

Ovo troje znače trovrstu spoznaju. Jedna je osjetna: oko vidi jako nadaleko stvari koje su izvan njega. Druga je razumska i puno je viša. Pod trećom se misli plemenita moć duše koja je tako visoka i plemenita da shvaća Boga u njegovu čistom vlastitom bitku. Ova moć nema ni sa čime nešto zajedničko; ona iz ničega čini nešto i sve. Ona ne zna ništa o jučer ni o prekjučer, o sutra ni o preksutra, jer u vječnosti nema nikakva jučer ni sutra nego samo jedno nazočno sada; što je bilo prije tisuću godina i što će doći poslije tisuću godina, to je tu nazočno, a (isto tako) i ono što je onkraj mora. Ova moć shvaća Boga u njegovoj odaji za odijevanje. Jedno Pismo kaže: »U njemu, pomoću njega i po njemu« (Rim 11,36). »U njemu«, to je u Ocu, »pomoću njega«, to je u Sinu, »po njemu«, to je u Duhu Svetomu. Sveti Augustin govori jednu riječ koja zvuči veoma različito od ovoga, a ipak

mu je posve jednaka: Nije istina ništa što ne sadrži u sebi zaključenu svu istinu. Ona moć shvaća sve stvari u istini. Ovoj moći nijedna stvar nije skrivena. Jedno Pismo kaže: Muževima treba glava biti otkrivena, a ženama pokrivena (1 Kor 11,7+6). »Žene«, to su niže moći, one trebaju biti pokrivena. »Muž« pak jest ona moć što treba biti ogoljena i nepokrivena.

»Što to čudesno ima biti od ovog djeteta?« Nedavno sam govorio nekim ljudima, koji su možda i ovdje nazočni, kratku besjedu, pa sam rekao ovako: Ništa nije tako skriveno da ne treba biti otkriveno (Mt 10,26; Lk 12,2; Mk 4,22). Sve što je ništa, treba biti odloženo i tako skriveno da se na nj više ne bi mislilo. O ništa(vilu) ne trebamo ništa znati i s ništa(vilom) ne trebamo imati ništa zajedničko. Sva su stvorenja čisto ništa. Što nije ni ovdje ni ondje i gdje je zaborav svih stvorenja, tu je punina svega bitka. Tada sam rekao: Ništa u nama ne treba biti pokriveno što Bogu potpuno ne otkrivamo i njemu sasvim ne dajemo. U čemu god se možda našli, bilo u bogatstvu ili u neimaštini, u milju ili u žalosti, čemu god se našli naklonjeni, trebamo se toga odreći. Zaista: Ako njemu sve otkrijemo, on će opet nama otkriti sve što on ima, i neće prekriti nama uistinu baš ništa od onoga što on može pružiti, ni mudrost ni istinu ni otajstvenost ni božanstvo ni bilo što. To je zaista tako istinito kao što Bog živi, ukoliko mi to njemu otkrijemo. Ako mi to njemu ne otkrijemo, onda nije čudo ako *ni on* nama ne otkriva; jer to mora biti posve jednako: mi njemu, kao i on nama.

Čovjek se mora žaliti na neke ljude koji umišljaju da su visoki i da su toliko jedno s Bogom, a pri tomu su sasvim sputani, te se još u milju i žalosti drže neznatnih stvari. Ovi su daleko od onoga što umišljaju. Teže za mnogim i isto tako mnogo hoće. Govorio sam jednom: Tko traži ništa(vilo), komu se onda može žaliti kada to ništavilo nade? Našao je što je tražio. Tko bilo što traži ili za tim teži, on traži ništavilo i za njim teži, i tko za bilo što moli, ništavilo mu pada u dio. Ali tko ništa ne traži i ni za čim ne teži, nego čisto samo za Bogom, tom Bog otkriva i daje sve što ima skriveno u svomu božanskom srcu, da postane i njemu isto tako vlastito kako je vlastito Bogu, ni manje ni više, ukoliko on samo neposredno jedino za Bogom teži. Kakvo čudo što bolesnik ne uživa hranu i vino? Tà on vino i hranu i ne opaža u njihovu vlastitom okusu. Jezik ima pokrivač i odjeću kojima opaža, a ona je gorka prema naravi bolesti. Još nije stiglo dotle gdje bi trebalo goditi; bolesniku se čini gorko, i on ima pravo, jer pri toj oblozi i presvlaci mora biti gorko. Ako nije uklonjen taj međusloj, ništa nema okus po svomu vlastitomu. Dok od nas nije odstranjena »obloga«, dotle nikad ne kušamo

Boga u onomu što je njemu vlastito, pa je naš život onda često ojađen i gorak.

Rekao sam jednom: Djevice slijede Jaganjca kamo god on pođe, neposredno (Otk 14,4). Ovdje su neki (stvarno) djevice, drugi pak nisu djevice a umišljaju da jesu djevice. Oni koji su prave djevice slijede Jaganjca kamo god on ide, u žalosti kao i u milju. Mnogi slijede Jaganjca kad ide u slasti i ugodi; ali kad ide u trpljenje i nevolju i muku, oni se okrenu i ne slijede ga. Zaista, ti *nisu* djevice, koliko god to mogli izgledati. Poneki kažu: Teško je to, Gospodine, ja doduše mogu tamo u časti i bogatstvu i ugodi. Zaista! ako je Jaganjac *tako* živio i *tako* predvodio, onda svakako i vama odobravam da ga tako slijedite; ali prave djevice idu za Jaganjcem kroz tjesnace i širinama i kamo god on ide.

Kad se ispunilo vrijeme, tada je rođena »milost«. Da sve na nama bude ispunjeno, da bi se u nama rodila božanska milost, neka nam Bog pomogne. Amen.

13. PROPOVIJED

Qui audit me (Eccli. 24,30)

Riječ koju sam izgovorio na latinskom govori vječna Mudrost Očeva, a glasi: »Tko mene sluša, taj se neće postidjeti« – ako se nečega stidi, to se stidi što ga je stid – »Tko u meni djeluje, taj ne griješi. Tko mene očituje i zrači, taj će imati život vječni« (Sir 24,30 – 31). Ove tri izreke što sam ih rekao dovoljne su, svaka za sebe, za po jednu propovijed.

Prvo ću govoriti o tomu što vječna Mudrost kaže: »Tko mene sluša, taj se neće postidjeti.« Tko hoće slušati vječnu Mudrost Očevu, taj mora biti unutra i mora biti doma i mora biti jedno, tada može slušati vječnu Mudrost Očevu.

Tri su stvari koje nas priječe te ne slušamo vječnu Riječ. Prva je tjelesnost, druga množina, treća vremenitost. Kad bi čovjek iskoračio nad ove tri stvari, on bi prebivao u vječnosti i prebivao bi u duhu i u jedinstvu i u pustinji, i tamo bi slušao vječnu Riječ. A naš Gospodin govori: »Nitko ne sluša moju riječ ni moj nauk, osim ako se odrekao sama sebe« (Lk 14,26). Jer tko ima slušati riječ Božju, on mora biti potpuno smiren. Isto ono što sluša jest i ono što se sluša u vječnoj Riječi. Sve ono što vječni Otac poučava jest njegov bitak i njegova narav i cijelo njegovo božanstvo; to nam on objavljuje sve redom u svomu jedinorođenom Sinu i uči nas da mi jesmo taj isti Sin. Čovjeku koji bi dospio dotle da bi bio jedinorođeni Sin bilo bi vlastito ono što je vlastito jedinorođenom Sinu. Ono što Bog čini i što uči, on sve čini i uči u svomu jedinorođenom Sinu. Bog sva svoja djela čini da mi budemo jedinorođeni Sin. Kad Bog vidi da smo mi jedinorođeni Sin, to Boga tako silno tjera k nama, te on toliko žuri i postupa upravo tako da mu njegov božanski bitak hoće puknuti i u sebi nestati, da bi nam objavio čitav bezdan svoga božanstva i puninu svoga bitka i svoje naravi; Bog se žuri s time da bude posve tako naše vlasništvo kao što jest svoje vlasništvo. U tomu Bog ima nasladu i milinu u punini. Taj čovjek stoji u spoznaji Boga i u Božjoj ljubavi i ne biva ništa drugo nego što sam Bog jest.

Ako ljubiš sama sebe, onda ljubiš sve ljude kao sama sebe. Dok jednog jedinog čovjeka voliš manje nego sama sebe, nikad sama sebe nisi istinski zavolio – ako sve ljude ne ljubiš kao sama sebe, u jednom čovjeku sve ljude: a taj čovjek jest Bog i čovjek. Onda stoji pravo s takvim čovjekom koji ljubi sebe i

sve ljude ljubi tako kao i sebe, s njim je sasvim u redu. A mnogi ljudi kažu: Ja više ljubim prijatelja od kojeg doživljavam dobro nego drugog čovjeka. To je nepravilno; nesavršeno je. Mora se to ipak progledati kroz prste, kao što i mnogi ljudi plove preko mora s polovičnim vjetrom pa ipak i doplove. Tako stoji s ljudima koji jednoga čovjeka ljube više nego drugoga; to je naravno. Kad bih ja njega tako pravo ljubio kao i sama sebe, što god bi mu se onda zbivalo na radost ili na žalost, bilo smrt bilo život, meni bi to bilo jednako drago kao da se meni zbiva što i njemu, i to bi bilo pravo prijateljstvo.

Stoga kaže Sveti Pavao: »Htio bih biti zauvijek odijeljen od Boga radi moga prijatelja i radi Boga« (Rim 9,3). Jedan se trenutak od Boga odijeliti znači (biti) vječno od Boga odijeljen; a odijeliti se od Boga jest paklena muka. Pa što misli Sveti Pavao s ovom riječi kad je govorio da hoće biti od Boga odijeljen? Sad učitelji postavljaju pitanje da li je tu Sveti Pavao bio tek na putu prema savršenosti ili je već stajao u punoj savršenosti. Ja kažem da je stajao u punoj savršenosti; inače on ovo ne bi mogao reći. Ja hoću protumačiti ovu riječ koju je Sveti Pavao govorio da hoće biti odijeljen od Boga.

Najviše i (ono) krajnje što čovjek može ostaviti jest to da ostavi Boga radi Boga. A Sveti Pavao ostavio je Boga radi Boga; ostavio je sve što je mogao od Boga uzeti, i sve što mu je Bog mogao dati, i sve što je od Boga mogao primiti. Kad je to ostavio, ostavio je Boga radi Boga, a onda mu je Bog *ostao* onako kako Bog sam u sebi bivstvuje, ne na način njegove primanosti ili dobivanosti, nego u bivstvenosti koja jest Bog u sebi samomu. On Bogu nikad ništa nije dao niti je ikada išta od Boga primio; to je Jedno i čisto sjedinjenje. Ovdje je čovjek istinski čovjek, te u ovog čovjeka ne pada nikakvo trpljenje, kao što ono ne može pasti ni u božanski bitak; kao što sam već često rekao, da ima u duši nešto što je tako srodno s Bogom da je jedno a ne sjedinjeno. To je jedno, to ni sa čime nema ništa zajedničko, niti mu je zajedničko bilo što od svega onoga što je stvoreno. Sve što je stvoreno jest ništa. A ovo je daleko i strano svakoj stvorenosti. Kad bi čovjek bio čitav tako ustrojen, on bi bio potpuno nestvoren i nestvoriv; kad bi sve što je tjelesno i krhko bilo tako zahvaćeno u jedinstvo, to onda ne bi bilo ništa drugo nego i samo jedinstvo. Kad bih se samo i na trenutak našao u tom bitku, ne bih na sebe pazio kao ni na crvića u gnoju.

Bog svim stvarima jednako daje, pa su one, kako od Boga istječu, jednake; da, anđeli i ljudi i sva stvorenja istječu od Boga kao jednaki u svom prvom istjecanju. Tko bi dakle stvari uzimao u njihovu prvom istjecanju, taj bi sve stvari uzimao kao

jednake. Kad su one (već) tako jednake u vremenu, onda su one još puno više jednake u Bogu u vječnosti. Uzmemo li jednu muhu u Bogu, ona je u Bogu plemenitija nego što je najviši anđeo u sebi samomu. A u Bogu sve stvari jesu jednake i jesu sam Bog. Tek u toj jednakosti Bogu je tako dopadljivo da on čitavu svoju narav i svoj bitak u sebi samom sasvim prožima u toj jednakosti. To je njemu jednako dopadljivo kao kad netko pusti konja da trči po zelenoj, potpuno ravnoj livadi: bilo bi u naravi konja da sebi sa svom svojom snagom dađe punog oduška u skakanju po toj livadi; to bi mu bilo uživanje i u skladu s njegovom naravi. Isto je tako Bogu dopadljivo i usrećujuće kad on nađe jednakost. Njemu je užitak da tu u tu jednakost izlije svoju narav i svoj bitak, jer on jest sama jednakost.

Sad se postavlja pitanje u odnosu na anđele, da li oni anđeli koji prebivaju ovdje kod nas i nama služe i čuvaju nas, da li oni na neki način imaju manju jednakost u svojim radostima nego oni koji su u vječnosti, ili da li oni svojim djelovanjem za našu zaštitu i na službu nama bivaju na neki način zakinuti. Ja kažem: Ne, nipošto! Njihova radost i njihova jednakost nije zbog toga ništa manja; jer posao anđela jest volja Božja, a volja Božja jest posao anđela; stoga on nije prikraćen u svojoj radosti ni u svojoj jednakosti ni u svojim djelima. Da Bog anđela pozove da se popne na neko stablo pa da s njega skuplja gusjenice, anđeo bi bio spreman skupljati gusjenice, i to bi bilo njegovo blaženstvo i Božja volja.

Čovjek koji eto tako stoji u volji Božjoj neće ništa drugo nego što jest Bog i što je volja Božja. Kad bi bio bolestan, on ne bi htio biti zdrav. Svaka muka njemu je radost, svaka mnogostrukost njemu je jednostavnost i jedinstvo, ukoliko pravo stoji u volji Božjoj. Makar da je s tim povezana i paklena muka, bila bi to njemu radost i blaženstvo. On je nevezan i odrekao se sama sebe, i od svega onog što treba primiti mora biti slobodan. Ako moje oko treba vidjeti boju, mora ono biti slobodno od svake boje. Ako vidim plavu ili bijelu boju, takvo je gledanje moga oka koje tu boju vidi – upravo to što gleda jest ono isto što jest gledano okom. Oko u kojemu vidim Boga jest ono isto oko u kojem Bog vidi mene; moje oko i Božje oko jest *jedno* oko i *jedno* gledanje i *jedno* spoznavanje i *jedna* ljubav.

Čovjek koji tako stoji u Božjoj ljubavi treba biti mrtav sebi i svim stvorenim stvarima tako da do sebe drži jednako toliko koliko i do nekoga tko je više od tisuću milja udaljen. Takav čovjek ostaje u jednakosti i ostaje u jedinstvu i potpuno jednak; u njega ne upada nikakva nejednakost. Taj čovjek mora da je ostavio sama sebe i cio svijet. Kad bi postojao čovjek komu bi

pripadao cio ovaj svijet, pa ga on radi Boga ostavio tako cjelovito kako ga je primio, njemu bi naš Gospodin vratio cio taj svijet i k tomu život vječni. A kad bi postojao drugi čovjek, koji ne bi posjedovao ništa doli dobre volje pa pomislio: Gospodine, da je ovaj svijet moj, pa da imam još jedan svijet i još jedan – bilo bi ih tri – i poželio: Gospodine, ja ih hoću ostaviti, pa i sama sebe, tako cjelovito kako sam to od tebe primio – tomu bi čovjeku Bog dao jednako toliko koliko i da je to sve svojom rukom predao. A drugi čovjek, koji ne bi imao baš ništa tjelesnog ili duhovnog što bi ostavio ili predao, taj bi ponajviše ostavio. Tko bi sebe (samo) jedan trenutak potpuno ostavio, tomu bi sve bilo dato. A kad bi nasuprot tomu neki čovjek bio dvadeset godina predan, pa samo i na trenutak sebe nazad uzeo, on nije još nikad ni bio predan. Čovjek koji je ostavio i koji je predan i koji nikad više ni samo na trenutak ne gleda na ono što je ostavio te ostaje postojan, nepokrenut u sebi i nepromjenljiv – jedino *taj* čovjek jest predan.

Da bismo ostali tako postojani i nepromjenljivi kao vječni Otac – neka nam pomogne Bog i vječna Mudrost. Amen.

14. PROPOVIJED

Vidi supra montem Sion agnum stantem etc. (Apoc. 14,1)

Sveti Ivan vidio je Jaganjca gdje stoji na brdu Sion, a nosio je sprijeda na svom čelu napisano svoje ime i ime svojega Oca i imao je sto četrdeset i četiri tisuće onih što su stajali uza nj. On kaže da su svi bili djevice i da su pjevali jednu novu pjesmu, koju nije mogao pjevati nitko nego oni koji su slijedili Jaganjca kamo god je on išao (Otk 14,1 – 4).

Poganski učitelji kažu da je Bog tako poredao stvorenja da je jedno nad drugim, te da gornja dodiruju donja, a donja (dodiruju) gornja. To što su ovi učitelji kazali prikrivenim riječima, drugi kaže otvoreno, pa veli da je zlatni lanac bistra, čista priroda, koja je Bogu uzdignuta i kojoj ne godi ništa što je izvan nje, te koja Boga shvaća. Svako (stvorenje) dotiče drugo, a gornje je stavilo svoju nogu na tjemenu donjega. Sva stvorenja ne dotiču Boga po svojoj stvorenosti, i što je stvoreno mora se razbiti ako (ono) dobro ima izaći. Sve to smjera na nadrastanje, jer anđeo (ako stoji) izvan ove čiste naravi, ne zna više nego ovo drvo; da, bez ove naravi anđeo nema više (bitka) nego jedna mušica.

On (=Sveti Ivan) kaže: »na brdu«. Kako se ima zbiti da se dođe do te čistoće? Bili su djevice i bili su gore na brdu i bili su zaručeni s Jaganjcem i odrekli se svih stvorenja i išli su za Jaganjcem kamo god je on išao. Mnogi ljudi idu za Jaganjcem dok im je dobro; ali ako ne ide po njihovoj volji, oni se okreću. Ali nije se mislilo u tom smislu, jer on govori: »Oni su slijedili Jaganjca kamo god je on išao.« Ako si djeвица i ako si zaručen s Jaganjcem i odrekao se svih stvorenja, onda ti ideš za Jaganjcem kamo god on ide; ne da izgubiš prisebnost ako te snađe žalost od tvojih prijatelja ili od tebe samoga usljed bilo kakve kušnje.

On kaže: Bili su »gore«. Ono što je gore, ne trpi od onog što je ispod njega, nego samo onda kad je nešto nad njim, što je više od njega. Jedan nevjernički učitelj kaže: Dok je čovjek kod Boga, nemoguće je da trpi. Čovjek koji je visoko i odriče se svih stvorenja, a zaručen je s Bogom, ne trpi; a ako bi taj (ipak) trpio, pogodeno bi bilo Božje srce.

Oni su bili »na brdu Sion«. »Sion« znači »gledati«; »Jeruzalem« znači »mir«. Kako sam nedavno kazao u Sankt Mariengartenu: Ovo dvoje primorava Boga; ako njih imaš na sebi on se mora u tebi roditi. Ispričat ću vam (samo) napola jednu pri-

povijest: Išao jednom naš Gospodin posred velike gomile. Dođe tada jedna žena i govoraše: »Kad bih mogla dotaknuti rub njegove haljine, ozdravila bih.« Onda je naš Gospodin rekao: »Netko me je dotakao.« »Zaboga«, rekao je Sveti Petar, »kako možeš kazati, Gospodine, da te netko dotakao? Mnoštvo ide oko tebe i tiska te.«

Jedan učitelj kaže da mi od smrti živimo. Ako imam jesti piletinu ili govedinu, životinja mora prije biti mrtva. Treba na se uzeti trpljenje te ići za Jaganjcem u žalosti kao i u milju. Apostoli su jednako na se uzeli žalost i milje: stoga je njima bilo slatko sve ono što su trpjeli; njima je smrt bila draga kao i život (Fil 1,20).

Jedan poganski učitelj izjednačuje stvorenja s Bogom. Pismo kaže da trebamo postati jednaki Bogu (1 Iv 3,2). »Jednak« je loše i zavarava. Ako se ja izjednačim s nekim čovjekom i nađem nekog čovjeka koji je meni jednak, onda se taj čovjek ponaša kao da je on ja, a on to pri tomu nije te vara. Mnoga stvar slični zlatu; ona laže i nije zlato. Tako se i sve stvari izdavaju (za) kao Bogu jednake, i lažu, i sve zajedno to nisu. Pismo kaže da mi trebamo biti Bogu slični. A jedan poganski učitelj, koji je na to nadošao (samo) naravnim uvidom, kaže: Bog isto tako ne može podnijeti (nešto) slično kao što ne može podnijeti da on ne bude Bog. Sličnost je nešto čega na Bogu nema; postoji (doduše) Jednost u božanstvu i u vječnosti; a jednakost nije Jedno. Kad bih ja bio Jedno, ne bih bio jednak. U jedinstvu nema ničega stranog; u vječnosti postoji samo Jednost, ne jednakost.

On kaže: »Oni su nosili svoja imena i ime svoga oca napisana na svojim čelima.« Što je naše ime, a što je ime našega oca? Naše ime jest: da se trebamo roditi, a očevo ime jest: rađati, gdje božanstvo tinja iz prve čistoće, koja je punina sve čistoće, kao što sam kazao u Sankt Mariengartenu. Filip je govorio: »Gospodine, pokaži nam Oca, i nama je dosta« (Iv 14,8). S tim, prvo, misli da mi trebamo biti otac; drugo, mi trebamo biti »milost«, jer je očevo ime: rađati; on u meni rađa svoju sliku i priliku. Ako ja vidim neko jelo pa mi ono odgovara, iz njega izvire želja; ili ako vidim nekog čovjeka koji mi slični, iz toga izvire naklonost. Sasvim je tako: nebeski Otac rađa u meni svoju sliku i priliku, a iz te jednakosti izvire ljubav, to je Duh Sveti. Tko je otac, taj po naravi rađa dijete; tko je krsni kum, taj nije njegov otac. Boetije kaže: Bog je nepomično dobro koje pokreće sve stvari. To što je Bog postojan, stavlja u pokret sve stvari. Postoji nešto veoma usređujuće što pokreće i goni i stavlja u hod sve stvari da se vrate onamo odakle su potekle, dok ono u sebi samomu ostaje nepomično. I što je neka stvar plemenitija, to se po-

stojanije ona kreće. Praosnova ih sve goni. Mudrost i dobrota i istina nešto prilazu; Jedno ne prilaze ništa nego temelj bitka.

Sad on kaže: »U njihovim se ustima ne nađe laži.« Dok ja posjedujem stvorenje i dok stvorenje posjeduje mene, laž je tu, a u njihovim se ustima ne nalazi ništa od toga. Znak je dobra čovjeka ako hvali dobre ljude. Ako opet mene hvali neki dobar čovjek, onda sam istinski pohvaljen; ako me naprotiv hvali neki zao čovjek, onda sam ustvari pogrđen. »Čega je srce puno, o tomu usta govore« (Mt 12,34). U svakom je slučaju znak dobra čovjeka da rado govori o Bogu, jer ljudi rado govore o onomu s čime se bave. Koji se bave zanatima, rado govore o tim zanatima; koji se bave propovijedima, ti rado govore o propovijedima. Dobar čovjek ne govori rado ni o čemu osim o Bogu.

Ima u duši jedna moć o kojoj sam već često govorio – kad bi duša bila cijela takva, bila bi nestvorena i nestvoriva. Ali tomu nije tako. Ostatkom (svoga bitka) ona je usmjerena na vrijeme i o njemu ovisi, te se dotiču stvorenost i jest stvorena – (to jest) razum: ovoj moći ništa nije daleko niti izvana. Što je onkraj mora ili preko tisuću milja udaljeno, to je njoj isto tako istinski poznato i nazočno kao i ovo mjesto na kojem ja stojim. Ova moć jest djevica i ide za Jaganjcem kamo god on ide. Ova moć uzima Boga sasvim ogoljena u njegovu bitnom biću; ona je jedno u jedinstvu, ne jednaka u jednakosti.

Da nam se to zbude, neka nam Bog pomogne. Amen.

15. PROPOVIJED

Sveti Ivan je u jednom viđenju vidio Jaganjca gdje stoji na brdu Sion, a s njim četrdeset i četiri (umjesto 144 000) onih koji nisu bili sa zemlje i nisu imali naziv žena. Svi su bili djevice i stajali su tik do Jaganjca, i kamo god bi se Jaganjac okrenuo, oni su ga slijedili, i svi su s Jaganjcem pjevali jednu neobičnu pjesmu i nosili sprijeda na glavi napisano svoje ime i ime svoga Oca (Otk 14,1 – 4).

Sad Sveti Ivan kaže da je vidio Jaganjca gdje stoji na brdu. Ja kažem: Ivan je sam bio to brdo na kojem je on vidio Jaganjca, i tko hoće vidjeti božanskog Jaganjca, taj mora sam biti brdo i stići do svoje najviše visine i do svoje krajnje pročišćenosti. Drugo, kad on kaže da je vidio Jaganjca gdje stoji na brdu: što god stoji na drugomu, to dotiče svojim najnižim ono najgornje od donjega. Bog dotiče sve stvari, ali on ostaje nedotaknut. Bog je iznad svih stvari, »samostojnost« u samom sebi, i njegova samostojnost uzdržava sva stvorenja. Sva stvorenja imaju svoj vrh i svoje dno; to Bog nema. Bog je iznad svih stvari i nigdje ga ništa ne dotiče. Sva stvorenja traže izvan sebe samih, jedno na drugomu, ono što svako pojedino nema; Bog to ne čini. Bog ne traži ništa izvan sebe samog. Što imaju sva stvorenja, to Bog ima sve najednom u sebi. On je tlo, obruč svih stvorenja. Istina je, doduše, da je tu jedno ispred drugoga ili barem da se jedno od drugoga rađa. Svejedno, ne daje jedno drugomu svoj (vlastiti) bitak; ono zadržava nešto od svoga. Bog (međutim) jest jednostavna »samostojnost«, »usjelost« u sebi samomu. Ovisno o plemenitosti svoje naravi, svako stvorenje daje sebe prema vani, to više što u sebi više jest. Običan kamen, npr. sedra, ne saopćava ništa više nego da je kamen. Dragi kamen, međutim, koji ima veliku moć, taj po svojoj usebnosti ujedno ispruža glavu i izviruje nad sebe. Učitelji kažu da nijedno stvorenje nema tako veliku »usjelost« u sebi kao tijelo i duša, a (pri tomu) ništa (ujedno) nema tako samonadilaženje kao duša u svom višem dijelu.

Sad on kaže: »Vidjeh Jaganjca gdje stoji.« Iz ovoga možemo uzeti četiri dobre pouke. Prvu: Jaganjac daje hranu i odjeću i čini to posve dobrovoljno, i to treba biti poticaj našem razumijevanju da smo od Boga tako puno primili i da nam on to tako dobrohotno iskazuje; to nas treba siliti na to da mi sa svim svojim djelima ne tražimo ništa drugo nego njegovu hvalu i njegovu čast. Drugu: Jaganjac je stajao. Veoma je ugodno kad prija-

telj »uz« prijatelja »stoji«. Bog stoji uz nas, i stalno i nepomično uz nas ostaje.

Sad on kaže: Veoma mnogo njih stajalo je uz njega; svatko od njih imao je na svojoj glavi napisano njegovo ime i ime njegova Oca. U nama treba biti zapisano barem ime Božje. Trebamo nositi u sebi sliku Božju i u nama treba sjati njegovo svjetlo ako hoćemo biti »Ivan«.

16. PROPOVIJED

Quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso
(Eccli. 50,9)

Rekao sam na latinskom jednu izreku što se danas čita u poslanici; to se može primijeniti na Svetog Augustina i na svaku dobru, svetu dušu: kako one sličje zlatnoj posudi, što je tu tvrda i postojana te na sebi nosi dragocjenost svega dragog kamenja (Sir 50,9). Na plemstvu svetaca temelji se to da ih se ne može označiti *jednom* usporedbom; stoga ih se uspoređuje sa stablima i suncem i mjesecom. Pa je tako ovdje Sveti Augustin uspoređen s jednom zlatnom posudom što je tvrda i postojana i na sebi nosi dragocjenost svega dragog kamenja. A to se može uistinu kazati o svakoj dobroj, svetoj duši koja je ostavila sve stvari i uzima ih tamo gdje one vječno jesu. Tko ostavlja stvari gdje su one slučaj(ne), taj ih posjeduje ondje gdje su one čisti bitak i vječne.

Svaka posuda ima na sebi dva obilježja: ona prima i sadrži. Duhovne posude i tjelesne posude različite su. Vino je u buretu, ali bure nije u vinu, pa ni vino nije u buretu, to jest: u dužicama; jer kad bi ono bilo u buretu, to jest u dužicama, ne bi ga se moglo piti. Drugačije je s duhovnom posudom! Sve što se u nju primi, to je *u* (toj) posudi i posuda u tomu i jest sama posuda. Sve što ta duhovna posuda primi jest njezine naravi. Božja narav jest da on sebe daje svakoj dobroj duši, a narav je duše da Boga prima; a to se može reći u odnosu na ono najplemenitije što duša može pokazati. U tomu duša nosi božansku sliku i Bogu je slična. Ne može biti slike bez sličnosti, ali sličnosti može biti bez slike. Dva su jajeta jednako bijela, pa ipak jedno nije slika drugoga; jer to što treba biti slika drugoga, treba poteci iz njegove naravi i mora biti od njega rođeno i njemu slično.

Svaka slika ima dva svojstva: Jedno je, da ona svoj bitak prima neposredno od onog čega je slika neproizvoljno, jer to ima naravan ishod na koji ga tjera narav kao granu iz stabla. Kad se lice primakne zrcalu, lice *mora* biti u njemu oslikano, htjelo ono ili ne htjelo. Ali *narav* se ne uslikava u zrcalnu sliku; nego usta i nos i oči i cijeli oblik lica – *to* se oslikava u zrcalu. Bog je međutim jedino sebi pridržao da u čemu god se on uslika, u tomu sasvim neproizvoljno uslika svoju narav i sve što on jest i što može dati; jer slika postavlja volji cilj, a volja slijedi sliku, i slika ima prvi proplamsaj iz naravi i uvlači u sebe sve ono što

narav i bitak mogu pokazati; a narav se potpuno izlijeva u sliku, pa ipak ostaje cijela u samoj sebi. Jer učitelji ne smještaju sliku u Duha Svetog, nego je smještaju u srednju osobu, jer Sin ima *prvi* izljev iz naravi; stoga se *on* u pravom smislu zove slika Očeva, a ne zove se tako Duh Sveti: on je samo iscjetavanje iz Oca i iz Sina, no ipak ima *jednu* narav s njima dvojicom. Pa ipak volja nije nešto posredujuće između slike i naravi; da, ni spoznavanje, ni znanje, ni mudrost ne mogu ovdje biti nešto posredujuće, jer božanska slika izbija neposredovano iz plodnosti te naravi. Ako ovdje međutim ima nešto posredujuće (od) mudrosti, to je ta slika sama. Zato se Sin u božanstvu zove Mudrost Očeva.

Treba znati da jednostavna božanska slika, koja je duši utisnuta u najintimniju narav, biva primljena neposredovano; a ono najintimnije i najplemenitije što jest u (božanskoj) naravi, to se uslikava posve istinski u sliku duše, a pri tomu nije ni volja ni mudrost nešto posredujuće, kao što sam prije rekao: ako Mudrost *jest* posredujuća, to je slika sama. Ovdje je Bog neposredovan u slici, a slika je neposredovana u Bogu. Bog je ipak na mnogo plemenitiji način u slici nego slika u Bogu. Ovdje slika ne uzima Boga kako je on Stvoritelj, nego ga uzima kako je razumno biće, te se ono najplemenitije od (božanske) naravi posve uslikava u sliku. Ovo je naravna slika Božja, koju je Bog po naravi utisnuo u sve duše. Ja sad ovoj slici ne mogu ništa više dati; kad bih joj međutim dao bilo što više, morala bi biti sam Bog; a to nije tako, jer onda Bog ne bi bio Bog.

Drugo svojstvo slike trebate prepoznati u sličnosti slike. A ovdje pazite osobito na dvoje. Jedno je: slika nije od sebe same niti je ona (drugo) za sebe samu. Na jednak način kao i slika koja se prima u oku: ona ne potječe iz oka i nema bitka u oku, nego ovisi i drži se onoga čega jest slika. Zato ona nije ni od sebe ni za sebe, nego zapravo potječe od onoga čega jest slika, i posve mu pripada i uzima od njega svoj bitak i jest isti bitak.

Sad me baš točno čujte! Što je slika u pravom smislu, to trebate prepoznati po četiri stvari, a možda će ih biti i više. Slika nije od sebe niti je za sebe; ona potječe od onog čega jest slika i pripada mu sa svim što ona jest. Što je strano onomu čega je to slika, to njemu ne pripada niti od njega potječe. Slika uzima svoj bitak neposredno jedino od onoga čega jest slika, i s njim ima *jedan* bitak i jest taj isti bitak. Ovim nisam govorio o stvarima koje treba predavati (isključivo) u školama; nego ih se može sasvim u redu iznositi za pouku i na propovjedaonici.

Vi često pitate kako trebate živjeti. To trebate ovdje pomno spoznati. Baš tako kao što je ovdje kazano o slici, tako – gle –

trebaš i živjeti. Trebaš biti od njega i trebaš biti za njega (= Boga), a ne trebaš biti od sebe i ne trebaš biti za sebe i ne trebaš nikomu pripadati. Kad sam jučer dolazio u ovaj samostan, vidio sam kadulju i druge trave gdje rastu na jednom grobu; i onda sam pomislio: tu leži dragi prijatelj nekog čovjeka, pa je taj komad zemlje njemu tim draži. Tko ima baš dragoga prijatelja, on voli sve što onomu pripada, a ne voli ono što je mrsko njegovu prijatelju. Prepoznajte usporedbu s tim na psu koji je (ipak tek) nerazumna životinja. On je svom gospodaru tako vjeran da mrzi sve što je mrsko njegovu gospodaru, a voli onoga tko je prijatelj njegova gospodara, te pri tomu ne pazi ni na bogatstvo ni na siromaštvo. Ma kad bi bio i neki slijepi siromah koji je odan njegovu gospodaru, on bi ga volio više nego kralja ili cara koji bi bio mrzak njegovu gospodaru. Po istini kažem: Kad bi bilo moguće da bi pas polovicom svoga bića bio nevjeran svomu gospodaru, on bi sam sebe morao mrziti drugom polovicom.

Tuže se sad, međutim, mnogi ljudi na to da nemaju nutarnjosti ni pobožnosti ni slasti ni osobite utjehe od Boga. S takvim ljudima još nije sasvim u redu; može ih se doduše pustiti neka idu, ali nije to ono najbolje. Ja kažem po istini: dok se u tebi uslikava bilo što što nije vječna Riječ ili iz vječne Riječi ne izviruje, pa ma koliko to bilo dobro, s tim zaista nije ništa ispravno. Stoga je pravednik jedino taj koji je uništio sve stvorene stvari i stoji ravno usmjeren na Božju Riječ bez ikakva osvrtnja, i u njoj uobličćen i ozrcaljen u pravednosti. Takav čovjek začinje ondje gdje Sin začinje i jest sam Sin. Jedno Pismo kaže: »Nitko ne pozna Oca nego Sin« (Mt 11,27), i stoga: Ako hoćete spoznati Boga, morate ne samo biti slični Sinu nego morate biti sam Sin.

Ali mnogi ljudi hoće da Boga gledaju onim očima kojima gledaju kravu, i hoće da Boga ljube onako kako kravu vole. Nju voliš radi mlijeka i sira i vlastite koristi. Tako postupaju svi oni ljudi što Boga ljube radi izvanjskog bogatstva ili nutarnje utjehe; ali ti Boga ne ljube ispravno, nego ljube svoje koristoljublje. Da, ja kažem, tako mi istine: Sve na što se upravlja tvoja težnja, a što nije Bog u samomu sebi, (to) ne može nikada biti tako dobro (a) da ti ne bude prepreka za najuzvišeniju istinu.

Pa, kako sam gore rekao: Kao što se Sveti Augustin uspoređuje sa zlatnom posudom, koja je dolje zatvorena a gore otvorena, gle, tako isto trebaš (i) ti biti: ako hoćeš stajati kod Svetog Augustina i u svetosti svih svetaca, tvoje srce mora biti zatvoreno spram sve stvorenosti i moraš Boga uzeti kao što on u sebi samomu jest. Stoga se muševci uspoređuju s višim moćima, jer su uvijek otkrivene glave, a žene s nižim moćima, jer je u njih glava uvijek pokrivena. Više moći su uzvišene iznad vremena i pro-

stora i izvor im je neposredno u bitku duše; i zato se uspoređuju s muševima, jer uvijek stoje nepokrivene. Zato je njihovo djelo vječno. Jedan učitelj kaže da su sve niže duševne moći u istoj mjeri, kako su dotakle vrijeme ili prostor, izgubile svoje djevičanstvo i nikad se ne mogu tako razodjenuti i razabrati da bi ikad mogle dospjeti među više moći; zapadne ih doduše utisnuće slične slike.

Trebaš biti postojan i tvrd, to znači: trebaš biti uravnotežen u ljubavi i u trpljenju, u sreći i nesreći, i trebaš na sebi imati dragocjenost svega dragog kamenja, to znači da sve kreposti u tebi budu usavršene i iz tebe bivstveno teku. Trebaš proći i prijeći sve kreposti, a krepost trebaš uzeti samo u onom prauzroku gdje je ona jedno s božanskom naravi. A koliko si sjedinjeniji s božanskom naravi od anđela, toliko on mora po tebi začinjati. Da postanemo Jedno, neka nam Bog pomogne. Amen.

17. PROPOVIJED

Qui odit animam suam in hoc mundo etc. (Joh. 12,25)

Ja sam rekao na latinskom jednu riječ koju naš Gospodin govori u svom evanđelju: »Tko mrzi svoju dušu na ovom svijetu, taj je čuva za vječni život« (Iv 12,25).

Pazite sad u ovim riječima na to, što naš Gospodin misli kad kaže da treba mrziti dušu. Tko svoju dušu ljubi u ovom smrtnom životu i (takvu) kakva jest ona u ovom svijetu, taj je gubi u vječnom životu; tko je međutim mrzi (takvu) kakva jest smrtna i u ovom svijetu, taj je čuva za život vječni.

Dva su razloga zbog čega on kaže »duša«. Kaže jedan učitelj: Riječ »duša« ne znači uzrok i ne pogađa narav duše. Zato jedan učitelj kaže: Tko piše o pokretnim stvarima, taj ne dotiče narav ni uzrok duše. Tko hoće imenovati dušu prema jednostavnosti i čistoći i ogoljenosti kakva ona u sebi samoj jest, taj za nju ne može naći nikakva imena. Oni je nazivaju dušom: to je kad se nekoga naziva tesarom, time ga se ne imenuje kao čovjeka ni kao Nikolu niti istinski prema njegovu bitku, nego ga se imenuje prema njegovu djelovanju. Tako to misli ovdje naš Gospodin: Tko dušu ljubi u čistoći, koja jest jednostavna narav duše, taj je mrzi i neprijatelj joj je u ovoj (zemaljskoj) odjeći; on je mrzi i tužan je i žalostan što ona stoji tako daleko od čiste svjetlosti, što ona u samoj sebi jest.

Naši učitelji kažu: Duša se zove vatra radi moći i žara i sjaja što je u njoj. Drugi kažu da je ona iskra nebeske naravi. Treći kažu da je ona svjetlost. Četvrti kažu da je ona duh. Peti kažu da je ona broj. Mi ne nalazimo ništa što bi bilo tako čisto i bistro kao broj. Zato bi oni htjeli dušu imenovati nečim što bi bilo čisto i bistro. U evanđeljima postoji broj – govori se o jednom anđelu, o dva anđela, – i u svjetlosti postoji broj. Stoga se nju (= dušu) imenuje onim najčistijim i najbistrijim, a ipak ne stiže do temelja duše. Bog, Koji je bez imena – on nema imena – jest neizreciv, i duša je u svom temelju isto tako neizreciva kao što je i on neizreciv.

Postoji nadalje još nešto zbog čega on kaže da ona mrzi. Riječ koja imenuje dušu označuje dušu kakva jest u tamnici tijela, pa zato naznačuje da ta duša sa svim onim svojim bitkom, što nju još može učiniti predmetom vlastita mišljenja, jest još u svojoj tamnici. Ondje gdje ona još ima pogled na ove niže stvari te njih kroz osjetila ponešto u sebe uvlači, ona odmah biva

tjelesna; jer riječi ne mogu dati ime nikakvoj naravi koja je iznad nje.

Postoje tri razloga zbog čega duša treba mrziti samu sebe. Jedan je razlog: trebam je mrziti ukoliko jest *moja*; jer ukoliko je moja, utoliko nije Božja. Drugi je (razlog): budući da moja duša nije potpuno u Boga položena ni usadena ni s njim suobličena. Augustin kaže: Tko hoće da Bog bude njemu vlastit, taj mora prije toga postati vlastit Bogu, i to mora nužno biti tako. Treći razlog jest: Ako duša sebi godi kao duša, a Bog joj *s dušom* godi, onda to nije ispravno. Njoj treba goditi Bog *u sebi samomu*, jer on je potpuno iznad nje. Zbog toga je Krist govorio: »Tko ljubi svoju dušu, taj je gubi« (Iv 12,25).

Ono od duše što je u ovom svijetu ili što se na svijet osvrće i gdje nešto od nje biva dotaknuto i prema vani zirkira, to ona treba mrziti. Jedan učitelj kaže da je duša u onom svomu najuzvišenijem i najčistijem iznad svijeta. Ništa dušu ne vuče u ovaj svijet nego jedino ljubav. Ima ona ponekad naravnu ljubav koju gaji prema tijelu. Ponekad ona ima voljnu ljubav koju gaji za stvorenje. Jedan učitelj kaže: Kao što oko nema veze s pjevanjem i uho s bojom, tako ni duša u svojoj naravi nema veze s onim što je u ovom svijetu. Stoga naši učitelji prirodoslovlja kažu da je puno više tijelo u duši nego duša u tijelu: Kao što bure mnogo više sadrži vino nego vino bure, tako duša više drži tijelo u sebi nego tijelo dušu. Ono što duša u ovom svijetu ljubi, ona je od toga po svojoj naravi slobodna. Jedan učitelj kaže: Narav je i naravna savršenost duše da ona postane jedan razuman svijet (ondje) gdje je Bog u nju uobličio pralikove svih stvari. Tko kaže da je došao do svoje naravi, taj mora u sebi naći oblikovane sve stvari u onoj čistoći u kojoj su one u Bogu; ne onakve kakve su u svojoj vlastitoj naravi, nego kakve su u Bogu. Nijedan duh i nijedan anđeo ne dotiču temelj duše niti narav duše. Ona u ovom dolazi u ovo prvo, u početak, gdje (se) Bog izliva s dobrotom u sva stvorenja. Ondje ona uzima sve stvari u Bogu, ne u onoj čistoći kakve su one u svojoj naravnoj čistoći, nego u čistoj jednostavnosti kakve su one u Bogu. Bog je čitav ovaj svijet sazdao kao od ugljena. Slika koja je od zlata tvrda je nego svijet što je od ugljena. Tako su (i) sve stvari u duši čistije i plemenitije nego što su u ovom svijetu. Ona (međutim) građa od koje je Bog sazdao sve stvari nevrednija je nego ugljen u usporedbi sa zlatom. Tko hoće napraviti jednu luku, taj uzme malo zemlje; to je njegova građa s kojom radi. Ali onda joj daje oblik koji je u njemu (samomu); taj (oblik) je u njemu plemenitiji nego građa. Time hoću reći da su sve stvari neizmjerljivo vrednije u razumskom svijetu, koji jest duša, nego što su u

ovom svijetu; baš (tako) kao slika koja je utisnuta i ukopana u zlato, tako su slike svih stvari jednostavne u duši. Jedan učitelj kaže: Duša u sebi ima mogućnost da u nju budu utisnute slike svih stvari. Jedan drugi kaže: Duša nije nikada stigla do svoje čiste naravi, osim kad u sebi nalazi sve stvari oblikovane u razumskom svijetu, koji je nepojmljiv; nijedna misao do tamo ne doseže. Grgur kaže: Što govorimo o božanskim stvarima, to moramo mucati, jer se mora izražavati riječima.

Još jednu riječ o duši i onda ništa više: »Vi kćeri jeruzalemske, ne gledajte na to što sam tamnoputa! Sunce me je pocrnilo i djeca moje majke borila su se (prepirala) sa mnom« (Pj 1,4 – 5). Ovim ona misli na djecu svijeta; njima duša kaže: To što me obasjava i dotiče od sunca, to je od svjetskog uživanja, to mene čini tamnom i smeđom. Smeđa nije savršena boja; ona ima nečega svijetlog ali i tamnog. Što god da duša misli ili čini, koliko god to u njoj može biti svijetlo, ipak je pomiješano. Stoga ona kaže: »Djeca moje majke borila su se protiv mene.« Djeca su sve niže duševne moći; one se sve bore protiv nje i napadaju je. Nebeski je Otac naš (zbiljski) otac, a kršćanstvo naša majka. Koliko god je ono lijepo i urešeno i koliko god je korisno sa svojim djelima, ono je (ipak) još sve nesavršeno. Stoga on govori: »O najljepša među ženama, izađi i odlazi!« (Pj 1,7). Ovaj je svijet poput žene, jer je slab. A zašto on onda ipak kaže: »Najljepša među ženama«? Anđeli su ljepši, ali su daleko nad dušom uzvišeni. Stoga on kaže: »Najljepša« – u njezinu naravnom (razumskom) svjetlu – »izađi i odlazi«; izađi iz ovog svijeta i odlazi od svega onoga čemu je tvoja duša još naklonjena. I gdje god još nešto od nje (= duše) biva doticano, to ona treba mrziti.

Molite našega dragoga Gospodina za to da svoju dušu mrzimo pod odjećom pod kojom je ona naša duša, da bismo je sačuvali za vječni život. Neka nam u tome Bog pomogne. Amen.

18. PROPOVIJED

Adolescens, tibi dico: surge (Luc. 7,11)

Naš je Gospodin išao u grad, koji se zvao Naim, i s njim mnogo naroda, a također i njegovi učenici. Kad su došli pod gradska vrata, tamo su iznosili jednoga mrtvog mladića, sina jedinca jedne udovice. Naš je Gospodin pristupio i dotakao lijes na kojem je mrtvac ležao te rekao: »Mladiću, tebi kažem, ustani!« Mladić se uspravio i odmah pomoću (u njemu prebivajuće) sličnosti (s vječnom Riječi = Kristom) počeo govoriti da je uskrsnuo po vечноj Riječi (Lk 7,11 – 15).

Ja sad kažem: »On je išao u grad.« Taj grad jest *ona* duša koja je dobro uređena i utvrđena i čuvana od lomnosti i koja je isključila svaku mnogostrukost, te je složna i dobro utvrđena u Isusovu spasenju i obzidana i obuhvaćena božanskim svjetlom. Stoga govori prorok: »Bog je zidina oko Siona« (Iz 26,1). Vječna Mudrost govori: »Ja ću jednako nanovo otpočiniti u pomazanu i posvećenu gradu« (Sir 24,15). Ništa tako jako ne odmara niti sjedinjuje kao ono što je jednako; stoga je sve ono jednako unutra i u blizini. Ona je duša posvećena u kojoj je samo Bog i u kojoj ne nalazi počinka nijedno stvorenje. Stoga on kaže: »U pomazanu i posvećenu gradu jednako ću nanovo otpočiniti.« Svaka svetost potječe od Duha Svetoga. Priroda ništa ne preskače; ona uvijek počinje djelovati kod najnižega pa tako djeluje sve do najvišega. Učitelji kažu da zrak nikada ne biva vatrom ako se prije nije razrijedio i zagrijao. Duh Sveti uzima dušu i pročišćava je u svjetlu i milosti i privlači je gore u najviše visine. Stoga on kaže: »U posvećenu gradu jednako ću nanovo otpočiniti.« Koliko duša počiva u Bogu, toliko Bog u njoj počiva. Ako ona (samo) dijelom u njemu počiva, onda (i) on (samo) dijelom u njoj počiva; ako ona sasvim u njemu počiva, onda (i) on u njoj sasvim počiva. Stoga govori vječna Mudrost: »Ja ću jednako nanovo otpočiniti.«

Učitelji kažu da se žuta i zelena boja u dugi tako blago jedna na drugu priključuju da nijedno oko nema tako oštar vid da bi moglo to (= prijelaz) opaziti; Priroda djeluje tako postupno te time slični prvom izljevu, kojemu anđeli još toliko slične da se Mojsije o tomu nije usudio pisati s obzirom na moć shvaćanja nejakih ljudi, da oni ne bi njih (tj. anđele) obožavali: *tako* (jako) oni slične prvom izljevu. Jedan veoma visoki učitelj kaže da je najviši anđeo »duhova« (= inteligencijâ) tako blizu pr-

vom izljevu te da u sebi ima tako mnogo božanske sličnosti i božanske moći, da je *on* stvorio cijeli ovaj svijet i k tomu sve anđele koji su ispod njega. U ovomu leži dobra pouka, da je Bog tako visok i čist i tako jednostavan da on u svomu najvišem stvorenju čini da ono djeluje u njegovoj moći onako kao što dvorski meštar djeluje u kraljevoj moći te upravlja njegovom zemljom. On kaže: »U posvećenu i pomazanu gradu jednako ću nanovo otpočinuti.«

Rekao sam nedavno o dverima, iz kojih se Bog rastapa, da su one dobrota. Bitak je međutim ono što se u sebi drži i što se ne rastapa; nego on stapa. To je opet jedinstvo što se u sebi samomu drži kao jedno, a odijeljeno je od svih stvari i van se ne pripćuje. Dobrota je međutim ono u čemu se Bog rastapa i sebe pripćuje svim stvorenjima. Bitak je Otac, Jedinstvo je Sin s Ocem, Dobrota je Duh Sveti. A Duh Sveti uzima dušu, »posvećeni grad«, u onom najčistijem i najvišem, i uznosi je u svoj prazvor, to jest u Oca, u temelj, u ono prvo u čemu Sin ima svoj bitak, sve tamo gdje vječna Mudrost »jednako otpočiva« »u posvećenu gradu«, u najdubljoj nutрини.

Sad on govori: »Naš je Gospodin išao u grad Naim«. »Naim« znači »sin goluba« i znači jednostavnost. Duša ne treba nikada počinuti u moćnoj sili dok ne postane sasvim jedno u Bogu. To (tj. Naim) znači i »bujica«, a hoće reći da se čovjek ne treba dati pokrenuti na grijehe i propuste. »Učenici« jesu božanska svjetlost što treba bujicom teći u dušu. »Veliko mnoštvo« to su kreposti o kojima sam nedavno govorio. Duša mora uzaći s vrućom željom i velikim krepostima daleko premašiti dostojanstvo anđela. Tako se (onda) dolazi pod »vrata«, to jest: u ljubav i u jedinstvo, ona »vrata« gdje su iznosili mrtvaca, mladića, sina jedne udovice. Naš je Gospodin pristupio, a ja ostavljam po strani kako je on dotaknuo, ali ne ostavljam po strani da je rekao: »Uspravi se, mladiću!«

On je bio sin jedne udovice. Muž je bio mrtav, stoga je i sin bio mrtav. Jedini sin duše to je volja i sve te duševne moći; sve su one u nutрини razuma. Razum, to je muž u duši. A budući da je muž mrtav, i sin je mrtav. Ovomu mrtvom sinu govorio je naš Gospodin: »Tebi kažem, mladiću, ustani!« Vječna Riječ i živa Riječ, u kojoj sve stvari žive i koja sve stvari uzdržava, ubesjedila je život u mrtvaca »i on se uspravi i poče govoriti«. Kad Riječ u dušu govori, a duša odgovara u živoj Riječi, tada sin u duši oživljuje.

Učitelji pitaju što je bolje: moć (ljekovitih) trava ili moć riječi ili moć kamenja. Treba se posavjetovati o tomu što treba izabrati. Trave imaju veliku moć. Čuo sam da su se borile jedna

zmija i jedna lasica. Tada lasica otrči i donese neku travu i ometa je nečim drugim i baci tu travu na zmiyu, i ona puče i tu leže mrtva. Što (li) je lasici dalo tu pamet? To da je znala za moć u toj travi. U tomu leži stvarno velika mudrost. Riječi također imaju veliku moć; moglo bi se činiti čuda riječima. Sve riječi imaju moć od prve Riječi. Kamenje također ima veliku moć po sličnosti koju u njemu učine zvijezde i nebeska sila. Budući da (pak) slično u sličnomu tako mnogo može, stoga se duša treba u svomu nadnaravnom svjetlu uzdići u ono najčistije i najviše te tako ući u anđeosku svjetlost, te s anđeoskim svjetlom dospjeti do božanskog svjetla i tako stajati između tri svjetla na križanju putova, u visini gdje se ta svjetla sudaraju. Ondje joj vječna Riječ ubesjedi život; ondje duša oživljuje i osposobljuje se odgovarati u toj Riječi.

Da i mi dospijemo ondje odgovarati u vječnoj Riječi, neka nam Bog pomogne. Amen.

19. PROPOVIJED

Sta in porta domus domini et loquere verbum (Jer. 7,2)

Naš Gospodin govori: »Stoj na vratima kuće Božje i govori riječ i razglašuj riječ!« (Jr 7,2). Nebeski Otac govori jednu Riječ i govori je vječno, i u toj jednoj Riječi troši on svu svoju moć, i on u toj jednoj Riječi izriče cijelu svoju božansku narav i sva stvorenja. Ta Riječ leži u duši skrivena, tako da je ne znamo i ne čujemo ako za nju ne pribavimo čujnost u dubini; prije se ona ne čuje; nego se moraju ukloniti svi glasovi i svi zvukovi i tu mora biti čista tišina, muk. O ovom smislu sad više neću govoriti.

Sad: »Stoj na vratima!« Tko stoji, njegovi su udovi poredani. Hoće reći da gornji dio duše treba stajati čvrsto uspravljen. Sve što je uređeno mora biti podređeno onomu što stoji iznad njega. Sva stvorenja su Bogu nedopadljiva ako iznad njih ne sjaji naravno svjetlo duše, u kojem ona dobivaju svoj bitak, i ako nad svjetlom duše ne sjaji andeosko svjetlo te nju pripravlja i čini prikladnom da bi u njoj moglo djelovati božansko svjetlo; jer Bog ne djeluje u tjelesnim stvarima, (nego samo) djeluje u vječnosti. Stoga duša mora biti sabrana i povučena u visinu i mora biti duh. Ondje Bog djeluje, ondje se Bogu sviđaju sva djela. Bogu se ne mili nikad nijedno djelo osim ako se *ondje* čini.

Sad: »Stoj na vratima u kući Božjoj!« »Kuća Božja« to je Jedinstvo njegova bitka! Ono što je jedno najbolje se drži sasvim za se samo. Stoga Jedinstvo stoji kod Boga i Boga drži na okupu te ništa ne pridodaje. Ondje on sjedi u svomu najvlastitijemu, u svojem *esse*, posve u sebi, nigdje izvan sebe. Ali ondje gdje se on topi, tu se on rastapa. Njegovo rastapanje jest njegova dobrota, kao što sam nedavno kazao u vezi s temom spoznaje i ljubavi. Spoznaja oslobađa, jer spoznaja je bolja nego ljubav. Ali dvoje je bolje nego jedno, jer spoznaja u sebi nosi ljubav. Ljubav se zaluduje i čvrsto se veže uz dobrotu, a u ljubavi ja ostajem visjeti na »vratima«, i ljubav bi bila slijepa kad ne bi bilo spoznaje. Kamen također ima ljubav i njegova ljubav traži (zemljan) temelj. Ako ostajem visjeti u ljubavi, u prvom rastapanju, te uzimam Boga ukoliko je on dobar, uzimam »vrata«, ali ne uzimam Boga. Stoga je spoznaja bolja, jer ona *vodi* ljubav. Ljubav međutim budi želju, čežnju. Spoznaja naprotiv ne pridodaje ni jednu jedinu misao, nego oslobađa i odvaja se i ide

naprijed i dotiče Boga kakav jest, čist, i shvaća ga jedino u njegovu bitku.

»Gospodine, dolikuje zacijelo tvojoj kući«, u kojoj te se slavi, »da bude sveta« i da bude kuća molitve »u duge dane« (Ps 92,5). Ne mislim ja ovdje na dane (= zemaljske dane): Kad kažem »duljina bez duljine«, onda je to (prava) duljina; »širina bez širine«, to je (prava) širina. Kad kažem »sve vrijeme«, onda mislim iznad vremena, još više: sasvim iznad ovoga ovdje, kako sam gore rekao, ondje gdje nema ni ovdje ni sada.

Jedna je žena pitala našega Gospodina gdje bi trebalo moliti. Tada je naš Gospodin rekao: »Doći će vrijeme i već sada jest tu, kad će pravi klanjaoci moliti u duhu i u istini. Jer Bog je duh, stoga treba moliti u duhu i u istini« (Iv 4,23 – 24). Ono što jest sama istina, to mi nismo; doduše, (i) mi jesmo istiniti, ali ima tu i dio lažnoga. U Bogu međutim nije tako. Duša treba, štoviše, u prvom izljevu, gdje izbija i izvire (čista, puna) istina, stajati na »vratima kuće Božje« i treba riječ govoriti i razglašavati. Sve što jest u duši treba govoriti i slaviti, a nitko ne treba čuti taj glas. U tišini i miru – kao što sam nedavno kazao o onim anđelima koji sjede kod Boga u zboru mudrosti i vatre – ondje govori Bog u dušu i cijelog sebe izgovara u dušu. Ondje Bog rađa svoga Sina i ima tako veliko uživanje u toj Riječi i ima prema njoj tako veliku ljubav da nikada ne prestaje govoriti tu Riječ sve vrijeme, to jest: iznad vremena. Dobro odgovara uz naša izlaganja da kažemo: »Kući tvojoj zacijelo dolikuje svetost« i slava i da u njoj ne bude ništa drugo osim ono što tebe slavi.

Naši učitelji kažu: Što Boga slavi? – To čini jednakost. Tako dakle Boga slavi sve što je u duši Bogu jednako; što god je Bogu nejednako, to Boga ne slavi; tako kao što neka slika slavi svoga majstora koji je u nju utisnuo cijelo umijeće koje on krije u svom srcu i koji je nju (= sliku) napravio tako sličnom sebi. Ova sličnost bez riječi slavi svoga majstora. Što se može riječima slaviti ili se ustima moli, to je nešto malovrijedno. Jer naš je Gospodin jednom rekao: »Vi molite a ne znate što molite. Doći će još (ipak) pravi molitelji koji se mojemu Ocu klanjaju u duhu i istini« (Iv 4,22 – 23). Što je molitva? Dionizije kaže: Uspinjavanje k Bogu u razumu, to je molitva. Jedan poganin kaže: Gdje je duh i jedinstvo i vječnost tu će Bog djelovati. Gdje je tijelo protiv duha, gdje je rastresenost protiv jedinstva, gdje je vrijeme protiv vječnosti, tu Bog ne djeluje; on se s time ne podnosi. Nego se mora odbaciti svako uživanje i zadovoljstvo i radost i ugodnost što se može imati ovdje (na zemlji). Tko hoće Boga slaviti, taj mora biti svet i sabran i biti duh i ne biti nigdje vani; štoviše, mora biti sasvim »jednak« uznesen u vječnost nad

sve stvari. Ne mislim (samo) sva stvorenja što su stvorena, nego (k tomu) sve što bi on mogao biti kad bi htio; iznad toga se duša mora vinuti. Dok je (još) bilo što iznad duše i dok je (još) bilo što ispred Boga, što nije Bog, dotle ona ne dolazi u temelj »u duge dane«.

A Sveti Augustin kaže: Kad svjetlo duše u kojem stvorenja primaju svoj bitak sjaji nad stvorenjima, on to naziva jutrom. Kad anđeosko svjetlo sjaji nad svjetlom duše i u sebe ga uključuje, onda on to naziva sredinom prijepodneva. David govori: »Staza pravednikova raste i uspinje se do u puno podne« (Izr 4,18). Ta staza je lijepa i ugodna i mila i prisna. Nadalje: kad (onda) božansko svjetlo zasja nad anđeoskim svjetlom, pa se svjetlo duše i anđeosko svjetlo sliju u (to) božansko svjetlo, onda se to naziva podne. Onda je dan na vrhuncu i u najvećoj duljini i savršenosti kad sunce stoji najviše i izlijeva svoj sjaj na zvijezde, a zvijezde izlijevaju svoj sjaj na mjesec tako da se sve pod suncem poreda. Sasvim tako uključilo je božansko svjetlo u sebi anđeosko svjetlo i svjetlo duše, tako da je sve poredano i stoji uspravno te onda sve odreda Boga slavi. Tu onda nema ničega što ne bi Boga slavilo i sve stoji Bogu slično, što sličnije to punije Boga, i redom Boga slavi. Naš je Gospodin govorio: »Ja ću prebivati s vama u vašoj kući« (Jr 7,3 – 7). Mi molimo Boga, našega dragoga Gospodina, da prebiva ovdje kod nas, da bismo mi mogli vječno s njim prebivati; neka nam u tomu Bog pomogne. Amen.

20. PROPOVIJED

Homo quidam fecit cenam magnam (Luc. 14,16)

Sveti Luka piše nam u svom evanđelju: »Neki čovjek priredi večeru ili gozbu« (Lk 14,16). Tko je to priredi? Jedan učitelj kaže ovako: da to znači veliku ljubav, jer Bog na nju ne pripušta nikoga tko nije blizak s Bogom. Drugo, on objašnjava kako čisti moraju biti oni koji uživaju ovu večeru. No večeri nikad nema dok nije prethodno prošao cio dan. Da nema sunca, nikada ne bi bilo dana. Kad sunce izađe, tada je jutarnja svjetlost; potom ono sja sve više dok ne dođe podne. Na sličan način izbija božansko svjetlo u duši, da sve više prosvijetli duševne moći dok ne bude podne. Ni na koji način ne biva duhovnog dana u duši ako ona nije primila božansko svjetlo. Treće, on objašnjava, da tko god hoće dostojno primiti ovu večeru, mora doći navečer. Večer je uvijek kad gasne svjetlo ovoga svijeta. David pak govori: »On se uspinje uvečer, a njegovo ime jest: Gospodin« (Ps 67,5). Tako (i) Jakov: Kad bi večer, leže on i zaspao (Post 28,11). To označuje spokoj duše. Četvrto, kao što kaže Grgur, ovo (= mjesto u Svetom Pismu) objašnjava da nakon te večere više ne slijedi nikakav drugi obrok. Komu Bog dadne ovo jelo, njemu je ono tako slatko i ukusno da on više nikad nema volje za nekim drugim jelom. Sveti Augustin kaže: Bog je takav da se onaj tko ga pojmi ni u čemu drugom ne može smiriti. Sveti Augustin kaže: Gospodine, ako nam uzmeš sebe, onda nam daj drugog Sebe ili nećemo nikad naći mira; mi nećemo ništa drugo nego tebe. Jedan pak svetac kaže o nekoj bogoljubnoj duši da ona Boga primora na sve što ona hoće, pa ga potpuno zaludi, tako da on njoj ne može uskratiti ništa od svega onoga što on jest. On se na *jedan* način suzdržavao, a davao se na *drugi* način; ustezao je sebe kao Boga i čovjeka i davao sebe kao Boga i čovjeka, kao drugog Sebe u tajnom obličju. Veliku svetinju ne daje se rado dirati ni gledati nezastrtu. Stoga je on sebe odjenuo u odjeću lika kruha, baš kao što moja duša pretvara tjelesnu hranu, tako da nema nijednoga kutka moje naravi koji se s njom ne sjedinjuje. Jer u prirodi ima jedna moć koja odvaja i odbacuje ono (naj)grublje; ali ono plemenitije ona uzdiže, tako da nigdje ne zaostaje ni koliko je vrh igle što se s time ne sjedini. Ono što sam jeo prije četrnaest dana tako je jedno s mojom dušom kao i ono što sam primio u tijelu svoje majke. Tako je s onim koji

ovu hranu prima čisto: taj tako istinski biva s njom jedno kao što su meso i krv jedno s mojom dušom.

Bio »neki čovjek«, taj čovjek nije imao imena, jer taj čovjek jest Bog. Jedan pak učitelj kaže o prvom uzroku da je on uzvišen iznad riječi. Ta nedostatnost leži u jeziku. To dolazi od preobilja čistoće njegova (= Božjeg) bitka. O stvarima se može izričati samo na tri različita načina: prvo, pomoću onoga što je *iznad* stvari, drugo, pomoću jednakosti stvari, treće, pomoću djelovanja stvari. Dat ću jednu usporedbu. Kada moć sunca iz korijena uzvlači u grane najplemenitiji sok pa od toga čini cvat, sunčeva moć ipak ostaje nad tim. Sasvim tako, kažem ja, djeluje božansko svjetlo u duši. To u čemu duša Boga izriče, ne krije u sebi ništa od prave istine njegova bitka; o Bogu *ne može* nitko izreći u pravom smislu ono što on jest. Kaže se katkada: jedna je stvar slična nekoj (drugoj) stvari. Kako pak sva stvorenja gotovo ništa od Boga u sebi ne uključuju, stoga ona o njemu ne mogu ništa ni objaviti. Kad neki slikar stvori savršenu sliku, na njoj se prepoznaje njegova umjetnost. Pa ipak je na njoj ne možemo potpuno spoznati. Sva stvorenja (zajedno) ne mogu Boga izraziti, jer ona nisu sposobna primiti ono što on jest. Taj (pak) Bog i čovjek pripremio je večeru, onaj neizrecivi čovjek za kojeg ne postoje riječi. Sveti Augustin kaže: što se o Bogu izrekne, to nije istinito; što se o njemu međutim *ne* izrekne, to je istinito. O čemu god se kaže da Bog jest, on to nije; što se o njemu *ne* izriče, on istinskije jest to nego ono o čemu se kaže da on to jest. Tko je priredio ovu gozbu? »Neki čovjek«: *onaj* čovjek koji jest Bog. Kralj David pak govori: »O Gospodine, kako je velika i mnogostruka tvoja gozba i okus slasti, što je pripravljena onima koji tebe ljube, (ali) ne onima koji se tebe boje« (Ps 30,20). Sveti Augustin razmišljao je o ovoj hrani, onda ga je uhvatila jeza i ona mu nije godila. Onda je čuo jedan glas odozgo, tik pokraj sebe: »Ja sam hrana velikih, rasti i postani velik pa mene jedi. Ne smiješ zamišljati da se ja pretvaram u tebe: naprotiv, ti ćeš se pretvarati u mene.« Kad Bog u duši djeluje, onda se u ognju i žegi pročišćava i izbacuje ono što u duši postoji nejednako. Tako mi čiste istine! Više duša ide u Boga nego ijedna hrana u nas, još više: to dušu preobražava u Boga. A ima u duši jedna moć koja odvaja ono grublje i s Bogom se sjedinjuje: to je iskra duše. Još više biva moja duša jedno s Bogom nego hrana s mojim tijelom.

Tko je priredio ovu gozbu? »Neki čovjek«. Znadeš li ti koje je njegovo ime? *Onaj* čovjek, što je neimenovan. Taj čovjek poslao svoga slugu. Sveti Grgur pak kaže: Ovaj sluga, to su propovjednici. U drugom smislu, *anđeli* su taj sluga. U trećem, kako se

meni čini, ovaj sluga je ona iskra duše što je od Boga stvorena i koje je svjetlo odozgo utisnuto, i slika božanske naravi što se na sve načine opire svemu što nije božansko, i nije to neka duševna *moć*, kao što je mislila nekolicina učitelja, a posvuda je naklonjena dobru; čak je još i u paklu naklonjena dobru. Učitelji kažu: Ovo je svjetlo takve naravi da ima stalno nastojanje, a zove se sintereza, što znači povezivanje i odvrćanje. Ono ima dva zadatka. Jedan je, zagriženi otpor spram svega što nije čisto. Drugi je zadatak, da stalno mami na dobro – a to je u dušu neposredno utisnuto – čak još i kod onih što su u paklu. Zbog toga je to *velika* večera.

On je pak slugi govorio: »Izadi i zazovi da dođu oni koji su pozvani; sad je sve spremno« (Lk 14,17). Sve što on jest, sve to duša prima. Ono za čim duša žudi, sada je spremno. Što god Bog daje, to je uvijek bilo u nastajanju; nastajanje toga u ovom je sada nanovo i svježije i potpuno u jednom vječnom sada. Jedan veliki učitelj kaže: Nešto što ja vidim, pročišćuje se i produhovljuje u mojim očima, a svjetlo što dopijeva u moje oko ne bi nikada došlo u moju dušu da nema one moći što je nad njom. Sveti Augustin kaže da je ta iskra više unutar istine nego sve što čovjek može naučiti. Svjetlo gori. Kaže se pak da se jedno od drugoga pali. Ako se ima to zbiti, onda je nužno da to što (već) gori bude gore. Kao kad bi netko uzeo svijeću koja bi doduše bila ugašena, ali bi još tinjala i izgarala, pa je podigao prema drugoj, onda bi se plamen s dimom spustio i upalio drugu svijeću. Kaže se da jedna vatra pali drugu. Tome ja protuslovim. Jedna se vatra jamačno pali sama. Ono što treba zapaliti drugo, mora biti iznad toga, poput neba: ono ne gori i hladno je; ono ipak zapaljuje vatru, a to se zbiva dodiranjem anđela. Tako se i duša priprema vježbanjem. Time se ona odozgo prema dolje zapali. To se zbiva anđeoskim svjetlom.

On pak kaže slugi: »Izadi i zazovi da dođu oni koji su pozvani; sve je spremno« (Lk 14,17). Tada govoraše jedan: »Kupio sam imanje, ne mogu doći« (Lk 14,18). To su oni ljudi što se na neki način još sapliću u brižnosti: ti nikad neće uživati ovu večeru. Drugi govoraše: »Kupio sam pet jarmova volova« (Lk 14,18). Ovih pet jarmova, tako mi se čini, odnose se, pravo shvaćeno, na pet osjetila; jer svako je osjetilo razdvojeno, čak je i jezik sam u sebi dvostruk. Stoga – kao što sam prekjucer kazao – kad je Bog govorio onoj ženi: »Dovedi mi svoga muža«, ona reče: »Nemam ga.« Onda on reče: »Imaš pravo, pet si ih *imala*, a taj kojega sad imaš, nije tvoj muž« (Iv 4,16 – 18). To hoće reći: Oni koji žive prema pet osjetila, ti zaista neće nikad uživati ovu hranu. Treći govoraše: »Oženio sam se, ja ne mogu doći«

(Lk 14,20). Duša je u cijelosti muž kad je Bogu okrenuta. Kad se duša okrene na stranu, ona se onda zove ženom; ali kad se u sebi spozna Boga i kad se Boga doma traži, onda je duša muškarac. U Starom je pak zavjetu bilo zabranjeno da muškarac obučuje žensku odjeću ili žena mušku. Duša je muškarac onda kad bez posredovanja jednostavno navaljuje k Bogu. Kad ona međutim na bilo koji način van zirka, onda je ona žena. Onda Gospodin reče: »Zaista! Oni nikada neće uživati moje hrane«, i reče slugi: »Izađi na uske staze i široke putove do ograda na široke ceste« (Lk 14,21 + 23 – 24). Što uže to šire. »Do ograda«: neke moći su na određeni način »ograđene«. Moć kojom vidim, njom ne čujem, a onom kojom čujem, ne vidim. Tako stoji i s drugima. Pa ipak je duša cijela u svakom udu, ali izvjesna moć nije nigdje vezana.

Što je pak »sluga«? To su anđeli i propovjednici. Kako se međutim *meni* čini, sluga je (ona) iskra. On govoraše slugi: »Otiđi do ograda i natjeraj unutra svakovrsne ljude: slijepe i hrome, slabe i bolesne. Zaista! Ostali neće nikada uživati moje hrane.« Da bismo mi odložili te tri (gore navedene) stvari te postali »muškarcem«, neka nam Bog pomogne. Amen.

21. PROPOVIJED

Homo quidam fecit cenam magnam, etc. (Luc. 14,16)

»Jedan čovjek priredi večeru, veliku gozbu« (Lk 14,16). Tko sprema jutarnju gozbu, taj poziva raznovrsne ljude; na večernju se međutim gozbu poziva velike i drage ljude i veoma bliske prijatelje.

Danas se svetkuje u kršćanstvu dan one večernje gozbe koju je Gospodin priredio svojim učenicima, svojim prisnim prijateljima, koji im je kao hranu dao svoje sveto tijelo. To je prvo.

Daljnji smisao te večernje gozbe jest: Prije nego dođe večer, mora biti jutro i podne. Božansko svjetlo izlazi u duši i stvara jutro, te se duša uspinje u tom svjetlu na širinu i visinu, u podne; potom slijedi večer.

Sad hoćemo u jednom daljnjem smislu govoriti o večeri. Kad nestane svjetlo, tada biva večer; kad cijeli svijet od duše otpadne, tada je večer, tada duša dolazi do počinka. Sveti Grgur pak govori o večeri: Kad se jede izjutra, potom slijedi (još) jedan daljnji obrok. Kada duša kod večere kuša jelo i iskra duše prihvati božansko svjetlo, onda joj više ne treba nikakva (daljnja) hrana i (više) ništa vani ne traži, posve se zadržava u božanskom svjetlu. Sveti Augustin pak govori: Gospodine, ako nam sebe uzimaš, daj nam jednoga drugog Sebe; ništa nas izvan tebe ne zadovoljava, jer mi nećemo ništa nego tebe. Naš je Gospodin svojim učenicima (od)uzeo sebe kao Boga i čovjeka, i opet im dao sebe kao Boga i čovjeka, ali na drugi način i u drugom obliku. Kao kad se nađe velika svetinja, nju se ne daje doticati ili gledati nezastrtu; nju se uokviri u kristal ili nešto drugo. Tako je učinio i naš Gospodin kad je sebe dao kao drugog sebe. Bog sebe daje, sa svim što on jest, u večernjoj gozbi kao hranu svojim dragim prijateljima. Svetog Augustina je spopala jeza pred ovom hranom; tada je njemu u duhu progovorio glas: »Ja sam hrana velikih; rasti i napreduj pa mene jedi! Ne pretvaraš (međutim) ti mene u sebe, nego se ti pretvaraš u mene.« Od hrane i pića što sam ih prije četrnaest dana uzeo preuzela je jedna moć moje duše ono najčistije i najfinije i odvela to u moje tijelo i sjedinila to sa svim onim što je u meni, tako da nema ničega, ni tako malog da bi se na to mogla staviti igla, a da se nije s njim sjedinilo; i to je tako istinski jedno sa mnom kao i ono što je primljeno u tijelu moje majke, kad mi je na početku uliven život. Isto tako istinski uzima moć Duha Svetoga ono najčistije i

najfinije i najviše, iskru duše, te je uzdiže u vatri, u ljubavi, kao što sad kažem o drvetu: moć sunca uzima u korijenu drveta ono najčistije i najfinije i uzvlači to sasvim gore do u granu; ondje ono postaje cvatom. Sasvim tako biva na svaki način u duši uznošena iskra u svjetlu i Duhu Svetomu i tako uznesena u prvi prazvor, te tako postaje toliko jedno s Bogom i tako sasvim teži u Jedno te je u istinskiem smislu jedno s Bogom nego što je to hrana s mojim tijelom, da, puno više, toliko više koliko je ona čistija i plemenitija. Stoga on kaže: »*velika večera*«. David pak govori: »Gospodine, kako je velika i raznolika slast i hrana koje si skrio svima onima koji se tebe boje« (Ps 30,20); pa tko tu hranu prima sa strahom, njemu ona nikada stvarno ne godi; nju se mora primati s ljubavlju. Zato bogoljubna duša Boga tako svlada da joj mora sebe sasvim dati.

Sveti Luka pak govori: »Jedan čovjek priredi veliku večeru.« Taj čovjek nije imao imena, taj čovjek nije imao sebi slična, taj čovjek jest Bog. Bog nema imena. Jedan poganski učitelj kaže da nijedan jezik ne može izreći pogodnu riječ o Bogu radi uzvišenosti i čistoće njegova bitka. Kad mi govorimo o drvetu, onda mi o njemu izričemo pomoću stvari koje su iznad drveta, kao sunce koje djeluje u drvetu. Stoga se o Bogu ne može govoriti ništa u pravom smislu, jer ništa (više) nije iznad Boga i Bog nema uzroka. Drugo, o stvarima izričemo pomoću jednakosti. Stoga se (opet) o Bogu ne može govoriti u pravom smislu, jer njemu nije ništa jednako. Treće, o stvarima se izriče pomoću njihovih učinaka: ako se hoće govoriti o umjetnosti majstora, govori se o slici koju je on stvorio; slika očituje majstorovu umjetnost. Sva su stvorenja odveć malovrijedna, a da bi očitovala Boga; ona su sva (zajedno) jedno ništa spram Boga. Stoga ne može nijedno stvorenje izreći niti jednu jedinu riječ o Bogu u njegovim stvorenjima. Zato kaže Dionizije: Svi koji hoće Boga izreći imaju krivo, jer oni ne izriču ništa o njemu. Oni (međutim) koji *neće* da njega izriču, ti imaju pravo, jer nijedna riječ ne može Boga izraziti; on međutim zacijelo izriče sama sebe u samomu sebi. Stoga David govori: »Mi ćemo to svjetlo gledati u tvomu svjetlu« (Ps 35,10). Luka govori »jedan čovjek«. On je »jedno« i »čovjek« i nije nikomu sličan i sve natkriljuje.

Gospodin posla svoje sluge (Lk 14,17). Sveti Grgur kaže da su ove sluge Red propovjednika. *Ja* govorim o jednom drugom slugi, to je anđeo. Povrh toga hoćemo govoriti o jednom slugi o kojemu sam već više puta govorio, to je razum na (krajnjem) okrugu duše, gdje ona dotiče anđeosku narav, a slika je Božja. U ovom svjetlu duša ima zajedništvo s anđelima pa i s onim anđelima koji su pali u pakao, a ipak su zadržali plemstvo svoje

naravi. Tu stoji čista ta iskra bez ikakva trpljenja uspravljena u Božji bitak. Ona (= duša) slič i dobrim anđelima što postojano djeluju u Bogu i od Boga primaju i sva svoja djela opet u Boga vraćaju te Boga od Boga u Bogu primaju. Ovim dobrim anđelima slič i ona iskra razuma što je bez posredovanja od Boga stvorena, natkriljujuće svjetlo i slika božanske naravi i od Boga stvorena. Ovo svjetlo duša u sebi nosi. Učitelji kažu da u duši postoji jedna *moć* što se zove sintereza, ali tome nije tako. Ona (= sintereza) označuje nešto što stalno uz Boga pristaje a nikad neće nešto loše. I u paklu (još) ona je naklonjena dobru; to se u duši protivi svemu što nije čisto ni božansko i postojano poziva na onu gozbu.

Stoga on govori: »On izašla svoje sluge da oni dođu; da je sve spremno« (Lk 14,17). Nitko ne treba pitati *što* prima u tijelu našega Gospodina. Ta iskra, što stoji spremna primiti tijelo našega Gospodina, neprestano stoji u bitku Božjemu. Bog se duši daje neprestano iznova u stalnom nastajanju. On ne kaže: »*Postalo je*« ili »*Postat će*«, nego: uvijek je novo i svježije kao u nastajanju bez prestanka.

Stoga on kaže: »Sad je sve spremno.«

Jedan pak učitelj kaže da nad okom leži moć koja je šira od cijelog svijeta i šira od neba. Ova moć uzima sve što se kroz oko unese i sve to uznosi u dušu. Tomu protuslovi drugi učitelj i kaže: Ne, brate, nije tomu tako. Sve što se preko sunca unese u ovu moć to ne dopijeva u dušu, nego to pročišćuje i pripravlja i oprema dušu da može čista primiti anđeosko svjetlo i božansko svjetlo. Stoga on kaže: »Sad je sve spremno.«

Ali ne dolaze ti koji su pozvani. Jedan kaže: »Kupio sam imanje, ne mogu doći« (Lk 14,18). Pod imanjenjem se ima razumjeti sve ono što je zemaljsko. (Sve) dok duša na sebi ima bilo što što je zemaljsko, ona ne dolazi na ovu gozbu. Drugi je kazao: »Kupio sam pet jarmova volova; ne mogu doći, moram ih pogledati« (Lk 14,19). Pet jarmova volova to su pet osjetila. Svako je osjetilo razdvojeno, oni su (dakle) pet jarmova. Dok duša slijedi pet jarmova, dotle ona neće nikada doći na ovu gozbu. Treći je govorio: »Oženio sam se, ja ne mogu doći« (Lk 14,20). Ja sam već često kazao: Muž u duši jest razum. Kad je duša razumom okrenuta izravno gore Bogu, onda je duša »muž« i jedno a ne dvoje; kad se međutim duša okrene dolje, onda je ona žena. Jednom (jedinom) mišlju i jednim jedinim pogledom nizbrdo ona oblači žensku odjeću; ni *takvi* ne dolaze na ovu gozbu.

Sad naš Gospodin govori jednu tešku riječ: »Zaista vam kažem: nijedan od ovih neće nikad uživati moju gozbu.« Onda je onaj gospodar rekao: »Izadite na uske i široke ulice.« Što se više

duša sabrala, to je ona uža, a što je uža, to je ona šira. »Sad idite do ograda i u široke ulice.« Jedan dio duševnih moći je »ograđen« (= vezan) na oči i na druga osjetila. Ostale moći su slobodne, one nisu vezane i nisu spriječene tijelom. Sve ove poziva, i poziva siromašne, slijepe i hrome i bolesne. Ti će ući na ovu gozbu i nitko drugi (Lk 14,21 + 23 - 24). Stoga govori Sveti Luka: »Jedan je čovjek priredio veliku večeru« (Lk 14,16). Taj čovjek jest Bog i nema imena. Da bismo došli na tu gozbu, neka nam pomogne Bog. Amen.

22. PROPOVIJED

Unus deus et pater omnium etc. (Eph. 4,6)

Rekao sam jednu izreku na latinskom što je govori Sveti Pavao u poslanici: »Jedan Bog i otac sviju, koji je blagoslovljen nad svima i po svima i u svima nama« (Ef 4,6). Drugu izreku uzimam iz evanđelja, gdje naš Gospodin kaže: »Prijetelju, popni se, pomakni se naviše« (Lk 14,10).

U prvoj, Pavao govori: »Jedan Bog i otac sviju«, tu on prešućuje jednu riječcu koja sadrži u sebi moment promjene. Kad on kaže: »jedan Bog«, onda on time misli da je Bog *Jedno* u sebi samomu i odvojen od svega. Bog ne pripada nikomu i nitko ne pripada njemu; Bog je Jedno. Boetije kaže: Bog je Jedno i ne mijenja se. Sve što je Bog ikada stvorio, stvorio je on kao podložno promjeni. Sve stvari, tako kako su stvorene, nose promjenljivost na svojim leđima.

Ovo hoće reći da mi moramo biti Jedno u sebi samima odvojeni od svega, postojano nepokrenuti trebamo biti jedno s Bogom. Izvan Boga nema ničega nego samo ništavilo. Stoga je nemoguće da u Boga na bilo koji način može upasti promjena ili mijena. Ono što traži izvan sebe neko drugo mjesto, to se mijenja. Bog (međutim) ima sve stvari u sebi u jednoj punini; stoga on ne traži ništa izvan sebe samoga, nego samo u onoj punini kako (ta) jest u Bogu. Onako kako to Bog u sebi nosi, nijedno stvorenje to ne može pojmiti.

Druga je pouka (tu je sadržana) kad on kaže: »Oče sviju, ti si blagoslovljen.« Ova izreka sad u sebi nosi jedan moment mijene. Kad on kaže »otac«, to se onda sad ujedno i na nas misli. Ako je on naš otac, onda smo mi njegova *djeca*, pa nam tako ide k srcu njegova čast, kao i pogrda koje mu priređuju. Kad neko dijete razabere koliko je ono drago ocu, onda ono zna zašto mu duguje da živi tako čisto i nevino. Iz ovog razloga trebamo i mi živjeti u čistoći, jer sam Bog govori: »Blaženi čista srca, jer će Boga gledati« (Mt 5,8). Što je čistoća srca? Čistoća srca jest to što je odvojeno i odijeljeno od tjelesnih stvari i sabrano i zatvoreno u sebi samom i što se onda iz ove pročišćenosti baca u Boga i ondje se sjedinjuje. David kaže: *ona* su djela čista i nevinna koja izlaze i izvršavaju se u svjetlu duše; a još su nevinija ona koja ostaju unutra i u duhu i ne izlaze. »Jedan Bog i otac sviju.«

Druga izreka: »Prijetelju, popni se, pomakni se naviše.« Ja činim od dviju (= od obje izreke) jednu. Kad on kaže: »Prijetelju,

lju, popni se, pomakni se navije«, to je razgovor duše s Bogom, pri čemu je njoj odgovoreno: »Jedan Bog i otac sviju.« Jedan učitelj kaže: Prijateljstvo leži u volji. Ukoliko prijateljstvo leži u volji, ono ne sjedinjuje. I inače sam već kazao: Ljubav ne sjedinjuje; ona, doduše, sjedinjuje u djelu, ali ne u bitku. Samo zato on kaže: »Jedan Bog«, »Popni se, pomakni se navije.« U dno duše ne može ništa (dospjeti) nego čisto božanstvo. Čak ni najviši anđeo, koliko god je blizu i srodan s Bogom i koliko god (toga) od Boga u sebi imao – njegovo je djelovanje postojano u Bogu, on je u bitku, ne u djelovanju s Bogom sjedinjen, on ima nutarnji život u Bogu i postojan ostanak tu: *kako* god plemenit jest anđeo, to je zaista čudo, on usprkos tomu ne može unutra u dušu. Jedan učitelj kaže: Sva stvorenja koja imaju različitost nedostojna su toga da sam Bog u njima djeluje. Duša u sebi samoj, ondje gdje je iznad tijela, jest tako čista i tako nježna da ne prima ništa nego samo čisto božanstvo. Pa čak ni Bog onamo ne može osim da je s njega uzeto sve što mu je pridodano. Stoga je njoj odgovoreno: »Jedan Bog«.

Sveti Pavao kaže: »Jedan Bog«. *Jedno* jest nešto čistije nego dobrotu i istina. Dobrota i istina ne dodaju ništa, no u mislima pridodaju; kad se to misli, to pridodaje. Jedno naprotiv ne dodaje ništa; ondje gdje on (= Bog) jest u sebi samomu, prije nego isteče u Sina i Duha Svetoga. Stoga je on govorio: »Prijatelju, pomakni se navije.« Jedan učitelj kaže: Jedno jest nijekanje nijekanja. Ako kažem Bog je dobar, onda to (Bogu) nešto dodaje. Jedno (naprotiv) jest nijekanje nijekanja i odricanje odricanja. Što znači »Jedno«? Jedno znači ono čemu ništa nije pridodato. Duša uzima božanstvo kakvo u sebi jest očišćeno, gdje (mu) ništa nije pridodato, gdje se ne misli ništa dodatno. Jedno je nijekanje nijekanja. Sva stvorenja nose u sebi jedno nijekanje; jedno niječe da je drugo. *Jedan* anđeo niječe da je on drugi (anđeo). Bog međutim ima nijekanje nijekanja; on je Jedno i niječe sve drugo, jer ništa nije izvan Boga. Sva su stvorenja u Bogu i jesu njegovo vlastito božanstvo, a to znači puninu, kao što sam gore rekao. On je jedan otac cijelog božanstva. Zato ja kažem *jedno* božanstvo, jer tamo još ništa ne isteče i ne biva dotaknuto ni mišljeno. U tomu što Bogu nešto odričem – npr. ako Bogu odričem dobrotu, u zbiljnosti (naravno) ne mogu Bogu baš ništa odricati – u tomu dakle što Bogu nešto odričem, zahvaćam nešto što on *nije*; upravo to pak mora otpasti. Bog je *Jedno*, on je nijekanje nijekanja.

Jedan učitelj kaže da narav anđela ne pokreće nijednu moć i nijedno djelovanje, a da pri tomu ne zna isključivo samo za Boga. Što inače postoji, oni o tomu ništa ne znaju. Stoga je on go-

vorio: »*Jedan* Bog, otac sviju«; »Prijatelju, pomakni se navije.« Izvjesne duševne moći primaju izvana, kao oko: koliko god ono može fino primati a (ono) grublje otcijepiti, ono ipak izvana uzima nešto što ima usmjerenost na ovdje i sada. Spoznaja međutim i razum oljušte sve i primaju ono što ne poznaje ni ovdje ni sada; u *ovoj* širini dotiče razum andeosku narav. On ipak prima (začinje) od osjetila; što osjetila izvana unesu, od toga razum prima. To volja ne čini; u ovoj točki volja je plemenitija nego razum. Volja ne uzima niotkuda nego iz čiste spoznaje, gdje nema ni ovdje ni sada. Bog (naš Gospodin) hoće reći: Koliko god volja bila visoko, koliko god čista, ona mora navije. To je odgovor kad Bog kaže: »Prijatelju, pomakni se navije, tako ti se ukazuje čast!« (Lk 14,10).

Volja hoće blaženstvo. Pitali su me, koja razlika postoji između milosti i blaženstva. Milost, kako je mi iskušavamo ovdje u ovom životu, i blaženstvo koje ćemo kasnije posjedovati u vječnom životu, odnose se međusobno kao cvat i plod. Kad je duša posve puna milosti i svega što je u njoj, njoj ne preostaje više ništa što ne čini i ne dovršava milost, to ipak ne dolazi sve što je u duši do djelovanja, tako da bi milost usavršila sve što duša treba činiti. Ja sam već i inače kazao: Milost ne čini nijedno djelo, (nego) ona samo u dušu potpuno izljuje svaki ukras; to je punina u kraljevstvu duše. Ja kažem: Milost dušu ne sjedinjuje s Bogom, nego je ona (samo) puno dovodenje; njezin je posao to da dušu dovede natrag Bogu. Ondje ona od cvata stječe plod. Volja, ukoliko hoće blaženstvo i ukoliko hoće biti s Bogom i kako je na taj način uzdignuta – u volju takve čistoće Bog jamačno glatko ulazi, a ukoliko razum tako čisto uzima Boga kako on jest istina, utoliko Bog glatko ulazi u razum. Tako međutim kako on pada u volju, mora on navije. Stoga on govori: »Jedan Bog«, »Prijatelju, pomakni se navije.«

»*Jedan* Bog«: u tomu što je Bog Jedno, dovršeno je Božje božanstvo. Ja kažem: Bog nikad ne bi mogao radati svoga jedinorođenog Sina kad ne bi bio Jedno. Iz toga što je Bog Jedno, iz toga on crpi sve što čini u stvorenjima i u božanstvu. Ja kažem dalje: Jedinstvo ima jedino Bog. Jedinstvo je Božja osobitost; iz nje Bog razabire da je Bog, on inače ne bi bio Bog. Sve što je broj ovisi o Jednomu, a Jedno ne ovisi ni o čemu. Božje bogatstvo i mudrost i istina posve su Jedno u Bogu; to je ne samo Jedno, to je jedinstvo. Sve što ima Bog, ima u jedinstvu, to je Jedno u njemu. Učitelji kažu da se nebo kreće u krugu kako bi sve stvari dovelo u Jedno; zato se ono kreće tako brzo. Bog ima svu puninu kao Jedno, i Božja narav jest u tomu, i blaženstvo duše jest to da je Bog Jedno; to je njezin ures i njezina čast. On govo-

raše: »Prijetelju, pomakni se naviše, tako će ti biti ukazana čast.« Čast je i ures duše da je Bog Jedno. Bog čini tako kao da je on (samo) zbog toga Jedno da bi se duši svidio i kao da se ukrašava za tu svrhu da bi se duša samo u njega zaljubila. Stoga čovjek hoće sad jedno sad drugo; čas se vježba u mudrosti, čas u umjetnosti. Budući da ona ne posjeduje *Jedno*, duša nikada ne dolazi do spokoja dok sve ne postane Jedno u Bogu. Bog je Jedno: *to* je blaženstvo duše i njezin ures i njezin mir. Jedan učitelj kaže: Bog u svim svojim djelima ima *sve* stvari u oku. Duša *jest* sve. Što je ispod duše u svim stvarima najplemenitije, najčistije, najuzvišenije, sve to Bog najednom u nju ulijeva. Bog jest sve i jest Jedno.

Da mi budemo jedno s Bogom, neka nam pomogne »jedan Bog, Otac sviju«. Amen.

23. PROPOVIJED

Ave, gratia plena (Luc. 1,28)

Ova riječ što sam je rekao na latinskom stoji u svetom evanđelju a naši znači: »Zdravo, milosti puna, Gospodin je s tobom!« (Lk 1,28). Duh Sveti doći će odozgo s najvišeg prijestolja i doći će u te iz svjetlosti vječnoga Oca (Lk 1,35 + Jak 1,17 + Mudr 18,15).

Iz ovoga se ima spoznati tri različite stvari. Prvo: nizina anđeoske naravi. Drugo: da se on (tj. anđeo) priznavao nedostojnim Majku Božju nazvati imenom. Treće: da on to (tj. tu riječ) nije govorio samo njoj nego veoma velikomu mnoštvu: svakoj do broj duši koja za Bogom žudi.

Ja kažem: Da Marija nije najprije Boga duhovno rodila, ne bi se on nikada od nje tjelesno rodio. Jedna je žena govorila našem Gospodinu: »Blaženo tijelo koje te nosilo.« Tada naš Gospodin reče: »Nije blaženo samo tijelo koje me nosilo; blaženi su oni koji riječ Božju slušaju i zadržavaju« (Lk 11,27 – 28). Bogu je vrednije da bude duhovno rođen od svake djevice ili (= hoće reći) od svake dobre duše nego što je bio tjelesno rođen od Marije.

Pod tim se ima razumjeti da mi trebamo biti jedan jedinstveni sin kojega je Otac vječno rodio. Kad je Otac rađao sva stvorenja, tada je rodio mene, i ja sam potekao sa svim stvorenjima, pa ipak sam ostao unutra u Ocu. Sasvim tako kao što i riječ koju sada govorim: ona izvire u meni, a na drugoj strani ja ostajem pri predodžbi; na trećoj je (strani) ja izričem, a vi je svi primajte; usprkos tomu, ona u pravom smislu ostaje u meni. Tako sam i ja ostao u Ocu. U Ocu su pralikovi svih stvorenja. Ovo drvo (propovjedaonice) ovdje ima duhovni pralik u Bogu. Ovo nije samo razumno nego to jest čisti razum.

Najveće spasenje koje je Bog ikada dao u dio ljudima bilo je to što je on postao čovjekom. Ispričat ću tu jednu priču koja uz to dobro pristaje. Bili jednom jedan bogat čovjek i jedna bogata žena. Dogodi se tada ženi nesreća te ona izgubi jedno oko; zbog toga se veoma rastuži. Tada dođe k njoj muž i reče: »Ženo, što si tako žalosna? Ne trebaš biti toliko ožalošćena što si izgubila oko.« Tada ona reče: »Gospodaru, ne žalosti mene to što sam izgubila svoje oko; nego me žalosti to što mi se čini da ćeš me za toliko manje voljeti.« Tada on reče: »Ženo, ja tebe volim.« Nedugo zatim iskopa on sam sebi jedno oko te dođe k ženi i reče:

»Ženo, da bi sad vjerovala da te volim, izjednačio sam se s tobom; sad i ja imam još samo jedno oko.« Takav (i) jest čovjek: On je jedva mogao vjerovati da ga Bog tako ljubi dok Bog nije sebi konačno »iskopao jedno oko« i uzeo na se ljudsku narav. To znači: »Postao tijelom« (Iv 1,14). (Naša) Gospa reče: »Kako se to ima dogoditi?« Tada anđeo reče: »Duh će Sveti sići u tebe s najvišeg prijestolja, od Oca vječne svjetlosti« (Lk 1,34 – 35 + Mudr 18,15 + Jak 1,17).

»In principio« (Iv 1,1). »Jedno nam je dijete rođeno, jedan nam je Sin dat« (Iz 9,6), dijete po malenkosti naravi, Sin po vječnom božanstvu. Učitelji kažu: Sva stvorenja djeluju u tom pravcu da hoće radati i hoće postati slična ocu. Jedan drugi učitelj kaže: Svaki tvorni uzrok djeluje radi svoga krajnjeg cilja, da bi našao spokoj i mir u svomu krajnjem cilju. Jedan učitelj kaže: Sva stvorenja djeluju prema svojoj prvoj čistoći i prema svomu najvišem savršenstvu. Vatra kao vatra ne zapaljuje (se); ona je tako čista i tako fina da ona ne gori; nego: narav vatre pali i ulijeva u (suho) drvo svoju narav i svoju jasnoću prema svojoj najvećoj savršenosti. Isto je tako Bog činio. On je stvorio dušu prema (= svojoj) najvećoj savršenosti i u nju je ulio svu svoju jasnoću u prvoj čistoći, a (pritom) je ipak ostao nepomiješan.

Rekao sam nedavno na jednom mjestu: Kad je Bog stvarao sva stvorenja, nije Bog tu prethodno rodio nešto što je bilo nestvoreno, što je u sebi nosilo pralikove svih stvorenja – to je ona iskra, kako sam prije toga rekao u samostanu Makabejaca, ako se toga još možete sjetiti – ta je iskra tako srodna s Bogom da je ona jedno jedino Jedno, nerazlučivo, koje (ipak) u sebi nosi pralikove svih stvorenja, pralikove bez slika a iznad slika.

Jučer se među velikim teolozima radilo o jednom pitanju. »Mene čudi«, rekao je, »da je Pismo tako sadržajno, a ipak nitko (u njemu) ne može proniknuti ni najmanju riječ.« A pitate li vi mene, pošto sam jedincati sin kojega je nebeski Otac vječno rodio, jesam li (također) bio u Bogu Sinu, onda ja odgovaram: da i ne; da – kao sin prema tomu što me je Otac vječno rodio, ali ne sin prema nerodenosti.

»In principio«. Time nam je dato razumjeti da smo mi jedincati sin kojega je Otac vječno rodio iz skrivene tame vječne skrivenosti, (a ipak) ostajući unutra u prvom početku prve čistoće, koja je punina svake čistoće. Ovdje sam ja vječno počivao i snivao u skrivenoj spoznaji vječnoga Oca, ostajući unutra nezrečen. Iz ove čistoće on me je vječno rodio kao svoga jedinorođenog Sina na sliku i priliku svoga vječnog očinstva, da bih ja bio otac i rodio onoga od kojega sam ja rođen. Gotovo tako kao

kad bi netko stajao pred jednim visokim brdom i zvao: »Jesi li ti tu?«, onda bi jeka odvratila: »Jesi li ti tu?« Kad bi on vikao: »Izadi napolje!«, jeka bi također vikala: »Izadi napolje!«. Da, tko bi u tom svjetlu pogledao komad drva, on bi postao anđelom i postao bi razumom obdaren, i ne samo razumom obdaren, postao bi čistim razumom u prvoj čistoći koja je tu punina svake čistoće. Tako to Bog čini: On rada svoga jedinorođenog Sina u najvišu visinu duše. U istom potezu, kad on u meni rada svoga jedinorođenog Sina, radam ga ja nazad u Oca. To nije drugačije nego da je Bog radio anđela, dok je on opet bivao rođen od Djevice.

Dođe mi misao – ima nekoliko godina – da li će me jednom upitati zašto je svaka vlat trave tako nejednaka drugoj; i dogodi se (stvarno) da sam o tomu upitan, zašto su jedna drugoj tako nejednake. Tada ja rekoh: Zašto sve vlati trave toliko slične jedna drugoj, to je čudnovatije. Jedan učitelj reče: Da su sve vlati trave tako nejednake, to dolazi od preobilja Božje dobrote, koju on u preobilju izlijeva u sva stvorenja, da bi se tu više očitovala njegova slava. Ja međutim tada rekoh: Začudnije je zašto su sve vlati trave tako slične, pa rekoh: Tako kao što su svi anđeli u prvoj čistoći *jedan* anđeo, posve Jedno, tako su i sve vlati trave u prvoj čistoći Jedno i sve su stvari tu Jedno.

Dolazila mi je ponekad, kad sam ovamo dolazio, misao da čovjek u vremenitosti može doći dotle da bude u stanju prisiliti Boga. Kad bih ja stajao ovdje gore i govorio nekome: »Dodi gore!«, to bi bilo teško (za njega). Ako bih međutim rekao: »Sjedi ovdje dolje!«, to bi bilo lako. Tako to Bog radi. Kad se čovjek ponizi, Bog se u svojoj (njemu vlastitoj) dobroti ne može suzdržati a da se ne spusti i ne izlije u ponizna čovjeka, a najneznatnijemu se on najviše pripćuje i njemu se potpuno daje. (Ono) što Bog daje to je njegov bitak, a njegov bitak jest njegova dobrotu, a njegova dobrotu jest njegova ljubav. Sva bol i sva radost dolaze iz ljubavi. Usput, kad sam trebao ovamo ići, pade mi na pamet da (radije) ne bih ovamo išao, jer ću se ipak (zacijselo) orositi suzama od ljubavi. Kada ste se vi orosili (suzama) od ljubavi, o tomu nećemo govoriti. Radost i bol dolaze iz ljubavi. Čovjek se Boga ne treba bojati, jer tko se njega boji, taj od njega bježi. *Ovaj* strah je štetan strah. A ispravan je strah kad se bojimo da ne izgubimo Boga. Čovjek se njega ne treba bojati, on ga treba ljubiti, jer Bog ljubi čovjeka sa svojim cijelim najvišim savršenstvom. Učitelji kažu da sve stvari s voljom djeluju u tom pravcu da bi radale i da bi postale slične Ocu, te kažu: Zemlja bježi od neba; ako bježi prema dolje, ona dolje dolazi

prema nebu; ako bježi prema gore, ona dolazi k *dnu* neba. Zemlja ne može tako daleko bježati prema dolje da nebo ne bi u nju taklo i u nju utiskivalo svoju moć i oplodivalo je, bilo joj to pravo ili krivo. Tako se događa i čovjeku koji umišlja da će pobjeći od Boga, a ipak mu ne može pobjeći; svi kutovi njega objavljuju. On umišlja da će pobjeći od Boga, a trči k njemu u krilo. Bog u tebi rađa svoga jedinorođenog Sina, bilo ti pravo bilo ti krivo, spavao ti ili bio budan; on čini svoje. Kazao sam nedavno, što je krivo tomu da to čovjek ne osjeća, pa rekoh: tomu je krivo to što je njegov jezik oblijepljen drugom prljavštinom, tj. stvorenjima; posve tako kao u nekog čovjeka kojemu je svaka hrana gorka te mu ne godi. Što je krivo što je nama hrana gorka? Krivo je to što nemamo soli. Ta sol jest božanska ljubav. Kad bismo imali božansku ljubav, godio bi nam Bog i sva djela što ih je ikada Bog učinio, i mi bismo primali sve stvari od Boga i činili bismo svi ista djela koja on čini. U toj jednakosti mi smo svi jedan jedinstveni sin.

Kad je Bog stvarao svijet, stvorio ga je po svojoj najvišoj savršenosti, da bi imao biti zaručnica jedinorođenom Sinu. Pošto je on (= Sin) to dobro spoznao, htio je on izaći iz svoje tajne riznice vječnog očinstva u kojoj je snivao vječno neizrečen unutra ostajući. »In principio«: u prvom početku prve čistoće, tamo je Sin razapeo šator svoje vječne slave i stoga je izašao iz Svevišnjega, jer je htio uzvisiti svoju prijateljicu koju mu je Otac od vječnosti zaručio, da bi je vratio natrag u ono svevišnje iz kojeg je ona došla. A na drugomu mjestu stoji pisano: »Gle, tvoj kralj dolazi k tebi« (Zah 9,9). Stoga je on dakle izašao, doskakutao kao srndać i podnio svoju muku iz ljubavi; a nije on izašao tako da ne bi htio opet ući sa svojom zaručnicom u svoju odaju. Ova odaja jest tiha tama skrivenog očinstva. Ondje gdje je on izašao iz Svevišnjeg, tamo on htjede opet ući sa svojom zaručnicom u onom najčistijem i htjede joj objaviti skrivenu tajnost svoga skrivenog božanstva gdje on počiva sa samim sobom i sa svim stvorenjima.

»In principio«, to naški znači početak svega bitka, kao što sam u školi rekao. Ja kažem povrh toga: To je kraj svega bitka, jer prvi početak je tu radi posljednjega kraja. Da, sam Bog ne počiva tu gdje je prvi početak; (nego) on počiva tu gdje je krajnji cilj i počinak svega bitka; ne kao da bi ovaj bitak bio uništen, nego se on tu usavršava kao na svom posljednjem cilju prema svojoj najvišoj savršenosti. Što je posljednji krajnji cilj? To je skrivena tama vječnog božanstva i nespoznat je i nikad nije bio spoznat i nikad neće biti spoznat. Bog ostaje ondje sam

u sebi nespoznat, a svjetlo je vječnoga Oca tu vječno unutra sjalo, ali tama ne poima svjetlo (Iv 1,5).

Da dođemo k ovoj istini, neka nam pomogne istina o kojoj sam govorio. Amen.

24. PROPOVIJED

Haec dicit dominus: honora patrem tuum etc. (Ex. 20,12)

Ova riječ što sam je izrekao na latinskom stoji u evanđelju i govori je naš Gospodin, a naši se kaže: »Poštuj oca i majku« (Izl 10,12). A Bog, naš Gospodin, govori i jednu drugu zapovijed: »Ne (po)želi dobra svoga bližnjega, ni kuću ni imanje ni bilo što njegovo« (Izl 20,17). Treći je ulomak ono kad je narod išao k Mojsiju i govorio: »Govori *ti* s nama, jer *mi* ne možemo Boga slušati« (Izl 20,18). Četvrti je ono što je Bog, naš Gospodin, govorio: »Mojsije, trebaš mi napraviti jedan žrtvenik od zemlje i na zemlji, pa spali sve što se na njemu žrtvuje« (Izl 10,24). Peti je: Mojsije ode u oblak i stupi na brdo; tamo nađe Boga i u tami nađe pravo svjetlo (Izl 20,21).

Gospodin Sveti Grgur kaže: Ondje gdje janje potone do dna, tu vol ili krava pliva(ju), a gdje krava pliva, slon je hodajući nadvisuje, pa mu (voda) seže samo do glave. To sadrži jedan veoma lijepi smisao; iz toga se može jako puno izvući. Gospodin Sveti Augustin kaže da je Pismo duboko more, a janješce označuje ponizna, jednostavna čovjeka koji može proniknuti Pismo. Pod volom međutim, koji u tomu moru pliva, podrazumijevamo neproduhovljene ljude: svaki (od njih) unutra razabire što *njega* zadovoljava. Pod slonom međutim, koji naokolo tumara, treba razumjeti mudrijaše koji prekopavaju Pismo i po njemu kruže. Mene čudi što je Sveto Pismo tako sadržajno, a učitelji govore da ga se prema njegovu otvorenom smislu ne može protumačiti, te kažu: Ako u njemu ima nečega neproduhovljena, to onda treba razotkriti; za to je međutim potrebna prispodoba. Prvom je dopiralo do gležanja, drugom je dopiralo do koljena, trećemu do pojasa, četvrtomu preko glave, pa je on potpuno potonuo.

Što se pak time misli? Sveti Augustin kaže: Pismo se na početku osmjehuje mladoj djeci i mami dijete k sebi; na kraju međutim, kad se hoće Pismo proniknuti, ono se ruga mudrima; i nema nikoga tako priprostog da ne bi u njemu našao ono što je njemu po mjeri; a nitko opet nije tako mudar da, kad ga hoće proniknuti, ne nalazi kako je ono (još svakiput) dublje i kako u njemu još toga ima. Sve što mi ovdje (na zemlji) možemo slušati i sve što nam se može kazati, sve to u sebi ima daljnji, skriveni smisao. Jer sve što mi ovdje razumijemo, sve je to tako ne-

slično onomu što to u sebi jest i onomu što to jest u Bogu, kao da ga uopće i nema.

Sad opet preuzimamo onu riječ: »Poštuj oca i majku.« U običnom smislu to označuje da oca i majku treba poštovati; povrhu toga sve koji imaju duhovnu vlast, njih treba poštovati i treba im iskazivati čast u nešto višem stupnju, a tako i one od kojih imaš svako vremenito dobro. U ovom (= u tako shvaćenom smislu) može se »hoditi gazom« i tu »dohvatiti dno«; malo je toga ipak što od njih (= navedenih) možemo imati. Govorila je jedna žena: »Ako treba poštovati one od kojih imamo izvanjsko dobro, tim više treba poštovati one od kojih *sve* imamo.« Sve što ovdje (= u prvom slučaju) imamo na izvanjski način, u mnogostrukosti, ondje je (= u drugom slučaju) na nutarnji način i kao Jedno. Sad iz ovog zacijelo (već) čujete da ova usporedba pristaje Ocu. Sinoć mi je došla na pamet misao kako su ipak sve usporedbe samo za to tu da budu usporedba za *Oca*. Tako u jednomu drugom smislu trebaš »poštovati svoga oca«, tj. svoga *nebeskog* Oca, od kojega imaš svoj bitak. Tko (međutim) *poštuje* Oca? To ne čini nitko nego Sin: on ga jedini poštuje. A ni Sina opet ne časti nitko nego jedino Otac. Sva radost Očeva i njegova nježnost i smiješak upućeni su jedino Sinu. On ima tako veliku radost u Sinu da mu drugo ništa nije potrebno nego radati svoga Sina, jer je on savršena prilika i slika Očeva.

Naši učitelji kažu: Sve što biva spoznato ili biva rođeno jest slika; i oni kažu prema tomu: Ako Otac hoće radati svoga jedinorodenog Sina, onda on mora radati svoju (vlastitu) sliku kao u temelju ostajuću u njemu samomu. Ta slika, kako je vječno u njemu bila, to je njegova – u njemu samom ostajuća forma. Priroda to uči, i meni se čini da je sasvim pravo da Boga moramo pojasniti prispodobama, ovom ili onom. Usprkos tomu on nije ni ovo ni ono, pa se Otac time ne zadovoljava, nego se on opet povlači u prazvor, u nutrinu, u temelj i u jezgru očinstva, gdje je on vječno bio unutra u samomu sebi, u očinstvu, i gdje on sam sebe uživa, otac kao otac samoga sebe u jedinstvenom Jednomu. Ovdje sve travčice, i drvo, i kamen, i sve stvari jesu Jedno. Ovo je ono od svega najbolje i ja sam se u to (ludo) zaljubio. Stoga: Sve što Priroda može namaknuti, to ona u ovo uključuje, to ona strmoglavljuje u očinstvo, da bi bilo Jedno i da bi bio jedan Sin i da sve drugo preraste te bude samo u očinstvu pa, ako ona (Priroda) ne može biti Jedno, da ipak bude (barem) prispodoba Jednoga. Priroda, koja je od Boga, ne traži ništa što je izvan nje; da, Priroda što jest tu u sebi, nema nikakve veze s izvanjskim izgledom, jer ta Priroda, koja je od Boga, ne traži ništa drugo nego sličnost s Bogom.

Noćas mi je došla na pamet misao da je svaka prispodoba samo predgrađe. Ja ne mogu vidjeti ni jednu stvar osim ako je ona meni slična; niti neku stvar mogu spoznati osim ako je meni slična. Bog na skriven način ima sve stvari u sebi, ali ne ovo ili ono u različitosti, nego kao Jedno u Jedinstvu. Oko nema ni jedne boje u sebi, nego oko *prima* boju, a ne (čini to) uho. A uho hvata jeku, a jezik okus. Sve, kako koje ima, jest s time jedno. Pa tako ovdje (i) slika duše i Božja slika imaju *jedan* bitak: tu gdje smo mi sinovi. Pa da je (i tako) da nemam ni očiju ni ušiju, ipak bih imao bitak. Da mi netko uzme moje oko, taj mi stoga ne bi uzeo moj bitak ni moj život, jer život leži u srcu. Kad bi mi netko htio udariti u oko, pohitao bih šakom preda nj i dočekao taj udarac. Ako bi me međutim netko htio pogoditi u srce, upregao bih čitavo tijelo da zaštitim život. Kad bi me netko htio odsjeći glavu, pohitao bih čitavom rukom pred nju da bih održao svoj život i svoj bitak.

Ja sam već često rekao: Ljuska mora puknuti, i ono što je u njoj mora iz nje izaći; jer ako hoćeš imati jezgru, moraš razlomiti ljusku. Pa prema tomu: Hoćeš li narav naći nezastrtu, moraju raspuknuti sve prispodobe, te što dalje prodiremo, bliže smo bitku. Kada duša nalazi (ono) Jedno, u kojemu sve jest jedno, tad ostaje u tomu Jednomu. Tko »časti« Boga? Onaj tko Božju čast ima pred očima u *svim* stvarima.

Prije mnogo godina mene još nije bilo; nedugo zatim jedoše moj otac i moja majka mesa i kruha i zelja, što je u vrtu raslo, i ja od toga postadoh čovjekom. Pri tomu nisu mogli sudjelovati moj otac i moja majka, nego je Bog neposredno napravio moje tijelo i stvorio moju dušu prema Svevišnjemu. Tada ja dođoh u posjed svoga života. Zrno teži za tim da postane raž; ono ima (sposobnost) u svojoj naravi da može postati pšenicom; zato ono ne počiva dok ne postigne upravo tu narav. Pšenično zrno (opet) nosi (sposobnost), u svojoj naravi, da postane svim stvarima; stoga ono plaća taj ulog i ide u smrt da bi svime postalo. A ruda koja je bakar ima u svojoj naravi (sposobnost) da može postati srebrom, a srebro (opet) ima (sposobnost) u svojoj naravi da ono može postati zlatom; stoga ono nikad ne počiva dok ne dođe upravo u tu narav. Da, drvo ima (sposobnost) u svojoj naravi da može postati kamenom; ja kažem još više: može ono zacijelo postati svim stvarima; ono se predaje vatri i daje se sažeći da se preobrazi u narav vatre i sjedini s Jednim i ima vječno *jedan* bitak. Da, drvo i kamen i kost i sve travčice ondje su u prapočetku bili svi skupa Jedno. Ako to međutim čini već ova (zemaljska) narav, što (tek) čini *ona* narav što je posve čista u

sebi samoj, koja ne traži ni ovo ni ono nego koja sve drugo nadrađa i žuri prema prvoj čistoći!

Sinoć mi je pala na pamet misao da ima veoma mnogo nebesa. A ima tu mnogo nevjernih ljudi koji ne vjeruju da se kruh na ovom oltaru može pretvoriti tako da postane časnim tijelom našega Gospodina, da to Bog može učiniti. – O ti zli ljudi, da oni to ne mogu vjerovati da to Boga može učiniti! Ako je međutim Bog *Prirodi* dao da ona može postati svime, koliko je više Bogu moguće da taj kruh na oltaru može postati njegovim tijelom! Pa ako (već) slaboj *Prirodi* polazi za rukom da može od jednog listića praviti čovjeka, to Bog može puno više: činiti od kruha svoje tijelo.

Tko (dakle) »časti« Boga? Onaj tko Božju čast ima pred očima u *svim* stvarima. Ovo tumačenje smisla još je očitije, iako je prvo bolje.

Četvrti smisao: »Oni stajahu podalje i govorahu Mojsiju: Mojsije, *ti* govori nama, *mi* Boga ne možemo slušati« (Izl 20,18). Oni stajahu (upravo) daleko, i to je razlog zašto nisu mogli slušati Boga.

»Mojsije otide u oblak i stupi na brdo i tu vidje božansku svjetlost« (Izl 24,18). Svjetlo se upravo istinski nalazi u tami; tako, ako čovjek trpi i ima nezgodu, tada mu je svjetlost najbliža. Činio nam Bog najbolje ili najgore što može, on nam *mora* dati sebe pa makar to bilo u nevolji ili u nezgodi. Bila je jedna sveta žena koja je imala puno sinova, koje su joj htjeli ubiti. Tada se ona nasmija i reče: »Ne žalostite se i budite veseli i mislite na svoga nebeskog Oca, jer vi nemate ništa od mene« (2 Mak 7,22 sl), ispravno, kao da je htjela kazati: »Vi svoj bitak imate neposredno od Boga.« Ovo dobro pristaje uz naše izlaganje. Naš Gospodin govoraše: »Tvoja tama – to jest tvoj život – pretvara se u jasnu svjetlost« (Iz 58,10). Međutim, ja ne smijem (namjerno) za tim težiti ili žudjeti. Jedan je učitelj govorio na drugome mjestu: Skrivena tama nevidljivog svjetla vječnog božanstva jest nespoznata i nikad neće biti spoznata. A svjetlo vječnog Oca vječno je sjalo u tu tamu, ali tama ne poima (to) svjetlo (Iv 1,5).

A da *mi* dodemo k tome vječnom svjetlu, neka nam Bog pomogne. Amen.

25. PROPOVIJED

Iustus in perpetuum vivet et apud dominum est merces eius
(Sap. 5,16)

Jednu izreku čitamo danas u poslanici koju govori mudrac: »Pravednik će živjeti navijeke« (Mudr 5,16).

Svojevremeno sam izložio što je pravednik; sad, međutim, kažem u drugom smislu: Pravedan je onaj čovjek koji je u pravednost uobličan i preoblikovan. Pravednik živi u Bogu i Bog u njemu, jer Bog se rađa u pravedniku i pravednik u Bogu; i stoga se Bog rađa svakom krepošću pravednika i veseli ga svaka pravednikova krepost. I ne samo svaka krepost, nego i svako djelo pravednika, koliko god ono bilo neznatno, što ga pravednik u pravednosti čini, Gospodina veseli, pa i *proveseljuje*; jer u njegovu dnu ne ostaje ništa što ne bi treperilo od radosti. Neproduhovljeni ljudi ovo (jednostavno) *vjeruju*, produhovljeni to međutim moraju *znati*.

Pravednik ne traži ništa sa svojim djelima; jer oni koji sa svojim djelima bilo što traže, ili također oni koji djeluju radi nekoga zašto, jesu sluge i najamnici. Stoga, ako hoćeš biti u pravednost uobličan i preoblikovan, onda sa svojim djelima ništa ne namjeravaj niti na bilo što ciljaj, ni u vremenu ni u vječnosti, ni na nagradu ni na blaženstvo, ni na ovo ili ono; jer takva djela su zaista sva mrtva. Da, ja kažem: čak ako i Boga uzmeš kao cilj, sva su djela koja ti (sam) možda *stoga* učiniš mrtva, i ti (s time) upropaštavaš dobra djela. I ne samo što upropaštavaš dobra djela nego i grijeh činiš; jer postupaš kao vrtlar koji je trebao zasaditi vrt, ali je pri tomu iskrčio stabla, pa bi onda (za to) htio (još) i biti nagrađen. Tako i ti upropaštavaš dobra djela. Stoga, hoćeš li *živjeti* i hoćeš li da tvoja djela žive, moraš ti za sve stvari biti *mrtav* i uništen. Svojevremeno je stvorenju da čini iz *nečega*; Bogu je međutim svojevremeno da čini nešto iz *ničega*. Ako prema tomu Bog treba nešto u tebi ili s tobom činiti, ti moraš prethodno ničim postati. I stoga idi u svoje vlastito dno i djeluj tamo; a djela koja ondje činiš sva su živa. I stoga on (= mudrac) kaže: »Pravednik živi.« Jer zbog toga što je on pravedan, stoga on djeluje i njegova djela *žive*.

Sad on (= mudrac) kaže: »Njegova je nagrada kod Gospodina.« Malo o tomu. Kad on kaže »kod«, onda to znači da je nagrada pravednika ondje gdje je sam Bog; jer pravednikovo blaženstvo i Božje blaženstvo jest *jedno* blaženstvo, jer pravednik

je blažen ondje gdje je Bog blažen. Govori Sveti Ivan: »Riječ bijaše kod Boga« (Iv 1,1). On (također) kaže »kod«, i stoga je pravednik sličan Bogu, jer Bog jest pravednost. I stoga: Tko je u pravednosti, taj jest u Bogu i *jest* Bog.

Sad govorim dalje o riječi »pravedan«. On ne kaže »pravedan čovjek« pa ni »pravedan anđeo«, nego samo »pravednik«. Otac rađa svoga Sina kao *pravednika*, a pravednika kao svoga Sina; jer sva pravednikova krepost i svako djelo koje biva učinjeno iz pravednikove kreposti nisu ništa drugo nego to da Sin biva rođen od Oca. I stoga Otac nikad ne počiva; (štoviše) on uvijek tjera i goni na to da se njegov Sin rodi u meni. Kao što stoji u Pismu: »Niti šutim radi Siona niti počivam radi Jeruzalema dok ne bude objavljen Pravednik i dok ne zasja kao munja« (Iz 62,1). *Sion* znači visinu života, a *Jeruzalem* znači visinu mira. Zaista, ni radi visine života ni radi visine mira Bog nikada ne počiva; nego on uvijek tjera i goni da pravednik bude objavljen. U pravedniku ne treba djelovati ništa nego jedino Bog. Jer ukoliko te bilo što izvana tjera na djelovanje, zaista, sva su takva djela mrtva. Ako međutim tvoja djela imaju *živjeti*, mora te Bog *iznutra* u nutрини duše gurati, ako ona (stvarno) hoće živjeti: *ondje* je tvoj život i samo ondje ti živiš.

A ja kažem: Ako ti se jedna krepost čini većom od druge i ako nju cijeniš više nego drugu, onda je ti ne ljubiš onako kakva ona u pravednosti jest, i još Bog ne djeluje u tebi. Jer dok čovjek *jednu* krepost više cijeni ili ljubi, dotle on njih ne ljubi i ne uzima onako kakve u pravednosti jesu pa nije ni pravedan; jer pravednik ljubi i vrši sve kreposti u pravednosti, onako kakve one jesu u samoj pravednosti. Jedno Pismo kaže: »Ja sam prije stvorenja« (Sir 24,14). To znači: »*Prije* jesam«, to će reći: Ako je čovjek uzdignut nad vrijeme u vječnost, onda čovjek čini *jedno* djelo s Bogom. Mnogi ljudi pitaju, kako čovjek može činiti ona djela koja je Bog prije tisuću godina učinio i činiti će poslije tisuću godina, pa to ne razumiju. U vječnosti ne postoji prije ni poslije. Stoga ono što se dogodilo prije tisuću godina i što će se poslije tisuću godina dogoditi i sada se događa, to je *jedno* u vječnosti. Stoga ono što je Bog činio i stvorio prije tisuću godina i (što će činiti) poslije tisuću godina i što sada čini, nije ništa nego *jedno* djelo. Stoga čovjek koji je uzdignut nad vrijeme u vječnost čini, s Bogom, ono što je Bog učinio prije tisuću i poslije tisuću godina. I ovo je za učene ljude stvar znana a za neuke stvar vjerovanja.

Sveti Pavao kaže: »Mi smo oduvijek izabrani u Sinu« (Ef 1,4). Stoga nemojmo nikad počinuti dok ne postanemo ono što smo oduvijek u njemu bili (Rim 8,28 sl), jer Otac tjera i goni na

to da mi u Sinu budemo rođeni i isto to što Sin jest. Otac rađa svoga Sina, i iz ovoga rađanja Otac crpi toliki počinak i veselje da on u tomu troši cijelu svoju narav. Jer što god jest u Boga, to njega tjera na rađanje; da, iz njegova dna, iz njegove bitnosti i iz njegova bitka biva Otac tjeran da rađa.

[Sad pazi! Bog se u nama rađa onda kad sve sile naše duše, koje su prije bile vezane i sapete, postanu nevezane i slobodne, a u nama nastupi mûk svake namjere i naša nas savjest više ne kažnjava; onda Otac rađa u nama svoga Sina. Pri tomu se mi moramo držati čistima i nevezanima od svih slika i likova poput Boga, i moramo sebe uzeti tako ogoljene bez prilika, kao što je i Bog u sebi čist i nevezan. Kad Otac u nama rađa svoga Sina, spoznajemo Oca sa Sinom i u njima obojici Duha Svetoga i zrcalo presvetog Trojstva, te u njemu sve stvari kako su čisto ništa u Bogu. Tu otpada broj i mnogostrukost. Božanski bitak toga niti trpi niti čini; Priroda to, naprotiv, čini, ali ne trpi.]

Katkada se u duši očituje jedno svjetlo, pa čovjek sebi utvara da je to Sin, a ipak je to samo neko svjetlo. Jer kad se u duši očituje Sin, tad se očituje i ljubav Duha Svetoga. Stoga ja kažem da je bit Očeva rađati Sina, a bit Sinova da se ja rađam u njemu i po njemu; bit je Duha Svetoga da ja u njemu sagorijevam i rastapam se i posvema bivam ljubav. Tko je tako u ljubavi i posvema ljubav, taj umišlja da Bog ne ljubi nikoga osim jedino njega; i on ne zna ni za koga drugoga tko još ljubi ili tko jest ljubljen, osim jedino njega.

Nekolicina učitelja misli da duh svoje blaženstvo crpi iz ljubavi; mnogi misle da ga crpi iz gledanja Boga. Ja međutim kažem: On ga ne crpi ni iz ljubavi, ni iz spoznaje, ni iz gledanja. Sad bi se moglo pitati: Pa zar duh u vječnom životu ne gleda Boga? Da i ne! Ukoliko *jest* rođen, on (više) ne gleda ni pogledava na Boga. Ukoliko međutim (još) *biva* rođen, on pogledava na Boga. Stoga blaženstvo duha leži tu gdje on *jest* rođen, a ne gdje (još) *biva* rođen, jer on živi ondje gdje živi Otac, to znači: u jednostavnosti i čistoći bitka. Stoga se okreni od svih stvari i uzmi sebe čisto u bitku; jer što je izvan bitka, to je slučaj, a svi slučajevi utemeljuju neko zašto.

Da bismo »živjeli u vječnosti«, neka nam Bog pomogne. Amen.

26. PROPOVIJED

Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt (Matth. 10,28)

»Ne bojte se onih koji vas hoće tjelesno ubiti«, jer duh ne ubija duha (Mt 10,28). Duh duhu daje život. Oni što vas hoće ubiti, to je krv i meso. Ono (međutim) što je meso i krv, to jedno s drugim umire. Najplemenitije što je u čovjeku jest krv kad hoće što je pravo; a opet najgore što je u čovjeku jest krv kad hoće zlo. Ako krv nadvlada meso, onda je čovjek ponizan, strpljiv i čist i ima na sebi svaku krepost. Ako naprotiv meso nadvlada krv, onda čovjek biva naduven, srdit i nečist i na sebi ima svaki porok. Ovdje se slavi Sveti Ivan. Ja ga ne mogu slaviti više, a da ga Bog ne bi još više proslavio.

Sad pazite! Kazat ću sada nešto što još nikada nisam rekao. Kad je Bog stvarao nebo, zemlju i stvorenja, tada Bog nije *djelovao*; on nije imao što činiti niti je u njemu bilo ikakva djela. Tada Bog reče: »Hoćemo (sebi) načiniti sliku i priliku« (Post 1,7). Stvaranje je laka stvar; to se čini kada i kako se hoće. Što ja međutim *radim*, to ja radim osobno i u sebi, pa u to potpuno utiskujem svoju sliku. »*Mi* hoćemo (sebi) načiniti sliku i priliku«: »ne ti, Oče, ni ti, Sine, ni ti, Duše Sveti, nego: *mi*, u vijeću presvetog Trojstva, mi hoćemo sebi načiniti sliku i priliku!« Kad je Bog pravio čovjeka, onda je on u duši činio sebi slično djelo, svoje *djelujuće* djelo i svoje neprestano djelo. To je djelo bilo tako veliko da ono ne bijaše ništa drugo nego duša, a duša (opet) ne bijaše ništa drugo nego djelo Božje. Božja narav, njegov bitak i njegovo božanstvo sastoj se u tomu da on *mora* djelovati u duši. Blagoslovljen, blagoslovljen budi Bog! Ako Bog u duši djeluje, onda on ljubi svoje djelo. Gdje je pak duša u kojoj Bog čini svoje djelo, tu je to djelo tako veliko da to djelo nije ništa drugo nego ljubav; ljubav opet nije ništa drugo nego Bog. Bog ljubi sama sebe i svoju narav, svoj bitak i svoje božanstvo. U ljubavi (međutim) u kojoj Bog sama sebe ljubi, u njoj on ljubi (i) stvorenja – ne kao stvorenja nego stvorenja kao Boga. U toj ljubavi u kojoj Bog sebe ljubi, u njoj on ljubi sve stvari.

Sad ću reći još nešto što nikada prije nisam rekao. Bog uživa u sebi. Tim uživanjem kojim Bog u sebi uživa, on uživa i u svim stvorenjima – ne kao stvorenjima, nego u stvorenjima kao u

Bogu. U tom uživanju u kojem Bog uživa u sebi, on uživa u svim stvarima.

Sada pazite! Sva stvorenja upravljaju svoje kretanje prema svojoj najvećoj savršenosti. Sad ja vas molim: čujte, tako mi vječne istine i tako mi neprolazne istine i tako mi moje duše! Opet hoću reći nešto što još nikada nisam rekao: Bog i božanstvo tako su jedno od drugoga različiti kao nebo i zemlja. Ja kažem još više: nutarnji i izvanjski čovjek toliko su jedan od drugoga različiti kao nebo i zemlja. A Bog je to za mnoge tisuće godina više: Bog *nastaje* i *nestaje*.

Sad se opet vraćam na svoju riječ: Bog uživa u sebi i svim stvarima. Sunce baca svoj svijetli sjaj na sva stvorenja, a na što sunce baci svoj svijetli sjaj, to njega uvlači u se, a ono ipak (stoga) ne gubi ništa od svoje svjetlosne snage.

Sva se stvorenja odriču svoga *života* radi svoga *bitka*. Sva stvorenja donose sebe u moj razum da bi *duhovno* u meni *bila*. Jedini ja sva stvorenja opet pripravljam za Boga. Gledajte što *svi vi* činite!

Sad se opet vraćam na svoga »nutarnjeg i izvanjskog čovjeka«. Gledam ljiljane u polju i njihov svijetli sjaj i njihovu boju i sve njihove listove. Njihov miris međutim ja ne vidim. Zašto? Jer je miris u meni. I opet: ono što govorim, to je u meni, i ja to govorim iz sebe. Sva stvorenja gode kao stvorenja (samo) mojemu *izvanjskom* čovjeku, poput vina i kruha i mesa. Mojemu *nutarnjem* čovjeku međutim ne godi ništa kao stvorenje nego kao dar Božji. Mojemu *dubinskom* čovjeku ona ne gode (ni) kao darovi Božji nego kao vječna.

Ja uzmem zdjelu s vodom i u nju položim zrcalo, pa to stavim pod sunčevu kuglu; tada sunce iz toga koluta i iz sunčeva dna baca svoj svijetli sjaj, pa ipak zato ne nestaje. Odsjev zrcala na suncu jest na suncu (samo) sunce, pa ipak je ono (= zrcalo) ono što *ono* jest. Tako je i s Bogom. Bog je u duši sa svojom naravi, sa svojim bitkom i sa svojim božanstvom, a ipak on nije duša. Odsjev duše jest u Bogu Bog, pa ipak ona (= duša) jest ono što *ona* jest.

Bog *biva* (»Bogom«) kad sva stvorenja izgovaraju: tu *biva* »Bog«. Kad sam ja (još) stajao u dnu, na tlu, u struji i vrelu božanstva, nije me nitko pitao kamo hoću i što činim: *tu* nije bilo nikoga tko bi mene pitao. Kad sam međutim potekao, tada rekoše sva stvorenja: »Bog«! Ako bi me se pitalo: »Brate Eckharte, kad izađoste iz kuće?«, onda sam ja *bio unutra*. Tako dakle sva stvorenja govore o »Bogu«. A zašto ne govore o božanstvu? Sve ono što je u božanstvu jest Jedno, pa se *o tomu* ne može govoriti. Bog djeluje, božanstvo ne djeluje, ono i nema ni-

šta djelovati, u njemu nema nikakva djela; ono nije nikada izvirivalo prema nikojem djelu. Bog i božanstvo različiti su po djelovanju i nedjelovanju. Kad se ja vraćam u »Boga« pa (onda) ondje (tj. kod »Boga«) ne ostajem, taj je moj proboj puno plemenitiji od moga istjecanja. Jedino ja donosim sva stvorenja iz njihova duhovnog bitka u svoj razum da u meni budu jedno. Kad dolazim u temelj, na tlo u struju i u izvor božanstva, ne pita me nitko odakle dolazim ili gdje sam bio. Ondje nikomu nisam nedostajao, ondje »Bog« *nestaje*.

Tko je ovu propovijed razumio, tome je jamačno priušćujem. Da ovdje nije bilo nikoga, ja bih je morao izreći ovoj kasici za milodare. Ima mnogo siromaha koji se vraćaju kući i kažu: »Sjedit ću na jednomu mjestu i jesti svoj kruh i služiti Bogu!« Ja (međutim) kažem, tako mi vječne istine, ti ljudi moraju ostate zabludjeli i ne mogu nikada postići ni izvojevati ono što postižu drugi koji Boga nasljeđuju u siromaštvu i veselju. Amen.

27. PROPOVIJED

Euge serve bone et fidelis etc. (Matth. 25,21)

Čitamo u svetom evanđelju da je naš Gospodin govorio: »Hajde, dobri i vjerni slugo, uđi u veselje svoga gospodara! Jer si bio vjeran u malome, postaviti ću te nad svim imanjem svojim« (Mt 25,21 + 24,47).

Hajde sada pomno pazite na riječ našega Gospodina gdje on kaže: »Dobri i vjerni slugo, uđi u veselje svoga gospodara! Jer si bio vjeran u malome, postaviti ću te nad svim imanjem svojim.« Naš je pak Gospodin, u jednom drugom evanđelju, nekome mladiću koji ga je oslovio i nazvao »dobrim«, odvratio govoreći: »Zašto me zoveš dobrim? Ta nitko nije dobar nego jedino Bog« (Mk 10,18). A to je sigurno i istinito. Sve što je stvorenje, to nije dobro ukoliko stoji zasebno. Ništa nije dobro nego jedino Bog. Pa je li Bog protuslovio svojoj vlastitoj riječi? Ne, nipošto. Sad pazite na moje riječi!

Koliko čovjek radi Boga zaniječe sebe i s Bogom se sjedini, toliko je on više Bog nego stvorenje. Kad se čovjek potpuno odreče sebe radi Boga pa ne pripada više nikomu nego jedino Bogu i ne živi više ni za što nego jedino za Boga, onda je on zaista isto po milosti ono što je Bog po naravi, te Bog sa svoje strane ne prepoznaje nikakvu razliku između sebe i toga čovjeka. Sad sam ja međutim rekao »po milosti«. Jer tu je (s jedne strane) Bog i (s druge strane) taj čovjek, pa kao što je Bog dobar po naravi, tako je taj čovjek dobar po milosti; jer Božji je život i njegov bitak posve u tom čovjeku. *Stoga* je on tog čovjeka nazvao »dobrim«, a to znači ta riječ što je naš Gospodin rekao »dobri slugo«; jer taj sluga pred Bogom nije dobar nikakvom drugom dobrotom nego onom kojom je (i) Bog dobar. Ja sam već često kazao da su Božji život i bitak (i) u kamenu ili u komadu drva, pa i u drugim stvorenjima, koja (zbog toga) ipak nisu blažena. U tom je slugi Bog ipak na jedan drugi način, po kojemu je on blažen i dobar, jer on (= Bog) je u njemu s veseljem i živi u njemu i s njim radosno i spoznajući kao u samomu sebi i samim sobom; stoga je onaj (sluga) blažen i dobar. Zbog toga kaže naš Gospodin: »Uđi, dobri i vjerni slugo, u veselje svoga Gospodara! Jer si bio vjeran u malome, postaviti ću te nad svim imanjem svojim.«

Sad sam kazao ponešto o njegovoj (sluginoj) *dobroti*: zaista je (naime) ovaj sluga *dobar*. Sad ću vas međutim poučiti o njego-

voj *vjernosti*, jer naš je Gospodin govorio: »Dobri i vjerni slugo! Jer si bio vjeran u malome, postaviti ću te nad svim imanjem svojim.«

Hajde sad pazite na to, što li je to »malo« u čemu je taj čovjek bio vjeran. Sve što je Bog stvorio na nebu i na zemlji, što nije on sam, jest maleno pred njim. U svemu tomu ovaj je dobar sluga bio vjeran. Hoću vam protumačiti kako je tomu tako. Bog je ovoga slugu postavio između vremena i vječnosti. Nijednom (od toga dvoga) nije on bio predan u vlasništvo, nego je bio slobodan u razumu i volji i spram svih stvari. Svojim *razumom* on je kročio kroz sve stvari koje je Bog stvorio; svojom *voljom* odustajao je on od svih stvari pa i od sebe samoga i svega onoga što je Bog stvorio, što nije Bog sam. Svojim ih je razumom prihvaćao i za njih davao hvalu i slavu Bogu i izručivao ih Bogu u njegovu nedokučivu narav, a povrh toga i sebe, ukoliko je stvoren. Ondje je on ostavljao samoga sebe i sve stvari tako da ni sebe niti ijednu stvorenu stvar nije (više) nikako doticao svojom stvorenom voljom. Zaista! tko bi na takav način bio vjeran, u njemu bi Bog nalazio tako neizrecivo veliko veselje, da bi mu se posve uzelo njegov život i njegov bitak i njegovo božanstvo kad bi mu se uzelo to veselje.

Ja međutim kažem još više – nemojte se bojati! jer ovo je veselje *vama* blizu i jest u *vama!* – : Nitko od vas nije tako neuk ni tako malene moći shvaćanja, niti tako od toga udaljen, da ne bi u sebi mogao s veseljem i spoznajom naći ovo veselje kakvo po istini jest, još prije nego danas izađete iz ove crkve, pa još i prije nego ja ovu propovijed dovršim; može on to jednako tako sigurno u sebi naći, doživjeti i imati, kao što je Bog Bog a ja čovjek! U to budite sigurni, jer to je istinito i istina to sama kaže. A ja ću vam to protumačiti ovom usporedbom koja stoji napisana u jednom evanđelju.

Sjedaše jednom naš Gospodin na zdencu, jer je bio umoran. Tada dođe jedna žena, koja bijaše Samarijanka, od pogana, i donese posudu i uže te htjede crpsti vode. A naš joj Gospodin reče: »Ženo, daj mi da pijem!« A ona mu odgovori rekavši: »Zašto ti od mene išteš piti? Ta ti si Židov, a ja sam Samarijanka, a naša vjera i vaša vjera nemaju nikakva zajedništva!« Tada odgovori naš Gospodin i reče: »Kad bi ti znala tko od tebe ište piti i kad bi ti spoznala milost Božju, ti bi od mene iskala piti i ja bih ti dao vode žive. Tko pije od ove vode, taj će opet žednjeti; tko međutim pije od *one* vode koju ja dajem, taj više ne žedni i od njega će izvirati vrelo vječnog života.« Ta je žena pomno slušala riječi našega Gospodina – jer nije joj bilo drago često ići do toga zdenca – pa reče: »Gospodine, daj mi piti od te vode

da više ne ožednim!« Tada reče naš Gospodin: »Idi i dovedi svoga muža!« Ona međutim reče: »Gospodine, ja nemam muža!« Tada reče naš Gospodin: »Ženo, ti pravo govoriš: ti si međutim imala pet muževa, a taj kojega sad imaš nije tvoj.« Tada ona baci uže i posudu i reče našem Gospodinu: »Gospodine, tko si ti? Stoji pisano: Kad dođe Mesija, kojega zovu Kristom, taj će nas poučiti svemu i objavit će nam istinu.« Tada reče naš Gospodin: »Ženo, to sam ja, koji s tobom govorim«, a ta riječ njoj ispuni čitavo srce. Tada ona reče: »Gospodine, naši su preci molili pod stablima na brdu, a vaši preci iz židovskog naroda molili su u hramu: Gospodine, koji se od njih istinskije klanjaju Bogu i koje je (pravo) mjesto? Pouči me o tomu!« Tada reče naš Gospodin: »Ženo, vrijeme će doći, i (već) je tu, kad pravi klanjaoći neće moliti samo na brdu ili u hramu nego će se klanjati Ocu u duhu i istini; jer Bog je duh, i tko mu se hoće klanjati, taj mu se mora klanjati u duhu i istini, a upravo takve klanjaoce Otac traži« (Iv 4,6 – 24). Ta se žena tako napunila Bogom i toliko se prepunila punine Božje da je ona započela propovijedati i zazivati glasno, te je htjela sve što je ugledala svojim očima prinijeti Bogu i tako Bogom napuniti kao što je ona sama bila napunjena.

– Vidite, to se dogodilo njoj kad je ona opet imala svoga »muža«.

Nikad se Bog duši ne objavljuje sasvim i potpuno ako ona ne dovede svoga »muža«, to znači: svoju slobodnu volju. Stoga je naš Gospodin govorio: »Ženo, ti pravo govoriš; ti si imala pet muževa; oni su mrtvi, a taj kojega sad imaš nije tvoj.« Koji su bili petorica muževa? Bilo je to pet osjetila, kojima je ona grijeshila i stoga su oni bili mrtvi. »A muž kojega sad imaš nije tvoj«: to je bila njezina slobodna volja; ona nije njoj pripadala, jer je bila vezana u smrtnim grijesima, i ona nad njom nije imala vlasti, pa joj stoga ona nije pripadala; jer, nad čim čovjek nema nikakve vlasti, to ne pripada njemu nego onomu tko nad tim ima vlast.

Sad ja međutim kažem: Kad čovjek u milosti dobije vlast nad svojom slobodnom voljom pa je može s voljom Božjom posve kao u jedno jedino Jedno sjediniti, onda ne treba ništa drugo nego reći kao što je govorila ova žena: »Gospodine, pouči me gdje trebam moliti i što trebam činiti, što je tebi u istini najdraže?« – a Isus odgovara, tj. on se objavljuje istinski i potpuno i sasvim tako kakav on jest, te ispunja čovjeka napretek i iz njega provre pa istječe iz prepune Božje punine, kao što je za kratko vrijeme činila ona žena na zdencu, koja je prije toga bila posve nevješta tomu. I stoga ja iznova kažem, kako sam (već) prethodno kazao: Nijedan čovjek ovdje nije tako neuk, tako

nesposoban za to, ako on samo može svoju volju Božjom milošću čisto i sasvim sjediniti s Božjom voljom, onda on treba u svojoj želji samo reći: »Gospodine, pouči me svojoj predragoj volji i ojačaj me da nju vršim!«, i Bog to *učini* tako sigurno kako on živi, i Bog mu daje u isto tako izdašnoj punini na svaki način savršeno, baš kao što je dao i ovaj ženi. Vidite, ovo može i najneukiji i najneznatniji među svima vama od Boga primiti još prije nego danas izadete iz crkve, ma još prije nego ja danas do kraja ispropovijedam, u punoj istini i tako sigurno kao što Bog živi i kao što sam ja čovjek! I stoga ja kažem: »Nemojte se bojati! Ovo veselje vama nije daleko, ako ga samo hoćete razumno tražiti.«

Sad ja ponavljam ono što je naš Gospodin govorio: »Uđi, dobri i vjerni slugo, u veselje svoga gospodara! Jer si bio vjeran nad malim, stoga ću te postaviti nad svim imanjem svojim.« Hajde sad pazite na onu plemenitu riječ koju on reče: »nad svim imanjem svojim«. Što li je *Gospodinovo imanje*? To je (najprije) dobro, ukoliko je rasprostrto i razdijeljeno u sve stvari ili u sva stvorenja što su dobra od *njegove* (Gospodinove) dobrote, na nebu kao i na zemlji; *to je* (prvo) Gospodinovo imanje. Jer nitko nije dobar niti ima dobra ili dobrote osim jedino od njega. Stoga je to *njegovo* imanje. Nadalje, međutim, i sve ono što se o samom Bogu može iskazivati ili razumom pojmiti ili na bilo koji način na svjetlo iznijeti ili pokazati ili dokazati: sve je to još Gospodnje imanje – i nad sve to skupa hoće on postaviti ovoga slugu, jer je on *i* bio vjeran nad malim. Međutim, iznad svega ovog dobra jest (sam) Gospodin i još jedno drugo imanje, a ipak jest isto (dobro), a jest (opet) nešto što nije ni ovo ni ono i ni ovdje ni ondje. Stoga je on govorio: »Uđi, dobri i vjerni slugo, u veselje svoga gospodara! Jer si bio vjeran nad malim, hoću te postaviti nad svim imanjem svojim.«

Sad sam vam kazao koje je Gospodinovo imanje, i stoga je on govorio: »Uđi u veselje svoga gospodara. Ja te hoću postaviti nad svim imanjem svojim«, kao da hoće reći: Izidi iz svoga stvorenog dobra i iz svega razdijeljenog dobra i iz svega raskomadnanog dobra: iznad svega ovoga ja tebe hoću staviti u nestvoreno i nepodijeljeno i neraskomadano dobro, koje ja sâm jesam. Stoga je (takoder) kazao: »Uđi u veselje svoga gospodara!«, baš kao da je htio reći: Izadi iz svakog veselja koje je podijeljeno i koje nije od samog sebe ono što jest, u nepodijeljeno veselje, koje od sebe sama jest ono što jest, a *to* nije ništa drugo nego »veselje Gospodnje«.

Još jednu riječ o tomu: Što je »veselje Gospodnje«? Neobično pitanje! Kako bi se moglo objasniti ili iskazati ono što nitko

ne može razumjeti ni spoznati? Svejedno – (hoću) ipak malo o tomu (reći). »Veselje Gospodnje« – pa to je *sam Gospodin* i ništa drugo; a »Gospodin« jest živi, bivstveni, bivstvujući razum koji sam sebe poima i sam u sebi jest i živi i jest isto. Ovim ja (njemu) nisam priložio nikakav način, nego sam mu oduzeo svaki način, kao što on sam jest način *bez* načina, te živi i veseo je zbog toga *jer* jest. Vidite, *ovo* je »veselje Gospodnje«, i ono jest sam Gospodin, i u njega je on pozvao ovoga slugu da uđe kao što je sam kazao: »Uđi, dobri i vjerni slugo, u veselje svoga Gospodara. Jer si bio vjeran nad malim, hoću te postaviti nad svim imanjem svojim.«

Da bismo i mi mogli postati *dobri* i *vjerni*, pa da i *nas* naš Gospodin pozove da uđemo i uvijek unutra ostanemo, mi s njim i on s nama, neka nam Bog pomogne! Amen.

28. PROPOVIJED

Intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier quaedam, Martha nomine excepit illum etc. (Luc. 10,38)

Sveti Luka piše u evanđelju: »Naš Gospodin uđe u neki gradić; ondje ga primi neka žena koja se zvala Marta; ona je imala sestru koja se zvala Marija. Ova je sjela do nogu našega Gospodina i slušala njegovu riječ. Marta je međutim išla okolo i posluživala našem Gospodinu« (Lk 10,38 – 40).

Zbog tri stvari sjedila je Marija do nogu našega Gospodina. Jedna je bila: Njezinu je dušu obuhvatila Božja dobrota. Druga je bila, velika, neizreciva želja: Čeznula je ne znajući za čim i željela je ne znajući što! Treća je bila, slatka utjeha i naslada koje je crpila iz vječnih riječi koje su tekle iz Kristovih usta.

I Martu su tjerale tri stvari zbog kojih je hodala okolo i posluživala dragomu Kristu. Jedna je bila, zrela dob i dokraja provježbana dubina (bitka). Zbog toga je vjerovala da zaposlenost nikomu ne pristaje tako dobro kao njoj. Druga je bila, mudra razboritost, koja je znala prvo usmjeriti izvanjsko djelovanje na ono najuzvišenije što ljubav nalaže. Treća je bila, visoko dostojanstvo dragoga gosta.

Učitelji kažu da Bog stoji na raspolaganju svakom čovjeku za njegovo duhovno kao i za osjetno zadovoljstvo, sve do onoga posljednjeg što on želi. Da nam Bog u duhovnom pogledu udovoljava, a da nam s druge strane i prema našoj osjetnoj naravi pribavlja zadovoljstvo, to se može jasno razabrati na drugim Božjim prijateljima. Udovoljiti osjetnoj naravi, znači da nam Bog daje utjehu, nasladu i zadovoljenje; a dragi Božji prijatelji odustaju od toga da se (u ovomu) raznježuju u području nutarnjih osjetila. Naprotiv, *duhovno* zadovoljstvo jest zadovoljstvo u duhu. Ja o duhovnom zadovoljstvu govorim onda kad sva naslada ne savija gornji (duševni) vršak, tako da se on ne utopi u zadovoljstvu, nego da moćno stoji iznad njega. Čovjek se nalazi u duhovnom zadovoljstvu (samo) onda kad ni ono što je stvorenju milo ni ono što mu je mrsko ne mogu savijati vršak (duše). Stvorenjem međutim nazivam sve što se opaža ispod Boga.

Sad kaže Marta: »Gospodine, pozovi je da mi pomogne.« Ovo Marta ne govoraše od zlovolje; štoviše, ona je to govorila iz dobre volje prožeta ljubavlju, koja je nju gonila. Mi to moramo nazvati dobrom voljom prožetom ljubavlju ili ljubaznim podbadaњem. Kako? Pazite! Ona je vidjela da je Marija uživala u

zadovoljstvu do pune sitosti svoje duše. Marta je Mariju bolje poznavala nego Marija Martu, jer *ona* je (već) dugo i ispravno *živjela*; život (naime) daruje najplemenitiju spoznaju. Život nam daje da bolje spoznamo užitak i svjetlost nego sve što se u ovom životu niže od Boga može postići, pa u određenom smislu i čistije nego to može dati svjetlo vječnosti. Svjetlo vječnosti (naime) daje nam uvijek spoznavati (samo) nas same i Boga, ali ne nas same *bez* Boga. Gdje čovjek međutim ima pred očima samo sebe, tu oštrije opaža razliku sličnog i nesličnog. To posvjedočuju (s jedne strane) Sveti Pavao i, s druge strane, poganski učitelj: Sveti Pavao gledao je u svom zanosu Boga *i* sebe na duhovan način u Bogu; pa ipak on nije u njemu zorno do tančina spoznao svaku krepost; a to je dolazilo odatle što on njih nije u djelima vježbao. Poganski su pak učitelji vježbanjem kreposti stigli do tako visoke spoznaje da su svaku krepost zorno spoznali, točnije nego Pavao ili bilo koji svetac u svom prvom zanosu.

Posve je tako bilo s Martom. Zbog toga je ona govorila: »Gospodine, pozovi je da mi pomogne«, kao da je htjela reći: Mojoj se sestri čini da ona (već i) *može* (što god) *hoće*, dok samo sjedi kraj tebe pod tvojom utjehom. Daj joj da spozna je li to tako, pa je pozovi da ustane i ode od tebe! S druge strane, bila je to nježna ljubav, iako je ona to jamačno promišljeno rekla. Marija je bila tako ispunjena čežnjom da je čežnula ne znajući za čim i željela ne znajući što! Nama se nameće sumnja da je ona, draga Marija, tu sjedila nekako više zbog ugodnog osjećaja nego radi duhovnog dobitka. Zbog toga govoraše Marta: »Gospodine, pozovi je da ustane!«, jer ona se bojala da Marija zastane u toj ugodnosti te više ne napreduje. Tada njoj Krist odgovori i reče: »Marta, Marta, ti brineš, ti si zabrinuta zbog mnogo toga. Jedno je nužno! Marija je izabrala bolji dio, koji joj se nikad ne može uzeti.« Ovu je besjedu Krist rekao Marti ne kao prijekor, nego joj je (samo) dao rješenje i dao joj je utjehu da će Marija (još) postati onakvom kako je to ona željela.

Zašto je međutim Krist govorio: »Marta, Marta« i *dvaput* je zazvao imenom? Izidor kaže: Nema sumnje da Bog, prije nego je postao čovjekom, nije nikad zvao imenom ljude od kojih bi bilo koji propao; a s onima koje nije zvao imenom jest dvojbeno. Kao Kristovo zazivanje imenom ja označujem njegovo vječno znanje: neizbrisivu upisanost prije stvaranja svih stvorenja od vječnosti u živu knjigu »Oca – Sina – i – Duha – Svetoga«. Što je tu nazvano imenom i ako je Krist takvo ime izgovorio doslovno, od takvih ljudi nikada nijedan nije propao. To posvjedočuje Mojsije, kojemu je Bog govorio: »Ja

sam te imenom spoznao« (Izl 33,12), te Natanael, kojemu je dragi Krist govorio: »Ja sam te upoznao kad si ležao pod smokvom« (Iv 1,50). Stablo smokve označuje čud koja se ne otima Bogu i čije je ime od vječnosti u njemu (= Bogu) zapisano. I tako se pokazalo da nikada nije propao niti će propasti nitko od ljudi koje je dragi Krist svojim ljudskim ustima iz vječne Riječi (tj. iz one vječne knjige, iz sebe samoga) imenom zazvao.

Zašto je on međutim Martu *dvaput* zazvao imenom? On je time naznačio da je Marta u potpunosti posjedovala sve čega je bilo u vremenitom i vječnom dobru, a što bi jedno stvorenje trebalo posjedovati. Prvim »Marta«, koje je izrekao, naznačio je on njezinu savršenost u vremenitom djelovanju. Kad je po drugi put rekao »Marta«, time je označio da njoj ne manjka ništa (ni) od svega onoga što je potrebno za vječno spasenje. Stoga je on rekao: »Ti brineš«, a time je mislio: Ti stojiš *pri* stvarima, ali stvari ne stoje *u tebi*. *Puni briga* međutim stoje oni koji su *spriječeni* u svemu svome »zanimanju«. *Bez* spriječenosti naprotiv stoje oni koji sva svoja djela obavljaju uredno po uzoru na vječno svjetlo. Jedan se »posao« obavlja izvana, »zanimanje« je naprotiv kad se čovjek trudi iznutra, s obazrivošću punom razumijevanja. A takvi ljudi stoje *pri* stvarima a ne *u* stvarima. Oni stoje posve blizu, a (ipak) nemaju manje nego kad bi stajali gore na rubu vječnosti. Ja kažem »posve blizu«, jer sva stvorenja »sredstvuju«. Postoje dvije vrste »sredstava«. Jedno je ono bez kojega ne mogu dospjeti u Boga: to je djelovanje i »zanimanje« u vremenu, i to ne umanjuje vječno blaženstvo. Drugo »sredstvo« jest ovo: upravo odustati od onoga. Jer u vrijeme smo stavljeni radi toga da po razumom prosvijetljenu »zanimanju« u vremenu postanemo bliži i sličniji Bogu. To je mislio i Sveti Pavao kad je govorio: »Pobjeđujte vrijeme, jer su dani zli« (Ef 5,16). »Nadvladati vrijeme«, znači bez prekida se uspinjati Bogu u razumu, i to ne u različitosti slikovnih predodžbi nego u razumskoj i životnoj istini. A »dani su zli« razumijte ovako: »dan« upućuje na »noć«, jer da nema noći, ne bi bilo dana, pa se o njemu ne bi ni govorilo jer sve bi bilo *jedno* svjetlo. A upravo je *na to* smjerao Pavao: jer je doista premalen svijetli život kod kojega još može biti tame, koja uzvišenom duhu zastire i zasjenjuje vječno blaženstvo. To je mislio i Krist kad je govorio: »Hodajte (naprijed) dok imate svjetla« (Iv 12,35). Jer tko radi u svjetlosti, taj se uspinje Bogu, slobodan i nevezan za bilo što posredničko: njegovo *svjetlo* jest njegovo »zanimanje«, a njegovo »zanimanje« jest njegovo *svjetlo*.

Posve je tako bilo s dragom Martom. Stoga je on njoj govorio: »*Jedno* je nužno«, ne *dvoje*. Ja i ti, *jednom* obuzeti vječnim

svjetlom – to je *Jedno*. »*Dvo-jedno*« jest međutim gorući duh koji stoji *iznad* svih stvari (no još) *ispod* Boga na rubu vječnosti. *Taj* jest *dvoje*, jer on ne vidi Boga neposredno. *Njegovo* spoznavanje i *njegov* bitak ili: njegovo spoznavanje i njegova spoznajna slika (kod njega) nikad ne postaju *Jedno*. Samo se tu *vidi* Boga gdje se Boga gleda duhovno, sasvim bez slika. Tu *Jedno* postaje *Dvoje*, *Dvoje* jest *Jedno*, Svjetlo i Duh, to *Dvoje* jesu *Jedno* u obuhvaćenosti vječnim svjetlom.

Sad pazite, što je »*rub vječnosti*«? Duša ima tri puta k Bogu. *Jedan* je: tražiti Boga mnogostrukim »zanimanjem« s gorućom ljubavlju *u svim stvorenjima*. Na nj je mislio David kad je govorio: »U svim stvarima tražio sam mir« (Sir 24,11).

Drugi put jest put bez puta, slobodan a ipak vezan, gdje je čovjek bez volje i bez slike uzvišen i odmaknut daleko iznad svih stvari, koliko god još nema bitne ustrajnosti. Na nj je mislio Krist kad je govorio: »Blago tebi, Petre! Ne prosvjetljuju te meso i krv nego uzdignutost u razum kad meni kažeš 'Bog': objavio ti je to (štoviše) moj nebeski Otac« (Mt 16,17). (Ni) Sveti Petar nije *nezatrto* gledao Boga; bio je doduše ponesen nad svaku sposobnost shvaćanja snagom nebeskog Oca do na rub vječnosti. Ja kažem: U gore zagledanu duhu, ljubazno obuhvaćen olujnom snagom, zahvaćen je od nebeskog Oca onaj koji je iznad svake sposobnosti shvaćanja trgnut u visine u moć nebeskog Oca. Ondje je Svetom Petru odozgo slatkim glasom stvorenja, ali bez svakoga sjetilnog uživanja, u jednostavnoj istini jedinstva Bogočovjeka, u osobi nebeskog Oca-Sina, dato saopćenje. Ja smiono kažem: Da je Sveti Petar neposredno gledao Boga u njegovoj naravi, kako je to on činio kasnije i kao Sveti Pavao, kad je bio uznesen u treće nebo: njemu bi se i govor najplemenitijeg anđela učinio grubim. Ovako je međutim izgovorio razne slatke riječi koje dragom Isusu nisu trebale; jer on, koji stoji neposredno pred Bogom u slobodi istinite nazočnosti, gleda u dno srca i duha. Ovo je mislio Sveti Pavao kad je govorio: »Jedan čovjek bi uznesen i ču takve riječi kakve su neizrecive za sve ljude« (2 Kor 12, 2 – 4). Iz toga možete spoznati da je Sveti Petar stajao (tek) »na rubu vječnosti«, ali (još) ne u jedinstvu, gledajući Boga u njegovu vlastitu bitku.

Treći put zove se doduše »put«, ali je ipak prebivanje »doma«: gledati Boga neposredno u njegovu vlastitu bitku. Sad dragi Krist kaže: »Ja sam (taj) put, istina i život« (Iv 14,6): *jedan* Krist u osobi, *jedan* Krist u Ocu, *jedan* u Duhu kao *troje*: put, istina i život, *Jedno* kao dragi Isus, u kojemu jest sve ovo. *Izvan* ovog puta tvore sva stvorenja okruženje i (razdjelno) »sredstvo«. *Na* ovomu (međutim) putu uveden u Boga (Oca) svjetlom

njegove »Riječi« i obuhvaćen ljubavlju »Duha« (Svetoga) obojice njih: *to* nadilazi sve što se može obuhvatiti u riječi.

Pripazi (pak) na ovo čudo! Kako (je) divno stajati vani kao unutra, poimati i biti obujmljen, gledati i (ujedno) biti sam ono gledano, držati i biti držan – *to* je cilj, gdje duh ustrajava u miru, sjedinjen s dragom vječnosti.

Vratimo se sada našem izlaganju kako draga Marta i s njom svi prijatelji Božji stoje »*pri* brizi«, ali ne *u* brizi«. A pritom je djelovanje u vremenu isto tako plemenito kao i bilo koje povezivanje s Bogom; jer nas to približava jednako kao i ono najviše što nas može zapasti – izuzevši jedino gledanje Boga u (njegovoj) čistoj naravi. Stoga on (= Krist) kaže: »Ti stojiš *pri* stvarima i *pri* brizi«, a time misli da je ona doduše *nižim* moćima izložena žalosti i brizi, jer nije bila raznježena sladokustvom duha. Ona je stajala *pri* stvarima; ona je stajala. . .

Tri su točke osobito bitne u našem djelovanju. To su: da se radi uredno i uvidavno i razborito. »Urednim« nazivam ono što u svim točkama odgovara onom najvišem. »Uvidavnim« pak nazivam ono mimo čega se zasada ne zna ništa bolje. A »razboritim« konačno nazivam to ako se dobrim djelima sluti životna istina sa svojom usrećujućom nazočnošću. Gdje postoje ove tri točke, tu one donose i isto tako blizu (Bogu) i isto tako probitačno kao i sve naslade Marije Magdalene u pustinji.

Sada Krist kaže: »Ti si *zabrinuta* za *mnoge* stvari, a ne za *Jedno*.« To hoće reći: Kad jedna duša stoji čista, jednostavna, *bez* svakog »zanimanja« okrenuta gore na »rubu vječnosti«, onda se ona »zabrinjava« ako je nešto kao (razdjelno) »sredstvo« priječi te ne može s veseljem biti ondje gore, onda čovjeka ovo nešto »zabrinjava« pa on stoji *u* brizi i u potištenosti. Marta je međutim stajala u sazreloj, dobro utvrđenoj kreposti i u nezabrinutom raspoloženju, nespriječena od svih stvari. Stoga je ona željela da njezina sestra bude stavljena u isto stanje, jer je vidjela da ona tu još nije bitno *stajala*. Bio je to jedan sazreli temelj (duše) iz kojeg je ona željela da i ona (= Marija) stoji u svemu onomu što pripada vječnom blaženstvu. Zbog tog Krist kaže: *Jedno* je nužno!»

Što je ovo *Jedno*? Ovo (*Jedno*) je potrebno svim stvorenjima; jer kad bi Bog ono svoje na se povukao, sva bi stvorenja bila uništena. Kad bi Bog Kristovoj duši uskratio ono svoje, gdje je njezin duh sjedinjen s vječnom osobom, Krist bi ostao golo stvorenje. Stoga je ono *Jedno* itekako potrebno.

Marta se bojala da njezina sestra zastane u uživanju i nasladi, te je željela da ona postane poput nje (same). Zbog toga je Krist govorio i primijetio: Umiri se, Marta, (i) ona je izabrala najbo-

lji dio. Ovo (ovdje) kod nje će se izgubiti. Ono najviše što može zapasti neko stvorenje zapast će i nju: ona će biti blažena kao i ti!

Sad se poučite o svim krepostima! Krepostan život sastoji se u tri točke koje se tiču volje. Jedna je ova: Volju predati Bogu, jer je nužno da se potpuno i sasvim izvede ono što se *onda* spozna, bilo u odlaganju bilo u uzimanju. A postoje tri vrste volje. Jedna je »osjetna« volja, druga »razumom prosvijetljena« volja, treća »vječna« volja.

Osjetna volja želi pouku, (hoće) da se slušaju istinski učitelji.

Razumno prosvijetljena volja sastoji se u tome da čovjek stavi stope u sva djela Isusa Krista i svetaca, to znači: da se riječ vladanje i »zanimanje« skladno uprave, urede prema onomu najvišem.

Kad je sve ovo ispunjeno, onda Bog u dno duše spušta još nešto: to je *vječna* volja s ljubaznim nalogom Duha Svetoga. Tada duša govori: »Gospodine, daj mi ono što bude tvoja vječna volja.« Kad ona na takav način udovolji onomu što smo prije izložili te ako se tada sviđa Bogu, onda dragi Otac u dušu govori svoju vječnu Riječ.

Sad (međutim) naši čestiti ljudi staroga kova kažu da se mora postati tako savršen da nas više ne može pokrenuti nikakvo veselje i da se bude nedodirljiv za radost i žalost. Nije im to ispravno. *Ja* (međutim) kažem da nije nikad bilo sveca, kako god bio velik, kojega se nije moglo pokrenuti. Suprotno tomu, ja međutim kažem: Sveca doduše zapadne (već) u ovom životu da ga ništa ne može odvesti od Boga. Vi zamišljate da ste nesavršeni dok vas riječi mogu pokrenuti na radost i žalost? Nije tome tako! Ni (samom) Kristu nije *to* bilo svojstveno; to je on dao spoznati kad je govorio: »Žalosna je duša moja do smrti« (Mt 26,38). Krista su (te) riječi tako boljele, da kad bi bol svih stvorenja pao na jedno (jedino) stvorenje, ne bi bilo tako zlo kako je Krista boljelo; a to je dolazilo od plemenitosti njegove naravi i od svete povezanosti božanske i ljudske naravi (u njemu). Stoga ja kažem: Nije još nikad bilo sveca kojemu muka nije bila bolna, a milina ugodna, a nikada nijedan to neće postići. Doduše, događa se tu i tamo, snagom ljubavi i milosti i čuda Božjega, da netko komu bi se pogrđilo njegovu vjeru ili nešto drugo stoji posve hladnokrvan u onom što mu je pravo i u onom što mu je krivo, pa bi ga preplavila milost. A svecu opet zacijelo polazi za rukom da ga ništa ne može odvesti od Boga tako da, iako srce trpi dok čovjek ne stoji u milosti, volja ipak jednostavno ustraje u Bogu i govori: »Gospodine, ja (pripadam) tebi a ti meni!« Što god tada (u takva čovjeka) upadne, to ne prijeći vječno bla-

ženstvo, dok to ne spopadne gornji vršak duha, ondje gore gdje on stoji sjedinjen s najdražom voljom Božjom.

Sad Krist govori: »Ti se brineš oko mnogih briga.« Marta je bila tako bivstvena da nju njezino »zanimanje« nije priječilo. Njezino djelovanje i »zanimanje« nju je vodilo vječnom blaženstvu. Ono (= vječno blaženstvo) bivalo je doduše (pritom) ponešto posredno, ali plemenita narav i stalna pomnost i krepost u naprijed navedenom smislu (ipak) veoma pomaže.

Marija je (također) bila najprije (jedna takva) Marta dok nije imala postati (zrela) Marija; jer kad je ona (još) sjedila do nogu našega Gospodina, tada ona još nije bila (prava) Marija: ona je to doduše bila po imenu, ali to (još) nije bila u svomu bitku; jer je (još) sjedila u zadovoljstvu i slatkim osjećajima i bila je uzeta u školu i (tek) je *učila* živjeti. Marta je međutim tu već bivstveno stajala. Stoga je ona govorila: »Gospodine, pozovi je da ustane«, kao da je htjela reći: »Gospodine, ja bih htjela da ona ne sjedi u zadovoljstvu; željela bih (štoviše) da ona nauči živjeti, da bi ga (život?) *bivstveno* posjedovala: pozovi je da ustane da bi postala savršena.« Ona se nije zvala Marija kad je sjedila do nogu Kristovih. Nego ja (tek) ovo zovem Marijom: dobro uvježbano tijelo, poslušno mudrom nauku. Poslušnom opet nazivam ovo: kad volja udovoljava onomu što razumijevanje nalaže.

Sad naše poštenjačine zamišljaju da mogu postići da za njihova osjetila nazočnost osjetnih stvari više ništa ne znači. To njima međutim ne uspijeva. Nikad ja neću postići da mojim ušima neko nemilo zvučanje godi kao i neka slatka svirka sa struna. Treba raspolagati *time*, da kad razumijevanje opazi to (= nemilo zvučanje), onda spoznajom oblikovana voja stane uz razumijevanje, pa (osjetnoj) volji naloži da se za to ne zabrinjava, pa ta volja onda kaže: Činim to drage volje! Vidite, tu bi borba postala veseljem; jer ono što čovjek mora izboriti s velikim naporom, to mu postaje osobitim veseljem i (tek) onda to postaje plodonosno.

Sad (međutim) neki ljudi hoće da dođu *dotle* da se oslobode djela. Ja (međutim) kažem: To ne može biti! Tek *poslije* trenutka kad su učenici primili Duha Svetoga, oni su počeli vršiti kreposti. Stoga: kad je Marija sjedila do nogu našega Gospodina, tada je ona još *učila* živjeti. Ali kasnije, kad je Krist uzašao na nebo i kad je ona primila Duha Svetoga, tek tada je ona počela služiti i pošla je preko mora, te je propovijedala i poučavala i postala službenicom učenika. Kad sveci postanu svecima, tek onda oni počinju vršiti kreposti; jer tek tada oni sabiru blago za vječno blaženstvo. Sve što se prethodno čini, to samo okajava

krivnju i otklanja kaznu. Za to nalazimo svjedočanstvo na Kri-
stu: od početka, kad je Bog postao čovjekom a čovjek Bogom,
započeo je djelovati za naše blaženstvo, sve do kraja kad je um-
ro na križu. Nije na njegovu tijelu bilo nijednog uda koji ne bi
vršio osobitu krepost.

Da bismo njega istinski nasljedovali u vršenju pravih krepo-
sti, neka nam Bog pomogne. Amen.

29. PROPOVIJED

Convalescens praecepit eis, ab Jerosalymis ne discederent etc.
(Act. 1,4)

Ove riječi koje sam rekao na latinskom čitamo u misi za (dana-
šnji) blagdan; tu Sveti Luka piše da je naš Gospodin, kad je htio
poći na nebo, jeo sa svojim učenicima i zapovjedio im da se ne
miču iz Jeruzalema nego da čekaju obećanje Očevu koje su čuli
iz njegovih usta; jer će za malo dana biti kršteni Duhom Svetim
(Dj 1,4 – 5).

Tu on sad govori o obećanju, odnosno o zavjetu Očevu. Taj je
zavjet pao u dio i nama, da se krstimo Duhom Svetim i od njega
primimo (dar) da prebivamo nad vremenom u vječnosti. U vre-
menitim stvarima ne može Duh Sveti biti ni primljen ni dat.
Kad se čovjek okrene od vremenitih stvari te se vrati u sebe sa-
ma, onda on (ondje) ugleda nebesko svjetlo što je došlo s neba.
Ono je *pod* nebom, a ipak *potječe* s neba. U tom svjetlu nalazi
čovjek zadovoljenje, ali ono je ipak (još) tjelesno; kažu da je to
materija. Komad željeza, čija je narav da pada dolje, diže se go-
re protiv svoje naravi i visi o magnetu usljed plemenitog utjeca-
ja koji je taj kamen primio od neba. Kamo god se taj kamen
okrene, tamo se okrene i željezo. Isto tako čini i duh: njega ono
svjetlo ne samo da zadovoljava; on sve više prodire kroz svod i
kroz nebo dok ne dođe do duha koji pokreće nebo u krug; a od
nebeskog kruženja ozelenjuje i olistava sve što na svijetu jest.
Duhu međutim još uvijek nije dosta, sve dok ne prodre dalje
naprijed u onaj vrtlog i praizvor u kojem je vrelo duha.

Ovaj duh mora prekoračiti svaki broj i svaku množinu, a
(onda) kroz njega probije Bog; isto tako, međutim, kako on pro-
bija kroza me, tako opet i ja probijam kroza nj! Bog vodi ovaj
duh u pustinju i u jedinstvo sebe sama, gdje on jest čisto Jedno i
(još samo) u sebi samomu navire. Ovaj duh (više) nema nika-
kvo zašto; ako bi međutim imao ikakvo zašto, (i) to bi jedinstvo
moralo imati svoje zašto. Ovaj duh stoji u Jedinstvu i Slobodi.

Učitelji pak kažu da je volja tako slobodna da je nitko ne mo-
že siliti nego jedino Bog. Bog (međutim) volju *ne sili*, (nego) on
nju stavlja u slobodu tako da ona neće ništa drugo nego ono što
sam Bog jest i što jest sama sloboda. A duh (opet) ne može htjeti
ništa drugo nego ono što Bog hoće; to međutim nije njezina *ne-
sloboda*, to je njezina iskonska sloboda.

Neki ljudi kažu: »Ako imam Boga i Božju ljubav, onda mogu činiti baš sve što hoću.« Ti ne razumiju ispravno (tu) riječ. Dogle god ti možeš činiti bilo što što je protiv Boga i protiv njegove zapovijedi, dotle ti nemaš njegove ljubavi; možeš ti svijet zaravati kao da je imaš. Čovjek koji stoji u Božjoj volji i Božjoj ljubavi s uživanjem čini sve ono što je Bogu drago, a ostavlja sve što je protiv Boga; a njemu je isto tako nemoguće propustiti bilo što što Bog hoće da se uradi, kao i uraditi bilo što što je protiv Boga. Baš kao nekomu komu bi bile vezane obje noge; kao što bi njemu bilo nemoguće hodati, isto tako bi bilo nemoguće čovjeku koji stoji u Božjoj volji učiniti bilo što zla. Prorok govori: Kad bi (i sam) Bog zapovjedio da činim zlo a izbjegavam krepost, čak ni onda ja ne bih mogao činiti zlo! Jer nitko ne ljubi krepost nego onaj tko je sama krepost. Čovjek koji je ostavio sebe i sve stvari, koji ma u kojim stvarima ne traži ništa svoga, te sva svoja djela čini bez ikakvog zašto i (samo) iz ljubavi, takav čovjek jest mrtav za čitav svijet i živi u Bogu a Bog u njemu.

Sad neki ljudi govore: »Vi držite lijepe govore, ali mi ništa od toga ne uvidamo.« I ja se tužim na isto! Ovaj je bitak tako plemenit, a (ipak) tako općenit, da ga ti ne trebaš kupovati ni za jedan filir, ni za pola *pare*. Imaj samo pravo nastojanje i slobodnu volju, i ti ga *imaš*. Čovjek koji je tako ostavio sve stvari u njihovu najnižemu bitku i ukoliko su prolazne, prima ih opet u Bogu gdje su one istina. Sve što je ovdje mrtvo, to je tamo život, a sve što je ovdje materijalno, to je ondje duh u Bogu. Sasvim tako kao kad bi netko u čistu posudu, koja bi bila potpuno čista i očišćena, ulio čistu vodu pa je držao mirno, a onda neki čovjek nad nju nadnio lice, na dnu bi ga vidio sasvim onakvim kakvo je ono u sebi. To dolazi odatle što je voda bistra i čista i mirna. Isto tako jest sa svim ljudima što stoje u slobodi i u jedinstvu u sebi samima. Pa ako oni Boga prime u spokoju i miru, onda ga trebaju primiti i u nespokoju i nemiru; tada je potpuno pravo. Ako ga međutim prihvaćaju manje u nespokoju i nemiru nego u miru i spokoju, onda je to neispravno. Sveti Augustin kaže: Komu dan dodija a vrijeme mu je dosadno, neka se vrati u Boga u kojemu nema dosade, u kojem se sve stvari nalaze u miru. Tko ljubi pravednost, njega pravednost zahvati i biva mu snagom.

Naš Gospodin je pak govorio: »Ja vas nisam nazvao slugama, nazvao sam vas prijateljima, jer sluga ne zna što njegov gospodar hoće« (Iv 15,15). I moj bi *prijatelj* mogao znati nešto što ja ne bih znao, ukoliko on to meni ne bi htio otkriti. Naš Gospo-

din međutim govoraše: »Sve što sam od Oca svojega čuo, to sam vama očitovao« (Iv 15,15). A mene začuđuje kod mnogih popova, koji su učeni i hoće biti veliki popovi, što se tako brzo daju zadovoljiti i zaluditi te slabe onu riječ koju govoraše naš Gospodin: »Sve što sam čuo od Oca svojega, vama sam objavio«, pa je hoće ovako razumjeti te kažu: on je nama objavio toliko koliko nam je »na putu potrebno« za naše vječno blaženstvo. Ja ne mislim da se to treba tako razumjeti, jer to nije nikakva istina. Zašto je Bog postao čovjekom? Zato da bih se ja rodio kao taj isti Bog. Stoga je Bog umro da bih ja odumro cijelom svijetu i svim stvorenim stvarima. Tako se mora razumjeti ta riječ koju govoraše naš Gospodin: »Sve što sam čuo od Oca svojega, vama sam objavio.« Što čuje Sin od svojega Oca? Otac ne može ništa nego radati, Sin ne može ništa nego bi(va)ti rođen. Sve što Otac ima i što on jest, bezdan božanskog bitka i božanske naravi, sve to on rađa u svomu jedinorođenom Sinu. To »čuje« Sin od Oca, *to* je on nama objavio da bismo mi bili isti taj Sin. Sve što Sin ima, ima on od svoga Oca, bitak i narav, da bismo mi bili isti taj jedinorođeni Sin. Nitko (opet) nema Duha Svetoga osim ako je on jedinorođeni sin. (Jer) ondje gdje se Duh Sveti udiše, udahnjuju ga Otac i Sin; jer to je bivstveno i duhovno. Ti doduše možeš primiti *darove* Duha Svetoga ili *sličnost* s Duhom Svetim; ali to tebi *ne ostaje*, to je nepostojano. Posve isto tako kao kad neki čovjek od stida porumeni pa onda (opet) probljedi: to je nešto što ga obuzme pa mu opet prođe. Onomu međutim čovjeku koji je po naravi rumen i lijep, njemu to stalno ostaje. Tako je (i) s čovjekom koji je jedinorođeni sin, njemu Duh Sveti ostaje po bitku. Stoga stoji napisano u Knjizi Mudrosti: »Ja sam te danas rodio u odbljesku svoga vječnog svjetla, u punini i jasnoći svih svetih« (Ps 2,7 + 109,3). On njega rađa *sada* i *danas*. U božanstvu ima kolijevka, tu se »krste Duhom Svetim«; to je obećanje koje im je Otac zadao. »Poslije ovih dana, kojih nije puno ni malo«: to je »punina božanstva«, gdje nema ni dana ni noći; u njoj mi je ono što je (udaljeno) tisuću milja tako blizu kao i mjesto na kojemu sada stojim, tu je punina i naslada cijelog božanstva, tu je *Jedinstvo*. Dok duša (još) opaža bilo kakvu različitost, s njom još nije u redu; dok tu (još) nešto izviruje ili zaviruje, tu još nema jedinstva. Marija Magdalena tražila je našega Gospodina u grobu i tražila je mrtvoga, a našla je dva živa anđela; stoga je ostala još neutješena. Tada rekoše anđeli: »Zbog čega tuguješ? Koga ti tražiš, ženo?« (Iv 20,11 sl), kao da su htjeli reći: »Ti tražiš jednoga mrtvog, a nalaziš dva živa.« Na to je ona mogla reći: »Upravo je to moja žalost i tuga što ja *dva* nalazim, a ipak samo *jednoga* tražim!«

Sve dok u dušu (još) može unutra pogledati bilo koja različitost bilo kojih stvorenih stvari, to joj biva na nevolju. Ja kažem, kao što sam to već često kazao: Gdje duša ima (samo) svoj naravni, stvoreni bitak, tu nema istine. Ja kažem da ima nešto što je *iznad* stvorene naravi duše. Mnogi popovi međutim ne razumiju da treba postojati nešto što je tako srodno Bogu i što tako jest jadno. To nema ničega zajedničkog s ničim. Sve što je stvoreno to je ništa; onomu je međutim daleka i tuđa svaka stvorenost i svaka stvorivost. To je Jedno u samomu sebi, što ne prima ništa izvan sebe.

Naš je Gospodin uzašao na nebo, gore iznad svake svjetlosti i iznad svakog shvaćanja i poimanja. Čovjek koji je tako uznesen nad svaku svjetlost, taj prebiva u jedinstvu. Stoga kaže Sveti Pavao: »Bog prebiva u svjetlu koje je nedostupno« (1 Tim 6,16) i koje je u sebi samomu čisto Jedno. Stoga čovjek mora biti umrtvljen i potpuno mrtav i ne biti ništa u sebi, posve lišen sve sličnosti i ne biti više nikomu sličan, onda je on istinski sličan Bogu. Jer to je Božja vlastitost i njegova narav da je neusporediv i nikomu sličan.

Da bismo mi bili tako jedno u Jedinstvu koje sam Bog jest, neka nam Bog pomogne. Amen.

30. PROPOVIJED

Consideravit domum etc. (Prov. 31,27)

»Dobra je žena pretražila prilaze svoje kuće i nije besposlena jela svoj kruh« (Izr 31,27).

Ova kuća u cjelini označuje dušu, a prilazi označuju duševne moći. Jedan stari učitelj kaže da je duša napravljena između Jednoga i Dvoga. Jedno je vječnost, koja se uvijek drži jedinom i jednolika je. Dvoje međutim jest vrijeme, koje se mijenja i množi. On (time) hoće reći da duša višim moćima dotiče vječnost, tj. Boga; nižim moćima (naprotiv) ona dotiče vrijeme i time biva podložna mijeni i naklonjena tjelesnim stvarima te time lišena plemstva. Kad bi duša mogla sasvim spoznati Boga, kao što to anđeli (mogu), ona nikada ne bi došla u tijelo. Kad bi ona mogla spoznavati bez svijeta, svijet radi nje ne bi nikada bio stvoren. Svijet je radi nje dovršen da bi se duševno oko vježbalo i jačalo kako bi moglo izdržati božansko svjetlo. Kao što se sunčevo svjetlo ne spušta na zemlju a da ga ne obujmi zrak i proširi preko drugih stvari, jer ga ljudsko oko inače ne bi moglo izdržati; isto je tako božansko svjetlo prejako i svijetlo da ga duševno oko ne bi moglo izdržati a da se ne ojača i ne uzdigne materijom i prispodobama te tako bude vođeno i uvježbano u božansko svjetlo.

Višim moćima duša dotiče Boga; po njima ona biva oblikovana prema Bogu. Bog je oblikovan prema samom sebi i ima svoju sliku od sebe a ni od koga drugoga. Njegova je slika da on sebe skroz-naskroz spoznaje i da nije ništa doli svjetlost. Kada duša njega dotakne pravom spoznajom, ona je njemu jednaka u toj slici. Ako se pečat utisne u zeleni ili crveni vosak ili u platno, (na tomu) nastaje slika. Ako se (međutim) taj pečat potpuno protisne kroz vosak, tako da više ne preostane voska koji nije prožet, onda je on (= vosak) bez razlike jedno s tim pečatom. Isto tako sjedinjuje se duša sasvim s Bogom u slici i u jednakosti kad ga dotiče u pravoj spoznaji. Sveti Augustin kaže da je duša stvorena tako plemenita i tako visoko iznad svih stvorenja da nijedna prolazna stvar, koja će na Sudnji dan proći, ne može duši govoriti ni na nju djelovati bez posredovanja i bez glasnika. To su međutim oči i uši i pet osjetila: to su prilazi po kojima duša izlazi u svijet, a po tim prilazima opet svijet ulazi u dušu. Jedan učitelj kaže da se duševne moći trebaju vraćati duši s velikim dobitkom. Kad izlaze, onda uvijek opet nešto unesu. Stoga

čovjek treba pomno čuvati svoje oči da ne unesu ništa što je za dušu štetno. Siguran sam u ovo: što god *dobar* čovjek vidi, on od toga biva bolji. Ako on vidi loše stvari, on zahvaljuje Bogu (za to) što je njega od njih očuvao i moli za onoga u komu je zlo da ga Bog obrati. Ako (međutim) vidi dobro, onda on želi da se ono na njemu izvrši.

Ovo »gledanje« treba biti upravljeno na dvoje: na to da se odloži ono što je štetno, a da dopunimo ono što nam nedostaje. Ja sam i inače već kazao: Oni koji puno poste i puno bdiju i obavljaju velika djela, a ne popravljaju svoje nedostatke i svoje vladanje, u čemu jedino leži pravo napredovanje, ti varaju sami sebe i đavlu su na porugu. Jedan je čovjek imao ježa i pomoću njega se obogatio. Stanovao je blizu mora. Kad bi jež opazio kamo vjetar skreće, nakostriješio bi svoje bodlje i onamo bi okrenuo svoja leđa. Tada bi onaj čovjek pošao na more i rekao brodarima: »Što ćete mi dati da vam kažem kamo vjetar skreće?«, te je (tako) prodavao vjetar i time se obogatio. Tako bi se i čovjek zaista obogatio krepostima kad bi ispitao u čemu je najslabiji, kako bi se u tome poboljšao te svoje nastojanje usmjerio na to da to svlada.

To je eto neumorno činila Sveta Elizabeta. Ona je mudro motrila na prilaze svoje kuće. Stoga se ona nije bojala zime, jer su njezini ukućani imali dvostruku odjeću (Izr 31,21). Jer što god bi njoj moglo škoditi, ona je pred tim bila na oprezu; čega joj je (međutim) nedostajalo, ona je upotrijebila svoju marljivost da to upotpuni. Stoga ona nije besposlena jela svoj kruh. Ona je i svoje više moći okretala našem Bogu. Tri su više duševne moći. Prva je spoznaja; druga je *irascibilis*, to je uzletna moć; treća je volja. Kad se duša preda spoznaji prave istine, jednostavne moći u kojoj spoznajemo Boga, onda se duša zove svjetlo. A i Bog jest jedno svjetlo, pa kad se u dušu ulijeva božansko svjetlo, duša se sjedinjuje s Bogom kao svjetlo sa svjetlom. Tada se to zove svjetlo vjere, a to je bogoslovna krepost. A kamo duša ne može doći sa svojim osjetilima i moćima, onamo je nosi ta vjera.

Druga je uzletna moć; njezino je djelovanje baš posebno (u tomu) da teži prema gore. Kao što je oku vlastito da vidi likove i boje i kao što je uhu vlastito da sluša slatke zvuke i glasove, tako je duši vlastito da ovom moći neprestano za višim teži; ako se međutim osvrće u stranu, ona se odaje oholosti, a to je grijeh. Ona ne može podnijeti da bilo što bude iznad nje. Ja vjerujem da ona ne može podnijeti ni da Bog bude iznad nje; ako on nije u njoj i ako njoj nije jednako dobro kao i njemu, ona se ne može smiriti. Ovom moći duša zahvaća Boga koliko je to stvorenju (uopće) moguće, a u tom pogledu govori se o ufanju, koje je

također bogoslovna krepost. U njemu duša ima toliko pouzdanja u Boga da se njoj čini da Bog u cijelom svom bitku nema ničega što (i) *njoj* ne bi bilo moguće primiti. Gospodin Salomon kaže da je ukradena voda slađa od druge vode (Izr 9,17). Sveti Augustin govori: »Te su kruške, što sam ih krao, meni bile slađe nego one što mi ih je majka kupovala, upravo jer su mi bile zabranjene i (pređa mnogom) zatvorene.« Tako je i u duši puno slađa ona milost koju izbora osobitom mudrošću i revnošću nego ona koja je zajednička svim ljudima.

Treća moć jest nutarnja volja koja je okrenuta Bogu kao lice u božansku volju te iz Boga u sebe crpi ljubav. Tu duša privlači Boga, a Bog privlači dušu, i to se zove božanska ljubav, a i to je bogoslovna krepost. Božansko blaženstvo počiva na trima stvarima: i to, na spoznaji kojom on (= Bog) sam sebe bezgranično spoznaje, drugo, na slobodi u kojoj on ostaje neobuhvaćen i neprisiljen od cijelog svoga stvaranja, te (konačno) na savršenoj dostatnosti u kojoj on dostaje samomu sebi i svakom stvorenju. Na tomu pak počiva i savršenost duše: na spoznaji i na poimanju da je ona zahvatila Boga i na sjedinjenju i savršenoj ljubavi. Hoćemo li znati što je grijeh? Odvraćanje od blaženstva i od kreposti, odatle dolazi svaki grijeh. Ove prilaze treba držati na oku i svaka blažena duša. Stoga se ona ne boji zime, jer ukućani također imaju dvostruku odjeću, kao što Pismo kaže o njoj (= Elizabeti). Ona je bila odjevena u jakost da se odupre svakoj nesavršenosti i bila je urešena istinom (Izr 31,25.26). Ta je žena prema vani pred svijetom bila u bogatstvu i časti, a iznutra je imala pravo siromaštvo. A kad joj je nedostojala izvanjska utjeha, utjecala se njemu, kojemu se utječu sva stvorenja, te je prezirala svijet i sebe samu. Time je ona *nadilazila* samu sebe i prezirala to što je netko nju prezirao, tako da se nije zbog toga zabrinjavala i nije se zato odricala svoje savršenosti. Ona je željela da čistim srcem smije prati i njegovati bolesne i nečiste ljude.

Da bismo i mi motrili na prilaze svoje kuće i da ne bismo jeli besposleni svoj kruh, neka nam Bog pomogne. Amen.

31. PROPOVIJED

Ego elegi vos de mundo (Joh. 15,16)

Ove riječi koje sam rekao na latinskom čitamo danas u svetom evanđelju na blagdan sveca koji se zvao Barnaba, a Pismo kaže da je on apostol. A naš Gospodin kaže: »Ja sam vas odabrao, izabrao sam vas od čitavog svijeta, probrao sam vas od čitavog svijeta i svih stvorenih stvari, da rod donesete i da vaš rod ostane« (Iv 15,16), jer veoma usrećuje kad nešto donese rod pa mu rod ostane. Rod (međutim) ostaje onomu tko ostane u ljubavi. Na završetku tog evanđelja naš Gospodin govori: »Ljubite se međusobno kao što sam ja vas odvijeka ljubio; i kao što je mene Otac odvijeka ljubio, tako sam ja ljubio vas. Vršite moju zapovijed, tako ostajete u mojoj ljubavi« (Iv 15,12 + 9–10).

Sve Božje zapovijedi dolaze iz ljubavi i iz dobrote njegove naravi; jer kad ne bi dolazile iz ljubavi, ne bi mogle biti Božja zapovijed. Božja zapovijed i jest dobrota njegove naravi, a njegova je narav njegova dobrota u njegovoj zapovijedi. Tko pak prebiva u dobroti njegove naravi, taj prebiva u Božjoj ljubavi; ljubav međutim nema nikakva zašto. Kad bih imao prijatelja i ljubio ga zato da od njega dobijem dobra i da mi ispunja volju, to ja ne bih ljubio svoga prijatelja nego samoga sebe. Ja trebam svoga prijatelja ljubiti radi njegove vlastite dobrote i radi njegove kreposti i radi svega onoga što on u sebi jest: (tek) onda pravo ljubim svoga prijatelja ako ga ljubim tako kao što je upravo rečeno. Sasvim tako stoji s čovjekom koji stoji u Božjoj ljubavi, koji ne traži svoje ni u Bogu ni u sebi niti u bilo kojim stvarima, a Boga ljubi jedino zbog njegove dobrote i radi dobrote njegove naravi i radi svega onoga što on u sebi jest. I *to* jest prava ljubav.

Ljubav prema kreposti jest (jedan) cvijet i ukras i majka svih kreposti i sve savršenosti i svega blaženstva, jer ona je Bog, pošto je Bog plod kreposti; Bog oploduje sve kreposti i jest plod kreposti, i *ovaj* plod ostaje u čovjeku. Čovjeka koji je radio radi nekog ploda, veoma bi usrećilo kad bi mu plod ostao. A ako bi bio neki čovjek koji bi imao vinograd ili njivu i prepustio ih svome slugi da ih ovaj obrađuje, pa da njemu rod ostane, te njemu (= slugi) dao još i sve što bi za to (= obrađivanje) bilo potrebno, njemu (= slugi) bi bilo veoma ugodno da mu rod ostane prepušten bez vlastitih utrošaka. Tako bi veoma usrećilo i čovje-

ka koji prebiva u plodu kreposti, jer u njemu nema nezadovoljstva ni smutnje kad je ostavio sebe samoga i sve stvari.

Sad govori naš Gospodin: »Tko nešto ostavi radi mene i moga imena, tomu ću ja to stotruko uzvratiti a povrh toga život vječni« (Mt 19,29). Ako ti to međutim ostaviš radi toga stotrukog i radi vječnog života, (onda) nisi *ništa* ostavio. Ti moraš sebe sama ostaviti, i to potpuno ostaviti, tada si uistinu ostavio. Došao jednom k meni neki čovjek – ne tako davno – pa reče da je ostavio velike stvari od zemljišta, imetka, radi toga da spasi svoju dušu. Pomislih tada: Ah, kako si ti malo toga i beznačajnog ostavio! To je sljepilo i ludost, sve dok ti na bilo koji način gledaš na ono što si ostavio. Ako si (međutim) ostavio samoga sebe, onda si (stvarno) ostavio.

Čovjek koji je ostavio samoga sebe tako je čist da njega svijet ne može podnijeti. Rekao sam jednom ovdje – nedavno: Tko ljubi pravednost, pravednost se za nj zalaže, pa ga ta pravednost zahvati te je on jedno s tom pravednošću. Zapisao sam jednom u svoju knjigu: Pravednik *ne služi* ni Bogu ni stvorenjima, jer on je slobodan; i što je on bliži pravednosti, to je bliži slobodi, i to više on jest sama pravednost. Sve što je stvoreno jest neslobodno. Sve dok je (još) bilo što iznad mene, a što nije sam Bog, mene pritišće, koliko god da je maleno ili kakvo god da jest; pa da je to čak i razum i ljubav: ukoliko je to stvoreno a nije sam Bog, to mene tlači, jer to je neslobodno. Nepravednik *služi* istini, bilo mu pravo ili krivo, i služi cijelom svijetu i svim stvorenjima, a sluga je grijeha.

Došla mi je jednom (na pamet) misao – ne tako davno: to da sam čovjek, to i drugi čovjek ima zajedničko sa mnom; da gledam i slušam i jedem i pijem, to i stoka čini; ali da *jesam* (ja), to ne pripada nijednom čovjeku nego jedino meni, nijednom čovjeku ni anđelu ni Bogu, osim ukoliko sam ja *jedno* s njim; to je jedna čistoća i jedno jedinstvo. Sve što Bog čini, čini on u *Jednomu* kao sebi jednako. Bog svim stvarima jednako daje, a ipak su one u svojim djelima veoma nejednake; ali usprkos tomu one u svojim djelima teže za onim što je jednako njihovu vlastitom bitku. Priroda je učinila u mom ocu djelo prirode. Namjera je (međutim) prirode bila je da postanem otac kao što je on bio otac. On (= moj otac) čini sve svoje djelovanje radi sebi jednakoga i radi svoje vlastite slike, da bi on bio sam učinak; pri tomu se stalno smjera na muškarca. Samo gdje Priroda bude skrenuta ili spriječena tako da u svom djelovanju nema punu snagu, tu nastaje žensko biće. Gdje međutim Priroda odustaje od svoga djela, tu počinje Bog djelovati i stvarati; jer da nema žena, ne bi bilo ni muškaraca: Kada se u majčinu tijelu začne

dijete, ono ima oblikovanost i formu i lik; to čini Priroda. Tako to onda ostaje četrdeset dana i četrdeset noći; četrdeseti dan međutim Bog stvara dušu, puno brže nego u jednom trenu, da (sad) duša za tijelo bude forma i život. Sada djelo Prirode, sa svim što Priroda može učiniti na formi, oblikovanju i liku, izlazi van. Djelo Prirode izlazi potpuno van; kako međutim djelo Prirode izlazi potpuno van, tako njega potpuno zamjenjuje razumna duša. (A) sad je to jedno djelo Prirode i jedno djelo Božjega stvaranja. Ni u čemu (međutim) što je (*samo*) stvoreno – kao što sam već često kazao – nema istine.

Ima nešto što je *iznad* stvorenog bitka duše i čega se ne dotiče ništa stvoreno, što (i) jest *ništa*; toga nema čak ni anđeo koji (ipak) ima čisti bitak, što je bistar i širok; čak ni *taj* ovo ne dotiče. To je srodno božanskoj vrsti, to je u sebi samomu jedno, nema ništa zajedničko s bilo čim. O ovo se spotiču mnogi popovi. To je tuđina i pustinja i bezimenije je, a da bi imalo neko ime, i nepoznatije je, a da bi bilo spoznato. Kad bi ti samoga sebe mogao samo na trenutak uništiti, da, ja kažem čak i na manje nego jedan tren, bilo bi ti vlastito sve što to u sebi jest. Sve dok se ti kako god obazireš na sebe ili na bilo koju stvar, ti isto tako malo znaš što je Bog koliko i moja usta znaju što je boja, i koliko moje oko zna što je okus: tako ti malo znaš i tako ti je malo poznato što Bog jest.

Sad se očituje Platon, veliki pop, kad počinje i hoće govoriti o velikim stvarima. On govori o nekoj čistoći koja nije u svijetu; ona nije ni u svijetu, ni *izvan* svijeta, jest nešto što nije ni u vremenu ni u vječnosti, što nema ni vanjštinu ni nutrinu. Iz nje tjera Bog, vječni otac, puninu i bezdan cijeloga svoga božanstva (da niknu) van. (Sve) ovo on ovdje rađa u svom jedinorođenom Sinu i (čini) da mi budemo isti taj Sin. A njegovo rođenje jest (ujedno) njegovo ostajanje unutra, a njegovo ostajanje unutra jest njegovo rađanje. To ostaje uvijek Jedno što u sebi samomu izvire. *Ego*, riječ »ja«, nije vlastita nikomu nego jedino Bogu i njegovu jedinstvu. *Vos*, ta riječ znači »vi«: da vi budete jedno u jedinstvu, to znači: Riječ *ego* i *vos*, »Ja« i »vi«, to naviješta jedinstvo.

Da mi budemo upravo to jedinstvo i da to jedinstvo mogne-
mo ostati, neka nam Bog pomogne. Amen.

32. PROPOVIJED

Beati pauperes spiritu, quia ipsorum est regnum coelorum
(Matth. 5,3)

Blaženstvo otvori usta svoje Mudrosti i govoraše: »Blaženi su siromašni u duhu, njihovo je kraljevstvo nebesko« (Mt 5,3). Svi anđeli i svi sveci i sve što se ikada rodilo mora šutjeti kad govori ova vječna Mudrost Očeva; jer sva mudrost anđela i svih stvorenja, to je čisto ništa pred bezdanom Mudročću Božjom. Ova je Mudrost rekla da su siromasi blaženi.

Postoje pak dvije vrste siromaštva. Jedno je izvanjsko siromaštvo, i ono je dobro i jako pohvalno u čovjeka koji ga prihvaća s voljom iz ljubavi prema našem Gospodinu Isusu Kristu, jer ga je on sam na zemlji imao. O ovom siromaštvu dalje neću govoriti. Ima međutim još jedno siromaštvo, nutarnje siromaštvo, koje se ima razumjeti pod onom riječi našega Gospodina kad kaže: »Blaženi su siromašni u duhu.«

Sad ja vas molim da budete isto tako (siromašni) da razumijete ovaj govor; jer ja vam kažem, a svjedok mi je vječna istina: ako ne sličite ovoj istini o kojoj sad hoćemo govoriti, onda me ne možete razumjeti.

Pitalo me nekoliko ljudi, što je to siromaštvo u sebi i što je siromah. Hoćemo na to odgovoriti.

Biskup Albreht kaže da je siromašan *onaj* čovjek kojega ne zadovoljavaju ni sve stvari koje je Bog ikada stvorio – i to je dobro kazano. Mi to međutim kažemo još bolje i uzimamo siromaštvo u jednom (još) višem poimanju: Siromašan je onaj čovjek koji ništa *neće* i ništa *ne zna* i ništa *nema*. Hoću govoriti o ove tri točke, i molim vas, radi ljubavi Božje, da razumijete ovu istinu, ako možete. Ako je međutim ne razumijete, nemojte se zbog toga zabrinjavati, jer hoću govoriti o takvoj istini kakvu će razumjeti samo malobrojni dobri ljudi.

Prvo, kažemo da je siromašan onaj čovjek koji ništa *neće*. Ovaj smisao mnogi ljudi ne razumiju ispravno: to su oni ljudi koji se u vršenju pokore i izvanjskom vježbanju drže svoga preosobnog Ja, što ovi ljudi međutim smatraju velikim. Bog neka se smiluje, što takvi ljudi spoznaju malo o božanskoj istini! Ovi se ljudi zovu svetima na osnovi vanjskog izgleda, ali su iznutra magarci, jer oni ne shvaćaju pravi smisao božanske istine. Ovi ljudi doduše (takoder) *kažu* da je siromašan onaj čovjek koji ništa *neće*. Oni to međutim tumače ovako: da čovjek mora živ-

jeti tako da (on) nikad ni u čemu ne ispuni *svoju* (vlastitu) volju, (štoviše) da treba nastojati oko toga da ispunja predragu Božju volju. Tu su ti ljudi u pravu, jer je njihovo mnijenje dobro; za to ih hoćemo pohvaliti. Neka im Bog daruje nebo u svome milosrđu. Ja međutim kažem, svjedok mi je božanska istina, da ti ljudi nisu (stvarno) siromašni ljudi niti slični siromašnim ljudima. Oni se smatraju velikima (samo) u očima *onih* ljudi koji ništa bolje ne znaju. *Ja* pak kažem da su oni magarci koji ne razumiju ništa od božanske istine. Neka se oni zbog svoje dobre namjere domognu neba; ali o *onom* siromaštvu o kojem ja hoću sada govoriti, oni ne znaju ništa.

Kad bi me netko sad upitao što li je međutim to: siromah koji ništa *neće*, ja na to odgovaram pa kažem ovako: Sve dok čovjek pri sebi još ima to da je njegova *volja* da *hoće* ispuniti predragu Božju volju, takav čovjek nema siromaštva o kojemu mi hoćemo govoriti; jer taj čovjek ima (još) jednu volju kojom hoće udovoljiti Božjoj volji, a to *nije* pravo siromaštvo. Jer ako čovjek hoće istinski imati siromaštvo, on mora biti isto tako slobodan od svoje stvorene volje kao što je to bio dok ga (još) nije bilo. Jer ja vam kažem, a svjedok mi je vječna istina: Sve dok vi imate (tu) *volju* da ispunjate Božju volju i imate želju za vječnošću i za Bogom, sve dotle niste uistinu siromašni. Jer samo je onaj čovjek siromašan koji *ništa* neće i *ništa* ne želi.

Kad sam ja (još) stajao u svomu prvom uzroku, ja tada nisam imao Boga i ja sam bio uzrokom samoga sebe. Nisam htio ništa, nisam želio ništa, jer bio sam nevezan bitak i spoznavatelj samoga sebe u uživanju istine. Tada sam htio sebe sama i nisam htio ništa drugo: što sam htio to sam bio, a što sam bio to sam htio, i tu sam stajao slobodan za Boga i slobodan od svih stvari. Kad sam međutim izašao iz slobodne voljne odluke i primio svoj stvoreni bitak, onda sam imao Boga; jer prije nego što je bilo stvorenja, Bog (još) nije bio »Bog«: nego je on bio ono što je bio. Kad su nastala stvorenja i kad su primila svoj stvoreni bitak, tada Bog nije bio Bog u sebi, nego je on bio Bog u stvorenjima.

Mi sad kažemo da Bog, ukoliko je (samo) »Bog«, nije najviši cilj stvorenju. Jer tkao visoki rang bitka ima (i) najmanje stvorenje u Bogu. I kad bi bilo da neka muha ima razum, te bi mogla putem tog razuma pretražiti vječni bezdan božanskog bitka iz kojeg je ona došla, mi bismo kazali da Bog sa svim tim što on kao »Bog« jest, ne bi mogao pružiti ispunjenje ni dostatnost ni toj muhi. Stoga mi molimo Boga da budemo nevezani na »Boga« i da istinu shvatimo i vječno uživamo ondje gdje su najviši anđeli i ta muha i duša jednaki, ondje gdje sam ja stajao i htio

što sam bio i bio što sam htio. Ovako dakle mi kažemo: Ako čovjek hoće biti siromašan voljom, on mora htjeti i željeti tako malo kako je htio i želio kad ga (još) nije bilo. I na taj je način siromašan onaj čovjek koji ništa *neće*.

Drugo, siromašan je onaj čovjek koji ništa *ne zna*. Mi smo u nekoj prilici kazali da bi čovjek trebao tako živjeti da ne živi ni sebi, ni istini, ni Bogu. Sad to međutim kažemo drugačije, te hoćemo sljedeće kazati: Čovjek koji hoće imati to siromaštvo, mora živjeti tako da *ne zna* čak ni to da on ne živi ni samom sebi, ni istini, ni Bogu. Nego mora biti slobodan od svega znanja da on ne zna niti spoznaje niti osjeća da Bog u njemu živi – još više: mora biti slobodan od svakog spoznavanja što u njemu živi. Jer kad je čovjek (još) stajao u vječnom biću Božjem, u njemu nije živjelo drugo; ono što je tu živjelo, bio je on sam. Pa tako mi kažemo da čovjek treba biti tako slobodan od svoga vlastitog znanja kako je bio kad njega (još) nije bilo, pa neka Boga pusti da čini što on hoće, a čovjek neka stoji slobodan.

Sve što je ikada dolazilo od Boga postavljeno je na čisto djelovanje. Čovjeku određeno djelovanje jest međutim: ljubiti i spoznavati. Sad je sporno pitanje, u čemu se prvenstveno sastoji blaženstvo. Nekolicina je učitelja rekla da ono leži u ljubavi, drugi kažu da ono leži u spoznaji i ljubavi, a ti (već) bolje pogađaju. *Mi* međutim kažemo da ono ne leži *ni* u spoznaji *ni* u ljubavi; nego u duši ima nešto iz čega proistječu spoznaja i ljubav; to samo ne spoznaje i ne ljubi kao što to čine te duševne *moći*. Tko *ovo* (nešto) upozna, taj spozna u čemu leži blaženstvo. To nema ni prije ni poslije i ne čeka ni na što što ima pridoći, jer to ne može ni dobi(va)ti ni gubiti. Zato je to lišeno i znanja o tomu da u njemu Bog djeluje; to je, štoviše, ono isto što samo sebe uživa na način kako to Bog čini.

Čovjek dakle, kažem ja, treba stajati tako bez duga i slobodan da ne zna niti spoznaje da Bog u njemu djeluje, pa *tako* čovjek može posjedovati siromaštvo.

Učitelji kažu da je Bog bitak i razumni bitak i da spoznaje sve stvari. Ja međutim kažem: Bog nije ni bitak ni razumni bitak niti on spoznaje ovo ili ono. Stoga je Bog slobodan od svih stvari – i (upravo) stoga on *jest* sve. Tko pak hoće biti siromašan u duhu, taj mora biti siromašan u svemu vlastitom znanju, tako da ne zna ni za što, ni o Bogu ni o stvorenju ni o sebi samomu. Stoga je nužno da čovjek želi da o Božjim *djelima* ništa ne zna niti spoznaje.

Treće, siromašan je onaj čovjek koji ništa *nema*. Mnogi su ljudi kazali da je savršenost to da se ne posjeduje (više) ništa od materijalnih zemaljskih stvari, i to je doduše istina u *ovom* smi-

slu: ako to netko odlučno tako drži. To međutim nije onaj smisao na koji *ja* mislim.

Ja sam malo prije kazao da je siromašan *onaj* čovjek kojemu nije *htijenje* (čak) ni Božju volju ispunjati, nego živi tako da je tako slobodan od svoje vlastite volje *i* od Božje volje kao što je bio kad ga (još) nije bilo. O *ovom* siromaštvu kažemo da je najviše siromaštvo. – Drugo, rekli smo da je siromašan *onaj* čovjek koji (čak) ni o Božjem djelovanju u sebi ništa *ne zna*. Kad netko opstoji tako slobodan od znanja i spoznavanja, *to* je onda najčistije siromaštvo. – Treće siromaštvo međutim, (o kojemu sad hoću govoriti, jest to da čovjek ništa *nema*.

Sad ovdje osobito pazite! Ja sam to (već) često kazao, i veliki to učitelji također kažu: čovjek treba biti tako slobodan od svih stvari i svih djela, nutarnjih kao i vanjskih, da bi mogao biti vlastito Božje stanište, u kojem Bog može djelovati. Ako je tako da je čovjek slobodan od svih stvari, od svih stvorenja i samoga sebe *i* od Boga, a još je s njim tako da Bog u njemu nalazi mjesto za djelovanje, onda kažemo: Sve dok to još postoji u čovjeku, taj čovjek (još) nije siromašan najistinskijim siromaštvom. Jer Bog za svoje djelovanje ne teži za tim da čovjek ima u sebi neko mjesto u kojem Bog može djelovati: nego je (samo) *to* siromaštvo u duhu, ako je čovjek *tako* slobodan od Boga i svih njegovih djela da Bog, ukoliko hoće djelovati u (toj) duši, svaki put bude *sam* mjesto u kojem hoće djelovati – a to bi on (zaci-jelo) rado činio. Jer ako bi Bog našao čovjeka *tako* siromašnim, onda Bog *djeluje* svoje vlastito djelo, a čovjek Boga u sebi tako *podnosi* te je Bog svoje *vlastito* mjesto svojih djela; čovjek (međutim) jest čisti bogopodnosilac u njegovim (= Božjim) djelima pred činjenicom da je Bog netko tko djeluje *u sebi samom*. Baš ovdje u ovom siromaštvu čovjek (opet) postiže vječni bitak koji je on bio i sad jest i vječno će ostati.

Ima jedna riječ Svetog Pavla u kojoj on kaže: »Sve što jesam, jesam po milosti Božjoj« (1 Kor 15,10). Sad se međutim *čini* da (se) ovaj (moj) govor (drži) *iznad* milosti i iznad bitka i iznad spoznaje i volje i svake želje – pa kako (tu) može biti istinita riječ Svetog Pavla? Na to bi se imalo odgovoriti ovo: da su istinite riječi Svetog Pavla. Da je u njemu bila milost, to je bilo nužno, jer u njemu je milost učinila da je »slučajnost« bila dovršena do bivstvenosti. Kad je milost završila i izvršila svoje djelo, tada je Pavao ostao što je bio.

Mi dakle tako kažemo da čovjek mora tu stajati tako siromašan da on ne bude niti ima mjesto u kojem Bog može djelovati. Gdje čovjek (u sebi još) zadrži mjesto, tu on još zadržava različitost. Stoga ja molim Boga da me (od) Boga oslobodi; jer moj

bivstveni bitak jest iznad Boga, ukoliko Boga shvatimo kao početak stvorenja. U onomu naime Božjem bitku gdje je Bog iznad svakog bitka i iznad svake različitosti, ja sâm tamo bijah, ja sâm tu sebe htjedoh i sama sebe (htijući) spoznavah, da stvorim ovog čovjeka (= mene). I stoga sam ja uzrok samoga sebe u pogledu moga bitka koji je *vječan*, ali ne u pogledu mojega *nastajanja*, koje je vremenito. I stoga sam ja neroden te po načinu moje nerodenosti ne mogu nikada umrijeti. Po načinu moje nerodenosti ja sam bio vječan i sada jesam i vječno ću ostati. Što sam po svojoj rođenosti, to će umrijeti i nestati, jer to je smrtno; stoga to s vremenom mora propasti. U momu (vječnom) rađanju rađaju se sve stvari, i ja sam bio uzrok samog sebe i svih stvari; pa da sam htio, niti bi bilo mene niti svih stvari; a da nema mene, ni »Boga« ne bi bilo; da »Bog« jest, ja sam uzrok toga; da nema mene, (to) ni Bog ne bi bio »Bog«. Nije nužno ovo znati.

Jedan veliki učitelj kaže da je njegov proboj plemenitiji nego njegovo (pro)istjecanje, i to je istina. Kad sam ja iz Boga istjecao, tad su sve stvari govorile: Bog jest. Ovo mene međutim ne može učiniti blaženim, jer ovim sebe spoznajem kao stvorenje. U probodu međutim, gdje stojim slobodan od svoje vlastite volje i Božje volje i svih njegovih djela i samog Boga, tu sam ja nad svim stvorenjima, te nisam ni »Bog« ni stvorenje, nego sam ono što bijah i što ću ostati sada i zauvijek. Tu ja dobivam jedan uzlet koji me treba odnijeti nad sve anđele. U ovom uzletu ja primam toliko bogatstvo da mi ne može biti dostatan Bog sa svim onim što on kao »Bog« jest i sa svim svojim božanskim djelima; jer meni u ovom probodu pada u dio da smo ja i Bog jedno. Tu sam ja ono što bijah, a tu ja niti se smanjujem niti rastem, jer ja sam tu nepokretni uzrok koji pokreće sve stvari. Upravo ovdje Bog (više) ne nalazi u čovjeku mjesto, jer čovjek *ovim* siromaštvom izvojuje ono što je vječno bio i što će zauvijek ostati. Tek ovdje Bog je jedno s duhom, i to je najistinskije siromaštvo koje čovjek može naći.

Tko ovaj govor ne razumije, neka time ne muči brigom svoje srce. Jer sve dok nije izjednačen s ovom istinom, dotle on ovaj govor neće razumjeti. Jer to je nezastarta istina koja je došla neposredno iz Božjeg srca.

Da bismo mogli živjeti tako da nam to bude vječno iskustvo, neka nam Bog pomogne. Amen.

33. PROPOVIJED

Dilectus deo et hominibus etc. (Eccli. 45,1)

Ova izreka je napisana u Knjizi Mudrosti, a mudrac govori: »Mio Bogu i ljudima, s blagoslovom ga se sjećaju. Bog ga je u slavi izjednačio sa svetima« (Sir 45, 1 – 2).

Ove riječi mogu se u pravom smislu izreći o onom svecu čiji blagdan danas svetkujemo, jer je njegovo ime Benedikt, »blagoslovljeni«, te njemu veoma pristaje ta riječ što se o njemu čita dalje na (navedenom) mjestu: *cuius memoria in benedictione est*, to znači: »čiji je spomen blagoslovljen« – te (nadalje) zato što mu je – kao što se također o njemu čita – u dio palo uzdignuće u slavu u kojoj je pred sobom vidio cijeli svijet potpuno sažet kao u kugli, te naša izreka iz Svetog Pisma glasi: »Bog ga je u slavi izjednačio sa svetima.«

Sad čujte nešto o »slavi«. Sveti Grgur kaže da su duši koja stoji u ovoj slavi sve stvari malene i tijesne. (Već) naravno svjetlo razuma, koje je Bog ulio u dušu, jest tako plemenito i jako da mu je tijesno i maleno sve što je Bog ikada stvorio od tjelesnih stvari. (Ta) i ovo je svjetlo plemenitije od svih tjelesnih stvari koje je Bog ikada stvorio; jer najsitnije i najnevrednije što postoji od tjelesnih stvari postaje – ako je (samo) bilo obasjano ili osvijetljeno ovim svjetlom koje jest razum – plemenitijim od svega što je tjelesno. To postaje bistrijim i svjetlijim od sunca, jer ono (= ovo svjetlo) od stvari odvaja tjelesnost i vremenitost. Ovo je svjetlo također tako prostrano da nadržava prostranost; ono je prostranije od prostranosti. Ono nadilazi mudrost i dobrotu kao što (i) Bog nadilazi mudrost i dobrotu; jer Bog *nije* ni mudrost ni dobrota, nego od Boga *dolazi* mudrost i dobrota. Razum ne nastaje iz mudrosti, niti razum proizlazi iz istine, niti se od nje rađa kao volja od dobrote. Volja naime hoće (samo) usljed dobrote i od nje se rađa, ali polazi od razuma; razum naprotiv ne polazi od istine. Svjetlo međutim koje proistječe iz razuma jest razumijevanje, i ono je baš istjecanje i izljev ili struja spram onoga što razum jest u samomu sebi, u svojoj biti. A ovaj izljev je od toga tako daleko kao nebo od zemlje. Ja (to) često izjavljujem a još češće mislim: čudo je što je Bog ulio u dušu razum.

Postoji pak jedno daljnje svjetlo, a to je svjetlo *milosti*; spram *toga* je naravno svjetlo tako maleno kao (ono) što vrh igle može zahvatiti od zemlje spram cijeloj zemlji, ili kao ono

što bi vrh igle mogao zahvatiti od neba koje je (ipak) nevjerovatno veće od cijele zemlje. To što je Bog s milošću u duši, to u sebi nosi više svjetla nego što ga može prikupiti razum; da, sve svjetlo što ga razum može prikupiti prema ovom je svjetlu kao jedna jedina kap spram mora i još tisuću puta manja. Tako je i s dušom koja stoji u milosti Božjoj: njoj su malene i tijesne sve stvari i sve što razum može učiniti i pojmiti.

Pitali su me jednom, otkuda to da je dobrim ljudima tako dobro s Bogom, pa oni Bogu služe? Tada sam ja odgovorio i rekao: (Da) to dolazi odatle što su oni kušali Boga, pa bi bilo čudo da bi duši, koja je i (samo) jednom Boga kušala i okusila, ikada više nešto drugo moglo goditi. Jedan svetac kaže da duši koja je kušala Boga sve što nije Bog postane neukusno i mrsko.

Sad mi iz riječi Svetog Pisma razabiremo još jedan drugi smisao (i to iz toga) što mudrac kaže: »Mio Bogu i ljudima«, a pritom prešućuje riječ »jest«, tako da on ne kaže: »on je mio Bogu i ljudima«, a potiskuje je (tu riječ »jest«) radi promjenljivosti i pokretnosti i vremenitosti, iznad kojih je bitak tako visoko uzvišen. Bitak u kojem Bog govori ovu riječ u sebi uključuje sve stvari, a ipak je tako visoko iznad njih uzvišen da njega još nikad nije dotaklo ništa od svega ono što je ikada stvoreno. Svi koji zamišljaju da o njemu nešto znaju, o njemu ne znaju ama baš ništa! Sveti Dionizije kaže: Sve što mi spoznajemo, što možemo razdijeliti ili čemu možemo priložiti različitost, to nije Bog, jer u Bogu nije ni ovo ni ono što možemo apstrahirati ili shvatiti razlikovanjem: u njemu nije ništa nego (samo) Jedno, (a) to je on sam. A među učiteljima ima puno govora o tomu kako se može zbiti da ovaj nepomični i ovaj nedodirljivi, odvojeni bitak, što gleda prema duši, može duši pasti u dio, pa njih veoma muči briga kako duša može postati sposobna da ga primi. Ja međutim kažem da u njegovo (= Božje) božanstvo spada to da se mora priopćiti svemu onomu što je sposobno da ga primi; a kad se on ne bi priopćavao, on ne bi bio Bog.

Duša koja hoće ljubiti Boga i kojoj se on ima priopćiti mora biti tako potpuno ogoljena od vremenitosti i od svega okusa stvorenja da Bog u njoj osjeća svoj vlastiti okus. Pismo kaže: »U pola noći, dok su sve stvari bile u tišini, siđe tvoja Riječ, Gospodine, sa kraljevskog prijestolja« (Mudr 18,14.15). To znači: U noći, kad nijedno stvorenje (više) ne svijetli niti viri u dušu, i u tišini kad ništa više u duši ne govori, u razum se govori: *Riječ*. Ta riječ pripada razumu i zove se *verbum*, kako jest i stoji u razumu.

Ja se često, kad trebam govoriti o Bogu, prestrašim *kako* mora biti potpuno osamljena duša koja hoće doći do onoga sjedinje-

nja. To međutim (ipak) ne smije nikomu izgledati nemogućim. Nije to nemoguće *onoj* duši koja posjeduje Božju milost. Nikad nijednom čovjeku nije ništa bilo lakše nego što je duši što posjeduje Božju milost (lako) ostaviti sve stvari. Ja kažem još više: Nije nikad nijednom čovjeku bilo nešto slađe uraditi nego što je duši što posjeduje Božju milost (slatko) ostaviti sve stvari. Njoj nijedno stvorenje ne može naškoditi. Sveti Pavao govori: »Siguran sam da me nijedno stvorenje ne može rastaviti od Boga, ni sreća ni nesreća, ni život ni smrt« (Rim 8,38).

Sad pazite! Nigdje Bog nije tako istinski Bog kao u duši. U svim je stvorenjima ponešto od Boga, (tek) u duši je međutim Bog božanstven, jer ona je njegovo počivalište. Stoga govoraše jedan učitelj: Bog ne ljubi ništa nego sama sebe; on svu svoju ljubav troši u sebi. – Bio bi zacijelo ludak onaj koji bi jednim potezom mogao uhvatiti sto maraka, a uhvati samo jedan pfenig. – Njegova ljubav (prema sebi) jest (međutim) u nama cvjetanje Duha Svetoga. Da to drugačije izrazimo: Bog u nama ne ljubi ništa nego onu dobrotu koju on u nama ostvaruje. Jedan svetac kaže: Bog ne kruni ništa drugo nego svoje vlastito djelo koje on u nama čini. Nitko se (međutim) ne treba preplašiti što ja kažem da Bog ne ljubi ništa nego sebe: to je nama najbolje, jer on u tomu ima pred očima naše najveće blaženstvo. On hoće time nas primamiti u se, da bismo se pročistili, da nas on preseli u sebe, kako bi nas mogao ljubiti u sebi i sebe u nama sa sobom. A njemu je naša ljubav tako potrebna da on nas mami u sebe svim onim čime nas može dovesti u se, bili to ugodnost ili nevolja. Sačuvaj Bože, da bi on ikad nešto nama nanio čime nas u sebe *ne* mami! Ja neću Bogu nikada (posebno) zahvaljivati za to što me on ljubi, jer on to *ne može* napustiti, htio ne htio; njegova ga narav na to sili. Ja mu hoću zahvaljivati za to što me on u svojoj dobroti ne može prestati ljubiti. Da budemo sebi oduzeti i u Boga preseljeni, to nije teško, jer to nama mora sam Bog ostvariti; to je ipak božansko djelo. Čovjek neka samo slijedi i ne opire se; neka on (to) podnese, a neka Boga pusti da djeluje.

Da bismo tako slijedili Boga da nas on može u se preseliti, kako bismo mogli biti s njim sjedinjeni, da on nas mogne ljubiti sa samim sobom, neka nam Bog pomogne. Amen.

34. PROPOVIJED

Sve su slične stvari u međusobnoj ljubavi i uzajamno se sjedinjuju, a sve različite stvari međusobno se izbjegavaju i mrze.

Jedan pak učitelj kaže da ništa nije tako različito kao nebo i zemlja. Zemlja je u svojoj naravi osjetila da je ona nebu daleka i različita. Stoga je ona od neba pobjegla do najnižeg mjesta, i stoga je zemlja nepomična, da se ne približi nebu. Nebo je međutim u svojoj naravi opazilo da je zemlja od njega pobjegla i naselila najniže mjesto. Stoga se nebo sasvim na zemlju izljuje oplodujući je, te stoga učitelji smatraju da široko, prostrano nebo ne zadržava ni širinu vrha igle, nego da se bez pridržaja oplodujući na svijet donosi. Stoga se zemlja među svim vremenitim stvarima zove najplodnijim stvorenjem.

Isto tako kažem ja o čovjeku koji je sebe poništio u sebi, u Bogu i u svim stvorenjima: Taj se čovjek naselio na najnižem mjestu, te se u ovog čovjeka Bog *mora* sasvim izliti ili – on nije Bog. Svjedok mi je vječna i stalna istina, kad kažem da se u svakog čovjeka koji je sebe do dna napustio, Bog prema cijeloj svojoj moći mora potpuno izliti, tako cjelovito da on ne zadrži ništa u svom životu, u svom bitku, u svojoj naravi niti u cijelom svomu božanstvu: *sve* to mora on oplodujući izliti u *toga* čovjeka, koji se Bogu prepustio i naselio na najnižem mjestu.

Kad sam danas ovamo išao, razmišljao sam o tomu kako bih vam mogao propovijedati toliko razumljivo da me dobro shvatite, pa sam smislio jednu prisposobu. Ako biste nju mogli pravo razumjeti, razumjeli biste istinski smisao i osnovu cijele moje želje, o čemu sam oduvijek propovijedao. A u toj se prisposobi radilo o mojemu oku i drvetu: Ako se moje oko otvori, ono je oko; ako je zatvoreno, ono je isto to oko. Tim gledanjem opet drvetu se niti što dodaje niti što oduzima. Razumijete me sad baš (sasvim) točno! Ako se međutim dogodi da je moje oko jedno i u sebi jednostavno te se otvori u gledanju baš na to drvo, svako od njih ostaje što jest, pa ipak u činu gledanja postaju tako jedno da se istinito može kazati: oko-drvo, i to drvo jest moje oko. Pa kad bi sad još to drvo bilo nematerijalno i čisto duhovno kao gledanje moga oka, moglo bi se stvarno reći da se u činu moga gledanja to drvo i moje oko nalaze u *jednom* bitku. Ako je to (već) kod tjelesnih stvari tako, koliko to više vrijedi u duhovnim stvarima!

Morate (k tome) znati da moje oko ima puno više zajedničkoga s okom jedne ovce, koja je onkraj mora i koju nikad nisam

vidio, nego s mojim ušima, s kojima ono ipak stoji u zajednici bića. A to dolazi odatle što oko ovce vrši istu djelatnost kao i moje oko, te im zato pripisujem oboma više zajedništva (upravo) u djelovanju nego mojim očima i ušima, jer su one u svom djelovanju odvojene.

Ja sam nekiput govorio o jednom svjetlu što je u duši, koje je nestvoreno i nestvorivo. Ja se tog svjetla običavam uvijek iznova u svojim propovijedima dotaknuti. A to svjetlo prima Boga neposredno, nepokriveno ogoljenog, kakav on u sebi jest, a to je primanje u činu urađanja. Tu ja (opet) mogu po istini kazati da ovo svjetlo ima više jedinstva s Bogom nego što ima jedinstva s bilo kojom (duševnom) moći, s kojom ipak stoji u jedinstvu bića. Jer vi morate znati da ovo svjetlo u bitku moje duše nije plemenitije od najniže ili najgrublje osjetne moći, poput sluha ili vida ili neke druge moći koju može spopasti glad ili žeđ, studen ili vrućina; a to se zasniva na tomu da je to biće jedinstveno. Prema tomu, ukoliko duševne moći uzimamo u bitku, sve su one jedno i jednako plemenite; ako ih međutim uzmemo u njihovu djelovanju, jedna je puno plemenitija od druge.

Stoga ja kažem: Ako se čovjek okrene od sebe i od svih stvorenih stvari – koliko to učiniš, toliko se sjedinjuješ i ispunjaš blaženstvom u onoj iskrici duše koju ni vrijeme ni prostor nikad ne dotaknuše. Ova iskra protivi se svim stvorenjima i neće ništa nego Boga, nezastrog kakav on jest u sebi samom. Njoj nije dosta ni Otac ni Sin ni Duh Sveti niti tri osobe (zajedno), ukoliko svaka opstaje u svojoj vlastitosti. Kažem, zaista, da ovom svjetlu nije dosta ni jedinstvenost plodonosnog krila božanske naravi. Da, ja hoću reći još više, što zvuči još začudnije: svjedok mi je vječna i stalna istina, kad kažem da ovom svjetlu nije dosta (ni) jednostavnog, zaustavljenog božanskog bitka, što niti daje niti uzima: (nego) ono hoće znati odakle taj bitak dolazi, ono hoće u jednostavni temelj, u tihu pustinju, u koju nikad nije zavirila različitost, ni Otac ni Sin ni Duh Sveti. U toj najdubljoj intimnosti, gdje nitko nije doma, ondje se (tek) ovo svjetlo zadovoljava i u njoj je ono intimnije nego u samomu sebi. Jer ovaj temelj jest jednostavna tišina, koja je u samoj sebi nepokretna; ali ova nepokretnost pokreće sve stvari i daje sve one »živote« koji, razumom obdareni, u sebi žive.

Da (i) mi u ovom smislu razumom obdareni živimo, neka nam Bog pomogne. Amen.

35. PROPOVIJED

Videte, qualem caritatem dedit nobis pater, ut filii dei nominemur et simus (1 Joh. 3,1)

Moramo znati da spoznati Boga i biti od Boga spoznati, Boga vidjeti i biti viđeni od Boga jest stvarno jedno. Spoznajući i videći Boga, mi spoznajemo i vidimo da on čini, te mi vidimo i spoznajemo. A isto tako kao što zrak, obasjan svjetlom, i sam svijetli, jer on svijetli (upravo) time što je osvijetljen, tako i mi spoznajemo time što smo spoznati i što on (= Bog) čini da njega spoznajemo. Stoga je Krist govorio: »Opet ćete me vidjeti«, to znači: time što ja činim da vi vidite, vi mene spoznajete, a potom slijedi: »i radovat će se vaše srce«, to znači: u gledanju i spoznavanju mene, »i vašu radost nitko vam neće uzeti« (Iv 16,22).

Sveti Ivan govori: »Vidite, kakvu nam je ljubav Bog darovao, da se djecom Božjom zovemo i jesmo« (1 Iv 3,1). On ne kaže samo: »zovemo se«, nego i: »jesmo«. Isto tako ja kažem: Kako god čovjek ne može biti mudar ne znajući, tako ne može ni biti sin bez sinovstva Sina Božjega i nemajući isto to sinovstvo Sina Božjega što ga on sam posjeduje, upravo tako kao što se ne može biti mudar bez znanja. Stoga: Ako hoćeš biti sin Božji, ne možeš to biti osim ako imaš isti onaj Božji bitak koji ima Sin Božji. To nam je međutim sad sakriveno, te zatim stoji pisano: »Predragi, mi smo sinovi Božji« (1 Iv 3,2). A što mi znamo? Ovo što on dodaje: »i bit ćemo njemu jednaki« (1 Iv 3,2), to znači isto što on jest: isti bitak i osjeća je i razumijevanje i sasvim isto što on onda jest kad »mi njega vidimo kako jest Bog« (1 Iv 3,2). Stoga ja kažem: Bog ne bi mogao učiniti da ja budem sinom Božjim, a da ja ne bih imao bitak Sina Božjega, isto kao što Bog ne bi mogao učiniti da ja budem mudar, a da ne bih imao mudrosti. *Kako* smo mi (međutim) djeca Božja? Mi to još ne znamo: »nije nam još očitovano« (1 Iv 3,2); mi o tomu znamo samo toliko koliko on kaže: »bit ćemo poput njega«. Ima izvjesnih stvari koje nam ovo u našim dušama skrivaju i te nam zastiru ovu spoznaju.

Duša ima u sebi nešto, jednu iskru spoznaje sposobnosti, što se nikada ne gasi, pa se u ovu iskru kao u vrh duše polaže »slika« duše. Postoji pak u našim dušama jedna spoznaja usmjerenja na izvanjske stvari, naime, osjetna i razumska spoznaja, koja je spoznavanje u predodžbama i pojmovima, i koja nam skriva onu (spoznaju).

Kako smo mi (to, međutim) »sinovi Božji«? Time što imamo s njim *jedan* bitak. A da spoznamo nešto o tome da smo mi Sin Božji, moramo znati razlikovati izvanjsko i nutarnje spoznavanje. Nutarnje spoznavanje jest ono što se kao razumno zasniva u bitku naše duše. Međutim, *nije* to bitak duše nego u njemu ima *korijen* i jest nešto od života duše. Kad mi kažemo da je ovo spoznavanje nešto od života duše, to znači *razumski* život, a u *tom* životu rađa se čovjek kao Sin Božji i na vječni život. A ovo spoznavanje jest bez vremena, bez prostora i bez ovdje i sada. U *ovom* životu sve su stvari jedno i sve stvari jedne s drugima, sve u svemu te sve sa svime sjedinjeno.

Dajem jednu usporedbu: U tijelu su svi dijelovi tijela tako sjedinjeni da oko pripada i nozi, a i noga oku. Kad bi noga mogla govoriti, ona bi kazala da je oko koje je u glavi *više* njezino nego da je u nozi, a isto bi opet kazalo oko. A ja mislim isto tako da sva milost koja je u Mariji više i istinskije pripada anđelu i više jest u njemu – ta, što je u Mariji – nego da je ona u njemu ili u svecima. Jer sve što Marija ima, to ima svetac i više je njegovo, a (ona) milost koja je u Mariji njemu godi više nego da je u njemu.

Ovo je tumačenje međutim još previše grubo i previše materijalno, jer se drži osjetne usporedbe. Zato vam ja dajem drugo objašnjenje, koje je još čistije i još duhovnije. Ja kažem: U kraljevstvu nebeskom je sve u svemu i sve jedno i sve naše. Što od milosti ima naša Gospa, to je sve u meni – ako sam ja ondje – a ni u kom slučaju kao izvirući i istječući iz Marije, nego kao u meni (bivstvujući) i kao moje vlasništvo, a ne kao sa strane dolazeći. Pa tako ja kažem: Što ondje jedan ima, to ima (i) drugi, i (to) ne kao od drugoga i u drugomu, nego kao u njemu samomu (bivstvujeće), na način da milost koja je u jednomu jest potpuno i u drugomu, sasvim onako kao što je u njemu njegova vlastita milost.

Tako je također duh u duhu. Stoga ja kažem: Ja ne mogu biti sin Božji ako nemam isti bitak koji ima Sin Božji, i (upravo) time što imamo isti bitak postajemo poput njega i vidimo ga kakav Bog jest. Međutim, nije još očito što ćemo *mi* (tada) biti. Stoga ja kažem: U *ovom* (pojašnjenom) smislu nema (tu) nikakvog »poput« i nikakve različitosti, nego: bez svake razlike bit ćemo isti bitak, ista supstancija i narav, koja on sam jest. Ali »to sad još nije očito«: tek onda je to očito kad »mi njega vidimo kako (on) Bog jest«.

Bog čini da njega spoznamo, a njegov bitak jest njegova spoznaja. A isto je kad on čini da ja spoznajem i kad ja spoznajem; i stoga je njegova spoznaja moja, kao što je jedna te ista: u uč-

telju da on poučava, a u učeniku da biva poučen. A jer je njegova spoznaja moja i jer njegova supstancija jest njegova spoznaja i njegova narav i njegov bitak, to iz toga slijedi da su njegov bitak i njegova supstancija i njegova narav moji. Pa ako su dakle njegova supstancija, njegov bitak i njegova narav moji, onda sam ja sin Božji. »Vidite, braćo, koju nam je ljubav Bog darovao, da se mi sinom Božjim zovemo i jesmo!«

Pazite (sad), *po čemu* smo mi sin Božji: po tomu što imamo isti bitak koji ima Sin. *Kako* međutim netko jest sin Božji ili kako se *zna* da to netko jest, kad Bog ipak nije nikome sličan? Ovo (posljednje) jest (dakako) istinito. Izaija (ipak) kaže: »S kim ste ga usporedili ili kakvu mu sliku dajete?« (Iz 40,18). Budući da je dakle Božja narav da on nije nikomu sličan, to moramo nužno doći do toga da smo mi *ništa*, da bismo mogli biti preneseni u isti bitak koji on sam jest. Ako ja prema tomu dolazim dotle da ja sebe uobličim u ništa i u se ništa uobličim, te izbacim (sve) što jest u meni, onda mogu biti prenesen u čisti Božji bitak, a to je čisti bitak *duha*. Tu mora biti istjerano sve što je (na bilo koji način) sličnost, da bih ja bio u Boga prenesen i s njim postao jedno i *jedna* supstancija, *jedan* bitak i *jedna* narav te (s tim) sin Božji. A nakon što se to dogodilo, ništa (više) nije skriveno u Bogu što ne bi postalo očito ili ne bi bilo moje. Tada ja postajem mudar i moćan i sve stvari poput njega, i jedan te isti s njim. Tada postaje Sin uistinu vidjelac, »pravi Izrael«, to znači »bogovidni čovjek«, jer njemu nije ništa u božanstvu skriveno. Tada čovjek biva poveden u Boga. Da mi međutim ništa od Boga ne ostane skriveno što mi ne bi postalo očitovano u meni, ne smije biti otvoreno ništa slično i nikakva slika, jer nam nikakva slika ne otvara božanstvo ni Božji bitak. Ako bi ikakva slika ili išta slično u tebi ostalo, ti nikad ne bi postao jedno s Bogom. Stoga: Da bi ti bio jedno s Bogom, u tebi ne smije biti ništa u-»slikano« ni iz-»slikano«, to znači da u tebi ne bude ništa skriveno što ne bi bilo očito i izbačeno.

Pazi, u čemu leži ono nedostatno! To dolazi od ništavila. Prema tomu, ono što je u čovjeku od ništavila, to se mora iskorijeniti; jer sve dok je u tebi takvo (što) nedostatno, ti nisi sin Božji. Da čovjek jadikuje i da tuguje, to uvijek dolazi samo od nedostatnoga. Stoga, da bi čovjek postao sinom Božjim, sve ovo mora biti istrijebljeno i istjerano, tako da tu ne bude ni jadikovke ni žalosti. Čovjek nije ni kamen ni drvo, jer to je sve nedostatno i ništavilo. Mi »njemu« ne postajemo slični ako se ne istjera ovo ništavilo, tako da mi postanemo sve u svemu kao što Bog jest sve u svemu.

Postoje dvije vrste rođenja u čovjeku: jedno *u* svijet, a jedno *iz* svijeta, hoće reći: duhovno u Boga. Ako hoćeš znati da li se rađa tvoje dijete i je li očišćeno, to znači: da li se od tebe čini sin Božji? – sve dok imaš u svom srcu žalosti zbog bilo čega, pa bilo to i zbog grijeha, sve dotle se tvoj porod nije rodio. Ako te muči teška tuga, ti još nisi majka, nego si (još) u porođanju i *blizu* poroda. Nemoj (međutim) upasti u dvojbu ako patiš zbog sebe ili zbog svoga prijatelja: ako (doduše još) i nije rođeno, ono ipak jest *blizu* porođaja. Potpuno je međutim rođeno onda kad čovjek ne osjeća ni zbog čega tešku žalost: onda čovjek ima onaj bitak i onu narav i onu supstanciju i onu mudrost i radost i sve što Bog ima. Onda onaj isti bitak Sina Božjega biva našim i u nama, a mi dolazimo u taj isti Božji bitak.

Krist kaže: »Tko hoće mene slijediti, neka se odreče sebe i uprti svoj križ i mene slijedi« (Mk 8,34; Mt 16,24). To znači: Izbaci napolje svaku tešku žalost, tako da u tom srcu ne bude ništa nego stalna radost. Tada je to dijete rođeno. A ako se u meni rodilo (to) dijete, onda, kad bih vidio da mi pred očima ubijaju oca i sve prijatelje, moje se srce od toga ne bi uzburkalo. Ako bi se međutim moje srce od toga uzburkalo, to dijete u meni ne bi bilo rođeno, ali možda bi bilo *blizu* porođaja. Ja kažem: Bog i anđeli imaju tako veliku radost svakim djelom dobrog čovjeka da toj radosti ne bi mogla biti nalik nijedna radost. Stoga ja kažem: Ako se zbiva da se u tebi rađa dijete, onda sa svakim dobrim djelom koje se u ovom svijetu zbiva imaš tako veliku radost da tvoja radost postiže najveću postojanost, tako da se ne mijenja. Stoga on kaže: »Vašu radost od vas neće nitko uzeti« (Iv 16,22). Pa ako sam pravo prenesen u božanski bitak, mojim biva Bog i sve što on ima. Stoga on kaže: »Ja sam Gospodin, Bog tvoj« (Izl 20,2). Pravu radost imam *onda* kad mi je ne može oduzeti ni žalost ni nevolja; onda sam prenesen u božanski bitak u kojem nema prostora ni za kakvu žalost. Ta vidimo da u Bogu nema ni srdžbe ni tuge nego (samo) ljubav i radost. Ako se i čini da se on katkad srdi na grijeh: nije to srdžba, to je ljubav, jer dolazi od velike božanske ljubavi; koje ljubi on i kažnjava, jer on je ljubav koja jest Duh Sveti. Tako dakle Božja srdžba dolazi iz ljubavi, jer on se srdi bez gorčine.

Prema tomu, kad stigneš do toga da ne možeš imati ni žalosti ni zabrinutosti za bilo što, tako da ti žalost nije žalost i da su ti sve stvari čisti mir, *onda* je ono dijete *stvarno* rođeno.

Tako se dakle potrudite da se to dijete ne samo *rodi* nego da bude rođeno, kao što je u Bogu Sin uvijek *rođen* i uvijek *se rađa*.

Da nam se to zbude, neka nam Bog pomogne. Amen.

36. PROPOVIJED

Scitote, quia prope est regnum dei (Luc. 21,31)

Naš dragi Gospodin ovdje govori: »Znajte da vam je blizu kraljevstvo Božje« (Lk 21,31). Da, kraljevstvo Božje je u nama, a Sveti Pavao kaže da nam je naše spasenje bliže nego što vjerujemo (Rim 13,11).

»Trebate znati« sad, kao prvo, *kako* je »kraljevstvo Božje« nama »blizu«; drugo *kada* je »kraljevstvo Božje« nama »blizu«. Stoga mi taj smisao moramo pomnjivo promisliti. Jer kad bih ja bio kralj, a ne bih to znao, onda ja i ne bih bio kralj. Kad bih međutim imao čvrstu vjeru da jesam kralj, i kad bi to sa mnom mislili i vjerovali svi ljudi, a ja zasigurno znao da to svi ljudi misle i vjeruju, ja *bih bio* kralj, te bi tako cijelo kraljevo bogatstvo bilo moje i ništa mi od toga ne bi nedostajalo. Te tri stvari nužno spadaju ovamo ako hoću biti kralj. Ako bi mi međutim nedostajala jedna od te tri stvari, ja ne bih mogao biti kralj. Jedan učitelj govori – a tako i naši najbolji učitelji – da se blaženstvo sastoji u tomu da se spozna i »zna« najviše dobro, koje jest sâm Bog. Ja imam u svojoj duši moć koja rado prihvaća Boga. Ja sam u to jednako siguran kao i da sam živ, da meni ništa nije tako »blizu« kao Bog. Bog je meni bliži nego što sam ja sam sebi; to da mi je »blizu« i nazočan, spada u moj bitak! To on jest i kamenu i drvetu, ali oni o tomu ništa *ne znaju*. *Kad bi drvo znalo* za Boga, te spoznavalo kako je on njemu »blizu«, kao što to spoznaje i najviši anđeo, drvo bi bilo isto tako blaženo kao i taj najviši anđeo. A stoga je čovjek blaženiji nego kamen ili drvo, jer on spoznaje Boga i *zna* kako je Bog njemu »blizu«. A on je tim više blažen koliko više to spoznaje, a to manje blažen koliko manje to spoznaje. Nije on po tomu blažen što je Bog u njemu i što mu je tako »blizu« i što on ima Boga, nego po tomu što on *spoznaje* kako je Bog njemu »blizu« i što on za Boga »zna«. A takav čovjek će spoznati da »je blizu kraljevstvo Božje«.

Prorok govori u Psaltiru: »Ne budite nepoučeni poput mazge ili konja« (Tob 6,17). Jednu drugu besjedu govori patrijarh Jakov: »Zaista, Bog je na ovom mjestu, a ja to ne znadoh« (Post 28,16). Treba »znati« za Boga i treba spoznati da »je blizu kraljevstvo Božje«.

Kad razmišljam o »kraljevstvu Božjem«, to me često dovede do toga da zanijemim zbog njegove veličine. Jer »kraljevstvo

Božje« jest Bog sam sa cijelim svojim bogatstvom. »Kraljevstvo Božje« nije malenkost: Kad bismo sebi predstavili sve svjetove koje bi Bog mogao stvoriti, nije *to* kraljevstvo Božje! Ja ponekad običavam reći jednu besjedu: Ne treba propovijedati ni davati pouke onoj duši u kojoj biva vidljivo »kraljevstvo Božje« i koja prepoznaje »kraljevstvo Božje« kao sebi »blizu«: ona *time* biva poučena i osigurava joj se vječni život. Tko *zna* i spoznaje *koliko* je »blizu« njemu »kraljevstvo Božje«, taj može reći s Jakovom: »Bog je na ovom mjestu, a ja to nisam znao« (Post 28,16); sad to međutim znam.

Bog je u svim stvorenjima jednako »blizu«. Mudrac kaže: Bog je svoje mreže i konopce razapeo preko svih stvorenja (usp. Ez 12,13), tako da se njega može u svakomu naći i prepoznati, samo ako se to *hoće* opaziti. Jedan učitelj kaže: Boga pravo spoznaje *onaj* koji ga u *svim* stvarima jednako spoznaje. Ja sam također jednom kazao: Da se Bogu u strahu služi, to je dobro, da mu se služi iz ljubavi, to je bolje; da se međutim *u* tom strahu može razabrati ljubav, *to* je od svega najbolje. Da neki čovjek ima miran ili spokojan život u Bogu, to je dobro; da (taj) čovjek strpljivo podnosi tegoban život, to je bolje; ali da imamo mir *u* tegobnu životu, *to* je od svega najbolje. Neka jedan čovjek ide poljem i misli svoju molitvu i spoznaje Boga, ili neka bude u crkvi pa spoznaje Boga: ako on Boga više spoznaje *stoga* što boravi na mirnome mjestu, to dolazi od njegove nedostatnosti a ne od Boga; jer Bog je na jednak način u svim stvarima i na svim mjestima, i spreman je dati se na jednak način, koliko je to do njega; a (samo) bi *onaj* pravo spoznao Boga koji bi ga kao jednakoga spoznao.

Sveti Bernard govori: Zašto moje *oko* spoznaje nebo, a ne spoznaju ga moje noge? To dolazi odatle što je moje oko nebu sličnije nego moje noge. Pa ako moja duša treba spoznati Boga, ona mora biti nebesna. Što međutim moju dušu dovodi do toga da ona spozna Boga u sebi i »zna« kako joj je Bog »blizu«? No, pazite! Nebo ne može primiti nikakav tuđi utisak; ne može njege pritisnuti mučna nevolja, koja bi ga htjela skrenuti s putanje. Tako i duša koja hoće spoznati Boga mora biti tako utvrđena i ustaljena u Bogu da se u nju ne može utisnuti ništa, ni nada ni strah, ni veselje ni jad, ni ljubav ni patnja, ni bilo što što bi je moglo skrenuti s puta. Nebo je, nadalje, na svim mjestima jednako daleko od zemlje. Tako treba i duša biti jednako daleko od svih zemaljskih stvari, da jednoj ne bude bliže nego drugoj; što god to bilo, treba se držati jednako daleko od toga, u veselju i u žalosti, u imanju i u oskudici: spram svega toga ona mora stajati potpuno odumrijeviši, mirna i nadmoćna.

Nebo je (također) čisto i jasno bez ikakvih mrlja; nebo ne dotiču ni vrijeme ni prostor. Nikakve tjelesne stvari u njemu ne nalaze mjesta. Ono ne stoji ni u vremenu, njegov je ophod nevjerojatno brz; njegov je hod bezvremen, ali od njegova hoda vrijeme potječe. Dušu ništa tako ne ometa u spoznaji Boga kao vrijeme i prostor. Vrijeme i prostor su ulomci, Bog je međutim Jedno. Prema tomu, ako duša hoće spoznati Boga, ona mora spoznavati iznad vremena i prostora; jer Bog nije ni ovo ni ono, kao (što to jesu) ove (zemaljske) mnogovrsne stvari: jer Bog je Jedno.

Ako duša hoće vidjeti Boga, ona ne smije gledati ni na jednu stvar u vremenu; jer sve dok duša biva svjesna vremena ili prostora ili bilo kakve predodžbe njima sličnoga, ona nikad ne može spoznati Boga. Ako oko hoće spoznavati boju, ono mora prije biti oslobođeno od boje. Ako duša hoće spoznati Boga, ona ne smije imati ništa zajedničko s ništavilom. Tko spoznaje Boga, taj spoznaje da su sva stvorenja ništavilo. Kad jedno stvorenje držimo spram drugoga, ono se čini lijepim i jest nešto; ako ga međutim držimo spram Boga, onda je ono ništa.

Ja nadalje kažem: Ako duša hoće spoznati Boga, ona mora i sebe zaboraviti i mora izgubiti samu sebe; jer sve dok ona samu sebe vidi i spoznaje, ona ne vidi i ne spoznaje Boga. Ako ona (međutim) izgubi sebe i sve stvari radi Boga, onda ih ona u Bogu opet nalazi. Spoznajući Boga, ona u Bogu na savršen način spoznaje sebe i sve stvari od kojih se rastavila. Ako hoću istinski spoznati najviše dobro ili vječnu dobrotu, moram ih spoznati tu gdje one jesu ta dobrotu u sebi, ne ondje gdje je dobrotu razdijeljena. Ako hoću istinski spoznati bitak, moram ga spoznati ondje gdje je taj bitak u sebi, to znači u Bogu, ne gdje je on razdijeljen: u stvorenjima.

Jedino u Bogu jest cijeli božanski bitak. Nije u jednomu čovjeku cijelo čovječstvo, jer *jedan* čovjek nije svi ljudi. U Bogu međutim duša spoznaje cijelo čovječanstvo i sve stvari u najvišem stupnju, jer (tu) ih spoznaje po *bitku*.

Čovjek koji stanuje u lijepo *oličenoj* kući znade o njoj puno više nego drugi koji nije u nju nikad zašao, a ipak bi htio o njoj pripovijedati. Ja sam isto tako siguran, kao što sam siguran da živim i da Bog živi: Ako duša hoće spoznati Boga, ona ga mora spoznavati iznad vremena i prostora. A takva duša spoznaje Boga i zna koliko »je kraljevstvo Božje blizu«, to znači: Bog sa svim svojim bogatstvom. Učitelji u školi postavljaju mnoga pitanja o tomu kako je moguće da duša može spoznati Boga. Ne dolazi to od Božje pravednosti i strogosti da on od čovjeka puno ište; to dolazi od njegove velike darežljivosti, kad on hoće da se

duša proširi, da bi mogla *puno* primiti, a da on njoj može *puno* dati.

Neka nitko ne vjeruje da je teško do ovoga stići, iako to teško zvuči, a i *jest* teško u početku i u rastavljanju i odumiranju spram svih stvari. Međutim, čim se u to uđe, nikad nije bilo lakšeg, radosnijeg i milijeg života. Jer Bog se veoma trudi da uvijek bude uz čovjeka i poučava ga, da bi ga doveo k sebi ako on hoće na drugu stranu. Nijedan čovjek nije nikada tako jako nešto želio kao što Bog želi dovesti čovjeka do toga da ga on spozna. Bog je uvijek spreman, ali smo *mi* veoma nespremni; Bog je nama »blizu«, ali smo *mi* od njega daleko; Bog je unutra, ali smo *mi* vani; Bog je (u nama) doma, ali smo *mi* u tuđini.

Prorok govori: »Bog vodi pravednike uskim putem na široku cestu da stignu u daljinu i širinu« (Mudr 10,10 sl) to znači: u pravu slobodu *onog* duha koji je postao *jedan* duh s Bogom.

Da ga svi mi slijedimo, da bi nas on doveo u sebe, gdje ga istinski spoznajemo, neka nam Bog pomogne. Amen.

37. PROPOVIJED

Surrexit autem Saulus de terra apertisque oculis nihil videbat
(Act. 9,8)

Ovu izreku što sam je rekao na latinskom piše Sveti Luka u svom evanđelju o Svetom Pavlu, a glasi ovako: »Pavao ustade sa zemlje i otvorenih očiju ništa ne vidje« (Dj 9,8).

Meni se čini da ova izreka ima četverostruki smisao. Jedan je smisao ovaj: Kad je ustao sa zemlje, otvorenih je očiju vidio Ništa, a ovo Ništa bio je Bog: jer kad je vidio Boga, on to označuje kao Ništa. Drugi je smisao: Kad je ustao, nije vidio *ništa nego* Boga. Treći: U svim stvarima nije vidio ništa nego Boga. Četvrti: Kad je gledao Boga, sve je stvari vidio kao jedno ništa.

Prije je on izvijestio kako je svjetlo naglo došlo na nj s neba i oborilo ga na zemlju (Dj 9,3). Sad pazite gdje on kaže: Svjetlo dođe s neba (usp. Dj 9,3). Naši najbolji učitelji kažu da nebo ima svjetlo u samomu sebi, a ono ipak ne svijetli. Sunce također ima svjetlo u sebi, ali ono (ujedno) svijetli. Isto tako i zvijezde imaju svjetlo, iako ono do njih dotječe. Naši učitelji kažu: Vatra u svojoj jednostavnoj, naravnoj čistoći na svom gornjem mjestu ne svijetli. Njezina je narav ondje tako bistra da je nijedno oko nikako ne može vidjeti. Ona je tako fina i tako strana očima, pa da je i ovdje dolje pred očima, oko je ne bi moglo dotaknuti vidnom moći. Ali na nekoj stranoj stvari dobro je se vidi, gdje je, naprimjer, primi komad drva ili ugljena.

Pod nebeskim svjetlom razumijemo ono svjetlo koje je Bog, koje ne može dosegnuti osjetilo nijednog čovjeka. Stoga govori Sveti Pavao: »Bog prebiva u svjetlu do kojega nitko ne može do-prijeti« (1 Tim 6,16). On kaže: »Bog je svjetlo do kojeg nema pristupa.« Nema pristupa k Bogu. Tko se još nalazi na početku i u napredovanju u milosti i svjetlosti, taj još nikad nije došao u Boga. Bog nije napredujuće svjetlo: ipak k njemu se moralo doći napredovanjem. U napredovanju (po sebi) Boga ne vidimo. Ako hoćemo vidjeti Boga, to se mora dogoditi u svjetlu koje Bog sam jest. Jedan učitelj kaže: U Boga ne postoji manje i više niti ovo i ono. Sve dok se nalazimo u pristupanju, ne dolazimo unutra.

Sad on kaže: »Jedna ga svjetlost s neba obasja« (Dj 9,3). Time se misli: Sve što je pripadalo njegovoj duši time je bilo obuzeto. Jedan učitelj kaže da u ovom svjetlu hitaju gore i uzdižu se sve duševne moći: izvanjska osjetila, kojima gledamo i slušamo,

kao i nutarnja, koja nazivamo mislima. Čudo jedno koliko su ove (= misli) prostrane i nedokučive: ta ja sebi jednako lako mogu zamisliti nešto što je onkraj mora, kao i ono što je tik do mene. Iznad misli međutim ide razum ukoliko još traži. On kruži i istražuje; on izviđa ovamo i tamo i prima i gubi. Iznad ovog razuma međutim, koji (još) istražuje, jest (još) jedan drugi razum, koji (više) ne traži, koji stoji u svom čistom, jednostavnom bitku što je obuhvaćen onim svjetlom. A ja kažem da se u ovom svjetlu uzvisuju sve duševne moći. Osjeti skaču u misli. A koliko su one visoke i nepronicijive, to ne zna nitko nego Bog i duša. Naši učitelji kažu – to je teško pitanje – da (čak) ni anđeli ništa ne znaju o mislima ukoliko one ne probiju i ne (pre)skoče u razum koji istražuje, te ako razum koji istražuje ne preskoči razum koji (više) ne istražuje, nego u sebi jest čisto svjetlo. Ovo svjetlo obuhvaća u sebi sve duševne moći. Stoga on kaže: »Svjetlo s neba njega obasja.«

Jedan učitelj kaže: Nijedna stvar iz koje nastupa izljev ne prima od nižih (ispod nje stojećih) stvari. Bog teče u sva stvorenja, a ipak ostaje od svih njih nedotaknut. Ona njemu nisu potrebna. Bog podjeljuje Prirodi moć djelovanja, a njezino prvo djelo jest srce. Zato su neki učitelji vjerovali da se duša nalazi cijela u srcu, te odatle teče oživljujući ostale udove. Tomu nije tako. Duša je, štoviše, sva u svakom udu. Istina je, doduše, da njezino prvo djelo leži u srcu. Srce leži u sredini, ono hoće biti okolo zaštićeno! – Tako dakle nebo nema nikakva stranog utjecaja niti išta od bilo čega prima. (Štoviše) ono ima u sebi sve stvari. Ono dotiče sve stvari, dok ono ostaje nedirnuto. Čak ni vatra, koliko god bila visoko na svom najvišem mjestu, ipak ne dotiče nebo.

Onako obasjan bi on bačen na zemlju i oči mu se otvoriše tako da on otvorenih očiju sve stvari vidje kao (jedno) Ništa (usp. Dj 9,8). A kad je sve stvari vidio kao jedno Ništa, onda je on vidio Boga.

Sada pazite! Duša govori u Knjizi ljubavi ovu besjedu: »U postelji sam svojoj svu noć tražila onoga koga ljubi duša moja, i ne nađoh ga« (Pj 3,1). Ona ga je tražila u postelji, to znači: Tko se za bilo što hvata i drži što je ispod Boga, njegova je postelja pretijesna. Sve što Bog može stvoriti jest pretijesno. Ona kaže: »Ja sam ga svu noć tražila.« Nema noći koja nema svjetla; ali ono je zastrto. Preko dana (međutim) ono svijetli i (sa svoje strane) zastire sva svjetla. Ono što mi tražimo na stvorenjima, sve je to noć. Moje je mišljenje (stvarno): Sve što mi na bilo kojemu stvorenju tražimo jest samo sjena i jest noć. Čak ni svjetlo najvišeg anđela, koliko god bilo visoko, ipak duši ne svi-

jetli. Sve što nije *prvo* svjetlo, sve je to tama, sve je to noć. Zbog toga ona ne nalazi Boga. »Tada ustadoh i tražih ga okolo i trčah kroz širine i tjesnace. Tada me nađoše stražari – to bijahu anđeli – a ja njih upitah, jesu li vidjeli onoga koga ljubi duša moja? A oni šutješe.« Možda oni njega nisu mogli imenovati. »Pa kad podoh malo dalje, tada nađoh onoga koga sam tražila« (Pj 3,2 – 4). O onom malom što je nju tu priječilo te ga nije nalazila, ja sam već i inače govorio. Onaj za koga sve prolazne stvari nisu malene i koliko ništa, ne nalazi Boga. Zato je ona govorila: »Kad podoh malo dalje, tada nađoh onoga koga sam tražila.« Kad se Bog u dušu u-slika i ulije, pa ga ti onda uzmeš kao svjetlo, ili kao bitak, ili kao dobrotu – ako još bilo što o njemu spoznaješ, to nije Bog. Vidite, moramo iskoračiti nad ovo »malo« i moramo oduzeti sve pridodatke te Boga spoznati kao Jedno. Zato ona kaže: »Kad sam pošla malo dalje, tada nađoh onoga koga ljubi duša moja.«

Sad, *mi* veoma često kažemo: »Koga ljubi duša moja«. Zašto *ona* međutim kaže: »koga ljubi duša moja«? Ta on je ipak visoko iznad duše, pa ona (tako) nije imenovala onoga koga ljubi. Četiri su razloga zašto ona njega nije imenovala. Jedan je razlog to što je Bog bez imena. Da je ona njemu htjela dati (neko) ime, pri tomu bi se moralo misliti na nešto (određeno). Bog je međutim iznad svih imena, nitko ne može doći tako daleko da bi mogao Boga izreći. Drugi razlog zašto ona njemu nije dala nijedno ime jest (ovaj): Kada se duša u ljubavi potpuno pretoči u Boga, onda ona (više) ne zna nizašto nego za ljubav. Ona vjeruje da njega svi ljudi poznaju kao i ona. Ona se čudi što netko spozna je (još) nešto drugo osim jedino Boga. Treći je razlog: Ona nije imala vremena da ga imenuje. Ona se ne može tako dugo okrenuti od ljubavi; ona ne može izgovoriti nijednu drugu riječ nego (samo): ljubav. Četvrti razlog: Ona možda umišlja da on nema drugog imena nego »ljubav«: (imenom) »ljubav« ona ujedno izgovara sva druga imena. Stoga (dakle) ona govori: »Ustadoh i podoh kroz prostranstva i tjesnace. Kad sam onda pošla malo dalje, nađoh onoga koga ljubi duša moja.«

»Pavao ustade sa zemlje i otvorenih očiju vidje Ništa.« Ja ne mogu vidjeti ono što jest Jedno. On vidje Ništa: to bijaše Bog. Bog jest jedno Ništa i Bog je jedno Nešto. Što jest nešto, jest i ništa. Što Bog jest, on to sasvim jest. Radi toga kaže prosvijetljeni Dionizije, gdje god on piše o Bogu: On je (jedan) nad-bitak, on je (jedan) nad-život, on je (jedno) nad-svjetlo. On mu ne prilaze ni ovo ni ono, a (time) naznačuje da je on ne znam što, što je daleko iznad toga. Kad ti bilo što vidiš ili bilo što padne u tvoju spoznaju, to nije Bog; upravo zato nije jer on nije ni ovo

ni ono. Tko kaže da je Bog ovdje ili ondje, ne vjerujte mu. To svjetlo koje Bog jest, svijetli u tami (Iv 1,5). Bog je to svjetlo istinito: tko ga hoće vidjeti, taj mora biti slijep i mora Boga držati daleko od svakog nešto. Jedan učitelj kaže: Tko o Bogu govori u bilo kakvoj usporedbi, taj o njemu govori na nepročišćen način. Tko međutim o Bogu s ničim govori, taj o njemu prikladno govori. Kada duša dođe u Jedno i stupi u nj, u čisto odbacivanje same sebe, ona tamo nalazi Boga kao u jednom Ništa. Učini se (jedanput) nekom čovjeku kao u snu – bio je to san na javi – da zatrudnjuje od Ništa poput žene trudnice, a u ovom Ništa bi rođen Bog; on bijaše plod tog Ništa. Bog bi rođen u (tomu) Ništa. Zbog toga on govori: »On ustade sa zemlje i otvorenih očiju vidje Ništa.« On je vidio Boga gdje sva stvorenja jesu ništa. On je vidio sva stvorenja kao jedno Ništa, jer on (=Bog) ima u sebi bitak svih stvorenja. On je jedan bitak koji u sebi ima sav bitak.

Još nešto on misli kad kaže: »vidje Ništa«. Naši učitelji kažu: Tko bilo što spoznaje na vanjskim stvarima, u nj mora nešto »upasti«, u najmanju ruku jedan »utisak«. Ako ja hoću dobiti otisak neke stvari, npr. od nekog kamena, onda ja ono najgrublje (od njega) povlačim u se; to ja povlačim van. Međutim, kakav je on u dnu moje duše – tu je on u najvišem i najplemenitijem (obliku) – on nije ništa nego jedna (duhovna) »slika«. Pri svemu što moja duša izvana spoznaje, (u nju) upada nešto strano; ono međutim što ja od stvorenja spoznajem u Bogu, pri tomu (u dušu) ne upada ništa nego jedino Bog, jer u Bogu nije ništa nego Bog. Ako ja sva stvorenja spoznajem u Bogu, spoznajem (ih kao) ništa. On vidje Boga, u kojemu su sva stvorenja ništa.

Treće, zbog čega on vidje Ništa: to Ništa bijaše Bog. Jedan učitelj kaže: Sva stvorenja jesu u Bogu kao jedno Ništa, jer on ima bitak svih stvorenja u sebi. On je jedno biće koje ima u sebi sav bitak. (Opet) jedan učitelj kaže: Nema ničega nižeg od Boga, koliko god da je blizu do njega, u što ne upada nešto (strano). Jedan (daljnji) učitelj kaže da anđeo sebe (sama) u Bogu spoznaje, a Boga neposredno. Što on međutim (još) inače spoznaje, pri tomu upada nešto strano, tu još postoji jedan utisak, ma koliko bio malen. Ako hoćemo spoznati Boga, to se mora zbiti neposredno, pri tomu ne smije upasti ništa strano. Ako spoznajemo Boga u onom svjetlu, ono mora biti sasvim samostojno i u sebi dovršeno, bez ikakva upadanja bilo kakvih stvorenih stvari. Tada mi vječni život spoznajemo posve neposredno.

»Kad [ni]je vidio ništa, vidio je Boga.« To svjetlo, koje Bog jest, istječe i zamaćuje svu (drugu) svjetlost. U onom svjetlu u kojemu je gledao Pavao, on je vidio Boga, drugo ništa. Radi toga kaže Job: »On naređuje suncu da ne sja i zvijezde je pod sobom zatvorio kao pod pečatom« (Job 9,7). Usljed toga je bio obuhvaćen onim svjetlom, on drugo ništa nije vidio; jer sve što je pripadalo njegovoj duši bilo je zaokupljeno i zaposleno tim svjetlom, koje Bog jest, tako da drugo ništa nije mogao opaziti. A to je nama dobra pouka; jer kad se mi zaokupimo Bogom, malo smo izvana zaokupljeni.

Četvrto, zbog čega [ni]je vidio ništa: to svjetlo, koje Bog jest, nema nikakve primjese; u nj ne upada nikakva primjesa. Jedan znak za to bijaše što je on vidio svjetlo istinito, što tu jest Ništa. Tim svjetlom on ne misli ništa drugo nego da otvorenih očiju nije ništa vidio. Time što nije ništa vidio, vidio je on božansko Ništa. Sveti Augustin govori: Kad ništa ne vidje, tada vidje Boga. Sveti Pavao kaže: Onaj tko drugo ništa ne vidi i slijep je, taj vidi Boga. Radi toga kaže Sveti Augustin: Budući da je Bog istinito svjetlo i duši uporište i njoj bliži nego duša sama sebi, nužno mora biti tako da kad je duša od svih nastalih stvari okrenuta, u njoj blista i zrači Bog.

Duša ne može imati ni ljubavi ni tjeskobe a da ne zna otkuda. Kada duša ne izlazi k vanjskim stvarima, ona je došla doma i prebiva u svom jednostavnom, čistom svjetlu: tu ona ne ljubi niti ima tjeskobu ili strah. Spoznaja je podziđe i temelj svega bitka. Ljubav (opet) ne može se držati ni za što nego za spoznavaju. Kad je duša slijepa pa drugo ništa ne vidi, ona vidi Boga, i to je nužno tako. Jedan učitelj kaže: Oko u svojoj najvećoj čistoći, gdje (u sebi) nema nikakve boje, vidi svaku boju; ne samo gdje je ono u sebi slobodno od svake boje, nego (i) tu gdje se ono na tijelu nalazi mora biti bez boje ako hoće boju spoznavati. Ono što je bez boje, time se vidi svaka boja, pa makar to bilo i dolje na nogama. Bog je (pak) takav bitak koji sav bitak u sebi nosi. Ako Bog ima postati duši poznat, ona mora biti slijepa. Stoga on kaže: »On vidje Ništa«, od čijeg svjetla *jest* sve svjetlo, od čijeg bitka svaki bitak. Radi toga kaže Zaručnica u Knjizi ljubavi: »Kad podoh malo dalje, tada nađoh onoga koga ljubi duša moja« (Pj 3,4). To malo, što je ona prekoračila, to su bila sva stvorenja. Tko *njih* ne odgurne, taj ne nalazi Boga. Ona također daje razumjeti: ma kako fino, ma kako čisto bilo to posredstvom čega ja spoznajem Boga, to mora otpasti. Pa ako ja čak uzmem to svjetlo koje stvarno Bog jest, ukoliko ono dotiče moju dušu, to nije ispravno. Ja ga moram uzeti u onom (= ondje) gdje ono izbija. Ja svjetlo ne bih mogao pravo vidjeti gdje ono sja na zid

ako ne bih svoje oko okrenuo tamo gdje ono izbija. Pa čak i onda ako ga uzmem tu gdje ono izbija, ja se moram osloboditi još i tog izbijanja: moram ga uzeti onakva kakvo u sebi jest u lebđenju. Da, čak još i onda – ja kažem – to još nije ono pravo: ja ga moram uzeti gdje nije ni u doticaju ni u probijanju, čak ni u lebđenju, jer sve je to još *način* (bitka). Boga međutim moramo uzeti kao način bez načina i kao bitak bez bitka, jer on nema načina. Radi toga kaže Sveti Bernard: Tko tebe, Bože, hoće spoznati, taj te mora mjeriti bez mjere.

Molimo našega Gospodina da mognemo doći u *onu* spoznaju što je sasvim bez načina i bez mjere. Neka nam u tomu Bog pomogne. Amen.

38. PROPOVIJED

Moyses orabat dominum deum suum (Ex. 32,11)

Ja sam rekao na latinskom jednu izreku koja je napisana u čitanju što se čita na današnji dan, a ta izreka naški glasi: »Mojsije zamoli Boga, svoga Gospodina: Gospodine, zašto srdžbom plamtiš na svoj narod? (Izl 32,11). Tada mu Bog odgovori i reče: Mojsije, pusti da se srdim, daj da se srdim, dopusti mi to, priušti mi to, omogući mi da se srdim i da izvršim osvetu nad tim narodom. Pa Bog obeća Mojsiju i reče: Ja ću tebe uzvisiti i učiniti velikim i proširit ću tvoj rod i učinit ću tebe gospodarom nad velikim narodom (Izl 32,10). Mojsije (međutim) reče: Gospodine, izbriši mene iz knjige živih ili poštedi narod!« (Izl 32,31 sl).

Što to hoće reći kad se kaže: »Mojsije zamoli Boga, *svoga Gospodina?*« Zaista, ako Bog ima biti tvoj gospodar, ti moraš biti njegov sluga; ako ti onda međutim obavljaš posao radi svoje vlastite koristi ili radi svoga zadovoljstva ili radi svoga vlastitog blaženstva, ti zaista nisi njegov sluga; jer ti ne tražiš jedino njegovu slavu, ti tražiš svoju vlastitu korist. Zašto se kaže: »Boga, *svoga Gospodina?*« Ako Bog hoće da umre tvoj prijatelj, a ti bi htio da on nasuprot Božjoj volji živi, zaista, Bog ne bi bio *tvoj* Bog. Ako ti (međutim) ljubiš Boga, pa si *onda* bolestan – u ime Božje! Umre li ti tvoj prijatelj – u ime Božje! Izgubi li on jedno oko – u ime Božje! S takvim bi čovjekom bilo baš u redu. Ako si ti međutim bolestan, a moliš Boga za zdravlje, tebi je zdravlje draže od Boga, on nije *tvoj* Bog: on je Bog nebeskoga kraljevstva i sve zemlje, ali on nije *tvoj* Bog.

Sad pazite na ovo što Bog govori: »Mojsije, pusti da se srdim!« Vi tu možete reći: Zašto se Bog srđi? – Ni za što drugo nego zbog gubitka našega vlastitog blaženstva, jer on ne traži svoje; Bogu je tako žao da mi radimo protiv svoga blaženstva. Ništa se bolnije Bogu nije moglo dogoditi nego Muka i Smrt našega Gospodina Isusa Krista, njegova jedinorođenog Sina, koju je on pretrpio radi *našega blaženstva*. Sad (još jednom) pazite na to što Bog govori: »Mojsije, pusti da se srdim!« Pa vidite što kod Boga može dobar čovjek! Sigurna je i nužna istina: Tko god posve preda svoju volju Bogu, taj uhvati i veže Boga tako da Bog ne može ništa nego to što hoće taj čovjek. Tko se god odreće svoje volje, tomu opet Bog tako posve i tako istinski preda svoju volju da tom čovjeku Božja volja postane vlastitom, te se on (= Bog) samim sobom zakleo da on ne može ništa nego ono što ho-

će taj čovjek; jer Bog ne postaje nikad vlasništvo bilo koga tko najprije nije postao njegovo (= Božje) vlasništvo.

Sveti Augustin kaže: Gospodine, ti ne postaješ ničije vlasništvo osim onoga tko je prethodno postao tvojim vlasništvom. – Mi Boga dan i noć zaglušujemo i vičemo: Gospodine, budi volja tvoja! A kad se onda (međutim) Božja volja zbude, mi se srdimo, a to je veoma neispravno. Kad naša volja postane voljom Božjom, to je dobro; kad međutim Božja volja postane našom voljom, to je daleko bolje. Kad tvoja volja postane Božjom voljom, a ti onda budeš bolestan, ti ne bi htio biti zdrav protiv Božje volje, ali bi htio da Božja volja bude to da ti budeš zdrav. A ako ti loše ide, ti bi htio da bude volja Božja da tebi pođe dobro. Ako naprotiv Božja volja postane tvojom voljom, pa si ti *onda* bolestan – u ime Božje! Umre (li) tvoj prijatelj – u ime Božje! Sigurna je i nužna istina: Da i jest tako da sva paklena muka i sva muka čistilišta i sva muka (cijelog) svijeta bude u tomu – to bi ta volja s Božjom voljom htjela vječno podnositi zauvijek u paklenoj mucu i zauvijek bi to gledala kao svoje blaženstvo i uvijek bi htjela u Božju volju staviti blaženstvo i svu savršenost naše Gospe i svih svetaca i ustrajati u vječnoj mucu i gorkoj patnji i nijedan se trenutak ne bi mogla od toga odvratiti; ma ne bi mogla ni pribitati jednu misao da bi htjela bilo što drugo. Kad volja postane tako jedno (s voljom Božjom), onda Otac s neba rađa svoga jedinorođenog Sina u sebi (ujedno) u meni. Zašto u sebi (ujedno) u meni? Jer ja i jesam jedno s njim, on *ne može* mene isključiti; a u ovom djelu prima Duh Sveti svoj bitak i svoje djelovanje i svoje nastajanje od mene isto tako kao i od Boga! Zašto? Pa zato što sam ja u Bogu. Ako ga on (tj. Duh Sveti) ne prima od *mene*, ne prima ga ni od Boga; on *ne može* mene isključiti ni na koji način.

Mojsijeva je volja bila tako posve voljom *Božjom* da je njemu Božja slava u tom narodu bila draža nego njegovo vlastito blaženstvo. Bog je dao Mojsiju obećanje, ali njemu ono nije bilo važno; pa da mu je bio obećao i cijelo svoje božanstvo, Mojsije se ne bi složio (da se on srdi): Štoviše, Mojsije je zamolio Boga te rekao: »Gospodine, izbriši mene iz knjige živih« (Izl 32,32). Učitelji postavljaju pitanje: Je li Mojsije volio taj narod više nego sebe sama? pa kažu: Ne! jer Mojsije je dobro znao da ako traži Božju slavu u tom narodu, time je bliži Bogu nego kad bi se odrekao Božje slave u tom narodu pa tražio svoje vlastito blaženstvo. Dobar čovjek mora biti takav da u svim svojim djelima ne traži (ono) što je njegovo, nego jedino Božju slavu. Sve dok si ti svojim djelima bilo kako (još) više okrenut sebi ili ne-

komu čovjeku više nego drugomu, sve dotle Božja volja još nije postala tvojom voljom.

Naš Gospodin govori u evanđelju: »Moj nauk nije moj nauk, nego onoga koji je mene poslao« (Iv 7,16). Isto tako treba dobar čovjek smatrati: Moje djelo nije *moje* djelo, moj život nije *moj* život. A ako se ja tako ponašam: sve savršenstvo i sve blaženstvo koje ima Sveti Petar, i to što je Sveti Pavao ispružio svoju glavu (krvniku), i sve ono blaženstvo koje su time postigli – mene čini blaženim isto tako kao i njih, i ja hoću isto tako imati udio u tome kao da sam ja osobno izvršio ta djela. Još više: Po svim onim djelima što su ih ikad izvršili svi sveti i svi anđeli, pa i po onima što ih je ikada izvršila Marija, Majka Božja, ja ću primati vječnu radost, kao da sam ih ja osobno izvršio.

Sad ja kažem: »čovječstvo« i »čovjek« dvije su različite stvari. Čovječstvo u sebi jest tako plemenito da ono vrhunsko u čovječstvu ima jednakost s anđelima i srodnost s božanstvom. Najveće jedinstvo, koje je Krist posjedovao s Ocem, meni je moguće dobiti kad bih (samo) mogao odložiti to što je tu od ovog ili onog i kad bih sebe uzmogao shvatiti kao »čovječstvo«. Sve dakle što je Bog ikada dao svom jedinorođenom Sinu dao je meni isto tako savršeno kao i njemu, a ne manje, da, meni je to dao u još većoj mjeri: on je dao mojemu čovječstvu u Kristu više nego njemu (samomu), jer njemu nije *dao* ništa, ta on je to u Ocu od vječnosti *posjedovao*. Ako ja tebe udaram, onda ja prvo udaram nekog Janka ili nekog Marka, a tek onda udaram »čovjeka«. To međutim Bog nije učinio. On je kao prvo uzeo »čovječstvo«. Tko je čovjek? Onaj tko po Isusu Kristu ima vlastito ime. Radi toga kaže naš Gospodin u evanđelju: »Tko dirne jednoga od ovih, taj *mene* dira u oko« (Zah 2,8).

Sad ja ponavljam: »Mojsije zamoli Boga, svoga Gospodina.« Mnogi ljudi mole Boga za sve što *on* može učiniti, ali neće Bogu dati sve što *oni* mogu učiniti; oni hoće s Bogom dijeliti, a njemu hoće dati ono najnevrednije i samo malo. Kao prvo međutim što Bog ikada daje, on uvijek daje sama sebe. A kad Boga imaš, s Bogom imaš sve stvari. Ja sam nekiput rekao: Tko ima Boga i uz Boga sve stvari, nema više od nekoga tko ima jedino Boga. Ja k tomu kažem: Tisuću anđela nisu u vječnosti bročano više nego dva ili jedan, jer u vječnosti nema broja: ona je s onu stranu svakog broja.

»Mojsije zamoli Boga, svoga Gospodina.« »Mojsije« znači onaj što je iz vode izvađen. – Sad ću opet govoriti o volji. Ako bi netko predao sto maraka zlata radi Boga, bilo bi to veliko djelo i činilo bi se da je nešto značajno; ja međutim kažem: ako imam takvu *volju* – pretpostavimo da posjedujem sto maraka,

da bih ih mogao dati – pa ako je samo moja volja savršena, onda sam ja (već time) Bogu stvarno platio i on me mora nagraditi kao da sam mu platio sto maraka. Ja kažem još više: Kad bih imao volju, ukoliko bih posjedovao cio jedan svijet, da ga predam Bogu, ja Bogu *jesam* platio cijelim jednim svijetom, i on me mora nagraditi kao da sam mu platio cio jedan svijet. Da, ja kažem: Kad bi moja ruka ubila papu, a da se to nije dogodilo mojom voljom, ja bih stupio na oltar i svejedno bih čitao misu! Ja kažem: »Čovječstvo« je u najsiromašnijem i najprezrenijem čovjeku isto tako savršeno kao i u papi ili u caru; jer »čovječstvo« u sebi samomu meni je draže nego čovjek kojega na sebi nosim.

Da mi isto tako postanemo s Bogom sjedinjeni, neka nam Bog pomogne. Amen.

39. PROPOVIJED

Adolescens, tibi dico: surge (Luc. 7,14)

Čitamo u evanđelju da gospodin Luka piše o jednom mladiću koji je bio mrtav. Tada naiđe putem naš Gospodin i pristupi, pa se smilova nad njim, dotače ga i reče: »Mladiću, tebi kažem i zapovijedam, ustani!« (Lk 7,14).

Znajte sad: U svim dobrim ljudima jest cio Bog, a u duši ima nešto u čemu Bog živi, i ima nešto u duši gdje duša u Bogu živi. Kad (međutim) duša sebe izokrene prema izvanjskim stvarima, ona umire, a i Bog za tu dušu umire. Zbog toga on (međutim) nipošto ne umire sam u sebi; nego on u sebi (dalje) živi. Kad se duša rastavlja od tijela, tijelo je mrtvo, ali duša u sebi (dalje) živi; tako je i Bog za onu dušu mrtav, a on u sebi ipak (dalje) živi). Znajte sada: Ima jedna moć u duši, prostranija je od prostranog neba koje je nevjerojatno prostrano, tako prostrano da ga se ne može pravo izreći; – ona je moć međutim još puno prostranija.

Hajde sad dobro pazite! U onoj plemenitoj moći sad Otac govori svomu jedinorodnom Sinu: »Mladiću, ustani!« Sjedinjenje Boga s dušom tako je veliko da se jedva može povjerovati, a Bog je u sebi tako visok da tamo ne može stići nijedna spoznaja ni želja. Želja doseže dalje nego sve što se spoznajom može pojmiti. Ona je prostranija nego sva nebesa, pa i od svih anđela, a pritom ipak sve što je na zemlji živi od jedne (puke) anđeoske iskrice. Želja je prostrana, neizmjereno prostrana. Sve međutim što spoznaja može pojmiti i sve što želja može željeti, (sve to) nije Bog. Gdje završavaju razumijevanje i želja, tu je tamno, (ali) tu *svijetli* Bog.

Sad naš Gospodin govori: »Mladiću, tebi kažem, ustani!« Ako pak hoću govor Božji u sebi razabrati, moram se potpuno otuđiti svemu što je moje, osobito u području vremenitoga, kao što mi je tuđe sve što je onkraj mora. Duša je tako mlada kao onda kad je bila stvorena, u sebi, a starost koja joj pripada važi samo u pogledu na tijelo, ukoliko je ona (= duša) u tijelu djelatna. Jedan učitelj kaže: Kad bi neki starac imao oči nekog mladića, on bi vidio isto tako dobro kao i mladić. Jučer sam sjedio na jednom mjestu i rekao tamo jednu riječ, zvuči baš nevjerojatno – rekao sam ovo: Jeruzalem je mojoj duši jednako blizu kao i mjesto gdje sada stojim. Da, potpuno istinito: (čak) i ono što je tisuću milja dalje od Jeruzalema, mojoj je duši blizu kao i moje

vlastito tijelo – i ja sam u to tako siguran kao i da sam čovjek, a to učeni popovi lako uvide. Znajte, moja je duša isto tako mlada kao i kad je stvorena, pa i još mnogo mlađa! I znajte, ne bih se trebao čuditi kad bi sutra bila još mlađa nego danas!

Duša ima dvije moći, one s tijelom nemaju nikakve veze, a to su razum i volja: one djeluju iznad vremena. Oh, da su otvorene oči duše, pa da spoznaja jasno gleda istinu! Znajte, takvom bi čovjeku bilo tako lako ostaviti sve stvari kao jedan grašak ili zrno leće, da, tako mi duše, svemir bi tomu čovjeku bio kao jedno Ništa! A ima izvjesnih ljudi koji sve stvari ostave iz ljubavi, ali smatraju veoma velikim te stvari koje su ostavili. Međutim, onaj čovjek koji uistinu spoznaje da i kad se odreče sebe i svih stvari, to još uvijek ništa nije – oh, taj čovjek, koji *tako* živi, posjeduje uistinu sve stvari.

Ima u duši jedna moć kojoj su sve stvari jednako slatke: da, najnevrednije i najbolje ovoj je moći sasvim jednako; ona sve stvari shvaća iznad »ovdje« i »sada«. »Sada« – to je vrijeme, a »ovdje« – to je mjesto na kojemu sada stojim. Da sam ja sad posve izašao iz sebe i posve se sebe oslobodio, haj, Otac bi nebeski tako čisto rađao svoga jedinorođenog Sina u mom srcu da bi ga duh nanovo rađao. Da, potpuno je istinito, da je moj duh isto tako spreman kao duša našega Gospodina Isusa Krista, Otac bi i u meni isto tako čisto djelovao kao i u svomu jedinorođenom Sinu, a ne manje; jer on ljubi mene istom ljubavlju kojom ljubavi samoga sebe.

Sveti Ivan je govorio: »U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše kod Boga, i Bog bijaše Riječ« (Iv 1,1). Hajde, tko sad hoće ovu riječ čuti u Ocu – tamo je veoma tiho – taj mora biti tih i rastavljen od svih slika i od svih oblika. Da, taj bi se čovjek trebao tako vjerno držati Boga da se sve stvari uopće ne bi mogle razveseliti ni ražalostiti. Štoviše, on treba sve stvari uzeti u Bogu onako kako ondje jesu.

Sad on govori: »Mladiću, tebi kažem, ustani!« On hoće to djelo sam učiniti. Kad bi me netko pozvao da prenesem jedan kamen, smio bi me isto tako pozvati da prenesem tisuću kamenova kao i jedan, ukoliko bi se on sam htio za to (= nošenje) pobrinuti. Ili ako bi nekoga (drugog) pozvao da prenese jedan kvintal, mogao bi ga isto tako pozvati da prenese tisuću kvintala, ako bi ih on sam htio nositi. Pa evo: Bog ovo djelo hoće sam izvršiti, čovjek treba samo slijediti i ni u čemu se ne opirati. Ah, kad bi duša htjela samo *unutra* prebivati, sve bi stvari imala prisutne. Ima u duši jedna moć, i ne samo jedna moć, nego: jedan bitak: on je tako čist i visok i tako u sebi plemenit da u nj ne može (ući) nijedno stvorenje nego jedino Bog: on tu prebiva. Da, pot-

puna je istina, (ni) sam Bog ne može tako unutra, ukoliko na sebi ima *načina*. Zaista, s bilo kojim *načinom* Bog ne može tamo unutra: nego jedino sa svojom čistom božanskom naravi Bog može unutra.

Hajde sada svoju pažnju trenutak upravite na to što on govori: »Mladiću, ja tebi *kažem*. . .« Što li je to Božje »kazivanje«? To je Božje *djelo*, a to je djelo tako plemenito i uzvišeno da ga Bog čini *sam*. Znajte sad, sva je naša savršenost i sve naše blaženstvo u tomu da čovjek kroz svu stvorenost i vremenitost i bitak prođe i nadiđe ih te uđe u dno koje je bez dna.

Mi molimo Boga, našega dragoga Gospodina, da postanemo *Jedno* i s prebivalištem *unutra*. Neka nam u tomu Bog pomogne. Amen.

Modicum et iam non videbitis me (Joh. 16,16)

Rekao sam na latinskom jednu izreku koju je napisao Sveti Ivan u evanđelju što ga čitamo ove nedjelje. Ovu je izreku rekao naš Gospodin svojim učenicima: »Preko nečega malog ili neznatnog, pa me uskoro nećete vidjeti« (Iv 16,16). Kad pri duši ima nečega ma kako malog, »vi mene ne vidite«. Sveti Augustin je postavio pitanje, što je život vječni, pa je odgovorio rekavši: Pitaš me što je život vječni? Upitaj i poslušaj *sam* Život vječni! Nitko ne zna bolje što je vrućina nego onaj komu je vruće; nitko ne zna bolje što je mudrost nego onaj koji *ima* mudrost; nitko ne zna bolje što je život vječni nego sam Život vječni. A naš Gospodin Isus Krist kaže: »To je život vječni, spoznati tebe jednog Boga kao jednoga, istinitog Boga« (Iv 17,3).

Tko bi Boga spoznao (samo) izdaleka kao kroz nešto posredujuće ili u nekom oblaku, (već) taj se ne bi (ni) po cijenu čitava svijeta ni na trenutak (više) odijelio od Boga. Što onda mislite kako je silno kad Boga gledamo neposredovano? Sad naš Gospodin kaže: »Preko nečega neznatnog ili malog, i najednom me nećete vidjeti.« Sva stvorenja što ih je ikada Bog stvorio ili bi mogao stvoriti ako bi htio, sve je to »neznatno ili maleno« prema Bogu. Nebo je tako veliko i tako prostrano da ne biste povjerovali kad bih vam to kazao. Kad bi netko uzeo iglu i njenim vrhom dodirnuo nebo, to što bi vrh igle zahvatio od neba, bilo bi veće u usporedbi s nebom i cijelim ovim svijetom nego što je nebo i cijeli svijet spram Boga. Stoga je veoma prikladno kazano: »Preko nečeg neznatnog ili malog, pa me nećete vidjeti.« Sve dok bilo što od stvorenja u tebe baca svjetlo, sve dotle ti ne vidiš Boga, kako god to bilo maleno. Stoga govoraše duša u Knjizi ljubavi: »Trčala sam naokolo i tražila onoga koga ljubi duša moja, i nisam ga nalazila« (Pj 3,2). Ona je našla anđele i razne druge, ali nije nalazila onoga koga je ljubila duša njezina. Ona govoraše (dalje): »Potom, kad sam preskočila nešto neznatno ili maleno, tada nadoh onoga koga ljubi duša moja.« (Pj 3,4). Baš kao da je htjela kazati: »Kad sam sva stvorenja« – što je »malo« ili »neznatno« – »preskočila, tada nadoh onoga koga ljubi duša moja.« Duša koja hoće da nađe Boga, mora se vinuti ili preskočiti preko svih stvorenja.

Sad znajte: Bog ljubi dušu tako jako da kad biste mu uskratili da dušu ljubi, (time) biste mu oduzeli njegov život i njegov bi-

tak, pa biste Boga ubili, ako bi se tako što smjelo reći, jer upravo u onoj istoj ljubavi kojom Bog ljubi dušu iscvjetava Duh Sveti, i ta ista ljubav jest Duh Sveti. Budući da Bog tako jako ljubi dušu, duša isto tako mora biti nešto veliko.

Jedan učitelj kaže u Knjizi o duši: Da ništa posredujuće ne leži između, oko bi moglo vidjeti jednog mrava ili jednu mušicu na nebu. I pravo je rekao, a misli na vatru i zrak i mnogo toga što je između neba i oka. Drugi učitelj (međutim) kaže: Da nema ničega posredujućeg, oko ne bi (uopće) ništa vidjelo. Obojica misle (na nešto) ispravno.

Prvi kaže: Da ništa posredujućeg ne leži između, oko bi moglo mrava na nebu zapaziti. I on nešto ispravno misli. Da (naime) nema ničega posredujućeg između Boga i duše, ona bi bez daljnega vidjela Boga; jer Bog ne pozna ništa posredujuće niti može podnijeti išta posredujuće. Kad bi duša bila posve ogoljena ili otkrita od svega posredujućeg, i Bog bi za nju bio ogoljen odnosno otkrit, pa bi joj se Bog posve dao. Sve dok duša (još) nije otkrita i ogoljena od svega posredujućeg, kako god to bilo maleno, sve dotle ona ne vidi Boga. Kad bi između tijela i duše postojalo bilo što posredujuće, pa bilo to i koliko je debljina dlake, tu nikad ne bi bilo pravog sjedinjenja. Kad je tomu tako (već) kod tjelesnih stvari, to je kudikamo više točno u duhovnim stvarima. Boetije kaže: Ako hoćeš spoznati čistu istinu, odloži veselje i strah, povjerenje i nadu i muku. Veselje je nešto posredujuće, strah je nešto posredujuće, pouzdanje i nada i muka – sve je to nešto posredujuće. Sve dok ti na to gledaš i sve dok opet to gleda na te, sve dotle ti *ne* vidiš Boga.

Drugi učitelj (međutim) kaže: Da nema ničega posredujućeg, moje oko ne bi (uopće) ništa vidjelo. Ako stavim svoj dlan na svoje oko, ne vidim dlan. Ako ga (međutim) držim (dalje) ispred sebe, onda ga odmah vidim. To dolazi od materijalnosti koju dlan posjeduje; pa se stoga ona (materijalnost) mora (prvo) pročistiti i profiniti u zraku i svjetlosti pa (onda) unijeti u moje oko kao slika. To možete promatrati na zrcalu: Ako ga držiš pred sobom, u zrcalu: se pojavljuje tvoja slika. Oko i duša jesu međutim takvo ogledalo, tako da se u njemu pojavljuje sve što se pred njim drži. Zbog toga ja (i) ne vidim dlan ili kamen (u sebi), nego vidim sliku kamena; samu tu sliku ja međutim ne vidim u nekoj drugoj slici, odnosno u nekom posredstvu, nego je vidim neposredno i bez slike, jer je to posredujuće slika a ne nešto drugo, jer slika je bez slike i hod je bez hoda – on doduše prouzročuje hod – i veličina je bez veličine, ali ona doduše čini velikim; i zbog toga je slika bez slike, jer se ona ne vidi u nekoj drugoj slici. Vječna Riječ *jest* posrednik i sama slika, što je bez

posredstva i slike da bi duša u vječnoj Riječi pojmla i spoznala Boga neposredno i bez slike.

U duši ima jedna moć, razum, što od samog početka, čim ugleda Boga ili ga okusi, ima u sebi pet svojstava. Prvo, da odvađa od ovdje i sada. Drugo, da ničemu ne sliča. Treće, da je čist i nepomišan. Četvrto, da je u sebi djelatan ili tragalački. Peto, da je slika.

Prvo (dakle): da on odvađa od ovdje i sada. »Ovdje« i »sada« znači isto što i vrijeme i mjesto. »Sada« jest najmanje u vremenu, ono nije ni ulomak vremena ni dio vremena; ono međutim jest okus vremena, jest vrhunac vremena i kraj vremena. Pa ipak, kako god bio malen, on mora otpasti; sve što se (ma kako god) vremena ili okusa vremena (i samo) dotiče, sve to mora otpasti. – S druge strane: on odvađa od ovdje. »Ovdje« hoće reći isto što i mjesto. Mjesto na kojem ja stojim veoma je maleno. Pa ipak, kako god ono bilo maleno, ono mora otpasti ako hoće vidjeti Boga.

Drugo: da on ničemu ne sliča. Jedan učitelj kaže: Bog je jedno biće kojemu ništa nije slično niti može sličnim postati. Sveti Ivan međutim kaže: »Mi ćemo se zvati djecom Božjom« (1 Iv 3,1). Pa ako mi hoćemo biti djeca Božja, moramo biti njemu slični. Kako međutim učitelj onda može kazati: Bog je jedno biće kojemu ništa nije slično? – To morate ovako razumjeti: Time što ova moć nije ničemu slična, upravo time ona je slična Bogu. Sasvim tako kao što Bogu nije ništa slično, tako ni ovoj moći nije ništa slično. Znajte, sva stvorenja po naravi jure i djeluju prema svrsi da postanu Bogu slična. Nebo ne bi nikad kružilo da ne juri i traga za Bogom, odnosno za sličnošću s Bogom. Da Bog nije u svim stvarima, Priroda ne bi ni u kojim stvarima ništa djelovala ni željela; jer bilo ti milo ili krivo, znao ti to ili ne znao: tajno u svojoj intimnoj dubini Priroda traga i teži za Bogom. Nikad čovjek ne može toliko žedati da, kad bi mu se pružilo da pije, ipak *ne bi* za tim žudio ako u tom ne bi bilo nešto od Boga. Priroda ne bi težila ni za jelom ni za pićem, ni za odjećom ni za lagodnošću, niti za bilo čime u bilo kojim stvarima, da u njima nema ništa od Boga, i ona potajno traga i juri i gladije uvijek za tim da u njima nađe *Boga*.

Treće: da je on čist i nepomišan. Božja je narav takva da ne može podnijeti nikakvu izmiješanost i brkanje. Tako ni ova moć nema nikakvog brkanja ni pomiješanosti; nema u njoj ničega stranog i ništa strano u nju ne može upasti. Ako bih ja o nekom lijepom čovjeku kazao da je blijed i crn, nanio bih mu nepravdu. Duša treba biti sasvim bez pomiješanosti. Kad bi netko prišao ili stavio nešto na moju kapu, onaj tko bi povukao

kapu, povukao bi i to što se na njoj nalazi. Kad ja odlazim odavde, onda odavde ide sa mnom sve što je na meni. Ako se povuče ono na čemu je neki čovjek gradio, to ujedno i njega povuče. Ali čovjek koji ne bi bio ni na što oslonjen i ničega se ne bi držao, takav čovjek ostao bi potpuno nepomaknut, pa da se i nebo i zemlja okrenu, jer se on ničega ne drži niti se njega išta drži.

Četvrto: da je on iznutra uvijek tragalački ili djelatan. Bog je takvo biće koje posvuda prebiva u najintimnijoj nutрини. Stoga je razum posvuda u potrazi prema nutрини. Volja naprotiv ide prema van, na ono što ljubi. Dođe li k meni, naprimjer, neki prijatelj, moja se volja sa svojom ljubavi potpuno na nj izljujeva i u tomu nalazi svoje zadovoljenje. Sad kaže Sveti Pavao: »Mi ćemo spoznati Boga kao što i on nas spoznaje« (1 Kor 13,12). Sveti Ivan (međutim) kaže: »Mi ćemo spoznati Boga kakav jest« (1 Iv 3,2). Ako hoću biti obojen, moram na sebi imati ono što pripada boji. Nikad ne postajem obojen ako na sebi nemam bitnost boje. Nikad ne mogu vidjeti Boga osim u istom onom u čemu Bog sebe gleda. Zbog toga kaže jedan svetac: »Bog prebiva u svjetlu do kojeg nema prilaza« (1 Tim 6,16). Neka zbog ovoga nitko ne klone: nalazi se zacijelo na putu ili na prilazu, i to je dobro; ali je to do (same) istine (još) daleko, jer to (još) nije Bog.

Peto: da je on slika. Hajde sad pooštrite pažnju i ovo dobro zapamtite – jer u ovom imate (sadržanu) čitavu propovijed. Slika i prauzor tako su potpuno jedno i jedno s drugim sjedinjeni da se tu ne može raspoznati nikakva razlika. Može se zacijelo zamisliti vatra bez vrućine i vrućina bez vatre. Može se zacijelo (takoder) zamisliti sunce bez svjetlosti i svjetlost bez sunca. Ali se ne može spoznati nikakva razlika između slike i prauzora. Ja kažem još više: Bog sa svojom svemoći ne može tu spoznati nikakvu razliku, jer se (to dvoje) jedno s drugim rađa, a i umire jedno s drugim. Ako moj otac umre, ne umrem stoga i ja. Kad jedan umre, više se ne može reći: on je njegov sin, nego se kaže: on je bio njegov sin. Ako se jedan zid obijeli, on je time što je bijel sličan svakoj bjelini. Ali ako ga se pocrni, on je za svu bjelinu mrtav. Vidite, isto je tako ovdje. Ako bi nestalo slike koja je prema Bogu slikana, nestala bi i slika Božja.

Ja hoću reći jednu riječ – nastale su međutim dvije, tri. Sad me dobro slušajte! Razum gleda unutra i probija u sve kutke božanstva i uzima Sina u srcu Očevu i u njegovu dnu te ga stavlja sebi u dno. Razum prodire unutra, on se ne zadovoljava ni dobrotom ni mudrošću ni istinom pa ni samim Bogom. Da, potpuno istinito: on se ni Bogom ne zadovoljava, kao ni kamenom ni

stablom. On nikad ne miruje, on prodire u dno, gdje izbijaju dobrota i istina i uzima ga (= božanski bitak) *in principio*, u početku, gdje je ishodište dobrote i istine, još prije nego on dobije ikakvo ime, još prije nego on izbije, uzima ga u puno višem dnu nego što su dobrota i mudrost. Njegova sestra volja, ta se zacijelo zadovoljava Bogom, utoliko što je on dobar. Razum međutim sve ovo odvaja i ulazi i probija u korijen, gdje Sin izvire i Duh Sveti iscvjetava.

Da ovo pojмимо i budemo vječno blaženi, neka nam pomognu Otac i Sin i Duh Sveti. Amen.

41. PROPOVIJED

Laudate coeli et exultet terra (Is. 49,13) *Ego sum lux mundi* (Joh. 8,12)

Rekao sam na latinskom dvije izreke. Jedna je napisana u čitanju, a govori je prorok Izaija: »Veselite se, nebo i zemljo, Bog je utješio svoj narod i smilovat će se nad svojim siromasima« (Iz 49,13). Druga je u evanđelju, a ondje naš Gospodin govori: »Ja sam svjetlo svijeta, i tko ide za mnom, taj ne hodi u tami i naći će i imati svjetlo života« (Iv 8,12).

Sad pazite na prvu izreku, koju govori prorok: »*Veselite se, nebo i zemljo!*« Zaista, zaista! Bog mi je svjedok, Bog mi je svjedok! Budite u to tako sigurni kao i u to da Bog živi: Najmanje dobro djelo ili najmanja dobra volja ili najmanja dobra želja povod su da se vesele svi sveti na nebu i na zemlji i svi anđeli, takvim veseljem da slično veselje ne može pružiti cio ovaj svijet! I što je veći svaki od tih svetaca, to je veće njegovo veselje; svejedno je sve ovo veselje zajedno tako maleno kao zrno leće prema onom veselju što ga *Bog* ima nad onim djelom. Jer Bog je uz dobro djelo zadovoljan i nasimijan; jer sva druga djela koja se ne događaju na slavu Božju pred Bogom su kao pepeo. Radi toga on (= prorok) govori: »Veselite se, nebo i zemljo! Bog je utješio svoj narod.«

Sad pazite na to što kaže: »Bog je utješio svoj narod i smilovat će se nad svojim siromasima.« On kaže »*svojim* siromasima«. Ta siromasi su prepušteni jedino Bogu, jer se za njih nitko drugi ne zauzima. Kad netko ima prijatelja koji je siromašan, on ga ne priznaje; ali ako on (= prijatelj) ima posjed i ako je mudar, onda on kaže: »Ti si mi rođak« i na brzu ga ruku priznaje. Siromahu međutim kaže: »Bog te čuva!« i stidi ga se. Siromasi su prepušteni Bogu; jer kamo god dođu Boga nalaze i Boga imaju na svim mjestima, a Bog se za njih zauzima, jer su njemu preporučeni. Radi toga on govori u evanđelju: »Blaženi siromašni« (Mt 5,3).

Sad pazite na izreku gdje govori: »Ja sam svjetlo svijeta« (Iv 8,12). »Ja *sam*« – time on dotiče bitak. Učitelji kažu: Sva stvorenja doduše mogu reći »ja«, ta ova je riječ općevažeća; međutim riječ *sum*, »*jesam*«, nju u pravom smislu ne može (o sebi) reći nitko nego jedino Bog. »*Sum*« znači: stvar koja u sebi nosi sve dobro; svim je međutim stvorenjima uskraćeno da bilo koje ima sve ono što bi čovjeka moglo *potpuno* utješiti. Kad bih imao sve što bih samo mogao poželjeti, ali da me samo prst boli,

to ipak ne bih imao sve, jer bi mi prst ipak bio povrijeđen i ne bih imao punu utjehu sve dok bi me prst bolio. Kruh je za čovjeka veoma utješan ukoliko je gladan; međutim, ako bi bio žedan, u kruhu bi imao jednako malo utjehe kao i u kamenu. A sasvim je tako i s odjećom; a isto je tako sa svim stvorenjima, pa je radi toga istina da sva stvorenja u sebi nose gorkost. Doduše, istina je (opet) da sva stvorenja u sebi nose i nešto utjehe, poput malo s vrha pokupljenog samotoka. Taj samotok međutim, to jest sve što uopće može biti od dobra u svim stvorenjima zajedno, to je sve skupa u Bogu. Radi toga stoji pisano u Knjizi Mudrosti: »S tobom mojoj duši dolazi svako dobro« (Mudr 7,11). Međutim, utjeha svih stvorenja nije savršena, jer u sebi nosi primjesu. Božja je utjeha naprotiv čista i bez primjese, cjelovita je i savršena. A njemu je tako potrebno da tebi dade, da on ne može čekati da kao prvo dade *sebe*. Bog je tako zaljubljen u svoju ljubav prema nama, baš kao da je zaboravio nebo i zemlju i sve svoje blaženstvo i sve svoje božanstvo, i kao da nema veze ni sa čime nego sa mnom, da bi meni dao sve što bi me moglo utješiti. I on mi to daje sasvim i daje mi to savršeno, daje to u najčistijemu, i daje to uvijek i daje to u svim stvorenjima.

Sad on govori: »Tko ide za mnom, taj ne hoda u tami« (Iv 8,12). Pazite sad što kaže: »tko ide za mnom«. Učitelji kažu da duša ima tri moći. Prva moć traži posvuda ono najslabije. Druga uvijek traži ono najviše. Treća moć uvijek traži ono najbolje; jer duša je tako plemenita da ona ne može nigdje počinuti nego u iskonu, odakle kaplje ono što urađa dobrom. Vidite, tako je slatka Božja utjeha da je sva stvorenja traže i za njom jure. A ja kažem još više: Bitak i život svih stvorenja sastoji se u tome da Boga traže i za njim jure.

Sad biste vi mogli kazati: Gdje je taj Bog za kojim jure sva stvorenja, od kojeg ona imaju svoj bitak i svoj život? – Ja govorim rado o božanstvu, jer odatle teče sve naše blaženstvo. – Otac govori: »Sino moj, u odbljesku svetaca ja te danas radam« (Ps 109,3). Gdje je ovaj Bog? – »Puninom svetaca ja sam okružen« (Sir 24,16). Gdje je ovaj Bog? – U Ocu. Gdje je ovaj Bog? – U vječnosti. Nikad nitko ne bi mogao naći Boga, kao što kaže mudrac: »Gospodine, ti si skriveni Bog« (Iz 45,15). Gdje je ovaj Bog? – Baš kao što se neki čovjek sakrije a onda se nakašlje pa se time oda, i Bog je tako učinio. Boga nikad nitko ne bi mogao naći; on se međutim sada sam odao. Jedan svetac kaže: Osjećam katkada u sebi takvu slast da zaboravim samoga sebe i sva stvorenja i hoću se u tebi rastopiti. A ako hoću sve to obujmiti, ti mi to, Gospodine, uzmeš. Što ti, Gospodine, time smjeraš? Ako me uzbuđuješ, zašto mi to onda uzimaš?

Ako me ljubiš, zašto mi onda bježiš? Ah, Gospodine, ti to činiš s tom svrhom da bih ja od tebe mogao puno primiti!

Prorok govori: »Moj Bože!« – »Tko ti kaže da sam ja *tvoj* Bog?« – »Gospodine, ja ne mogu više počinuti nego u tebi, i nigdje mi nije dobro nego u tebi« (Ps 15,2).

Da mi tako tražimo Boga te ga i nađemo, neka nam pomogne Otac i Sin i Duh Sveti. Amen.

Renovamini spiritu mentis vestrae (Eph. 4,23)

»Obnovite se u svom duhu, što se zove *mens*, hoće reći svijest« (Ef 4,23). Tako govori Sveti Pavao. A Sveti Augustin kaže da je Bog u onom pravom duševnom krugu, što se zove *mens* ili »svijest«, zajedno s bitkom duše stvorio jednu moć koju učitelji zovu spremištem ili škrinjom duhovnih oblika odnosno oblikovanih slika. Ova moć temelji sličnost između duše i Oca (s jedne strane) istjecanjem njegova božanstva, u kojem je on izlio čitavo blago svoga božanskog bitka u Sina i u Duha Svetoga u različitost osoba, kao što (s druge strane) duševno pamćenje izljujeva u (druge) duševne moći blago svojih slika.

Pa kad god duša ovom moći gleda ono slikovito, gledala ona lik nekog anđela ili svoju vlastitu sliku: u njoj je nešto nesavršeno. Ako (čak) i Boga gleda tako kako on jest Bog ili lik ili trojnost, u njoj je nešto nesavršeno. Ako se međutim sve duševne slike odijele te ona gleda samo jedino Jedno, onda ono čisti bitak duše nalazi, podnoseći i u sebi počivajući, čisti – od forma slobodni – bitak božanskog jedinstva što je nadbivstveni bitak. O čudo nad čudima, kakvo je to plemenito podnošenje kad bitak duše ne može podnositi ništa drugo nego jedino čisto Božje jedinstvo!

Sad govori Sveti Pavao: »Trebate se *obnoviti* duhom.« Obnavljanje snalazi sva stvorenja pod Bogom; Boga međutim ne snalazi nikakvo obnavljanje nego samo vječnost. Što je vječnost? Čujte! Vlastitost je vječnosti da su u njoj bitak i mladost jedno, jer vječnost ne bi bila vječna kad bi mogla *postajati* novom a ne *biti* to postojano. Sad ja međutim kažem: Obnavljanje snalazi (zacijselo) i *anđele*, i to u pogledu poučavanja o budućem, jer anđeo o budućim stvarima zna samo ako mu to Bog objavi. I dušu snalazi obnavljanje utoliko što se zove »duša«; jer se ona zove »dušom« s obzirom na to da daje život tijelu i što je forma tijela. Obnavljanje je snalazi i utoliko što se zove »duh«: a »duhom« se ona zove utoliko što je odijeljena od Ovdje i od Sada i od svega Prirodnog. Gdje je ona međutim slika Božja i bezimena poput Boga, tu nju ne snalazi nikakvo obnavljanje nego jedino vječnost, poput Boga. Sad pazite! Bog je bez imena, jer o njemu nitko ne može nešto iskazati ili spoznati. Stoga kaže jedan poganski učitelj: Ono što mi spoznajemo ili iskazujemo o prvom uzroku, to smo više mi sami nego što bi to bio prvi uzrok;

jer on je uzvišen iznad svakog iskazivanja i razumijevanja. Ako ja prema tomu kažem: Bog je dobar – to nije istinito; (nego) *ja* jesam dobar, ali Bog nije dobar! Da, ja bih mogao povrh toga kazati: Ja sam *više dobar* nego Bog! Jer ono što je dobro, to može postati bolje; što može postati bolje, to može postati najbolje. Bog međutim nije dobar; stoga on ne može postati bolji. Jer on dakle ne može postati bolji, onda on ne može postati ni najbolji; jer to je sve troje daleko od Boga: »dobar«, »bolji« i »najbolji«, jer on je nadasve uzvišen. Ako ja nadalje kažem: Bog je *mudar* – to nije istina; ja sam mudriji nego on! Ako dalje kažem: Bog je *jedan bitak* – to nije istina; (nego) on je nadbivstveni bitak i nadbivstvena niština! Radi toga kaže Sveti Augustin: Najljepše što čovjek o Bogu može iskazati sastoji se u tomu da on iz mudrosti nutarnjeg bogatstva može šutjeti. Radi toga šuti i ne otvaraj usta o Bogu, jer time što o njemu zineš, lažeš, činiš grijeh. Ako međutim hoćeš biti bez grijeha i savršen, ne otvaraj usta o Bogu! O Bogu nemoj ništa ni (htjeti) *spoznati*, jer Bog je *iznad* svake spoznaje. Jedan učitelj kaže: Kad bih ja imao Boga kojeg bih mogao spoznati, ja njega nikad (više) ne bih smatrao Bogom! Ako međutim nešto o njemu spoznaš: ništa od toga nije on, pa time što si spoznao nešto o njemu, dospijevaš u nespoznanje, a takvim nespoznanjem u životinjstvo. Jer ono što je u stvorenja nespoznavajuće, to je životinjsko. Pa ako nećeš postati životinjskim, ne spoznavaj ništa o riječima neizrecivom Bogu! – »Ah, pa kako da radim?« – Moraš posve umaknuti svome tvojstvu i rastopiti se u njegovu njegovost, pa tvoje »tvoje« treba postati »moje« u njegovu »njegovom« tako cjelovito da ti s njim vječno spoznaješ njegovu nenastalu njegovost i njegovu nenazovivu ništinu.

Sveti Pavao pak kaže: »Obnovite se duhom.« Ako se dakle hoćemo obnoviti duhom, mora svaka od *šest* duševnih moći, i one više i one niže, imati jedan zlatni prsten, pozlaćen zlatom božanske ljubavi. Sad gledajte na *niže* moći, kojih ima *tri*. *Prva* se zove moć razlikovanja, *rationalis*; na njoj trebaš nositi jedan zlatni prsten; taj je »prosvjetljenje«, da tvoja moć razlikovanja bude uvijek prosvjetljena božanskim svjetlom. Druga se moć zove srdica, *irascibilis*; na njoj trebaš nositi jedan prsten: taj je »tvoj mir«. *Zašto?* Pa: dokle u miru, dotle u Bogu! *Treća* se moć zove žudnja, *concupiscibilis*; na njoj trebaš nositi jedan prsten: to je »zadovoljnost«, da budeš zasitan spram svih stvari koje su ispod Boga. Neka ti međutim nikad ne bude dosta Boga! Jer Boga ti nikad *ne može* biti dosta: što više Boga imaš, to ga više želiš; kad bi ti naime moglo biti dosta Boga, tako da bi u vezi s Bogom bilo zadovoljnosti, Bog ne bi bio Bog.

I na svakoj od tri više moći moraš nositi jedan zlatni prsten. I *viših* moći ima također *tri*. Prva se zove zadržavajuća moć, *memoria*. Ovu moć uspoređuju s Ocem u Trojstvu. Na njoj trebaš nositi jedan zlatni prsten: to je »zadržavanje«, da u sebi zadržiš sve vječne stvari. *Druga* se zove razum, *intellectus*. Ovu moć uspoređuju sa Sinom. Na njoj također trebaš nositi jedan zlatni prsten: to je »spoznaja«, da sve vrijeme spoznaješ Boga. A kako? Spoznavaj ga bez slika, neposredno i bez usporedbi. Ako međutim Boga hoću spoznavati na takav način neposredno, moram naprosto postati *on*, a *on* mora postati *ja*. Još točnije kažem: *Bog* mora naprosto postati *ja*, a *ja* naprosto *Bog*, tako potpuno jedno da ono »on« i ovo »ja« bude jedno, postanu i jesu i u ovom bivstvovanju vječno čine *jedno* djelo. Jer sve dok ovo »on« i ovo »ja«, to jest Bog i duša, nisu jedno jedino ovdje i jedno jedino sada, sve dotle ne bi ovo »ja« moglo nikada djelovati niti jedno postati. Treća moć zove se volja, *voluntas*. Ovu moć uspoređuju s Duhom Svetim. Na njoj trebaš nositi jedan zlatni prsten: to je »ljubav«, da bi ti ljubio Boga. Ljubi Boga ne gledajući na njegovu dragost, to znači: ne zato što bi on bio vrijedan ljubavi; jer Bog nije ljubak: on je uzvišen iznad svake ljupkosti. »Pa kako da ljubim Boga?« – Boga trebaš ljubiti ne-duhovno, to znači tako da ti duša bude neduhovna i oslobođena svake duhovnosti; jer dok je tvoja duša duholika, dotle ona ima slika. Međutim, sve dok ona ima slika, sve dotle ona ima posredništvo; sve dok ona ima posredništva, sve dotle ona nema jedinstva ni jednostavnosti. Sve dok ona nema jednostavnosti, sve dotle ona (još) nikad nije pravo uzljubila Boga; jer pravo ljubiti povezano je s jednostavnošću. Radi toga tvoja duša treba biti čista od svakog duha, treba stajati tu *bez duha*. Jer ako Boga ljubiš kako on jest *Bog*, kako je duh, kako je osoba i kako je slika – sve to mora otpasti. »A kako da ga onda ljubim?« – Ljubi ga kako je Ne-Bog, Ne-duh, Ne-osoba, Ne-slika, još više: kako je bistro, čisto, jasno Jedno, odijeljen od svakog dvojstva. A u ovom Jednomu trebamo vječno utonuti iz nešta u ništa. Neka nam u tomu Bog pomogne. Amen.

43. PROPOVIJED

Praedica verbum (2 Tim. 4,2)

Jednu izreku čitamo danas i sutra (s pogledom) na moga gospodina Svetog Dominika, a piše je Sveti Pavao u poslanici. Naški glasi ovako: »Govori riječ, izriči je, iznosi je i rađaj Riječ« (2 Tim 4,2). Neobična je stvar da nešto istječe, a ipak ostaje unutra. Da riječ istječe, a ipak ostaje unutra, to je veoma neobično. Da sva stvorenja istječu, a ipak ostaju unutra, to je veoma neobično. Što je Bog dao i što je Bog obećao dati, to je veoma neobično, i nepojmljivo i nevjerojatno. A to je s pravom tako: jer da je to pojmljivo i vjerojatno, s time ne bi bilo u redu. Bog je u svim stvarima. Što je on više *u* stvarima, to više je on izvan stvari; što više je on *unutra*, to više je on vani. Ja sam već više puta kazao da Bog cio ovaj svijet stvara potpuno i sasvim u ovom sada. Sve što je Bog ikada stvorio prije šest tisuća i više godina kad je pravio svijet, stvara Bog i sada sve odjednom. Bog je u svim stvarima; ali ukoliko je Bog božanstven i ukoliko je Bog razuman, Bog nigdje nije tako istinski kao u duši i u anđelima, ako hoćeš: u najintimnijoj dubini duše i u najuzvišenijem dijelu duše. A kad kažem »najintimnija dubina«, mislim na najuzvišeniji dio; i kad kažem »najuzvišeniji dio«, mislim na najintimniju dubinu. U najintimnijoj dubini i u najvišem dijelu duše: ja ih (ondje) oboje mislim kao u Jednomu. Ondje, gdje nikad nije prodrlo vrijeme, nikad posvijetlila nijedna slika: u najintimnijoj dubini i u najvišem dijelu duše stvara Bog čitav svijet. Sve što je Bog stvorio prije šest tisuća godina i sve što će Bog još poslije tisuću godina stvoriti, ako svijet bude (još) tako dugo postojao, to on stvara u najintimnijoj dubini i u najvišem dijelu duše. Sve što je prošlo i sve što je sadašnje i sve što je buduće, to Bog stvara u najintimnijoj dubini duše. Sve što Bog čini u svim svetima, to Bog čini u najintimnijoj dubini duše. Otac rađa svoja Sina u najintimnijoj dubini duše i rađa tebe sa svojim jedinorođenim Sinom kao ne-manjeg. Ako hoću biti sin, moram biti sin, u istom bitku u kojem je on Sin i ni u jednom drugom. Ako hoću biti čovjek, ne mogu biti čovjek u bitku životinje, (nego) moram biti čovjek u bitku čovjeka. Ako međutim hoću biti *ovaj* (određeni) čovjek, moram biti *ovaj* čovjek u *ovom* (određenom) bitku. A Sveti Ivan kaže: »Vi ste djeca Božja« (Iv 4,4).

»Govori riječ, izgovaraj je, izriči je, iznosi je, rađaj Riječ!«
»Izgovaraj je!« Što se izvana govori, to je nešto grubo; ona je Riječ međutim *unutra* rečena. »Izgovaraj je!«, to znači da trebaš postati svjestan onoga što *u tebi* jest. Prorok govori: »Bog reče Jedno, a ja dvoje čuh« (Ps 61,12). To je istina. Bog je stalno govorio samo Jedno. Njegov je izričaj samo jedan. U ovoj jednoj Riječi izriče on svoga Sina i ujedno Duha Svetoga i sva stvorenja, a (ipak) samo *jedan* izričaj postoji u Bogu. Prorok međutim kaže: »Ja dvoje čuh«, to znači: Ja razabrah Boga *i* stvorenje. Tu gdje to (= stvorenje) Bog *govori*, tu je to Bog; ovdje međutim (= u prostoru i vremenu), to je stvorenje. Ljudi (sebi) utvaraju da je Bog samo *ondje* (= kod svoga povijesnog utjelovljenja) postao čovjekom. Nije tomu tako, jer Bog je *ovdje* (= na ovom ovdje mjestu) isto tako postao čovjekom kao i *ondje*, i on je postao čovjekom iz *tog* razloga da rodi *tebe* kao svoga jedinorođenog sina, i (to) kao ne-manjega.

Sjedio sam jučer na jednomu mjestu, pa tada rekoh jedan izričaj što stoji u Očenašu, a glasi: »Budi volja tvoja!« Bolje bi međutim bilo: »Neka volja bude tvojom!«: da *moja* volja *njegovom* voljom postane, da (od) *ja* postane *on*, to Očenaš hoće reći. Ova riječ ima dvojakí smisao. Prvo: »Spavaj u svim stvarima!«, to znači da ništa ne znaš ni za vrijeme, ni za stvorenja, ni za slike. Učitelji kažu: Kad bi neki čovjek, koji čvrsto spava, sto godina spavao, on ne bi znao ni za jedno stvorenje niti bi znao za vrijeme ni za slike; a *tada* možeš opaziti što Bog u tebi čini. Stoga govori duša u Knjizi ljubavi: »Ja spavam, a srce mi bdije« (Pj 5,2). Stoga: Ako sva stvorenja u tebi spavaju, možeš opaziti što Bog u tebi čini.

Taj izričaj, na drugom mjestu, hoće reći: »Trudi se u svemu!« Ovo (opet) ima u sebi *trostruki* smisao. To znači: »Okoristi se svim stvarima!« To (*prvo*) znači: Uzmi Boga u svim stvarima, jer Bog jest u svim stvarima. Sveti Augustin kaže: Bog je stvorio sve stvari ne da bi dao da one nastanu pa da on ode svojim putem, nego: on je u njima ostao. Ljudi sebi utvaraju da imaju više ako povrh Boga imaju stvari, kao da bi Boga imali bez tih stvari. To međutim nije ispravno, jer sve stvari povrh Boga nisu više nego Bog sam; kao kad bi netko tko bi imao Sina i Oca s njim, sebi utvarao da ima više nego kad bi Sina imao bez Oca. Jer Otac *sa* Sinom nije više nego Sin sam, a opet Sin *sa* Ocem nije više nego Otac sam. Stoga uzmi Boga u svim stvarima, a to je znak za to da je on tebe rodio kao svoga jedinorođenog sina i kao ne-manjega.

Drugo značenje onoga »Okoristi se svim stvarima!« jest ovo: Ljubi Boga iznad svih stvari, a svoga bližnjega kao sama sebe!

(Mt 22,37), a to je zapovijed od Boga. Ja međutim kažem da to nije samo zapovijed nego da je to Bog darovao i obećao darovati. Ako više voliš da je stotinu maraka kod tebe nego kod drugoga, to nije ispravno. Ako jednog čovjeka više voliš nego drugoga, to nije ispravno. I ako svoga oca i svoju majku više voliš nego nekog drugog čovjeka, to nije ispravno. I ako blaženstvo više voliš u sebi nego u nekom drugom, to nije ispravno. »Bože sačuvaj! Što vi to kažete? Zar ne trebam blaženstvo u sebi voljeti više nego u nekomu drugomu?« Ima puno učenih ljudi koji to ne shvaćaju i to im se čini veoma teškim. To međutim nije teško, (štoviše) sasvim je lako. Hoću ti pokazati da to nije teško. Vidite, Priroda kod svakog uda ide za dvjema svrhama time što djeluje na čovjeka. Prva svrha za kojom ud ide u svojim činima jest služiti sveukupnom tijelu, a zatim (i) svakom udu napose kao i sebi samom, i ne manje nego sebi samom, te on u svojim činima sebe sama nema pred očima više nego neki drugi ud. Kудikamo više mora to važiti u području milosti! Bog treba biti pravilo i temelj tvoje ljubavi. Prvi naum tvoje ljubavi mora biti upravljen čisto na Boga, a zatim na tvoga bližnjega kao na samog sebe, i ne manje nego na samog sebe. Ako ti (međutim) blaženstvo u sebi ljubiš više nego u nekomu drugomu, ti ljubiš samoga sebe, a gdje ti ljubiš sebe, tu nije Bog tvoja čista ljubav, a to je pogrešno. Jer ako ti ljubiš blaženstvo u Svetom Petru i u Svetom Pavlu kao u sebi samomu, ti posjeduješ isto blaženstvo koje i oni imaju. I ako ti ljubiš blaženstvo u anđelima kao (i) u sebi, i ako ljubiš blaženstvo u našoj Gospi isto tako kao u sebi, ti uživaš jednako blaženstvo u pravom smislu kao i ona: ono je tebi isto tako vlastito kao i njoj. Stoga se kaže u Knjizi Mudrosti: »Učinio ga je jednakim svojim svetima« (Sir 45,2).

Treće značenje onoga »Okoristite se svim stvarima!« jest ovo: Ljubi Boga u svim stvarima *jednako*, to znači: Ljubi Boga jednako rado u siromaštvu kao i u bogatstvu, i jednako ga ljubi u bolesti kao i u zdravlju, jednako ga ljubi u kušnji kao i bez kušnje, jednako u trpljenju i bez trpljenja. Da, što je veće trpljenje, to je trpljenje manje i tim lakše, poput dvaju vjedara: što je jedno teže, to je lakše drugo, i što se više čovjek odriče, to mu lakše pada odreći se. Čovjeku koji Boga ljudi bilo bi isto tako lako predati cio ovaj svijet kao i jedno jaje. Što više preda, to mu lakše pada predavati, kao i kod apostola: što su teže trpjeli, to su trpljenje lakše podnosili.

»Trudi se u svemu«, to (konačno) znači: Gdje se nađeš u raznovrsnim stvarima i negdje drugdje mimo onoga čistog Jednoga (na kojem postavljaš temelj), tu se potruđi, to znači: trudi se u svemu oko ispunjavanja svoje službe. To znači: Podigni glavu!

To ima dvojadi smisao. Prvi je: Odloži sve što je tvoje i predaj se u vlasništvo Bogu, tako će (i) Bog biti tebi vlastit kao što je sam sebi vlastit, te je on tebi Bog kao što je Bog sam sebi, a ne manje. Što je moje, to nemam ni od koga. Ako to pak imam od nekoga drugog, onda to nije moje; to je, naprotiv, onoga od koga ja to imam. Drugi smisao toga »Podigni glavu!« jest: Upravi sva svoja djela Bogu. Ima puno ljudi koji ovo ne shvaćaju, i meni se ne čini neobičnim; jer čovjek koji ovo hoće shvatiti mora biti odijeljen i uzvišen iznad svih (zemaljskih) stvari.

Da dospijemo do ove savršenosti, neka nam Bog pomogne. Amen.

44. PROPOVIJED

Mortuus erat et revixit, perierat et inventus est (Luc. 15,32)

»Bijaše mrtav i oživje. Bijaše izgubljen i opet se nađe« (Lk 15,32).

Ja sam u jednoj propovijedi kazao da ću (onog) čovjeka koji je možda činio *dobra* djela u vrijeme dok je bio u smrtnim grijesima poučiti o tomu kako bi ta djela mogla oživjeti zajedno s vremenom u kojem su bila učinjena. A ja ću sad protumačiti kako to doista jest, jer su me molili da objasnim smisao (svoje tvrdnje). I ja ću to učiniti, mada se tome protive svi živi učitelji.

Učitelji kažu svi suglasno: Sve dok je čovjek u milosti, sva djela koja on tada čini zaslužuju vječni život. I to jest istina, jer u milosti čini *Bog* ta djela, i u tomu se ja s njima slažem. Učitelji opet kažu svi suglasno: Ako čovjek padne u smrtni grijeh, mrtva su (i) sva djela koja on tada čini, dok je u smrtnim grijesima, kao što je i on sam mrtav, te *nisu* vrijedna vječne nagrade, jer on ne živi u milosti. I to je istina u tom smislu, pa se ja i u tomu s njima slažem. Učitelji (dalje) kažu: Kad Bog vrati milost čovjeku koji se pokaje za grijehe, onda sva ona djela što ih je ikada u milosti učinio *prije* nego je pao u smrtni grijeh, opet skupa uskrisuju u novoj milosti pa žive kao i prije. I u tomu se ja s njima slažem. Sad oni međutim kažu: Ona djela koja je čovjek učinio dok je bio u smrtnom grijehu zauvijek su izgubljena, i to vrijeme i ta djela jedno s drugim. A *tomu* se ja, magistar Eckhart, protivim i kažem ovako: Od svih dobrih djela koja je čovjek učinio dok je bio u smrtnim grijesima baš nijedno nije izgubljeno, a ni vrijeme u koje su se ona dogodila, ukoliko (taj) čovjek opet steče milost. Vidite, *ovome* se protive svi živi učitelji!

Sad strogo pazite kamo ja ciljам svojim riječima, tako možete razumjeti smisao.

Ja kažem općenito: *Sva* dobra djela što ih je čovjek ikad učinio i što su se ikada dogodila, kao i vrijeme u koje su se dogodila i u koje će se nadalje događati – djela i vrijeme jesu zajedno izgubljeni, ta djela *kao* djela, to vrijeme *kao* vrijeme. Ja kažem nadalje: Još nikada bilo koje *djelo* nije bilo dobro ili sveto ili blaženo. Ja kažem dalje da nijedno *vrijeme* nije nikada bilo sveto ni blaženo ni dobro, niti će ikada biti, ni jedno ni drugo. Kako bi se dakle moglo sačuvati kad nije ni dobro ni blaženo ni sveto? Kad su dakle dobra djela pa i vrijeme u kojem su se do-

godila zajedno potpuno propali, kako bi onda mogla ostati sačuvana *ona* djela koja su se dogodila u smrtnim grijesima, i kako ono vrijeme u kojem su se ona događala? Ja ponavljam: oni su zajedno izgubljeni, djela i vrijeme, zla i dobra, djela *kao* djela, vrijeme *kao* vrijeme; oni su zajedno zauvijek propali.

Sad iskršava pitanje: Zašto se neko djelo zove sveto djelo i blaženo djelo i dobro djelo, a na isti način i vrijeme u kojem se to djelo dogodilo? Gledajte, kao što sam ranije kazao: To djelo i to vrijeme, u kojem se to djelo dogodilo, nisu ni sveti ni blaženi ni dobri. Dobrota, svetost i blaženstvo jesu samo *oznake* koje slučajno vežemo za to djelo i to vrijeme, nije to njihova vlastitost. Zašto? Jedno djelo *kao* djelo nije od sebe, a ni ne događa se radi sebe, ono i ne zna za se. I stoga ono (uopće) nije ni blaženo ni neblaženo; nego se *duh*, iz kojeg se to djelo zbiva, oslobađa te »slike« (= intencionalne predodžbe tog djela) i *to* više (u nj) ne ulazi. Jer (to djelo), utoliko što je bilo djelo, odmah je propalo, a i vrijeme u kojem se to događalo, pa (sad) nije ni ovdje ni ondje; jer duh više s tim djelom nema veze. Ako on treba bilo što dalje činiti, to se mora zbivati s *drugim* djelima, a i u nekom *drugom* vremenu. Stoga i djelo i vrijeme jedno s drugim propadaju, bili zli ili dobri: ta jednako su izgubljeni: jer oni u duši nemaju ostanka niti u samima sebi bitka ili mjesta, a ni Bog ih ni u čemu ne treba. Stoga oni u sebi samima propadaju. Ako se neko dobro djelo zbiva po jednom čovjeku, taj se čovjek tim djelom *oslobađa* i tom je slobodom on sličniji i bliži svom početku nego je bio ranije, prije nego se zbilom to oslobađanje, te je on toliko blaženiji i bolji (postao) nego što je bio ranije, prije nego što je uslijedilo to oslobođenje. Iz *ovog* razloga zove se to djelo pa i (to) vrijeme, u koje se (to) djelo dogodilo, svetim i blaženim; pa ipak to nije prikladno, jer (to) djelo nema bitka, a isto tako ni (to) vrijeme u kojem se ono događalo: jer ono u sebi prolazi. Stoga ono nije ni dobro ni sveto ni blaženo, nego je blažen *čovjek* u kojem ostaje *plod* djela – ne kao vrijeme ni kao djelo nego kao dobro svojstvo koje je uvijek tu s tim duhom, kao što je i duh vječan u sebi, i (to) jest duh *sam*.

Vidite, na takav način nije nikad propalo neko dobro vladanje, a niti vrijeme u koje se ono zbilom; ne što bi ostalo sačuvano kao djelo i kao vrijeme nego oslobođeno od djela i vremena sa svojstvom u duhu u kojem ono vječno jest, kao što je duh u sebi vječan.

Gledajte, sad upravite svoju pažnju na ona djela što su se dogodila u smrtnim grijesima. Kao što ste čuli – oni koji su me razumjeli: Kao djela i kao vrijeme ta su dobra djela, što su se dogodila u smrtnim grijesima, propala, djela i vrijeme ujedno.

No ja sam (međutim) također rekao da su djela i vrijeme u sebi samima ništa, vidite, onda ni onaj koji njih gubi ne gubi ništa. To je istina. Ja sam povrh toga također kazao: Djelo i vrijeme u sebi samima nemaju ni bitka ni vremena; *kao* djelo ono je i u vremenu iz duha *ispalo*. Ako duh hoće (nešto) dalje činiti, to mora nužno biti jedno *drugo* djelo i dogoditi se u jednom *drugom* vremenu. I stoga ono ne može nikada više doći u duh utoliko što je bilo djelo i vrijeme. Ono također ne može ni na koji način doći u Boga, jer još nikad nije vrijeme ili vremenito djelo dospjelo u Boga. I stoga to mora nužno propasti i biti izgubljeno.

A ja sam međutim još kazao da od svih dobrih djela što ih čovjek čini dok je u smrtnim grijesima ni jedno jedino ne ostaje izgubljeno, ni (to) vrijeme ni (ta) djela. A ovo je istinito u *onom* smislu koji vam hoću razjasniti. A, kao što sam već ranije kazao, tome se protive svi živi učitelji.

Sad poslušajte ukratko taj smisao kako odgovara istini! Ako čovjek čini dobra djela dok je u smrtnom grijehu, on ih ipak ne čini *iz* smrtnoga grijeha, jer ta su djela *dobra*, dok su smrtni grijesi *zli*. Nego ih on čini iz dna svoga duha, koji je u sebi po naravi dobar, iako nije u milosti, pa ta djela u samima sebi u to vrijeme, u koje se događaju, ne zaslužuju kraljevstvo nebesko. Međutim, to duhu i ne škodi, jer *plod* (tog) djela, odvojen od djela i vremena, ostaje u duhu te jest duh s duhom, i isto tako ne propada kao što duhu ne propada njegov bitak. Nego duh oslobađa svoj bitak usljed »slika« koje su dobre, isto tako izvjesno kao što bi on to učinio da je u milosti, iako on tim djelom ne postiže kraljevstvo Božje, kao što bi on to učinio da je u milosti; jer on tako stvara sličnu spremnost za sjedinjenje i sličnost, pri čemu su djelo i vrijeme baš samo za to korisni da se čovjek *iz*-radi. A što se čovjek više oslobodi i izradi, za toliko se on približava Bogu, koji je (sam) u sebi slobodan; a ukoliko se čovjek oslobodi, utoliko on (i) ne gubi ni djelo ni vrijeme. A kad se milost vrati, sve što je (dotle samo) naravno u njemu stajalo, stoji sad u cijelosti *milosno* u njemu. I koliko je on sebe dobrim djelima oslobodio, dok je bio u smrtnim grijesima, toliko on (sada) čini odgovarajući zaokret da se s Bogom sjedini, što on ne bi mogao učiniti da se prije nije oslobodio tim djelima, dok je bio u smrtnim grijesima. A kad bi ih (međutim) trebao (tek) sada izraditi, morao bi vrijeme na to potrošiti. Budući da se međutim u prethodnom vremenu, dok je bio u smrtnim grijesima, oslobodio, dobio je za sebe (to) vrijeme u kojemu je sada slobodan. Pa tako dakle nije izgubljeno vrijeme u koje(m) je on sada slobodan, jer je on to vrijeme dobio, pa u ovo vrijeme mo-

že činiti druga djela koja ga još bliže sjedinjuju s Bogom. Plodovi (tih) djela, koja je učinio u duhu, ostaju u duhu i jesu duh s duhom. Iako ta djela i to vrijeme jesu mrtvi, to ipak živi duh iz kojeg su se dogodila i (živi) plod (tih) djela, odvojen od djela i vremena, pun milosti kao što je i duh pun milosti.

Vidite, tako smo eto osnažili (onaj) smisao (moje tvrdnje), kako zbilja jest istinit. A svi koji se njemu protive jesu najedanput pobijeni, pa na njih ne dajem ni paru; jer to što sam kazao jest istina, i to kaže sama istina. Kad bi oni razumjeli što je *duh*, a što su djelo i vrijeme *u sebi*, te na koji način djelo stoji u odnosu prema duhu, oni ne bi nipošto tvrdili da ikada ikakvo dobro djelo ili vladanje propada ili bi moglo propasti. Ako djelo s vremenom i prolazi i propada, ono ipak nikada ne propada onako kako stoji u odnosu prema duhu u njegovu bitku. Ovaj odnos međutim nije ništa drugo nego da se duh oslobađa ponašanjem koje se ostvarilo u (tim) djelima. To je *moć* djela radi koje se djelo zbilja. A *ona ostaje* u duhu, pa i nije još nikada iz njega izašla, te ne može proći kao što ni duh u sebi; jer on jest sama ona. Vidite, tko bi to razumio, kako bi (taj) mogao kazati da bi ijedno dobro djelo ikada propalo sve dok duh ima svoj bitak i živi u novoj milosti?

Da mi s Bogom postanemo *jedan* duh i budemo zatečeni u milosti, neka nam Bog pomogne. Amen.

45. PROPOVIJED

In omnibus requiem quaesivi (Eccli. 24,11)

Ove riječi napisane su u Knjizi Mudrosti. Ovaj put izložit ćemo ih kao da vječna Mudrost vodi razgovor s dušom pa govori: »Tražila sam u svemu počinka« (Sir 24,11), a duša odgovara: »Onaj koji me stvorio počivao je u mojemu šatoru« (Sir 24,12). Na trećemu mjestu govori vječna Mudrost: »U svetomu gradu moj je počinak« (Sir 24,15).

Ako bi me upitali da kratko obavijestim o tomu na što je Stvoritelj smjerao što je stvorio sva stvorenja, ja bih kazao: (na) *počinak*. Ako bi me, na drugomu mjestu, upitali što Presveto Trojstvo traži u svim svojim djelima zajedno, ja bih odgovorio: *počinak*. Ako bi me, na trećemu mjestu, upitali što duša traži u svim svojim pokretima, ja bih odgovorio: *počinak*. Ako bi me, na četvrtomu mjestu, upitali što sva stvorenja traže u svim svojim naravnim težnjama i pokretima, ja bih odgovorio: *počinak*.

Na prvomu mjestu trebamo opaziti i spoznati kako božansko lice *božanske naravi* dovodi izvan sebe i izluđuje čežnju svih duša prema sebi, da bi ih k sebi privuklo. Jer Bog tako uživa božansku narav, to jest počinak, i on je njemu tako mio da ga je on iz sebe izložio da pobudi i privuče na sebe naravnu želju svih stvorenja. Ne samo da Stvoritelj traži svoj vlastiti počinak tim što ga je iz sebe izložio i svim stvorenjima upriličio, nego on ujedno traži da sva stvorenja sa sobom opet povuče natrag u njihov prvi praizvor, to jest u počinak. K tomu Bog (sama) sebe i ljubi u svim stvorenjima. Isto tako, međutim, kao što on traži u svim stvorenjima ljubav prema sebi, tako on (u njima) traži i svoj vlastiti počinak.

(Kao) drugo, *Presveto Trojstvo* traži počinak. Otac traži počinak u svomu Sinu time što je u njemu izlio i ob-»likovao« sva stvorenja, a oni obojica traže počinak u Duhu Svetomu, tj. u tomu što je on od njih obojice izašao kao vječna neizmjerana ljubav.

Treće, *duša* traži počinak u svim svojim moćima i pokretima, znao to čovjek ili ne znao. Čovjek nikad ne otvori oko niti ga zatvori a da time ne traži počinka; on ili hoće nešto od sebe odbaciti što ga sprečava, ili hoće k sebi privući nešto u čemu nalazi počinka. Radi te dvije stvari čovjek čini sva svoja djela. Ja sam i inače već kazao da čovjek ne može nikad ni u jednom stvorenju imati veselja ili zadovoljstva kad u njemu ne bi bilo sličnosti s

Bogom. Volim ono u čemu najviše prepoznajem sličnost s Bogom. Ništa međutim u svim stvorenjima nije toliko nalik Bogu kao počinak. Treće, trebamo spoznati kakva treba biti duša u kojoj Bog hoće počivati. Ona treba biti čista. Čime se duša čisti? Time što se drži duhovnih stvari. Time se ona uzdiže. Što se više uzdigne, to čistijom ona biva u svojoj pobožnosti, a što čistijom biva u svojoj pobožnosti, to snažnija bivaju njezina djela. U vezi s tim kaže jedan učitelj o zvijezdama: Što bliže Zemlji one svijetle, to su slabije u svojim djelima, jer ne stoje na svomu pravom odstojanju. Kad (pak) dospiju na svoje pravo odstojanje, onda one stoje na najvišoj visini; tada ih međutim na Zemlji ne možemo vidjeti, a ipak su tada njihova djela na Zemlji naj snažnija. Sveti Anzelmo govori duši: Povuci se malo iz nemira izvanjskih djela. Drugo: Pobjegni i sakrij se od zbrke unutarnjih misli, koje isto tako u dušu unose veliki nemir. Treće: Čovjek ne može pružiti Bogu ništa draže od počinka. Bogu nisu važni bdijenje, post, molitva i svako trpljenje, za razliku od počinka. Bogu ne treba ništa dalje nego da mu se daruje spokojno srce: tada on u (toj) duši čini takva tajna i božanska djela da pri tome ne može služiti ili (čak samo) gledati nijedno stvorenje; da, čak ni duša našega Gospodina Isusa Krista tu ne može priviriti. Vječna Mudrost je tako nježna i stidljiva da ona ne može podnijeti da ondje gdje Bog sam djeluje u duši bude bilo kakvog miješanja bilo kakvog stvorenja. Stoga vječna Mudrost ne može podnijeti da ondje ikoje stvorenje bude gledalac. Zato kaže naš Gospodin: »Ja ću povesti svoju zaručnicu u pustinju i ondje ću govoriti njezinu srcu« (Hoš 2,14), to znači: u samoću, postrance od svih stvorenja. Četvrto, kaže on (= Anzelmo) da duša treba počinuti u Bogu. *Božansko* djelo Bog u duši ne može učiniti, jer je sve što u dušu dolazi obuzeto mjerom. Mjera (međutim) jest ono što u se nešto uključuje ili iz sebe isključuje. S božanskim djelima međutim nije tako: ona su neograničena i u božanskoj su Objavi nezatvoreno sadržana. Stoga govori David: »Bog sjedi nad kerubinima« (Ps 79,2). On ne kaže da on sjedi nad serafima. »Kerubini« znače mudrost, to je spoznaja: ona nosi Boga u dušu i vodi dušu k Bogu. Ona međutim ne može unijeti u Boga. Stoga Bog svoja božanska djela ne vrši u spoznaji, jer nju u duši obuhvaća mjera; nego ih on vrši kao Bog i božanstveno. Onda međutim (= nakon što je spoznaja dovela dušu do Boga) istupa najviša moć – to je ljubav – i prodire u Boga i uvodi dušu sa spoznajom i sa svim njezinim (ostalim) moćima u Boga i sjedinjuje je s Bogom. I ondje Bog djeluje iznad duševne moći – ne kao u duši (bivstvujući, ne kao u području duše) nego kao božanski u Bogu. Tamo se duša uranja u

Boga i krsti u božansku narav i u njoj prima božanski život i uzima na se božanski poredak tako da se uređuje prema Bogu. Kao što se može spoznati iz jedne usporedbe kad učitelji pišu prirodoslovlje: Kad se dijete začine u majčinu tijelu, ono ima tvorbu udova i izgled. Kad se međutim duša ulijeva u tijelo, onda mu prolazi lik i izgled koje je najprije imao, te ono postaje nečim jedinstvenim, a to snagom duše, i prima jedan drugi lik od duše i jedan drugi, tijelu duše primjeren izgled. Tako je i s dušom: Kad se ona u cijelosti sjedinjuje s Bogom i krsti u božanskoj naravi, ona gubi sve svoje zapreke i slabost i nepostojanosti i potpuno se obnavlja u božanskom životu i sređuje se u svim svojim ćudima i krepostima, kao što se može prepoznati na svjetlu: Što plamen gori bliže stijenju to je on crnji i grubljeg sastava; što se međutim plamen više od stijenja penje to je on čišći. – Što je više duša samu sebe nadišla, to je bistrija i jasnija, to savršenije može Bog u njoj činiti svoje božansko djelo na svoju priliku. Kad bi neko brdo raslo dvije milje od zemlje, pa se na njemu u prašini ili pijesku pisalo slova, ona bi ostala čitava tako da ih ni vjetar ni kiša ne bi mogli uništiti. Tako bi istinski duhovan čovjek trebao biti uzdignut u pravom spokoju čitav i nepromjenljiv u božanskim djelima. Duhovan se čovjek može jamačno stidjeti toga da bude lako podložan mijeni u potištenosti, u srdžbi i u ljutnji. Takav čovjek još nikad nije postao pravo duhovan.

Četvrto, sva stvorenja po naravnoj težnji traže počinak, znala ona to ili ne znala; ona to posvjedočuju svojim djelima. Kameanu se nikad ne oduzima pokretni nagon da postojano teži k zemlji, sve dok na zemlju ne legne. Isto tako čini vatra: ona teži prema gore, i svako stvorenje traži svoje prirodno mjesto. I u tomu ona odaju sličnost s božanskim počinkom koji je Bog dobio svim stvorenjima.

Da mi božansku priliku božanskog počinka tako tražimo te ga uzmognemo kod Boga naći, neka nam Bog pomogne. Amen.

Beati, qui esuriunt et sitiunt iustitiam etc. (Matth. 5,6)

Uzeo sam jednu izreku iz poslanice koju čitamo danas na dva sveca, i jednu drugu riječ iz evanđelja. Kralj Salomon govori u današnjoj poslanici: »Bog ljubi one koji slijede pravicu« (Izr 15,9). Drugu izreku govori moj gospodin Sveti Matej: »Blago siromasima i onima koji gladuju i žedaju pravednosti i slijede je« (Mt 5,6).

Pazite na ovu riječ: »Bog ljubi«, a za mene je velik i prevelik milosni dar ako bismo, kako sam već često kazao, htjeli čeznuti za tim da Bog samo *mene* ljubi. Što Bog (međutim) ljubi? Bog ne ljubi ništa izvan sebe i sebi sličnog, ukoliko on to u meni i mene u sebi nalazi. U Knjizi Mudrosti stoji pisano: »Bog ne ljubi nikog osim onoga koji u mudrosti prebiva« (Mudr 7,28). Jedna daljnja riječ također stoji u Pismu, što još bolje zvuči: »Bog ljubi one koji slijede pravicu i mudrost« (usp. Izr 15,9). Svi se učitelji slažu u tomu da je Božja mudrost njegov jedinorođeni Sin. Ona riječ kaže: »koji slijede pravicu i mudrost«: prema tomu, one koji *njega* slijede, te on ljubi, jer on ljubi nas samo ukoliko on nas u sebi nalazi. Postoji velika razlika između Božje ljubavi i naše ljubavi. *Mi* ljubimo samo ako nalazimo dobrotu u onomu što ljubimo. Sve da se i zakunem drugačije, ja ne bih mogao ništa drugo ljubiti nego dobrotu. Bog međutim ljubi (samo) *svoju vlastitu* dobrobitnost, i to tako što on u čovjeku ne bi mogao naći ništa što on ljubi osim svoju vlastitu dobrotu, ukoliko smo mi u njemu i u njegovoj mudrosti. Ono što (nam) je dato, to nam daje njegova ljubav, da bismo u njemu bili i u mudrosti prebivali.

Sveti Pavao govori: Mi se preobražavamo u ljubavi (usp. 2 Kor 3,18, Kol 2,2). Pazite (još jednom) na ovu riječ: »Bog ljubi.« Kakvo čudo! Što je Božja ljubav? Njegova narav i njegov bitak: *to* je njegova ljubav. Tko bi Boga lišio toga da nas on ljubi, taj bi ga lišio njegova bitka i njegova božanstva, jer u njegov bitak spada to da on mene ljubi. A na taj način proizlazi Duh Sveti. Bog mi je svjedok! Kakvo je to čudo? Ako me Bog ljubi cijelom svojom naravi – to u nju spada – Bog me ljubi baš tako kao da mu bivstvovanje i bitak o tomu ovise. Bog ima samo *jednu* ljubav: upravo tom istom ljubavlju kojom Otac ljubi svoga jedinorođenog Sina, on tom ljubavlju ljubi i mene.

Sad jedan drugi smisao. Dobro pripazite: S Pismom je sasvim u redu ako ga se otvori i hoće razotkriti. Rečeno je: »slijediti pravicu i mudrost«. Pravedniku je pravica tako potrebna da on ništa drugo *ne može* ljubiti nego pravicu. Da Bog nije pravedan, on ni Boga ne bi poštovao – kao što sam često kazao. Mudrost i pravica u Bogu su jedno, pa tko ljubi pravicu, taj ljubi i mudrost, pa da je davao pravedan, on bi ga ljubio ukoliko bi bio pravedan, i ni za dlaku više. Pravednik kod Boga ne ljubi ni ovo ni ono; pa da mu Bog dade cijelu svoju mudrost i sve što izvan sebe može pružiti, on to ne bi uvažio i to mu ne bi godilo; jer on ništa neće i ništa ne traži, jer ne pozna nikakvo zašto radi kojeg bi bilo što činio. Onako kao što Bog djeluje bez ikakva zašto i ne pozna nikakvo zašto – na posve isti način kako djeluje Bog, djeluje i pravednik bez nekog zašto; pa tako kao što život živi radi sebe i ne traži nikakvo zašto radi kojeg bi živio, tako ni pravednik ne pozna nikakvo zašto radi kojega bi nešto činio.

Sad pazite na onu izreku gdje se kaže: »oni gladuju i žedaju pravednosti«. Naš Gospodin kaže: »Koji mene blaguju, još više će gladovati: koji mene piju, još više će žedati« (Sir 24,29). Kako se ovo ima razumjeti? Ta kod tjelesnih stvari nije tako; što ih više jedeš, sve si ih sitiji. U duhovnim stvarima međutim nema zasićenja; jer što ih čovjek više ima, to više za njima čezne. Stoga ona riječ kaže: »Oni koji me piju, još više će žedati, a koji me jedu (još više će) gladovati.« Ti tako jako gladuju za voljom Božjom i ona im tako dobro godi da sve što im Bog pripusti tako ih zadovoljava i tako im se dopada da oni ne mogu ništa drugo htjeti ni željeti. Sve dok čovjek gladuje, sve dotle mu hrana ide u slast; a što je glad veća, to mu je veće zadovoljstvo kad jede. Tako je i s onima koji gladuju pravednosti i volje Božje; njima tako godi njegova volja, i sve što Bog hoće i što na njih pripusti tako im se dopada da oni toga ne bi *htjeli* biti pošteđeni sve kad bi ih Bog htio toga pošteđeti. *Tako* im se dopada predraga volja Božja. Ako bih ja htio da me neki čovjek zavoli i da se jedino njemu dopadnem, ja bih sve što bi tom čovjeku bilo dopadljivo i čime bih se njemu svidio, htio radije nego išta drugo. A ako bih se ja njemu bolje svidao u nekom jednostavnom odijelu nego u baršunu, onda nema sumnje: ja bih nosio priprosto odijelo radije nego bilo koje drugo. Tako stoji i s onim komu se dopada volja Božja: sve što mu Bog udijeli, bila to bolest ili siromaštvo ili što mu drago, njemu je to draže od bilo čega drugog, upravo zato što to Bog hoće. Stoga mu to godi bolje od bilo čega drugog.

Sad vi rado kažete: A odakle ja znam da li je to volja Božja? Ja odgovaram: Da to nije volja Božja, ne bi to ni trenutak potrajalo; (nego) to uvijek *mora* biti njegova volja. Pa kad bi tebi go-

dila volja Božja, ti bi se osjećao baš kao u kraljevstvu nebeskom, što god ti se dogodilo ili ne dogodilo. Pravo se međutim događa onima koji žele nešto drugo a ne volju Božju, pa su uvijek u jadu i nevolji; uvijek im iznova nanose nepravdu i uvijek pate. A to po pravdi i mora tako biti. Oni čine upravo tako kao da Boga prodaju, kao što ga je i Juda prodao. Oni ljube Boga radi nečega drugog, što nije Bog. A ako im onda padne u dio to što ljube, o Bogu se više ne brinu. Bila to pobožnost, bio užitak ili ma što ti bilo dobrodošlo: ništa od svega onoga što je stvoreno nije Bog.

Pismo kaže: »Svijet je po njemu stvoren, a što je stvoreno, to njega ne upozna« (Iv 1,10). Zašto? *Zato što je to stvoreno, stoga to Boga ne spoznaje, jer Bog je nestvoren.* Tko bi sebi utvarao da je to što je uz Boga uzeo tisuću svjetova na svaki način više nego da je uzeo jedino Boga, taj ne bi poznavao Boga niti bi i najmanje znao što je Bog, i bio bi (gruba) neznalica. Stoga čovjek ne treba uvažavati ništa izvan Boga. Tko traži bilo što pored Boga, kako sam već često kazao, taj ne zna što traži. (Samo) ova-ko se rađa Sin u nama: ako ne poznamo nikakvo zašto i ako se mi u Sinu preporadamo. Origen piše jednu uzvišenu riječ, pa ako bih je ja rekao, učinila bi vam se nevjerojatnom: Mi se ne samo urađamo u Sinu; (nego) mi se u Sinu izrađamo i opet urađamo i nanovo rađamo i neposredno rađamo. Ja kažem – i to je istina: U svakoj dobroj misli, ili dobrom nastojanju, ili dobrom djelu, mi se uvijek nanovo rađamo u Bogu. Stoga, kako sam nedavno kazao: Otac ima samo jednog jedinog Sina, i što manje mi svoju težnju ili pažnju upravimo na bilo što drugo osim na Boga, i što više budemo bez osvrtnja prema van, (za) toliko bivamo u Sinu preobraženi i utoliko se Sin rađa u nama, a mi u Sinu i postajemo *jedan* Sin. Naš Gospodin Isus Krist jest jedini Sin Očev i on je jedini čovjek i Bog. Tu je međutim samo *jedan* Sin i *jedno* biće, a to je božansko biće. Tako dakle (i) mi postajemo *jedno* u njemu, ako imamo na umu samo Jedno. Bog će uvijek biti jedini; nužna je istina, i drugačije ne može biti nego da na umu moramo imati jedino Boga.

Bog je doduše u stvorenja ulio zadovoljstvo i uživanje; korijen je međutim svega zadovoljstva i bit svega uživanja Bog jedino u sebi zadržao. Jedna usporedba: Vatra doduše s vrućinom izbacuje u vodu svoj korijen, pa ako se ukloni vatra, to (još) neko vrijeme ostaje toplina u vodi a i u drvetu; (i) nakon nazočnosti vatre tu vrućina ostaje onoliko dugo koliko je vatra bila jaka. Sunce pak doduše osvjetljuje zrak i prosijava ga, ali ne ubacuje u nj svoj korijen; jer kad sunce više nije nazočno, nemamo više ni svjetla. Tako i Bog postupa sa stvorenjima: on (doduše) baca

svoj odsjaj zadovoljstva u stvorenja, ali korijen svega zadovoljstva on je jedino u sebi zadržao, zato što nas on hoće imati jedino za sebe i ni za koga drugoga. Bog se ukrašava i tako se duši pruža i sa cijelim se svojim božanstvom potrudio da se duši sviđi; jer Bog hoće da se on jedini duši sviđi i neće da pri tomu ima suparnika. Bog ne podnosi nikakva ograničenja; on također neće da se za bilo čim izvan njega teži ili žudi.

No mnogi ljudi sebi utvaraju da su veoma sveti i veoma savršeni, bave se velikim stvarima i velikim riječima, a ipak teže i žude za tolikim toga, te hoće i puno posjedovati, i tako puno gledaju na sebe i na ovo i na ono te misle da teže za nutarnjom sabranošću, a ne mogu ni *jednu* riječ podnijeti (ne uzvraćajući). Budite zaista sigurni u to da su oni od Boga daleko i izvan onog sjedinjenja. Prorok govori: »Dušu sam svoju *u sebi* izlio« (Ps 41,5). Sveti Augustin međutim očituje jednu bolju riječ pa kaže: Dušu sam svoju *preko sebe* (van) izlio. Ona (= duša) nužno mora sebe premašiti ako hoće postati jedno u Sinu; a što više ona iz sebe izađe, to više ona postaje jedno sa Sinom. Sveti Pavao kaže: »Mi ćemo se preobraziti u istu sliku koja on (sam) jest« (2 Kor 3,18).

Jedno Pismo kaže: Krepost nije nikada krepost osim ako dolazi od Boga ili po Bogu ili u Bogu (= s Bogom); uvijek mora biti jedno od ovo troje. Ako bi s njom bilo kakogod drugačije, to ne bi bila krepost; jer što se ima pred očima ispuštajući Boga iz vida, to je i odveć ništavno. Krepost je Bog ili neposredno u Bogu. Koje je međutim (ono) najbolje, o tome vam sada neću ništa reći. Vi biste međutim sad mogli kazati: Govorite, gospodine, što je ovo? Kako bismo mogli biti neposredno u Bogu time što ne bismo težili ni za čim drugim niti išta drugo tražili osim Boga, a kako bismo trebali biti tako siromašni pa da se odrečemo svih stvari? Jest to (doduše) jako teška riječ da ne bismo trebali željeti nikakve nagrade! – Budite sigurni u to da Bog ne propušta sve nam dati; pa da je to i pod zakletvom odbio, ne bi on ipak mogao drugačije nego bi nam to morao dati. Njemu je puno potrebnije nama da(va)ti nego što je nama potrebno primiti; mi međutim ne smijemo na to smjerati; jer što manje mi za tim težimo i želimo, to više Bog daje. Time međutim Bog ne cilja ni na što drugo nego na to da mi budemo što bogatiji i uzmognemo što više primiti.

Ja običavam ponekad, kad trebam moliti, reći jednu izreku pa onda kažem: Gospodine, toliko je sitno ovo za što mi molimo! Kad bi mene netko za to molio, ja bih mu to učinio, a tebi to (ipak) stoput lakše pada nego meni, a ti bi to i radije učinio. Pa da te molimo i za nešto znatnije, tebi bi to bilo lako dati; i što je

to veće, ti to tim radije daješ. Ta Bog je spreman da(va)ti velike stvari kad bismo mi mogli u pravednosti pustiti sve stvari.

Da bismo mi tako slijedili pravicu i mudrost i njih gladovali i žedali te se nasitili, neka nam Bog pomogne. Amen.

47. PROPOVIJED

Ecce ego mitto angelum meum etc. (Mal. 3,1 – 2)

»Gle, ja šaljem svoga anđela pred licem tvojim da pripravi put tvoj. Uskoro se žrtvuje u svom hramu onaj kojega mi čekamo. Tko znade dan njegova dolaska? On je poput raspirene vatre« (Mal 3,1 – 2).

Sad je kazano: »Uskoro se žrtvuje u svom hramu onaj kojega mi čekamo.« Duša se treba žrtvovati sa svim onim što ona ima, bila to slabost bila krepost: sve to ona treba prinijeti i žrtvovati sa Sinom u Oca. Koliko ljubavi može Otac smoci, toliko je Sin vrijedan ljubavi. Otac ne ljubi ništa drugo nego Sina i sve što u svomu Sinu nalazi. Stoga duša treba sebe prinijeti sa čitavom svojom snagom te sebe u Sinu žrtvovati Ocu; i tako nju sa Sinom Otac ljubi.

Sad je kazano: »Gle, ja šaljem svoga anđela.« Kad se kaže: »Gle!«, time se ukazuje na dvoje: na nešto što je veliko, ili nešto što je čudnovato, ili nešto neobično. »Gle, ja šaljem svoga anđela!« da on pripravi i očisti dušu da bi ona mogla primiti božansko svjetlo. Božansko svjetlo nalazi se posvuda u anđeoskom svjetlu, a anđeosko svjetlo ne bi bilo duši dobrodošlo niti bi ona za njim čeznula kad u njemu ne bi bilo uvijeno Božje svjetlo. Bog sebe zaogrće i prikriva anđeoskim svjetlom i postojano čeka na to kad bi mogao izaći da bi se smio dati duši. Ja sam vam već inače kazao: Kad bi me upitali što Bog u nebu čini, rekao bih: on rađa svoga Sina i rađa posve nanovo i svježe, i u tom činu nalazi tako velik užitak da on ne čini ništa drugo nego čini to djelo i u njemu Duha Svetoga i sve stvari. Stoga on kaže: »Gle(dajte), ja.« Tko kaže »ja«, taj mora (to) djelo obaviti na najbolji način. Nitko ovu riječ ne može reći u pravom smislu nego Otac. To je djelo njemu tako vlastito da ga nitko osim Oca ne može učiniti. U tom djelu Bog čini sva svoja djela i u njemu je sadržan Duh Sveti i sva stvorenja. Kad Bog čini u duši ovo djelo, koje jest njegovo rađanje, onda je (ovo) njegovo rađanje njegovo djelo, a porod je Sin. Ovo djelo Bog čini u dubini duše, i to tako skriveno da za to ne zna niti ijedan anđeo niti ijedan svetac, pa ni sama duša tu ne može ništa dalje učiniti nego to podnijeti; to pripada samo Bogu. Stoga upravo istinski govori *Otac*: »Ja šaljem svoga anđela.«

Ja sad međutim kažem: Mi se time ne zadovoljavamo i mi to nećemo. Origen govori: Marija Magdalena tražila je našega Go-

spodina; ona je tražila jednoga mrtvog čovjeka, a našla dva živa anđela i nju to nije zadovoljilo. Ona je imala pravo, jer ona je tražila Boga. Što je anđeo? Dionizije govori o posvećenoj kneževini anđela u kojoj se nalazi božanski poredak i božansko djelo i božanska mudrost i božanski lik i božanska istina, koliko je to moguće. Što je (međutim) *božanski poredak*? – Iz božanske moći izbija mudrost, a iz njih dvije izbija ljubav – to je požar; jer mudrost, istina, moć i požar jesu u *okružju* bitka, koji je nadlebdajući bitak, čist bez naravi. *Njegova* je narav to da je on (= Bog) *bez* naravi. Tko pomišlja dobrotu ili mudrost ili moć, taj prekriva bitak i potamnjuje ga u ovim mislima. Svako pridomišljanje prekriva bitak. To vam je dakle božanski poredak. Pa gdje Bog u duši nalazi sličnost s ovim poretkom, tu on rađa svoga Sina. Duša se mora sa svom svojom moći probiti u svoje svjetlo. Iz te moći i iz svjetla izvire jedan požar, jedna ljubav. Tako se duša mora sa cijelom svojom moći probiti do božanskog poretka.

Sad hoćemo govoriti o ovom *poretku duše*. Jedan poganski učitelj kaže: Nadlebdajući naravno svjetlo duše jest tako bistro i tako jasno i tako visoko da dotiče anđeosku narav. Ono je nižim moćima tako mrsko da se ono nikad ne izlijeva u njih i nikad ne rasvjetljuje dušu osim ako su niže moći podređene višim moćima, a više moći vrhovnoj istini. Kad je neka vojska poredana, onda je štitonoša podređen vitez, a vitez grofu, a grof vojvodi; svi oni hoće imati mir, stoga svaki pomaže drugomu. Tako treba i svaka moć biti podređena drugoj i pomoći u boju, da bi u duši bio čist mir i spokoj. Naši učitelji kažu: Potpun spokoj jest oslobođenost od svakoga kretanja. Na taj se način treba duša uzdići nad sebe *do božanskog poretka*. Ondje Otac daje duši svoga jedinorođenog Sina u čistom miru. To je dakle (sad) prvo: o božanskom poretku. Druge ulomke možemo pustiti na miru. Samo još malo o posljednjemu!

Kao što sam kazao o anđelima koji u sebi imaju s Bogom toliko sličnosti i jednu jasnoću: u ovoj se jasnoći oni uspinju nad sebe do božanskog lika u kojem oni postojano stoje, tako slični da oni vrše božansko djelo. Anđeli, koji su tako prosvijetljeni i tako Bogu slični, Boga u sebe povlače i upijaju. Ja sam i inače već kazao: Kad bih bio prazan i imao žarku ljubav i sličnost, onda bih Boga potpuno u sebe povukao. Svjetlo se izlijeva i prosvjetljuje ono na što se izlijeva. Kad se nekom prilikom kaže: To je prosvijetljen čovjek, – to je nešto beznačajno. Kad međutim neko svjetlo izbija i prodire u dušu pa je čini Bogu sličnom i bogolikom, koliko je to moguće, te je iznutra rasvjetljuje, to je onda puno bolje. U ovom prosvjetljenju ona se

uspinje nad sebe u božanskom svjetlu. Kad ona onda tako dođe i tako je s njim (= Bogom) sjedinjena, ona je suradnica. Nijedno stvorenje *ne djeluje*, nego jedino Otac djeluje. Duša ne treba nikad počivati dok djelom ne ovlada poput Boga. Tada ona s Ocem čini sva njegova djela; ona s njim djeluje jednostavno i mudro i s ljubavlju.

Da mi tako uzmogremo s Bogom djelovati, neka nam Bog pomogne. Amen.

Bog je stvorio siromahe radi bogataša, a bogataše radi siromaha (usp. Izr 22,2). Pozajmite Bogu, on će vam vratiti. Mnogi kažu da vjeruju u Boga, ali Bogu ne vjeruju. Nešto je više u Boga vjerovati nego Bogu vjerovati. Čovjeku se doduše vjeruje kad mu se pozajmi pet šilinga da će ih on vratiti, ali se (zbog toga još) ipak ne vjeruje u čovjeka. Pa ako sad neki čovjek vjeruje u Boga, zašto on ne vjeruje Bogu da će mu vratiti ono što on njemu u njegovim siromasima pozajmi? Tko ostavi sve stvari, taj će za to primiti stostruko. Tko međutim smjera na to stostruko, tome ono ne padne u dio, jer on ne ostavlja sve: on hoće da dobije natrag stostruko. Naš Gospodin međutim obećava stostruko (samo) onima koji sve ostave (Mt 19,29). Kad netko sve ostavlja, on će (to) stostruko primiti i (k tomu) život vječni. Ako bi međutim čovjeku pripao uspjeh ovog ostavljanja, onda oni koji su ostavljali radi tog razloga ipak ne bi bili sve ostavili, pa takvima ne bi ništa (ni) palo u dio. Koji bilo što u Bogu traže, bilo to znanje, spoznaja ili pobožnost ili što mu drago – ako se nađe to, ipak se ne nalazi Bog, premda netko nađe znanje, spoznaju, osjećaj, što je (svejedno) priznajem: to mu međutim *ne ostaje*. Ako on međutim *ništa ne traži*, onda on nalazi Boga i sve stvari u njemu, te mu (tada) *one ostaju*.

Čovjek ne treba *ništa* tražiti, ni spoznaju ni znanje ni osjećaj ni pobožnost ni spokoj, nego jedino volju Božju. Duša koja je takva, kakva s pravom treba biti, ne želi da Bog njoj dade cijelo svoje božanstvo, i s time ne bi ni bila utješena, isto tako kao kad bi joj dao jednu mušicu. Spoznaja Boga uz isključenje Božje volje jest ništa. U volji Božjoj *jesu* sve stvari i *jesu nešto*, Bogu su mile i savršene su; *izvan* volje Božje (naprotiv) sve stvari *jesu ništa* i Bogu se *ne dopadaju* i nesavršene su. Čovjek ne bi nikada trebao moliti za nešto prolazno; ako međutim za nešto hoće moliti, treba moliti jedino za volju Božju i ni za što drugo, pa će mu sve pasti u dio. Ako on (naprotiv) moli za bilo što drugo, ne dobiva ništa. U Boga nema ničeg osim Jednog, a Jedno je nedjeljivo. Ako međutim uzimamo nešto drugo a ne Jedno, onda je to (nešto) djeljivo, a ne (ono) Jedno. Bog je Jedno, pa ako još nešto tražimo i za nečim težimo, onda to nije Bog nego je to (nešto) djeljivo. Bio to mir ili spoznaja ili što mu drago, izuzmemo li samo Božju volju, (sve) to postoji jedino radi njegove volje i jest ništa. Ako netko međutim traži jedino volju Božju, onda on treba kao dar Božji primiti ono što mu iz toga proistječe

ili bude objavljeno, a nikad ne gledati na to ni pomišljati da li je to od naravi ili od milosti, ili odakle je ili na koji je način: to mu treba biti potpuno svejedno. Onda je s čovjekom u redu; i treba voditi jednostavan kršćanski život i ne ići za nekim osobitim djelovanjem. Samo Jedno treba od Boga primiti, pa što se (onda) čovjeku zbude, neka to uzme kao za sebe najbolje i bez bojazni da u ovoj odluci može nekako biti oštećen, iznutra ili izvana; što god se radilo, ako čovjek u sebi nalazi ljubav, to je dovoljno.

Mnogi ljudi, kad ih zapadne da nešto podnesu ili urade, kažu: »Kad bih znao da je to volja Božja, rado bih to htio podnijeti ili učiniti.« Bog mi je svjedok! To je čudnovato pitanje ako neki bolesnik pita da li je volja Božja što je on bolestan! On treba biti siguran u to da je to volja Božja ako on jest bolestan. Tako je i u drugim stvarima. Stoga čovjek treba od Boga primiti na čist i jednostavan način sve što god mu se dogodi. Ima mnogo ljudi koji slave Boga kad im iznutra ili izvana dobro ide, te se u nj pouzdavaju, kao što neki kažu: »Imam deset mjera žita ove godine, a tako i vina; ja se čvrsto pouzdam u Boga!« Sasvim pravo, kažem ja, ti imaš puno pouzdanje – u žito i u vino!

Duša je određena za tako veliko i visoko dobro da se ona stoga ne može smiriti ni kod kojeg *načina*, i ona je uvijek jedna, dok iznad svih načina ne dođe do vječnog dobra, koje Bog jest, za koje je ona stvorena. Do ovog se međutim ne dolazi srljanjem, pri čemu čovjek u velikoj tvrdoglavosti ostaje pri tomu da čini ili propusti ovo ili ono, nego samo s blagošću u vjernoj poniznosti i samozataji spram toga, kao i pri svemu što ga snađe. Ne dakle da čovjek sebi utuvi u glavu: To ćeš svakako učiniti, pa što koštalo! To je krivo, jer on time potvrđuje svoje ja. Ako ga snađe nešto što ga muči i žalosti i uznemiruje, to je opet krivo, jer (i) u tomu on potvrđuje svoje ja. Ako bi mu nešto bilo veoma mrsko, on bi se trebao dati od Boga posavjetovati i pod njim se ponizno pognuti i u blagom povjerenju od njega prihvatiti sve što ga snađe: *to* bi bilo pravo. Iz tog proizlazi što se može savjetovati i poučiti: da se čovjek dade posavjetovati i da ne gleda ni na što drugo nego na Boga, iako se to može izvesti mnogim i različitim riječima. Da bi se stekla mirna savjest, pomaze to da se ne daje važnost slučajnim stvarima te, kad je čovjek pri sebi, svoju volju potpuno preda Bogu pa onda sve od Boga jednako prihvati: milost i što god to inače bilo, izvanjsko ili nutarnje. Tko nešto *na Bogu* opaža, taj ne vidi *Boga*. Pravedniku Bog nije potreban. Ono što *imam*, to mi nije *potrebno*. On ni za što ne služi, njemu su sve stvari nevažne; on ima *Boga*, stoga on ni za što ne služi. Koliko je Bog uzvišen nad čovjekom, toli-

ko je Bog spremniji dati nego čovjek primiti. Čovjek ne treba prepoznavati da li napreduje u dobru životu po tomu da puno posti i vrši mnoga izvanjska djela; izvjestan znak za to da napreduje jest to da li više ljubavi njeguje prema vječnim stvarima, a više odvrćanja od prolaznih stvari. Kad bi neki čovjek imao sto maraka, pa ih dao za Boga te osnovao jedan samostan, to bi bila velika stvar. Ja međutim kažem: Bila bi puno veća i bolja kad bi čovjek radi Boga jednako toliko prezreo i smatrao ništavnim. Čovjek treba u svemu svoju volju okrenuti prema Bogu i jedino Boga imati pred očima. I neka tako ide naprijed i bude bez straha te ne razmišlja npr. da li je to pravo, da ne bi nešto krivo učinio. Jer kad bi neki slikar htio odmah pri prvom potezu promisliti sve (daljnje) poteze, ne bi od toga ništa bilo. Ako bi netko trebao ići u neki grad pa (već) htio razmišljati kako da učini posljednji korak, opet od toga ne bi ništa bilo. Stoga treba slijediti prvi naum i tako koračati naprijed; tada se stiže onamo kamo treba, i tako je pravo.

49. PROPOVIJED

Mulier, venit hora et nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate (Joh. 4,23)

Ovo stoji napisano u evanđelju Svetog Ivana. Iz duge pripovijesti uzimam (samo) jednu izreku. Govoraše naš Gospodin: »Ženo, doći će vrijeme, i upravo sad jest, kad će se pravi klanjaoci klanjati Ocu u duhu i istini, i upravo takve Otac traži« (Iv 4,23).

Sad pazite na prvu izreku, gdje kaže: »Doći će vrijeme, i upravo sad jest.« Tko se hoće klanjati Ocu, taj se mora (sa) svojom željom i svojim pouzdanjem uznijeti, premjestiti u vječnost. Postoji jedan viši dio duše, on stoji uzvišen iznad vremena i ne zna ništa o vremenu ni o tijelu. Sve što se ikada dogodilo prije tisuću godina – dan koji je bio prije tisuću godina nije u vječnosti udaljeniji od trenutka u kojem ja upravo stojim, ili (također) dan koji će doći poslije tisuću godina ili koliko god znaš brojiti, taj u vječnosti nije udaljeniji od trenutka u kojem ja upravo stojim.

Sad on govori da će se »pravi klanjaoci klanjati Ocu u istini«. Što je istina? Istina je tako plemenita da kad bi se Bog mogao odvratiti od istine, ja bih se čvrsto držao istine i htio bih Boga ostaviti; jer Bog jest istina, a sve što je u duši, odnosno sve što je ikada Bog stvorio, to nije istina.

Sad on kaže: »oni će se Ocu klanjati«. Ah, koliko ima onih koji se klanjaju kamenu ili plamenu i koji o tomu vode brigu, a to su veoma ludi ljudi. Čim se ti moliš Bogu radi stvorenja, ti mu se moliš za vlastitu štetu; jer čim je stvorenje *stvorenje*, ono u sebi nosi gorkost i štetu i zlo i nevolju. I zato se tim ljudima s pravom događa kad imaju nevolju i gorkost. Zašto? – Oni su za to molili!

Ja sam nekiput kazao: Tko traži Boga, a bilo što uz Boga traži, taj Boga ne nalazi; tko međutim stvarno traži *jedino Boga*, taj nalazi Boga, a Boga nikad ne nalazi sama; jer sve što Bog može pružiti, on nalazi zajedno s Bogom. Ako tražiš Boga, a Boga tražiš radi svoje vlastite koristi ili radi svoga blaženstva, onda ti zaista ne tražiš Boga. Stoga on kaže da se pravi klanjaoci klanjaju Ocu, i on kaže veoma točno. Tko bi govorio nekom dobrom čovjeku: »Zašto ti tražiš Boga?« – »Jer je (on) Bog!« – »Zašto tražiš istinu?« – »Jer je (ona) istina!« – »Zašto tražiš pravednost?« – »Jer je (ona) pravednost!« S takvim je ljudima u redu. Sve stvari što su u vremenu imaju svoje zašto. Tko bi npr.

nekog čovjeka upitao: »Zašto jedeš?« – »Da imam snage!« – »Zašto spavaš?« – »Za istu svrhu!« I tako (to) stoji sa svim stvarima koje su u vremenu. Tko bi međutim nekoga dobrog čovjeka upitao: »Zašto ti ljubiš Boga?« – »Ja to ne znam – radi Boga!« – »Zašto ljubiš istinu?« – »Radi istine!« – »Zašto ljubiš pravednost?« – »Radi pravednosti!« – »Zašto živiš?« – »Zaista, to ne znam! (Ali) ja rado živim!«

Jedan učitelj kaže: Koga (samo) *jednom* dotakne istina i pravednost i dobrotu, taj se više nikad ne bi mogao ni na trenutak od njih odvratiti (pa) sve da je s njima i sva paklena muka. Nadalje on kaže: Kad ove tri – istina, pravednost i dobrotu – nekog čovjeka dotaknu, takvom je čovjeku isto tako nemoguće od njih se triju odvratiti kao što je i Bogu nemoguće odvratiti se od svoga božanstva.

Jedan učitelj kaže da dobro ima tri grane. Prva grana jest korist, druga grana jest užitak, treća grana jest prikladnost. Stoga naš Gospodin kaže: »Ti će se Ocu klanjati«. Zašto on kaže: »Ocu?« Ako tražiš jedino Oca, to jest Boga, s Bogom ujedno nalaziš sve što on može pružiti. Sigurna je i nužna, i pismeno potvrđena, istina – a da i nije napisana bila bi svejedno istinita: Kad bi Bog još više imao, on ti to ne bi mogao sakriti (nego) bi ti morao očitovati, i on ti to daje; a ja sam nekiput kazao: On ti to daje, a daje ti to na način rađanja.

Učitelji kažu da duša ima dva lica: gornje lice uvijek gleda Boga, a donje lice gleda nešto uniže i upravlja osjetilima; gornje lice međutim, koje je vrh duše, stoji u vječnosti i nema nikakve veze s vremenom i ne zna ništa o vremenu ni o tijelu. A ja sam katkada kazao da u njemu leži nešto skriveno, poput izvora svega dobra te poput svijetlećeg svjetla što uvijek svijetli i poput gorućeg požara što uvijek gori; a ovaj požar nije ništa drugo nego Duh Sveti.

Učitelji kažu da iz gornjeg dijela duše istječu dvije moći. Jedna je volja, druga razum. Najveće *usavršenje* ovih moći leži (međutim) u najvišoj moći koja se zove razum. On se nikad ne može smiriti. On ne teži prema Bogu, ukoliko je on Duh Sveti pa (ni) ukoliko je on Sin; on bježi od Sina. On neće ni Boga ukoliko je Bog. Zašto? Jer on tu (kao takav još) ima ime. Pa kad bi bilo tisuću bogova, on se još uvijek probija dalje: on njega hoće ondje gdje on (Bog) *nema* imena. Pa što on to hoće? On to ne zna: on hoće njega kako jest *Otac*. Zato govori Sveti Filip: »Gospodine, pokaži nam Oca i nama je dosta!« (Iv 14,8). On (razum) hoće njega kako jest jezgra iz koje istječe dobrotu; on hoće njega kako jest korijen, žila u kojoj izvire dobrotu; a on samo ondje jest *Otac*.

Sad naš Gospodin govori: »Nitko ne pozna Oca nego Sin i nitko ne pozna Sina nego Otac« (Mt 11,27). Zaista, ako imamo spoznati Oca, moramo biti Sin. Ja sam jednom rekao tri izreke; uzmite ih kao tri žestoka muškatna oraščića i zatim popijte. Prvo: Ako hoćemo biti Sin, moramo imati jednoga Oca, jer nitko ne može kazati da je Sin osim ako ima jednog Oca; i nitko nije otac osim ako ima sina. Ako je otac mrtav, onda se kaže: »On je *bio* moj otac.« Ako je sin mrtav, onda se kaže: »On je *bio* sin.« Jer sinov je život ovisan o Ocu, a očev je život sadržan u Sinu; i stoga nitko ne može kazati: »Ja sam sin«, osim ako ima oca. *Onaj* čovjek jest uistinu sin koji sva svoja djela čini iz ljubavi. – Drugo, što čovjeka na osobit način čini sinom, jest ravnodušje. Ako je bolestan, da je jednako rado bolestan kao i zdrav, zdrav kao i bolestan. Ako mu umre prijatelj – u ime Božje! Ako mu izbiju oko – u ime Božje! – Treće što sin mora imati jest da mu se glava ne može nakloniti prema ničemu nego jedino prema ocu. O kako je plemenita ona moć što stoji uzvišena iznad vremena, obuhvaća u sebi *sve* vrijeme i *jest* *sve* vrijeme. Kolikogod malo netko posjedovao od onoga što je iznad vremena uzvišeno, on bi se ipak veoma brzo obogatio; jer ono što leži onkraj mora, ovoj moći nije udaljenije od onoga što je sad nazočno. I stoga on govori: »Takve Otac upravo i traži« (Iv 4,23).

Gledajte! tako nas Bog miluje, tako nas usrdno moli, i Bog ne može da dočeka da se duša odvrati i odvoji od stvorenja. I sigurna je i nužna istina da je Bogu *tako* potrebno da nas traži kao da mu je sve božanstvo u tom sadržano, kao što i jest. A Bog isto tako ne može bez nas kao ni mi bez njega; jer čak da i jest tako da bismo se mi od Boga mogli odvratiti, Bog se od nas nikad ne bi mogao okrenuti. Ja kažem: Neću Boga moliti da mi daje; neću ga ni slaviti što mi je dao. Nego ću ga moliti da me učini dostojnim primati i slaviti ću ga zato što je on te naravi i takve biti da *mora* davati. A tko bi Boga htio toga lišiti, taj bi mu otimao njegov vlastiti bitak i njegov vlastiti život.

Da bismo na takav način istinski postali sinom, neka nam pomogne Istina o kojoj smo govorili. Amen.

Hoc est praeceptum meum ut diligatis invicem (Joh. 15,12)

Rekao sam na latinskom tri izreke što su napisane u evanđelju. Prva izreka (jest), gdje naš Gospodin govori: »Ovo je moja zapovijed, da se ljubite međusobno kao što sam ja ljubio vas« (Iv 15,12). U drugoj, on govori: »Ja sam vas nazvao svojim prijateljima, jer sam vam objavio sve što sam čuo od Oca svojega« (Iv 15,15). U trećoj, on govori: »Ja sam vas izabrao da idete i rod donesete i da rod vaš ostane« (Iv 15,16).

Sad pazite na prvu izreku, gdje on govori: »Ovo je moja zapovijed.« Hoću kazati jednu riječcu o tome »da rod vaš ostane«. »Ovo je moja zapovijed, da ljubite.« Što on hoće kazati time što govori: »da ljubite«? On hoće reći jednu riječcu koju trebate uvažiti: Ljubav je posve čista, posve oslobođena, posve u sebi odijeljena. Najbolji učitelji kažu da je ljubav kojom ljubimo Duh Sveti. Bilo ih je mnogo koji su se tomu htjeli usprotiviti. Ovo je međutim uvijek istinito: Svaki pokret što nas pokreće na ljubav ne pokreće u nama ništa drugo nego Duh Sveti. Ljubav u svom najčistijem, u sebi posve odvojenom bitku nije ništa drugo nego Bog. Učitelji kažu: Cilj ljubavi, prema kojemu ljubav čini sva svoja djela, jest dobrota, a dobrota je Bog. Kao što moje oko ne može govoriti, a moj jezik spoznavati boju, tako se ni ljubav ne može prikloniti ničemu drugom nego dobroti i Bogu.

Sad pazite! Što on hoće kazati time što mu je toliko ozbiljno stalo do toga da mi ljubimo? On hoće kazati: Ljubav kojom mi ljubimo treba biti tako čista, tako oslobođena, tako odvojena, da ne bude naklonjena ni meni ni mome prijatelju niti (ičemu) pored sebe. Učitelji kažu da se nijedno dobro djelo ne može nazvati dobrim djelom ni krepost krepošću ako se ne događaju u ljubavi. Krepost je tako plemenita, tako osamostaljena da ne poznaje ništa bolje od sebe i Boga.

Sad naš Gospodin govori: »Ovo je moja zapovijed.« Ako meni netko nalaže ono što mi je slatko, što mi koristi i u čemu leži moje blaženstvo, to mi je veoma drago. Kad sam žedan, taj mi nalaže piti; kad sam gladan, on mi nalaže jesti. A tako čini i Bog, jest, on nalaže nešto tako slatko da čitav ovaj svijet ne može (nešto) slično pružiti. A onaj (čovjek) koji ovu slast (i samo) *jednom* okusi zaista se svojom ljubavlju ne može odvratiti od dobrote i od Boga, kao što se ni Bog ne može odvratiti od svoga

božanstva; da, njemu je lakše odreći se sama sebe i cijelog svoga blaženstva pa ostati sa svojom ljubavi kod dobrote i kod Boga.

Sad naš Gospodin govori: »da ljubite jedni druge«. O, to bi bio plemenit život, to bi bio blažen život! Zar to ne bi bio plemenit život kad bi svatko bio upravljen na mir svoga bližnjega kao na svoj vlastiti mir, a njegova ljubav tako oslobođena i tako čista i tako u sebi osamostaljena da ne cilja ni na što drugo nego na dobrotu i (na) Boga? Kad bi nekog dobrog čovjeka upitali: »Zašto ti ljubiš dobrotu?« – »Radi dobrote!« – »Zašto ti ljubiš Boga?« – »Radi Boga!« A ako jest tako da je tvoja ljubav tako čista, tako osamostaljena, tako u sebi oslobođena, da ne ljubiš ništa drugo nego dobrotu i Boga, to je sigurna istina da sve kreposti što su ih ikada vršili svi ljudi tako savršeno pripadaju tebi kao da si ih ti sam vršio, i to čistije i bolje. Jer što papa jest papa, to *njemu* često stvara veliku muku; njegovu krepost (međutim) *ti* posjeduješ na čistiji i bezuvjetniji način i s mirom, te ona više pripada tebi nego njemu, ukoliko je tvoja ljubav tako čista, tako u sebi oslobođena, da ti ništa drugo nemaš pred očima niti išta drugo ljubiš nego dobrotu i Boga.

Sad naš Gospodin govori: »*kao što* sam ja vas ljubio«. *Kako* je on nas ljubio? On je nas ljubio kad nas (još) nije bilo i kad smo mi bili njegovi neprijatelji. Bogu je tako potrebno naše prijateljstvo da on ne može dočekati da ga zamolimo: on dolazi nama ususret i moli nas da budemo njegovi prijatelji, jer on želi da mi ushtjednemo da bi nam on oprostio. Zato naš Gospodin veoma ispravno kaže: »Moja je volja da molite one koji vam nanose bol« (usp. Lk 6,27 sl). Moramo uzeti sasvim ozbiljno to da molimo one koji nam nanose bol. Zašto? – Da ispunimo volju Božju da ne trebamo čekati dok *nas* netko zamoli: (nego) mi bismo trebali govoriti: »Prijatelju, oprosti mi što sam te ožalostio.« A isto bi nam tako ozbiljno trebalo biti stalo do kreposti: Što bi veći bio napor, to bi veće trebalo biti naše ozbiljno nastojanje oko kreposti. Tvoja ljubav treba tako biti jedno, jer ljubav neće da bude nigdje nego ondje gdje je jednakost i jedinstvo. Između gospodara i sluga, kojeg on ima, nema mira, jer tu ne postoji jednakost. Žena i muž nisu jednaki; u ljubavi su oni međutim posve jednaki. Radi toga kaže Pismo veoma ispravno da je Bog uzeo ženu od čovjekova rebra i boka, dakle ni iz glave ni iz nogu; jer gdje je dvoje, tu je nedostatnost. Zašto? – Jer jedno *nije* drugo, jer ovo »ne« što tu stvara različitost nije ništa drugo nego gorčina, upravo zato što tu nema mira. Ako ja u svojoj ruci držim jabuku, ona se dopada mojim očima, ali je njezina slast pridržana ustima. Naprotiv, ako je pojedem, ja svoje oči lišavam užitka što ga u njoj imam. Tako dakle dvoje ne mo-

gu postojati jedno s drugim, jer jedno (od njih) mora izgubiti svoj bitak.

Radi toga naš Gospodin kaže: »Ljubite jedni druge!«, to znači: *jedni u drugima*. O ovome se Pismo veoma lijepo izjašnjava. Sveti Ivan kaže: »Bog je ljubav, i tko je u ljubavi, taj je u Bogu i Bog u njemu« (1 Iv 4,16). Zaista, on kaže veoma ispravno! (Jer) kad bi Bog (doduše) bio u meni, a ja (međutim) ne bih bio u Bogu, ili bih (doduše) ja bio u Bogu, a Bog ne bi bio u meni, sve bi bilo razdvojeno. Ako međutim Bog jest u meni i ja jesam u Bogu, onda ja nisam manji i Bog nije veći. Sad biste vi mogli kazati: Gospodine, ti kažeš da te ja trebam ljubiti, ali ja *ne mogu* ljubiti! O tomu se naš Gospodin izjasnio veoma prikladno kad je govorio Svetom Petru: »Petre, ljubiš li me?« – »Gospodine, ti dobro znaš da te ljubim« (Iv 21,15). Ako si mi ti to dao, onda te ljubim, ako mi to nisi ti dao, onda te ne ljubim.

Sad pazite onu drugu izreku, gdje on govori: »Ja sam vas nazvao svojim prijateljima, jer sam vam objavio sve što sam čuo od Oca svojega« (Iv 15,15). Sad se osvrnite na to što kaže: »Ja sam vas nazvao svojim prijateljima.« U istom prazvoru u kojem izvire Sin – gdje Otac izriče svoju vječnu Riječ – i iz istoga srca izvire također i istječe Duh Sveti. A da Duh Sveti nije izliven iz Sina i iz Oca, onda ne bismo spoznavali nikakvu razliku između Sina i Duha Svetoga. Pa kad sam propovijedao na dan Presvetog Trojstva, rekao sam jednu riječcu na latinskom: da je Otac dao svome jedinorodenom Sinu sve što on može pružiti – cijelo svoje božanstvo, cijelo svoje blaženstvo – i ništa nije za sebe zadržao. Tada se postavilo pitanje: Je li mu dao i svoju vlastitost? A ja sam odgovorio: Da, jer vlastitost Oca da rađa nije ništa drugo nego Bog; ta ja sam kazao da on ništa nije za sebe zadržao. Zaista, ja kažem: Korijen božanstva, on potpuno govori u svoga Sina. Radi toga kaže Sveti Filip: »Gospodine, pokaži nam Oca, pa je nama dosta!« (Iv 14,8). Stablo koje nosi plod odbacuje taj svoj plod (prema van). Tko mi međutim daje stablo i korijen i plod, taj mi je više dao.

Sad naš Gospodin govori: »Ja sam vas nazvao svojim prijateljima« (Iv 15,15). Zaista, u onom istom rođenju gdje Otac rađa svoga jedinorodenog Sina i njemu daje korijen i cijelo svoje božanstvo i cijelo svoje blaženstvo, i ništa sebi ne zadržava, u istom tom rođenju on nas naziva svojim prijateljima. Iako ti od ovoga govorenja ništa ne čuješ niti razumiješ, u duši ipak postoji jedna moć – o kojoj sam govorio kad sam nedavno ovdje propovijedao – koja je posve odvojena i posve u sebi čista i usko srodna s božanskom naravi: u toj moći ovo se shvaća. Zato on i kaže sasvim prikladno: »Stoga sam vam objavio sve što sam

čuo od Oca svojega« (Iv 15,15). Sad on kaže: »što sam (ja) čuo«. Očevo govorenje jest njegovo rađanje, Sinovo *čuvenje* jest njegovo porođenje. Sad on kaže: »sve što sam (ja) čuo od Oca svojega«. Da, sve što je on od vječnosti čuo od Oca svojega on je objavio nama i ništa nam od toga nije sakrio. Ja kažem: Pa da je tisuću puta više čuo, on bi to nama objavio i ništa od toga ne bi sakrio. Tako ne trebamo ni mi od Boga ništa sakrivati; trebamo mu očitovati sve što mu možemo pružiti. Jer kad bi nešto za sebe zadržao, isto toliko bi izgubio od svoga vječnog blaženstva, jer *Bog nama* nije *ništa* od svojega sakrio. Ovo se mnogim ljudima čini teškim govorom. Zbog toga međutim nitko ne treba zdvajati. Što više ti sebe predaješ Bogu, to opet više Bog sebe daje tebi; što se više ti odričeš sebe, to je veće tvoje vječno blaženstvo. Dode mi nedavno, dok sam molio svoj Očenaš što nas ga je sam Bog učio, misao: Kad mi govorimo »Dodi kraljevstvo tvoje, budi volja tvoja«, to mi time Boga stalno molimo da nas oduzme od nas samih.

Sad više uopće neću govoriti o onoj trećoj izreci, gdje on kaže: »Ja sam vas izabrao – nasitio, nasitio – napojio, napojio – učvrstio, učvrstio – da idete i rod donesete i da taj rod vaš ostane« (Iv 15,16). Ovaj rod međutim ne poznaje nitko nego jedino Bog. A da mi dođemo do ovog roda, neka nam pomogne vječna istina o kojoj sam govorio. Amen.

Vir meus servus tuus mortuus est (2 Reg. 4,1)

»Neka žena reče proroku: 'Moj muž, tvoj sluga, umro je. Sad dolaze oni kojima smo dužni, pa mi uzimaju oba moja sina i zaslužuju ih za moj dug; ja (međutim) nemam ništa nego malo ulja.' Prorok reče: 'Onda posudi praznih posuda i u svaku pomalo ulij; to će narastati i uvećavati se. Prodaj to pa podmiri svoj dug i otkupi svoje sinove. Što ostane od toga, hrani sebe i oba svoja sina'« (2 Kr 4,1 – 7).

Iskrica razuma jest glava duše, to jest »muž« duše, a to je otprilike nešto poput iskrice božanske naravi i božansko svjetlo, zraka i utisnuta slika božanske naravi. Čitamo o jednoj ženi što je tražila dar od Krista (Iv 4,15 – 18). Prvi dar što ga Bog daje jest Duh Sveti; u tom daru daje Bog *sve* svoje darove: to je »živa voda«. Komu on dade te vode, taj nikada više ne ožedni (Iv 4,13). Ta voda jest milost i svjetlo i izvire u duši, izvire unutra te prodire i pretječe u vječnost. Tada ta žena reče: »Gospodine, daj mi te vode!« (Iv 4,15). Tada reče naš Gospodin: »Dovedi mi svoga muža!« (Iv 4,16). Tada ona reče: »Gospodine, nemam muža.« Tada reče naš Gospodin: »Imaš pravo; ti nemaš muža. Imala si (ih) međutim pet; onaj pak kojega sada imaš, nije tvoj« (Iv 4,17 – 18). Sveti Augustin govori: Zašto naš Gospodin kaže: »Ti si pravo rekla«? On hoće kazati: Pet muževa jesu pet osjetila; ona su te u tvojoj mladosti sasvim po svojoj volji i požudi posjedovala. Sada imaš jednoga u svojoj starosti, ali taj nije tvoj: to je tvoj razum, za njim ne ideš. Kad je ovaj muž, razum, u duši mrtav, krajnje je loše. Kad se duša dijeli od tijela, to je veoma bolno; kad se međutim Bog od duše dijeli, to je kudikamo bolnije. Kao što duša daje život tijelu, tako Bog daje život duši. Kao što se duša izljuje u sve udove, tako Bog teče u sve moći duše i struji kroz njih, tako da one ovu struju u dobroti i ljubavi lijevaju dalje na sve što njih okružuje, da svi postanu njega svjesni. Tako on teče sve vrijeme, to jest iznad vremena, u vječnosti i u onom životu u kojemu žive sve stvari. Stoga je naš Gospodin rekao ženi: »Ja dajem vodu živu; tko od nje pije, taj nikad više neže žeđati i on živi u vječnom životu« (Iv 4,13 – 14).

A žena reče: »Gospodine, moj muž, tvoj sluga, umro je« (2 Kr 4,1). »Sluga« znači: netko tko prima i čuva za svoga gospodara. Kad bi on to zadržavao za sebe, on bi bio lopov. Razum je u istinskiem smislu sluga nego volja ili ljubav. Volja ili ljubav

predaju se Bogu (samo) ukoliko on jest dobar, a kad on ne bi bio dobar, one ga ne bi uvažavale. Razum međutim prodire gore u bitak (još) prije nego on pomisli na dobrotu, moć ili mudrost ili štogod drugo, što je »slučajno«. Na ono što je Bogu pridodato on se ne okreće; on njega uzima u sebe; on uranja u bitak i uzima Boga kako on jest čisti bitak. Kad on ne bi bio mudar ni dobar ni pravedan, on bi ga ipak uzimao tako kako jest čisti bitak. U ovom razum sliči vrhovnom gospodstvu *onih* anđela koje obuhvaćaju tri zboru: Prijestolja Boga primaju u sebe i čuvaju Boga u sebi i počivaju u njemu. Kerubini spoznaju Boga i u tomu ustraju. Serafi su požar. Ovim (anđelima) sličan je razum i čuva Boga u sebi. S ovim anđelima uzima razum Boga u njegovoj odaji za odijevanje, gologa, kako je bez razlikovanja Jedno.

A žena reče: »Gospodine, moj muž, tvoj sluga, umro je. Oni kojima smo dužni dolaze pa mi uzimaju oba moja *sina*« (2 Kr 4,1) Tko su dva *sina* duše? Sveti Augustin govori – a s njim i jedan poganski učitelj – o dva lica duše. Jedno je okrenuto ovom svijetu i tijelu; u njemu djeluje krepost i umjetnost i život po svetosti. Drugo lice jest pravo Bogu okrenuto; u njemu jest i neprekidno djeluje božansko svjetlo, iako ona (= duša) za to ne zna, jer nije *doma*. Ako ona iskrica razuma bude Bogom obuzeta, onda »muž« *živi*. Ondje se zbiva rađanje, ondje se rađa Sin. Ovo se porođenje ne događa *jednom* u godini niti *jednom* u mjesecu niti *jednom* u danu, nego *sve vrijeme*, to jest iznad vremena, u prostranstvu gdje ne postoji ovdje ni sada, ni narav ni misao. Stoga mi govorimo o »sinu« a ne o »kćeri«.

Sad hoćemo govoriti o »dva sina« u jednom drugom smislu, to znači: (kao) o spoznaji i volji. Spoznaja izbija kao prva iz razuma, a zatim ide volja iz njih oboje. Ništa dalje o tome!

Opet u jednom drugom smislu govorit ćemo o »dva sina« razuma. Jedan je »mogućnost« (= moć), drugi je »stvarnost« (= djelotvornost). A jedan poganski učitelj govori: Duša ima u ovoj moći (tj. u »mogućem« razumu) sposobnost da duhovno postane svim stvarima. U *djelatnoj* moći ona sliči Ocu i sve stvari čini jednim novim bitkom. Bog je htio u nju utisnuti narav svih stvorenja, no ona nije još postojala *prije* svijeta. Bog je cio ovaj svijet *duhovno* stvorio u svakom anđelu prije nego je ovaj svijet stvoren u sebi. Anđeo ima dvojaku spoznaju. Jedna je jutarnje svjetlo, druga je večernje svjetlo. Jutarnje se svjetlo sastoji u tomu što on (= anđeo) vidi sve stvari u Bogu. Večernje se svjetlo naprotiv sastoji u tomu da on sve stvari vidi u naravnom svjetlu. Kad bi on izašao van, u stvari, nastala bi noć. No on ostaje unutra, stoga se to zove večernje svjetlo. Mi kažemo da se anđeli vesele kad čovjek učini dobro djelo (Lk 15,7.10).

Naši učitelji postavljaju pitanje, da li se anđeli žaloste kad čovjek učini grijeh? Mi kažemo: Ne! jer oni gledaju Božju pravednost i u njoj sve stvari shvaćaju u njemu (= u Bogu), kakve one u Bogu jesu. Zato se oni *ne mogu* žalostiti. Tako razum u mogućoj moći slični naravnom svjetlu anđela, koje je večernje svjetlo. Djelatnom moći (međutim) on sve stvari uznosi Bogu, i on u ovom jutarnjem svjetlu *jest* sve stvari.

Sad žena govori: »Dolaze oni kojima smo dužni pa zaslužuju oba moja sina.« Prorok međutim kaže: »Posudi naokolo od svojih susjeda praznih posuda« (2 Kr 4,7). Ovi »susjedi« to su sva stvorenja i pet osjetila i sve duševne moći – duša u sebi ima mnogo moći koje skriveno djeluju – pa i anđeli. Od svih tih »susjeda« trebaš posuditi »prazne posude«.

Da bismo posudili puno »praznih posuda« i da sve budu napunjene božanskom mudrošću, kako bismo time podmirili svoj dug i vječno živjeli od onoga što pretekne, neka nam Bog pomogne. Amen.

52. PROPOVIJED

Adolescens, tibi dico: surge (Luc. 7,14)

Čitamo danas u evanđelju o jednoj udovici što je imala sina jedinca i on joj umrije. Tada naš Gospodin dođe k njemu i reče: »Tebi govorim, mladiću, ustani!« (Lk 7,14). I mladić se podiže.

Pod ovom »udovicom« podrazumijevamo dušu; jer je »muž« bio mrtav, zato je i »sin« bio mrtav. »Sinom« mi (neizravno) shvaćamo »razum« koji je »muž« u duši. Budući da ona (= udovica) nije *živjela* u razumu, zato je muž bio mrtav, zato je ona bila udovica. Naš je Gospodin govorio onoj ženi na zdenecu: »Idi doma pa dovedi svoga muža!« (Iv 4,16). On je mislio: Jer nije živjela u razumu, koji je muž u duši, zato nije dobila (u dio) »žive vode«, koja jest Duh Sveti; jer on se izliva samo onima koji žive u razumu. Razum je najviši dio duše, gdje on ima s anđelima su-bivstvovanje i bitnu uključenost u anđeosku narav. Anđeosku narav ne dotiče vrijeme; tako se drži i razum koji je »muž« u duši; ni njega ne dotiče vrijeme. Ako se ne živi u njemu, onda »sin« umire. Zato je ona bila »udovica«. Nema stvorenja koje u sebi ne bi imalo nešto dobra a ujedno i nešto manjkavo, čime gubimo Boga. Udovičini nedostatak sastojao se u tomu da je bila mrtva moć rađanja; zato je i propao plod.

»Udovica« na drugi način označuje nekoga tko je napušten i tko je napustio. Pa tako mi trebamo napustiti sva stvorenja i odijeliti se. Prorok govori: »Žena nerotkinja ima brojniju djecu od one koja rađa« (Iz 54,1). Tako je i s dušom koja duhovno rađa: njezin je porođaj čest; u svakom trenutku ona rađa. Duša koja posjeduje Boga uvijek je plodna. Bog nužno *mora* činiti sva svoja djela. Bog djeluje uvijek u jednom Sada u vječnosti, a njegovo se djelovanje sastoji u tomu što rađa svoga Sina; njega on uvijek rađa. U ovom porođaju proistekle su sve stvari i on (= Bog) ima tako velik užitak u ovom porođaju da u njemu troši svu svoju moć. Što više spoznajemo, to je spoznaja savršenija. Bog se rađa iz sebe i rađa se opet u sebe. Što je savršeniji porođaj, to više on rađa. Ja kažem: Bog je potpuno Jedno; on spoznaje samo sebe jedinoga. Bog sebe čitava rađa u svom Sinu; on sve stvari izriče u svom Sinu. Stoga on govori: »Mladiću, ustani!«

Bog svu svoju moć iskazuje u svom rađanju, a to i priliči, da bi se duša opet vratila k Bogu. A na izvjestan je način *zastrašujuće* da duša tako često otpada od onoga u što Bog troši svu svo-

ju moć; to međutim i priliči da bi duša opet oživjela. Bog stvara sva stvorenja u *jednom* izričaju; da bi međutim duša oživjela, on izriče *čitavu* svoju moć u svom Sinu. Na drugi je (opet) način *utješno* što se duša tako vraća. U ovom rađanju ona oživljuje, te Bog daje u dušu svoga Sina da bi ona oživjela. Bog sebe izriče u svoga Sina. U ovom izricanju, gdje on sebe izriče u svoga Sina, izriče on isto tako i u dušu. Svim je stvorenjima svojstveno da rađaju. Stvorenje koje ne bi poznavalo rađanje ne bi ni bivstvovalo. Stoga jedan učitelj kaže: Ovo je jedan znak za to da su sva stvorenja donošena božanskim rađanjem.

Zašto on reče: »Mladiću!«? Duša nema ničega u što bi Bog mogao govoriti nego razum. Izvjesne su moći tako malovrijedne da Bog u njih *ne može* govoriti. On doduše govori, ali one ne čuju. (Ni) volja kao volja ništa ne razabire, ni na koji način. Nijednom moći ne usvaja se osim razumom. Volja (naprotiv) jedino i samo obavlja nošenje.

»Mladiću!« Nijedna od moći što pripadaju duši *ne stari*. One međutim moći koje pripadaju tijelu nemaju ovu sposobnost: one se troše i opadaju. (Naprotiv) što čovjek više spoznaje, to bolje on spoznaje. Stoga: »Mladiću!«

Učitelji govore: Mlado je ono što je blizu svomu izvoru. U razumu je čovjek potpuno mlad: što čovjek u ovoj moći više radi, to je bliži svom rođenju. Mlado je (međutim) ono što je blizu svomu rođenju. Prvi proboj iz duše jest razum, zatim (slijedi) volja, a potom sve druge moći.

Sad on govori: »Mladiću, *ustani!*« Što znači »ustani!«?

Ustani od *djela* i *postavi se* na dušu *u njoj samoj*. Jedno jedino djelo koje Bog čini u jednostavnom svjetlu duše ljepše je nego cijeli svijet i Bogu je milije od svega što je on ikada učinio u svim stvorenjima. Luđaci međutim uzimaju zlo za dobro a dobro za zlo. Ako se pak pravo razumije, jedno jedino djelo koje Bog čini u duši bolje je i plemenitije i uzvišenije nego cijeli svijet.

Iznad ovog svjetla jest *milost*. Milost (međutim) nikad ne dolazi u razum niti u volju. Ali ako milost (ipak) treba doći u razum i volju, razum i volja moraju dospjeti izvan sebe. To međutim ne može biti, jer je volja u sebi tako plemenita da je ne može ispunjati ništa nego božanska ljubav; božanska ljubav čini veoma velika djela. Iznad nje je ipak još jedan dio, to je razum: on je u sebi toliko plemenit da ga ne može ispuniti ništa nego božanska istina. Zato jedan učitelj govori: Što je iznad toga, jest nešto veoma tajno, to je *glava* duše. *Ondje* se događa pravo sjedinjenje između Boga i duše. Milost nije još nikad obavila nijedno dobro djelo, to znači: ona uopće još nikad nije

obavila nijedno *djelo*; ona doduše istječe u vršenju neke kreposti. Milost međutim nikad ne vodi k sjedinjenju u nekom *djelu*. Nego je milost prebivanje duše u Bogu i s Bogom. *Za to* je odveć malovrijedno sve što se ikada zvalo djelom, bilo vanjsko bilo nutarnje. Sva stvorenja traže nešto što sličí Bogu; što su malovrednija, to više traže na izvanjski način, kao zrak i voda: oni se razlijevaju. Nebo međutim stalno kruži i u svom hodu proizvodi sva stvorenja; u tomu ono sličí Bogu, ukoliko do njega stoji: ali ono nije smjeralo *na to* nego na nešto više. Na drugom mjestu ono u svom hodu traga za tišinom. Nebo se nikada ne odaje nijednom djelu kojim bi služilo bilo kojem stvorenju, koje je *ispod* njega. *Time* ono više sličí Bogu. Stvorenja su neosjetljiva za to što Bog sebe rađa u svoga jedinorodenog Sina. Pa ipak *nebo teži* za onim djelom koje Bog čini *u sebi* samom. Kad to (već) čine nebo i druga stvorenja koja su (još) manje vrijedna (nego nebo), duša je ipak plemenitija od neba.

Jedan učitelj govori: Duša rađa samu sebe u sebi i rađa sebe iz sebe i rađa se (nazad) u sebe. Ona je sposobna za čuda u svom naravnom svjetlu. Ona je tako snažna da može razdijeliti ono što je jedno. Vatra i vrućina su npr. jedno; kad to razum zapaža, on to zna dijeliti. Mudrost i dobrota u Bogu jesu jedno; ali ako razum gleda mudrost, on (više) ne gleda na drugu (= dobrotu). Duša iz sebe rađa Boga od Boga u Bogu; ona ga rađa upravo *iz* sebe. To ona čini time što iz sebe rađa Boga *u onom* gdje je bogolika, gdje je ona slika Božja.

Ja sam već često kazao: Sliku *kao* sliku i *ono čega* je ona slika nitko ne može jedno od drugoga odvojiti. Kada duša živi u tomu u čemu je ona slika Božja, ona rađa; u tomu leži pravo sjedinjenje, nju ne mogu razdijeliti sva stvorenja (zajedno). Usprkos samom Bogu, usprkos anđelima, usprkos dušama i svim stvorenjima, (ja kažem) da ne bi mogli (od Boga) odijeliti dušu gdje je ona slika Božja! To je pravo sjedinjenje i u tomu leži pravo blaženstvo. Mnogi učitelji traže blaženstvo u razumu. Ja (međutim) kažem: Blaženstvo se ne nalazi ni u razumu ni u volji nego iznad njih oboje: blaženstvo se (naime) nalazi ondje gdje blaženstvo jest *kao blaženstvo* (a) ne kao razum i gdje Bog jest kao Bog, a duša jest onako kako je slika Božja. Blaženstvo je ondje gdje duša uzima Boga kako on jest Bog.

Molimo našega Gospodina da se mi *tako* s njim sjedinimo. Amen.

Modicum et non videbitis me etc. (Joh. 16,17.19)

Naš Gospodin govoraše svojim učenicima: »Preko (nečega) sitnog i (nečega) malog i (nečega) neznatnog, i vi me nećete vidjeti; opet preko (nečega) sitnog, i vi ćete me vidjeti« (Iv 16,17.19). Učenici rekoše: »Ne znamo što on kaže« (Iv 16,18). Ovo piše Sveti Ivan koji je tu bio. Kad je naš Gospodin pogledao u njihovo srce, tada je rekao: »Preko sitnog, i vi ćete me vidjeti, i vaše će se srce radovati; ta vam radost više nikad neće biti oduzeta« (Iv 16,22).

Sada (dakle) naš Gospodin kaže: »Preko sitnog, i vi me nećete vidjeti.« Najbolji učitelji kažu da je blaženstvo u spoznaji. Jedan ugledni pop došao je nedavno u Pariz, taj je bio protiv toga i vikao je i unio puno uzbuđenja. Onda jedan drugi učitelj reče, zacijelo bolje od svih onih pariških što su zastupali bolji nauk: »Učitelji, vi vičete i jako se uzbuđujete; da u svetom evanđelju nije Božja Riječ, onda biste smjeli vikati i jako se uzbuđivati!« Spoznaja dotiče nezastirto ono što ona spoznaje. Krist govori: »Ovo je vječni život, spoznati tebe kao jedinoga pravog Boga« (Iv 18,3). Savršenost blaženstva jest (međutim) u objema: u spoznaji i ljubavi.

Sad naš Gospodin govori: »Preko sitnog, i vi me nećete vidjeti.« U ovim riječima kriju se četiri značenja i zvuče gotovo sva jednako, a ipak u sebi sadrže veliku razliku.

»Preko *sitnog*, i vi me nećete vidjeti.« Sve stvari moraju u vama biti *sitne* i poput ničega. Ja sam nekom prilikom kazao da Augustin govori: »Kad Sveti Pavao *ništa* ne vidje, tada vidje Boga.« Sad ja okrećem tu riječ, a tako je jamačno bolje, pa kažem: »Kad je Sveti Pavao vidio *Ništa*, tada je vidio Boga.« Ovo je prvo značenje. Drugo je ovo: Ako cijeli svijet i sve vrijeme u vama ne postanu *sitni*, ne vidite Boga. Sveti Ivan kaže u Apokalipsi (10,6): »Anđeo se zakle vječnim životom da vremena (više) neće biti.« Sveti Ivan govori otkriveno (tj. u evanđelju, ne u Apokalipsi): »Svijet je po njemu učinjen, a on njega ne upozna« (Iv 1,10). Čak i jedan poganski učitelj kaže da su svijet i vrijeme »sitnica«. Ako ne uzadete iznad svijeta i vremena, ne vidite Boga. Treće značenje jest ovo: Sve dok se bilo što lijepi na dušu, kako god sitno bilo, grijeh ili pogreška, ne vidite Boga. Učitelji kažu da nebo ne prima nikakav tuđi utisak. Ima mnogo nebesa; svako nebo ima svoga duha i svoga anđela koji je nje-

mu dodijeljen. Ako bi taj htio djelovati na nekom drugom nebu, kojemu nije dodijeljen, on to ne bi mogao. Jedan je pop govorio: »Ja bih da vaša duša bude u mojem tijelu.« Tada ja reko: »Zaista, ona bi onda unutra bila glupača, jer s njim ne bi mogla ništa obaviti, niti vi vaša mogla nešto u mojem tijelu.« Nijedna duša ne može djelovati u bilo kojem tijelu osim u onomu kojem je dodijeljena. Ni oko ne podnosi nikakav tuđi utisak. Jedan učitelj kaže: Da nema posrednika, ništa se ne bi vidjelo. Ako hoću da na zidu vidim boju, ona mora najprije biti profinjena u svjetlosti i u zraku, pa njezin otisak mora biti donesen u moje oko. Sveti Bernard govori: Oko sličići nebu; ono u sebe prima nebo. Uho to ne čini: ono ga ne čuje, niti ga jezik kuša. Drugo: Oko je oblikovano okruglo poput neba. Treće: Ono stoji visoko poput neba; stoga ono prima utisak svjetla, jer ono ima istu vlastitost zajedno s nebom: Nebo ne prima tuđi utisak. Tijelo zacijelo prima tuđi utisak, a i duša zacijelo prima tuđi utisak sve dok ona djeluje u tijelu. Ako duša hoće spoznati nešto što je izvan nje, npr. anđela ili nešto još bistrije, ona to mora učiniti neslikovito pomoću jedne »sitne« sličice. Tako mora i anđeo: ako hoće spoznati nekoga drugog anđela ili bilo što što je niže od Boga, on to mora učiniti neslikovito spomoću jedne »sitne« sličice, ne (nekom slikom) kakvih slika ovdje (= na zemlji) ima. Samoga sebe on međutim spoznaje bez »sitnice« i bez slike i bez lika. Tako i duša sebe spoznaje bez »sitnoga« i bez slike i bez lika, sasvim neposredno. Ako duša hoće spoznati Boga, i to se mora dogoditi bez slike i posve neposredno. Učitelji kažu da se Bog spoznaje posve neposredno. Tako i anđeo spoznaje Boga, kako on sama sebe spoznaje: bez slike i bez »sitnice«. Ako ja hoću spoznati Boga neposredno i bez slike i bez lika, onda Bog mora postati upravo ja, a ja upravo on, tako potpuno jedno da ja djelujem s njim, i to da ne djelujem s njim na način da bih ja djelovao a on pogurivao: (pritom) ja više radim samo svojim (snagama). Ja djelujem s njim posve istinski onako kako moja duša djeluje s mojim tijelom. Ovo je za nas veoma utješno, pa da ništa drugo nemamo, trebalo bi nas (već) ovo potaknuti da Boga ljubimo.

Četvrto je značenje ovim trima potpuno suprotstavljeno: Moramo biti *veliki* i uzdignuti ako hoćemo Boga vidjeti. Svjetlo je sunčevo maleno spram svjetla razuma; razum je opet malen spram svjetla milosti. Milost jest svjetlo što lebdi i strši iznad svega što je Bog ikada stvorio ili bi mogao stvoriti. Pa ipak, koliko god moglo biti svjetlo milosti, ono je ipak maleno spram onog svjetla koje Bog jest. Naš je Gospodin prekoravao svoje učenike i govorio: »U vama je još maleno svjetlo« (Iv 12,35).

Nisu oni bili bez svjetla, no ono je bilo maleno. Moramo ustati i biti veliki u milosti. Sve dok čovjek (međutim još) raste u milosti, *to jest još milost* i »sitno«, u čemu se Boga vidi samo izdaleka. Kad se međutim milost do vrhunca usavrši, (više) nije *milost* ono u čemu čovjek gleda Boga nego je to *božansko svjetlo*. Sveti Pavao govori: »Bog prebiva u svjetlu do kojeg nema prilaza« (1 Tim 6,16). Onamo nema prilaza, onamo ima (samo) prispeća. Mojsije kaže: »Nikad neki čovjek nije vidio Boga« (Izl 33,20). Sve dok smo ljudi i sve dok na nama živi bilo što ljudsko i mi se nalazimo u prilazu, ne vidimo Boga. (Nego) moramo biti uzdignuti i preneseni u čisti mir pa *tako* vidjeti Boga. Sveti Ivan govori: »Spoznat ćemo Boga kako on sam sebe spozna« (1 Iv 3,2). Božja je vlastitost da on sebe spozna bez ovog i onog. Tako anđeo spozna Boga kao što on sam sebe spozna. Sveti Pavao govori: »Mi ćemo spoznavati Boga kao što i mi bivamo spoznati« (1 Kor 13,12). Ja međutim kažem: Mi ćemo Boga spoznavati baš tako kako on sebe spozna, u onoj slici što je jedina slika Boga i božanstva, božanstva međutim samo ukoliko je ono Otac. Koliko mi sličimo ovoj slici u kojoj su proistekle i razlile se sve slike te (ukoliko) smo preoblikovani i odmah uneseni u sliku Očevu – ukoliko on *nju* u nama prepozna, *utoliko* mi spoznajemo njega onako kako on sama sebe spozna.

Sad on govori: »Preko sitnog, i vi me nećete vidjeti. Opet preko sitnog, i vi ćete me vidjeti« (Iv 16,17.19). Naš Gospodin govoraše: »To je vječni život, spoznati tebe kao jedinoga pravog Boga« (Iv 17,3).

Da dodemo do ove spoznaje, neka nam Bog pomogne. Amen.

54. PROPOVIJED

Quis putas puer iste erit? Etenim manus domini cum ipso est?
(Luc. 1,66)

»Što li će postati od ovog djeteta? S njim je ruka Božja« (Lk 1,66). Iz ovih riječi trebamo spoznati tri stvari. Kao prvo: dostojanstvo tog učitelja kad se kaže: »S njim je ruka Božja.« »Ruka (šaka) Božja« na osnovi dvije stvari označuje Duha Svetoga. Prvo, (na osnovi toga) što se rukom čine djela. Drugo, (na osnovi toga) što je ona jedno s tijelom; jer sva djela što ih čovjek čini rukom imaju svoj izvor u srcu, napreduju u udove i izvršuje ih ruka. Stoga se iz onih riječi može raspoznati Presveto Trojstvo: Oca u srcu i tijelu. Kao što je duša prije svega u srcu, koliko god jest potpuno (i) u svim udovima, i to isto tako u najmanjem kao i u najvećem – kao što dakle njezina bit i izvor njezinih djela leži osobito u srcu, tako je i Otac početak i izvor svih božanskih djela. Sina međutim označuje mišica, kao što stoji pisano u Magnificatu da je on pokazao moć mišicom svojom (Lk 1,51). Tako božanska snaga stupa dalje iz tijela i iz ruke u šaku, kojom je naznačen Duh Sveti. Jer kao što je duša uvijena u tijelo i u tjelesno(st), tako sve što njezinoj spoznaji hoćemo pridonijeti od duhovnih stvari mora biti uvijeno u (nešto) tjelesno, ako hoćemo da ona spozna. Zato moramo Duha Svetog protumačiti šakom koja je činila djelo na ovom djetetu.

Prvo, (sad) moramo paziti na to kakav treba biti čovjek na kojem Bog čini svoje djelo. Kad on kaže »dijete«, to znači nešto kao čisti zrak ili nešto što je bez mrlja. Tako i duša treba biti bistra i čista ako hoćemo da u njoj djeluje Duh Sveti. Jedan mudri učitelj kaže: »Vječna je mudrost zatvorena na Sionu, a počinak će joj biti u čistomu gradu« (Sir 24,15). »Sion« znači »uzvisina« ili »vidikovac«. Drugo, ona se (= duša) mora oteti od prolaznih, promjenljivih stvari. Treće, ona treba budno uočavati buduće zapreke.

Drugo, moramo paziti na djelovanje Duha Svetoga u duši. Nitko ne može raditi s užitkom osim ako na onom na čemu radi nalazi sebi slično. Ako bih ja imao voditi nekog čovjeka, nikad me on ne bi s uživanjem slijedio ako u sebi ne bi zapažao sličnost sa mnom; jer nikad se bez sličnosti ne obavlja s užitkom neki pokret ili neki posao. Tako stoji sa svima koji Boga nasljeđuju; jer svi ljudi *moraju* nasljedovati Boga, htjeli-ne htjeli. Ako ga slijede s voljom, to im je ugodno; ako ga međutim slije-

de nevoljko, to je za njih mučno i samo unosi bol. Stoga je Bog duši, iz naklonosti i ljubavi koju prema njoj ima, dao božansko svjetlo od onog časa kad je stvorena, kako bi on u sličnosti sa sobom mogao s uživanjem djelovati.

A nijedno stvorenje ne može djelovati iznad mogućnosti koju u sebi ima. Stoga duša sa svjetlom koje joj je Bog dao ne može djelovati iznad sebe, jer to (svjetlo) njoj je vlastito, a Bog joj ga je dao kao jutarnji dar u najvišu duševnu moć. Koliko god je ovo svjetlo Bogu slično, ono je ipak od Boga *stvoren*. Ipak je Stvoritelj jedno, a to svjetlo nešto drugo i stvorenje, jer, prije nego je Bog stvorio ikad ijedno stvorenje, Bog je postojao, a svjetlo nije nego tama. Stoga Bog dolazi duši s *ljubavlju*, da ona dušu uzdigne kako bi mogla djelovati iznad sebe. A ljubav međutim ne može biti ondje gdje ne nalazi sličnosti ili sličnost ne stvara. Koliko Bog sličnosti u duši nađe, toliko Bog s ljubavlju djeluje iznad duše. Budući da je Bog beskrajn, stoga (i) ljubav duše treba biti beskrajna. Kad bi čovjek živio tisuću godina, on bi (još uvijek) mogao rasti u ljubavi, kao što se može spoznati na vatri: sve dok ona ima drveta, sve dotle vatra djeluje. Već prema tome koliko je velika vatra i koliko jako vjetar puše, toliko i vatra biva velika. Pa tako mi hoćemo pod ovom vatrom razumjeti ljubav pod vjetrom Duha Svetoga s obzirom na djelovanje Duha Svetoga u duši. Što je veća ljubav u duši i što je jače vjetar, Duh Sveti, raspiri, to je savršenija vatra, ali ne odjednom nego postupno, rastom duše. Jer kad bi se čovjek najednom razgorio u požar, to ne bi bilo dobro. Stoga Duh Sveti puše malo-pomalo, da bi čovjek, ako bi imao živjeti (i) tisuću godina, mogao napredovati u ljubavi.

Kao treće, trebamo iz riječi: »Što li će postati od ovog djeteta?« prepoznati divno djelo što ga Bog u duši čini. Svako oruđe mora nužno dosežati dotle gdje majstor obavlja posao, ako se hoće da djelo bude savršeno. I čovjek je oruđe Božje, a oruđe djeluje prema plemenitosti majstora. Stoga duši nije dovoljno što u njoj djeluje Duh Sveti, jer on nije njezine naravi. A kao što sam već često kazao, on joj je dao božansko svjetlo slično njemu i gotovo njegove naravi; a duši ga je dao tako u vlasništvo da je ono komad duše, kako bi on u njoj mogao s uživanjem djelovati. Kao što se na svjetlu može prepoznati, ono djeluje ovisno o plemenitosti stvari na koju pada: na drvetu ono postiže sebi svojstveno djelo, to znači – vrućinu i vatru; na stablima i vlažnim stvarima ono čini rast, a ne vrućinu ni svoje vlastito djelo, nego da ozelene i donesu rod. Na živim stvorenjima ono ostvaruje život iz neživoga, kao što npr. kod ovce, koja jede travu, od nje nastaje uho ili oko. U čovjeka ono međutim

ostvaruje blaženstvo. To dolazi od Božje *milosti*. Ona uzdiže dušu k Bogu i sjedinjuje je s njom i čini je bogolikom. Ako se hoće da duša bude božanstvena, ona mora biti uzdignuta. Ako bi neki čovjek imao dosegnuti do visine tornja, on bi morao biti uzdignut do te visine tornja: tako i milost mora dušu uzdignuti do Boga. Djelo je milosti da vuče, i da vuče do kraja, a tko je ne slijedi, taj postaje nesretan. Pa ipak, duša se ne zadovoljava djelom milosti, jer je (i) ona stvorenje; a duša mora onamo gdje Bog djeluje u svojoj *vlastitoj* naravi, gdje majstor djeluje u skladu s plemenitošću oruđa, to znači: u svojoj *vlastitoj* naravi, gdje je djelo plemenito kao i majstor i gdje su potpuno jedno ono što se izljevava i ono izliveno. Sveti Dionizije kaže: Najviše stvari izljevaju se na niže, a niže na one više, te se sjedinjuju s onim najvišima. Tako se i duša s Bogom sjedinjuje i obuhvaća, i ondje je milost napušta tako da (sad) dalje ne djeluje s milošću nego božanski u Bogu. Tu duša biva na divan način opčarana i gubi samu sebe – kao kad bi se ulilo kap vode u bure puno vina – tako da (više) ništa o sebi ne zna pa zamišlja da je ona Bog, za što vam hoću ispričati jednu priču. Pitao neki kardinal Svetoga Bernarda: Zašto i na koji način trebam ljubiti Boga? Sveti Bernard odgovori: Reći ću vam: Bog je (sam) razlog radi kojeg njega treba ljubiti. *Način* (te ljubavi) jest međutim: *bez* načina, jer Bog nije ništa; ne tako kao da bi bio bez bitka; (nego) on nije ni ovo ni ono što se može izreći – on je biće iznad svih bića. On je biće bez načina. Stoga mora (i) način na koji ga treba ljubiti biti bez načina, to znači: iznad svega što se može kazati.

Pomogao nam Bog da dospijemo do te savršene ljubavi. Amen.

Homo quidam erat dives etc. (Luc. 16,19)

»Bijaše neki bogat čovjek, bio je ukrašen svilom i baršunom i gostio se svakodnevno biranom hranom« (Lk 16,19), a nije imao imena. Ovo se može razumjeti na dva načina: prvo, u vezi s nedokučivim božanstvom, drugo, u odnosu na svaku nježnu dušu. »Bijaše neki bogat čovjek.« »Čovjek« znači razumno biće, tako kaže jedan poganski učitelj. Pod »čovjekom« se u Pismu podrazumijeva Bog. Sveti Grgur govori: Kad bi u Bogu jedno bilo na bilo koji način plemenitije od drugoga, ako bi se to moglo reći, bila bi to spoznaja; jer u spoznaji je Bog sam sebi očit, u spoznaji se Bog sam u sebi razlijeva, u spoznaji Bog istječe u sve stvari, u spoznaji je Bog sve stvari stvorio. Pa kad u Bogu ne bi bilo spoznaje, ne bi moglo biti ni Trojstva: tako nikad ne bi bilo isteklo niti jedno stvorenje.

»Nije imao imena.« Tako je (i) nedokučivo Bog bez imena, jer sva ona imena koja mu duša daje, ona uzima iz svoje spoznaje. O ovomu kaže jedan poganski učitelj u knjizi što se zove »Svjetlo svjetala«: Bog je nadbivstven i nepojmljiv i nespoznatljiv, ukoliko se radi o naravnoj spoznaji. Ja ne govorim o milosnoj spoznaji, jer bi čovjek po milosti mogao biti tako daleko uznesen da bi mogao spoznavati onako kako je spoznao Sveti Pavao, koji je bio uznesen u treće nebo i vidio takve stvari kakve se ne smiju i ne mogu izreći (2 Kor 12,2). Jer on ih ne bi mogao obuhvatiti riječima onako kako ih je vidio; jer, što se ima spoznati, mora se spoznati iz svoga uzroka ili iz svog načina ili iz svoga djelovanja. Stoga Bog ostaje nespoznat, jer njega nije nitko prouzročio; nego je on uvijek ono Pravo. On je također bez načina, i to u svojoj nespoznatosti. On je također bez djela, i to u svojoj skrivenoj tišini. Zato on ostaje bez imena. A gdje su sva imena koja su mu dana? Mojsije je pitao za njegovo ime. Tada Bog reče: »Onaj koji jest, taj me je poslao.« (Izl 3,14). Inače on to ne bi mogao razumjeti. Onako kakav Bog u sebi jest, on sebe nikad ne bi mogao dati spoznati nekom stvorenju, ne možda zato što to *on* ne bi mogao: nego stvorenja to ne bi mogla razumjeti. Stoga kaže onaj učitelj u knjizi što se zove »Svjetlo svjetala«: Bog je nadbivstven i iznad svake pohvale i nepojmljiv i nespoznatljiv.

»Taj čovjek bijaše« također »*bogat*«. Tako i Bog jest *bogat* u samomu sebi i u svim stvarima. Sad pazite! Božje bogatstvo leži

u pet stvari. Prvo, u tomu što je on prvi uzrok; tako se on izljujeva u sve stvari. Drugo, u tomu da je on jednostavan u svomu bitku; stoga je on nutrina svih stvari. Treće, u tomu što je on izvirući; zato se on priopćava svim stvarima. Četvrto, u tome što je on nepromjenljiv; zato je on uporište svih stvari. Peto, u tomu što je savršen; zato je on ono najpoželjnije.

On je prvi uzrok; zato se on izljujeva u sve stvari. O tomu kaže jedan poganski učitelj: prvi se uzrok izljujeva u većoj mjeri u sve uzroke nego što se ostali uzroci izljevaju u svoje učinke. – On je također jednostavan u svomu bitku. Što je jednostavno? O tomu biskup Albreht kaže: Jednostavna je takva stvar koja je u sebi jedinstvena bez drugačijega, (a) to Bog jest, i sve se jedinstvene stvari drže u onomu što on jest; u tomu su stvorenja jedno u Jednomu i (jesu) Bog u Bogu. A u sebi samima ona nisu ništa. – Treće: on je izvirući; zato on istječe u sve stvari. O tomu kaže biskup Albreht: On u sve stvari obično istječe na tri načina: bitkom i životom i svjetlom, ali osobito u razumom obdarenu dušu u njezinoj sposobnosti (za spoznaju) svih stvari i u dovođenju stvorenja nazad u njihov prvi praizvor. Ovo je »svjetlo svjetala«, jer »svi darovi i savršenstvo teku od Oca svjetala«, kao što kaže Sveti Jakov (Jak 1,17). – Četvrto: On je nepromjenljiv; zato je on uporište stvari. Pazite sad na to kako se Bog sa stvarima sjedinjuje. On se (doduše) sjedinjuje sa stvarima, a ipak sebe zadržava kao Jedno u samomu sebi i sve stvari u sebi kao Jedno. O tomu Krist kaže: Vi ćete biti preobraženi u mene, a ne ja u vas. To dolazi od njegove nepromjenljivosti i od njegove neizmjernosti i od neznatnosti stvari. O tomu kaže jedan prorok, da su sve stvari spram Boga tako malene, poput kapi spram olujnog mora (Mudr 11,23). Kad bi se jednu kap ulilo u olujno more, pretvorila bi se kap u more a ne more u kap. Tako se (također) događa s dušom: kad nju Bog povuče u sebe, ona se preobražava u njega tako da duša postaje božanstvena, a ne postaje Bog dušom. Tada duša gubi svoje ime i svoju moć, ali ne svoju volju ni svoj bitak. Tada duša ostaje u Bogu kao što Bog u sebi ostaje. O tomu kaže biskup Albreht: Upravo u toj volji, u kojoj čovjek umire, u njoj će on vječno ostati. – Peto: On je savršen; zato je on ono najpoželjnije. Bog je savršenost samoga sebe i svih stvari. Što je savršenost kod Boga? To da je on dobrota samog sebe i svih stvari. Zato ga žele sve stvari, jer je on njihovo dobro.

Pomogao nam Bog da zadobijemo dobro koje sam Bog jest i da ga smijemo vječno uživati. Amen.

Videns Jesus turbas, ascendit in montem etc. (Matth. 5,1)

Čitamo u evanđelju kako je naš Gospodin ostavio mnoštvo i uspeo se na goru. Tada on otvori svoja usta i poučavaše ih o kraljevstvu Božjem (Mt 5,1).

... »i poučavaše«. Sveti Augustin kaže: Taj što tu poučava postavio je svoju stolicu na nebu. Tko hoće primiti Božji nauk, mora se uspeti i uzaći nad sve što je rasprostrto; toga se mora osloboditi. Tko hoće primiti Božji nauk, mora se sabrati i zatvoriti pred svakom brigom i zabrinutosti i vrevom nižih stvari. Duševne moći, kojih ima tako mnogo i koje se tako naširoko dijele, moraju se prekoračiti, pa čak i one što su u području mišljenja, iako mišljenje gdje je u samom sebi (čisto) čini čuda. I to mišljenje treba prekoračiti, ako hoćemo da Bog govori onim moćima što nisu razdijeljene.

Drugo: »on se uspe na goru«, to hoće reći da Bog (time) naznačuje visinu i slatkoću svoje naravi, u kojoj nužno otpada sve što je stvorenje. Ondje on (= čovjek) ne pozna ništa nego Boga i sebe samog, ukoliko je on slika Božja.

Treće: »on se uspe«, to naznačuje njegovu visinu – što je visoko to je blizu Boga – i ukazuje na one moći koje su tako blizu Bogu. Naš je Gospodin jednom uzeo trojicu svojih učenika i poveo ih na jedno brdo i zasjao pred njima u istom preobraženju tijela kakvo ćemo mi imati u vječnom životu (usp. Mt 17,1 – 2). Naš je Gospodin govorio: Sjetite se, kad sam vam govorio s neba, niste tada vidjeli ni slike ni oblika ni prilike (usp. Mt. 17,8). Kad čovjek »ostavi mnoštvo«, onda se Bog duši daje bez slike i prilike. Sve *stvari* spoznaju se (naprotiv) u slici i prilici.

Sveti Augustin uči o trovrstnoj spoznaji. Jedna je vezana za tijelo: ona prima slike, poput oka, koje gleda i prima slike. Druga je duhovna, a ipak prima slike od tjelesnih stvari. Treća je (posve) nutarnja, u duhu, ta spoznaje *bez* slika i prilika; a *ova* spoznaja priliči anđelima. Vrhovna anđeoska vlast dijeli se na troje. Jedan učitelj kaže: Duša sebe ne spoznaje bez prilike, jer se sve stvari spoznaju u slikama i prilikama. Anđeo međutim spoznaje sebe i Boga *bez* prilike. On hoće kazati: Bog sebe u visini duše daje *bez* slike i bez prilike.

»On se uspe na goru i bi preobražen pred njima« (Mt 17,1 + 2). Duša treba biti preobražena i obilježena i opet opeča-

ćena u onu sliku. Ja kažem, ako duša prekorači sve slike, ona se opećajuje u onu sliku koja jest Sin Božji. Učitelji kažu: Jedino Sin jest slika Božja, ali duša je oblikovana *po* toj slici (usp. Mudr 2,23). Ja međutim kažem: Sin je nadslikovna slika Božja; on je slika svoga skrivenog božanstva. Upravo nakon onog Sada u kojemu Sin jest slika Božja i u koji je Sin u-slikan, nakon *nje*ga je oblikovana i duša. Iz istog onoga iz čega prima Sin, prima i duša. Čak i tu gdje Sin istječe iz Oca, duša ne ostaje visjeti: ona je uzvišena iznad svake slike. Vatra i vrućina su jedno, a ipak su daleko od Jedno-bitka. Okus i boja su objedinjeni na jabuci, a ipak su daleko od Jedno-bitka: usta osjećaju okus, oko tomu ne može ništa pridonijeti; oko opaža boju, o tomu opet usta ništa ne znaju. Oko zahtijeva svjetlost, a okus opstaje i u noći. Duša ne zna ni o čemu nego o Jednomu, ona je uzvišena iznad svake slike.

Stoga kaže prorok: »Bog će voditi svoje ovce na zelene pašnjake« (Ez 34,14). Ovca je jednostavna; tako su jednostavni i oni ljudi koji su ujednostručeni u (nutarnje) Jedno. Jedan učitelj kaže da se kretanje neba nigdje ne može spoznavati tako dobro kao na jednostavnim živim bićima: ona na jednostavan način iskuse utjecaj neba; isto tako i djeca; ona nemaju vlastitog osjećanja. Ljudi međutim, koji su razumni i imaju mnoga osjetila, stalno se prema vani upravljaju k mnogostрукim stvarima. Naš je Gospodin obećao da će svoje ovčice okrijepiti na jednostavnoj livadi na brdu, na zelenoj travi (usp. Ez 34,13.14). Sva stvorenja »ozelenjuju« u Bogu. Sva stvorenja prvo ispadaju iz Boga, potom kroz anđele. Ono što nema *narav nijednog stvorenja*, to ima u sebi *utisak svih stvorenja*; što anđeoska narav može primiti, on to (već) uvijek potpuno u sebi *ima*. Ono što Bog može stvoriti, to anđeli u sebi nose, zato jer oni nisu lišeni (sveukupne) savršenosti koju posjeduju sva druga stvorenja. Odakle (međutim) anđeo ovo ima? Otuda što je on blizu Bogu.

Sveti Augustin kaže: Ono što Bog stvara, to protječe kroz anđele. U visini su sve stvari »zelene«. Na »gorskom visu« sve su stvari nove i »zelene«; kad (međutim) padnu u vremenitost, blijede i oslabe. U novom »zelenilu« svih stvorenja naš će Gospodin »hraniti svoje ovce«. Sva stvorenja što su u onom »zelenilu« i onoj »visini«, kakvi su u anđelima, milija su duši od svega što jest na ovom svijetu. Koliko je sunce neusporedivo s noću, toliko je najnezatnije stvorenje, kakvo ondje jest, neusporedivo spram cijeloga svijeta.

Tko hoće primiti Božji nauk, taj mora doći na tu goru; tu će ga (= taj nauk) Bog dovršiti u dan vječnosti, u kojem je puna svjetlost. Što u Bogu spoznajem, to je svjetlost; što (međutim)

dotiče stvorenje, to je noć. (Samo) ondje jest pravo svjetlo gdje ne dotiče nijedno stvorenje. Što se spoznaje, to mora biti svjetlost. Sveti Ivan govori: »Bog je svjetlo istinito što u tami svijetli« (Iv 1,9+5). Što je ta tama? Prvo: da se čovjek ničega ne drži i ničem ne visi i da bude slijep te ništa ne zna o stvorenjima. Ja sam već često kazao: Tko hoće Boga gledati, taj mora biti slijep. – Drugo: »Bog je svjetlo koje u tami svijetli«, jer je on svjetlo koje osljepljuje. To znači takvo svjetlo koje je neshvatljivo i beskrajno, jer nema kraja i ne zna ništa o kraju. A to znači da ono dušu zasljepljuje tako da ona ništa ne zna i da ništa ne prepoznaje. – Treća tama jest najbolja, a znači onu u kojoj uopće nema svjetla. Jedan učitelj kaže: Nebo nema svjetla, ono je za nj previsoko; ono ne svijetli, ono u sebi nije ni hladno ni toplo; nebo nadrašta ono što se može zvati vrućina ili boja.

Jedan učitelj kaže: Kad Bog hoće dati svoje obećanje, svjetlost je ono najviše. Jedan učitelj kaže: Ugodni okus svega onoga što je poželjno mora se u dušu donijeti sa *svjetlom*. Jedan učitelj kaže: Ništa nije tako čisto da bi moglo dospjeti u dušu nego jedino Bog. On hoće reći: Bog svijetli u tami u kojoj duša prerasta svu svjetlost. Ona u svojim *moćima* jamačno prima svjetlo i slast milosti: ali u *dno* duše ne može unutra ništa nego čisto samo Bog. Da iz Boga izbija Sin i Duh Sveti, *to* duša prima jamačno u Bogu. Što međutim osim toga iz njega od svjetla i slasti istječe, to ona prima samo u svojim *moćima*.

Najviši učitelji kažu: Moći duše i duša sama jesu potpuno jedno. Vatra i sjaj (vatre) jesu jedno; ali ako ona (= vatra) padne u razum, ona upada u (od sjaja) različitu narav. Gdje razum izbija iz duše, tu ona pada kao u drugu narav.

Treće: Ima svjetlo nad svjetlima. Ondje duša nadrašta svako svjetlo na »visokoj gori«, gdje nema nikakva svjetla. Gdje Bog izbija u svoga Sina, tu duša ne ostaje visjeti. Ako se uzima Boga bilo gdje gdje on istječe, tu duša ne ostaje visjeti. To je (štoviše) daleko uzvišenije: ona nadrašta svako svjetlo i spoznaju. Stoga on govori: »Ja ću ih pustiti i skupljati i povesti u njihovu zemlju, i ondje ću ih voditi na zeleni pašnjak« (Ez 34,13.14). Na gori otvori on svoja usta. Jedan učitelj kaže: Naš Gospodin zacijelo (i) ovdje dolje otvara svoja usta; on nas poučava preko Pisma i preko stvorenja. Sveti Pavao opet govori: »Sad nam je Bog progovorio u svomu jedinorođenom Sinu; u njemu trebam sve, od najmanjega do najvećega, sveobuhvatno u Bogu spoznati« (usp. Heb 8,11).

Pomogao nam Bog da nadrastemo sve što nije Bog. Amen.

57. PROPOVIJED

Dum medium silentium tenerent omnia et nox in suo cursu medium iter haberet etc. (Sap. 18,14)

Mi svetkujemo ovdje u vremenitosti s pogledom na *vječno* rođenje, koje je izvršio Bog Otac i koje on bez prestanka vrši, što se ovo isto rođenje sad *u vremenu*, u ljudskoj naravi izvršilo. Sveti Augustin kaže: Što meni pomaže da se ovo rođenje neprestano događa, a da se u meni ipak ne događa? Sve je u tomu da se ono u meni dogodi.

Hoćemo sada govoriti o ovom rođenju, kako da se ono *u nama* dogodi i ostvaruje u dobroj duši kad god Bog Otac u savršenoj duši govori svoju vječnu Riječ. Jer to što ja ovdje kažem, ima se razumjeti u odnosu na dobrog, savršenog čovjeka, koji je hodio i još hodi Božjim putovima, ali ne u odnosu na naravnog, neuvježbanog čovjeka, jer je potpuno dalek i ne zna ništa o ovom rođenju.

Mudrac govori jednu izreku: »Dok su sve stvari bile usred šutnje, dođe odozgo, s kraljevskog prijestolja, u mene jedna skrivena Riječ« (Mudr 18,14). O toj riječi treba biti ova propovijed.

Ovdje treba paziti na tri stvari. Prvo: *gdje* Bog Otac govori svoju Riječ u duši, gdje je mjesto ovog rođenja i gdje ona (= duša) rado prihvaća ovo djelo; to ipak mora biti u onom najčistijem i naplemenitijem i najnježnijem što duša može pružiti. Zaista, da je Bog Otac u cijeloj svojoj svemoći mogao dati duši u njezinu narav nešto (još) plemenitije i da je duša mogla nešto (još) plemenitije od njega primiti, morao bi Bog Otac s tim rođenjem upravo na to plemenito pričekati. Zato se duša, u kojoj se ima dogoditi to rođenje, mora držati sasvim čistom i živjeti posve unutaršnjim načinom, ne izlaziti kroz pet osjetila u mnogostrukost stvorenja, nego biti sasvim unutra i sabrana, i (to) u onom najčistijem: *tu* je njezino mjesto, sve što je manje, njemu je mrsko.

Drugi dio ove propovijedi prelazi na *to kako* se čovjek treba odnositi prema ovom djelu, odnosno u-govorenju i radanju: da li je njemu korisnije pri tomu sudjelovati da bi time polučio i zaslužio da se u njemu dogodi i izvrši ovo rođenje, naprimjer time da čovjek u sebi, u svom razumu i u svojim mislima, oblikuje jednu predodžbu i na njoj se vježba, razmišljajući (npr.): Bog je mudar, svemoćan i vječan, i što već takvoga o Bogu može

smisliti – da li je to (dakle) zgodnije i poticajnije za ovo očinsko rađanje, ili da se posve u sebi okani i oslobodi svih misli, riječi i djela i svih spoznajnih slika, te se sasvim drži u jednom podnošenju Boga i ostane nedjelatan, a pusti da Bog u njemu djeluje: u kojem dakle (ponašanju) čovjek najviše služi ovom rođenju?

Treće jest korist što leži u ovom rođenju, kolika ona jest.

Sad prvo razaberite: Ja vam hoću ovo izlaganje potkrijepiti *naravnim* dokazima, da biste sami mogli shvatiti da je to tako, iako ja više vjerujem Pismu nego sebi samomu, ali to u vas više i bolje ulazi obrazloženim izlaganjem.

Uzimamo sad prvo onu riječ što glasi: »Usred *šutnje* u mene je rečena jedna skrivena Riječ.« Ah, Gospodine, gdje je ta *šutnja* i gdje je to *mjesto* u koje se ova riječ govori? Mi kažemo, kao što sam već prije govorio: to je u onom najčistijem što duša može pružiti; u najplemenitijem, u dnu, da, u bitku duše, to jest u onom najskrovitijem (od) duše; ondje *šuti* »sredstvo«, jer onamo nikad nije ušlo nijedno stvorenje ni slika, niti duša *tu* pozna djelovanje ili spoznaju niti ona *tu* zna za ikakvu sliku, bilo sebe same bilo ikakva stvorenja.

Sva djela što ih duša čini, ona čini posredstvom moći: što ona spoznaje, ona spoznaje razumom; kad se nečega sjeća, ona to čini pamćenjem; ako hoće ljubiti, ona to čini voljom; pa tako dakle ona djeluje posredstvom moći a ne bitkom. Sve njezino djelovanje prema van drži se uvijek nečega *posredujućeg*. Vidna moć djeluje samo kroz oči; inače ona ne može pokrenuti ni dati gledanje; a tako je i sa svim drugim osjetilima: sve njihovo djelovanje prema van ona (= duša) ostvaruje kroz nešto posredujuće. U *bitku* međutim nema nikakva djela; jer moći kojima ona djeluje potječu doduše iz dna bitka; ali u samom tom dnu »sredstvo« šuti, ovdje vlada samo mir i svetkovanje za ovo rođenje i za ovo djelo da Bog Otac ondje rekne svoju Riječ. Jer ovo po naravi nije sposobno primiti ništa osim božanskog bitka bez svakog posredovanja. Bog ovdje ulazi u dušu sa svojom sveukupnošću, ne jednim dijelom. Bog ovdje ulazi u dno duše. Nitko ne dotiče *dno* duše nego jedino Bog. Stvorenje ne može u dno duše, *ono* mora ostati vani u moćima. *Ondje* (= u dnu) uočava ona (= duša) *doduše* njegovu sliku (= sliku stvorenja), posredstvom koje je ono (= stvorenje) uselilo i dobilo konačište. Jer kad duševne moći dođu u dodir sa stvorenjem, one uzimaju i crpe sliku i priliku stvorenja, te je u sebe uvlače. Po tomu one prepoznaju (to) stvorenje. Stvorenje ne može ući bliže u dušu, a duša se (opet) nikad ne približava nekom stvorenju ako prethodno nije voljno primila njegovu sliku. Upravo posred-

stvom ove (njoj) prisutne slike približava se ona (= duša) stvorenjima; jer slika jest nešto što duša od stvari crpi svojim moćima. Pa bio to kamen, konj, čovjek ili što mu drago što ona hoće spoznati, ona vadi tu sliku koju je prije uvukla, pa se na taj način može sjediniti s onim (predmetom spoznaje).

Kad međutim čovjek na takav način prima neku sliku, ona nužno mora ući izvana kroz osjetila. Stoga duši nije ništa tako nepoznato kao ona sama sebi. Tako i kaže jedan učitelj, da duša ne može crpsti ili apstrahirati nijednu sliku sebe same. Stoga ona ničim ne može samu sebe spoznati. Jer slike ulaze uvijek samo kroz osjetila; zato ona ne može imati nikakvu sliku o sebi samoj. Radi toga ona poznaje sve ostale stvari, ali sebe ne. Ni jednoj stvari ona ne zna tako malo kao o sebi (samoj), upravo radi (potrebnog) posredujućeg.

Moraš naime znati da je ona unutra slobodna od svih posredovanja i od svih slika, pa to i jest razlog tomu što se Bog može (neposredno) slobodno, bez slike ili prilike, s njom sjediniti. Kakvu god moć ikada priznao bilo kojemu majstoru, ne možeš a da tu istu moć ne priznaš Bogu iznad svake mjere. Pa što je neki majstor mudriji i moćniji, to neposrednijim uspijeva njegovo djelo, to je ono jednostavnije. Čovjeku u njegovim izvanjskim djelima treba mnogo posredstava; dok ih on ne provede onako kako ih je sebi predstavio, treba puno pripremanja građe. A sunce u svomu majstorstvu obavlja svoje djelo, obasjavanja, veoma brzo: čim ono izlije svoj sjaj, u istom je trenutku svijet pun svjetla u svim krajevima. Još više od njega stoji međutim anđeo, njemu treba još manje sredstava kod njegovih djela te ima i manje slika. Najviši seraf(in) nema više nego *jednu* sliku; ono što svi koji su ispod njega shvaćaju u mnogostrukosti, to on sve shvaća u Jednomu. Bogu međutim ne treba (uopće) nijedna slika niti *ima* ijednu sliku: Bog djeluje u dnu duše bez ikakva »sredstva«, slike ili prilike, zaista, u njezinu dnu, u koje nikada nije ušla nijedna slika nego samo on sam sa svojim vlastitim bitkom. Nijedno stvorenje to ne može!

Kako (međutim) Otac rađa svoga Sina u duši? Onako kako to čine stvorenja u slikama i prilikama? Zaista ne! Nego sasvim na način kako on u vječnosti rađa, ni manje ni više. Pa *kako* on njega *tu* rađa? Pazite! Vidite, Bog Otac ima savršen uvid u sama sebe i bezdano potpunu spoznaju sama sebe po sebi, ne po bilo kakvoj slici. Pa tako Bog Otac rađa svoga Sina u zbiljskom jedinstvu (= uz puno očuvanje jedinstva) božanske naravi. Vidite, na *isti* i nikakav drugi način rađa Bog Otac svoga Sina u *dnu duše* i u njezinu bitku te se tako s njom sjedinjuje. Jer kad bi tu

bilo ikakve slike, tu ne bi bilo nikakva sjedinjenja; cijelo je (međutim) njezino blaženstvo u takvom zbiljskom sjedinjenju.

Sad biste vi mogli kazati da u duši po naravi i nema ničega osim *slika*. Ne, ni u kom slučaju! Jer kad bi to bilo istinito, duša ne bi nikad bila blažena. Bog naime ne bi mogao stvoriti nijedno stvorenje iz kojeg bi ti primao savršeno blaženstvo; inače ne bi *Bog* bio najviše blaženstvo i posljednji cilj, a ipak je to njegova narav i on hoće da *on* bude početak i kraj svih stvari. *Ne može* nijedno stvorenje biti tvojim blaženstvom; stoga ono ni ovdje na zemlji ne može biti tvojim savršenstvom; jer za savršenstvom *ovoga* (zemaljskog) života – to su sve kreposti zajedno – slijedi (još) savršenstvo *onoga* (zagrobnog) života. Pa stoga moraš nužno biti i boraviti u bitku i u *dnu*: ondje te mora dotaknuti Bog *svojim* jednostavnim bitkom, *bez* posredovanja ijedne slike. Nijedna slika ne cilja niti ukazuje na samu sebe; ona cilja (štoviše) i postojano ukazuje na ono čega jest slika. A kako čovjek ima samo sliku onoga što je izvan njega i što se uvlači kroz osjetila, a kako ona neprestano ukazuje na ono čega je slika, bilo bi nemoguće da bi ti ikada mogao postati blaženim po bilo kojoj slici. Pa prema tomu tu mora vladati šutnja i tišina i tu mora Otac govoriti i radati svoga Sina i činiti svoja djela bez ikakvih slika.

Drugo pitanje jest: što da čovjek u vlastitom djelovanju pridonese po čemu bi postigao i zaslužio da se ovo rođenje dogodi i ispuni; nije li (dakle) bolje da čovjek u vlastitom nastojanju učini nešto u tom pravcu da se možda predstavi Bogu i na nj upravi svoje misli – ili (pak) da čovjek bude u šutnji, u tišini i miru, te pusti da Bog u njemu govori i djeluje, a sam tek čeka na Božje djelo u sebi? Ja ponovo kažem, kao što sam (već) prije kazao: Ova izlaganja i ovo ponašanje tiču se samo *dobrih i savršenih* ljudi, koji su bit svih kreposti na se ogrnuli i u sebe upili, i to tako da te kreposti bitno bez njihova sudjelovanja iz njih istječu, i da je prije svega u njima živ dragocjeni život i plemeniti nauk našega Gospodina Isusa Krista. Takvi (ljudi) mogu znati da je najbolje i najplemenitije do čega čovjek može doći u ovom životu kad ti šutiš, a Boga pustiš da djeluje i govori. Gdje se sve moći liše svih svojih djela i slika, tu biva izrečena ova Riječ. Stoga je on govorio: »Usred šutnje bje mi rečena tajna Riječ.« Stoga dakle: Što više mogneš sve svoje moći uvući u jedinstvo i u zaborav svih stvari i njihovih slika, i što se više udaljiš od stvorenja i njihovih slika, to si ovome bliži i osjetljiviji. Kad bi mogao postići da za sve stvari naprosto ne znaš, pa kad bi mogao izgubiti (čak) i znanje o vlastitom tijelu, kako se dogodilo Svetom Pavlu kad je govorio: »Ne znam da li u tijelu ili ne,

Bog zna!« (2 Kor 12,2). Tada je duh bio tako potpuno u se povukao sve moći da je on bio zaboravio na tijelo; tu više nisu djelovali ni pamćenje ni razum, ni osjetila ni moći koje su u osjetilima trebale vršiti svoj utjecaj, da bi vodile i krasile tijelo; (životna) vatra i (tjelesna) vrućina bile su spriječene; stoga tijelo tijekom tri dana, dok nije ni jeo ni pio, nije oslabilo. Isto tako dogodilo se Mojsiju kad je četrdeset dana postio na brdu (usp. Izl 24,18; 34,28), a zbog toga ipak nije oslabio; nego je posljednjeg dana bio jednako jak kao i prvog. Tako bi čovjek i trebao umaknuti svim osjetilima i sve svoje moći okrenuti prema unutra i stići do zaborava svih stvari i sebe sama. Zato je jedan učitelj govorio duši: Otki se nemiru vanjskih djela! Bježi dalje i sakrij se od vreve nutarnjih misli, jer one stvaraju nespokoj! Prema tomu, ako hoćemo da Bog u duši rekne svoju Riječ, ona mora biti u miru i spokoju: onda on u dušu zbori svoju Riječ i sebe – nikakvu sliku nego sebe sama.

Dionizije govori: Bog nema slike ili prilike sebe sama, jer on je bitno sve Dobro, Istina i Bitak. Bog čini sva svoja djela u sebi samom i iz sebe sama u jednom trenu. Ne zamišljaj da je Bog kad je stvarao nebo i zemlju i sve stvari, stvarao jedno danas a drugo sutra. Mojsije (doduše) tako piše; on je to svejedno puno bolje znao; ali je to činio radi ljudi koji to inače ne mogu razumjeti ni shvatiti. Bog za ovo nije učinio ništa dalje nego jedino ovo: on je htio, on je rekao, i oni postadoše! Bog djeluje bez sredstva i bez slike, pa što si *ti* više bez slike, to si osjetljiviji na njegov utjecaj, i što si više prema unutra okrenut i što više zaboraviš sebe sama, to si ovomu bliži.

Na ovo je Dionizije opomenuo svoga učenika Timoteja te rekao: Dragi sine Timoteju, trebaš se neopterećenih osjetila vinuti iznad sebe i nad sve svoje moći, i nad spoznajne moći i nad razum, iznad čina i iznad načina i bitka, u skrivenu tihu tamu, da bi došao do spoznaje nespoznatoga nadbogoga Boga. Mora se čovjek oteti svim stvarima. Bogu je mrsko djelovati u slikama.

Sad bi ti mogao pitati: *Što* (onda) Bog bez slike čini u dnu i u bitku? To ja ne mogu znati; budući da moći mogu shvaćati samo u slikama, jer one moraju sve stvari shvatiti i spoznati u svakoj od njih *svojtvenoj* slici. One ne mogu spoznati konja slikom čovjeka, pa zato što sve slike ulaze izvana, stoga ono (= što Bog bez slike u dnu čini) duši ostaje skriveno; to njoj međutim najviše koristi. Ovo *neznanje* nju trgne k nečemu čudnovatom te ona za tim traga, jer osjeća *da* to jest, a ne zna *kako* i *što* jest. Ako čovjek (naprotiv) zna kako stvari stoje, te mu stvari uskoro dodijaju, pa opet traži da iskusi nešto drugo i pritom ipak neprestano živi u zabrinutoj čežnji da te stvari spozna, a ipak ne

zna ostati pri tomu. Stoga: (Samo) nespoznajuća spoznaja drži dušu pri ovom bavljenju i goni je na traganje.

Stoga je govorio Mudrac: »Usred noći, dok su sve stvari šutjele u tišini, bi mi rečena jedna skrivena *Riječ*; ona dođe kao tat; kradomice« (Mudr 18, 14.15). Kako je on to mogao nazvati »Riječ« kad je to (ipak) bilo skriveno? Nije li narav riječi da očituje što je skriveno? Ona se otvorila i zaspjala preda mnom da (mi) nešto očituje i ona mi je objavila Boga – *prema tomu* se to zove *Riječ*. Bilo je međutim skriveno *što* je to bilo – (a) *to* je bio njezin dolazak kradomice u šapatu i u tišini, da se objavi. Vidite, budući da je to skriveno, za njim moramo i trebamo hoditi. Ono je zaspjalo, a (ipak) je bilo skriveno: to cilja na to da mi za njim čeznemo i uzdišemo. Sveti Pavao opominje nas da za ovim tragamo dok mu ne uđemo u trag, i nikad ne prestanemo dok to ne dohvatimo. Kad je on bio uznesen u treće nebo, u Božju objavu, te vidio sve stvari, nije on po povratku ništa zaboravio: (ali) mu je to bilo tako duboko u dnu da njegov razum dotle nije mogao dospjeti; bilo mu je to zastrto. Stoga je on morao za tim trčati i stići to u sebi, ne izvan sebe. To je sasvim unutra, ne vani, nego potpuno unutra. Pa jer je on to dobro znao, zato je kazao: »Siguran sam da me ni smrt niti ikakva nevolja ne može rastaviti od onoga čemu sam u sebi na tragu« (Rim 8,38.39).

O tomu je jedan poganski učitelj rekao lijepu izreku drugom učitelju: »Opažam u sebi nešto što sja u mom razumu; jasno slutim *da* to jest nešto, ali ne mogu pojmiti *što* to može biti; samo mi se čini: kad bih to mogao shvatiti, saznao bih svu istinu.« Tada taj drugi učitelj reče: »Hajde, pojuri za tim! Jer ako bi to mogao dohvatiti, imao bi cjelinu sve dobrote i vječni život.« U ovom je smislu govorio i Sveti Augustin: Opažam u sebi nešto što sja i blista pred mojom dušom: kad bi se to u meni dovelo do savršenosti i postojanosti, moralo bi to biti vječni život. To se skriva a ipak se pokazuje; ali dolazi poput tata i teži za tim da duši oduzme i ukrade sve stvari. Time što se ono ipak pomalo pokazuje i objavljuje, ono bi htjelo dušu pobuditi i za sobom povući, pa je i nje same lišiti. O tomu je govorio prorok: »Gospodine, oduzmi im njihov duh i podaj im mjesto njega svoj duh« (Ps 103,29.30). Ovo je mislila i duša što ljubi kad je govorila: »Moja se duša rastopi i rastoči kad dragi reče svoju riječ« (Pj 5,6); kad on uđe, ja se moradoh smanjiti. A Krist je ovo mislio kad je govorio: »Tko nešto ostavi radi mene, dobit će nazad stostruko, a tko hoće mene imati, taj se treba odreći sebe i svih stvari, i tko meni hoće služiti, mora slijediti *mene*, ne smije slijediti ono svoje« (usp. Mk 10,29; Mt 16,24; 19,29; Iv 12,26).

Sad bi ti mogao reći: Hej, gospodine, vi biste sad htjeli okrenuti duši njezin naravni hod i postupati protiv njezine naravi! Ta njezina je narav da saznaje *osjetilima* i *u slikama*; hoćete li joj vi preokrenuti taj red? – Ne! A što *ti* znaš koju je plemensčinu Bog položio u dušu, što još nije potpuno opisana nego još skrivena? Jer oni što su pisali o plemenitosti duše nisu još stizali dalje nego što ih je nosio njihov naravni razum; oni nisu nikad stizali u *dno*: stoga im je mnogo toga moralo biti sakriveno i ostalo im je nespoznato. Stoga je govorio prorok: »Ja ću sjediti i šutjeti i slušati što Bog u meni zbori« (Ps 84,9). Jer je tako skrivena, stoga je ova riječ došla u noći, u tami. Sveti Ivan kaže: »Svjetlo u tami svijetli; ono dođe u svoje vlastito, a svi koji ga primiše, postadoše moćno sinovima Božjim: bi im data moć da postanu sinovima Božjim« (Iv 1,5.11.12).

Sad se (još konačno) osvrnite na *korist* i *plod* ove tajne riječi i ove tame. Ne samo što se Sin nebeskoga Oca rađa u toj tami, što je njegovo vlasništvo: i *ti* se tu radaš kao dijete istoga nebeskog Oca, a ne nijednog drugog, a on (i) *tebi* daje onu moć. Spoznaj sad: kakvu korist! Pored sve istine što su je svi učitelji ikada učili ili će ikada učiti do sudnjega dana svojim vlastitim razumom, oni ipak nisu nikad razumjeli ni ono najmanje u *ovom* znanju i u *ovom* dnu. Makar da se to može zvati neznanjem i nespoznavanjem, to ipak sadržava više nego sve znanje i spoznavanje izvan njega (= izvan ovog dna); jer ovo te neznanje mami i vuče od svih stvari koje znaš, a povrh toga i od tebe samoga. To je mislio Krist kad je govorio: »Tko se ne odreće sama sebe i ne ostavi oca i majku i sve što je izvanjsko, nije mene dostojan« (usp. Mt 10,37 – 38), kao da je kazao: Tko ne ostavi svu vanjštinu stvorenja, taj ne može biti ni primljen ni rođen u ovo božansko rođenje. (Tek) *to* da se odrećeš sama sebe i svega što je izvanjsko, istinski te daje. A ja istinski vjerujem i siguran sam da *onaj* čovjek koji bi u ovom bio ispravan nikad ne bi mogao biti rastavljen od Boga, ničim ni na koji način. Ja kažem: on ni na koji način ne može upasti u smrtni grijeh. Prije bi takvi podnijeli sramotnu smrt nego bi počinili i najmanji smrtni grijeh, kako su to i činili sveci. Kažem (čak) da oni ne bi mogli ni laki grijeh počinuti, niti hotimično kod sebe ili kod drugih pripustiti ako to mogu spriječiti. Oni tako jako bivaju pobuđeni, privučeni i priviknuti na *ono*, da se ne mogu okrenuti k drugom putu, nego sva svoja osjetila i svoje moći na ovo svrću.

Neka nam do ovog rođenja pomogne Bog, koji se (danas) iznova kao čovjek rodio. Da se mi slabi ljudi na božanski način u njemu rodimo, neka nam on vječno pomaže. Amen.

Ubi est, qui natus est rex Judaeorum? (Matth. 2,2)

»Gdje je onaj što se sada rodio kao kralj židovski?« (Mt 2,2).

Pazite sad kod ovog rođenja *gdje* se ono zbiva. »*Gdje* je onaj što se rodio?« Ja međutim kažem, kao što sam već često kazao, da se ovo vječno rađanje u duši događa sasvim na onaj način na koji se ono događa u vječnosti, ni manje ni više; jer to je (samo) *jedno* rođenje, a ovo rođenje zbiva se u *bitku* i u *dnu* duše.

Gledajte, sad se javljaju pitanja. Prvo: Budući da je Bog na duhovan način u svim stvarima i u tim stvarima prebiva prisnije nego što su te stvari u sebi, te budući da Bog, ondje gdje jest, mora djelovati i sama sebe spoznavati i svoju Riječ govoriti, (javlja se pitanje): koja osobita svojstva ima duša kao prednost nad ostalim razumom obdarenim stvorenjima za ovo Božje djelovanje? Pazite na sljedeću pouku!

Bog jest u svim stvarima bitno, djelatno, snažno. *Porodajno* međutim jest jedino u *duši*; jer sva stvorenja jesu otisak Božjih stopa, duša je međutim po naravi prema Bogu oblikovana. Ovim se rođenjem ta slika mora uresiti i usavršiti. Za ovo djelovanje i za ovo rođenje nije pristupačno nijedno stvorenje nego jedino duša. Zaista, što od savršenosti ima doći u dušu, bilo to božansko jednoliko svjetlo ili milost i blaženstvo, sve to mora nužno doći u dušu s *ovim rođenjem* i ni na koji drugi način. Samo čekaj na ovo rođenje u sebi pa ćeš naći svako dobro i svaku utjehu, svaku nasladu, sav bitak i svu istinu. Propustiš li *ovo*, propuštaš *sve* dobro i *sve* blaženstvo. Što ti *u ovom* dode, to ti donosi čisti bitak i stalnost; ono međutim što *izvan* ovoga tražiš ili ljubiš, to upropaštava, kako god to i gdje god to uzeo: to sve upropaštava. Samo ovo naprotiv daje bitak, sve drugo upropaštava. A u ovom rođenju postaješ dionikom božanskog utjecanja i svih njegovih darova. (Ona) *stvorenja* u kojima nije slika Božja *ne* osposobljavaju se za to, jer slika duše osobito pripada ovom vječnom rođenju, koje se sasvim istinski i osobito zbiva u duši, te ga Otac obavlja u dnu i u najdubljoj nutrini, kamo nikada nije prodrla nijedna slika i nikad nije provirila nijedna moć.

Drugo pitanje jest ovo: Budući da se djelo ovog rođenja zbiva u bitku i u dnu duše, to se isto tako zbiva i u grešniku kao i u dobrom čovjeku: pa kakva se onda milost ili korist *za mene* u

tomu nalazi? Pa je li temelj naravi u obojici isti, ta čak i onima što su u paklu ostaje vječno očuvano plemstvo te naravi?

Pazite sad na sljedeću pouku: Osobitost je ovog rođenja da ono ide naprijed neprestano s novim svjetlom. Ono stalno unosi u dušu jaku svjetlost, jer je dobrota takva da se mora izljevati, gdje god to bilo. U ovom se rođenju Bog izljevajući sa svjetlom u dušu tako da to svjetlo u bitku i u dnu duše biva tako bogato da ono probije van i prelijeva se u moći pa i u izvanjskog čovjeka. Tako se dogodilo i Pavlu kad ga je Bog na putu dotaknuo svojim svjetlom i govorio mu; na izvanjski je način postao vidljiv odsjaj svjetla tako da su to vidjeli njegovi suputnici, te je Pavla preplavilo kao (što preplavi) blaženike (Dj 9,3). To pak preobilje svjetla, što je u dnu duše, pretače se u tijelo i ono se time ispunja jasnoćom. *Grešnik* međutim ne može primiti ništa od ovoga niti je toga dostojan, jer je on ispunjen grijehom i zloćom, što se zove »tminom«. Stoga je kazano: »Tama ne prima i ne obuhvaća svjetlo« (Iv 1,5). Tu je krivnja u tomu što su putovi kojima bi trebalo ući ovo svjetlo opterećeni i zatvoreni neistinom i tamom; ta ne mogu jedno s drugim svjetlo i tama opstati, niti Bog i stvorenje: ako Bog ima ući, stvorenje treba istovremeno izaći. Čovjek ovo svjetlo dobro zapaža. Kad god se on obrati Bogu, u njemu odmah zasvjetluca i zasja svjetlo i daje mu spoznati što da čini a što da pusti, i mnogu (drugu) pouku, o kojoj prije nije ništa znao ni razumio. »Otkuda ti (međutim) i na koji način to znaš?« Gledaj, pazi! Tvoje srce biva često taknuto i odvratilo se od svijeta. Kako bi se to moglo dogoditi ako ne onim prosvjetljenjem? To se zbiva tako nježno i milo da ti je mrsko sve ono što nije Bog ili božansko. To te mami k Bogu i ti opažaš mnogo dobrih opomena, a i ne znaš odakle dolaze. Ovo priklanjanje ni u kom slučaju ne dolazi od stvorenja ni od bilo kakve pouke s njihove strane, jer ono što stvorenje pokazuje i čini dolazi uvijek izvana. *Ono* međutim dotiče jedino *ovo* djelovanje, i što se ti držiš slobodnijim, to više svjetla i istine i jasnoće nalaziš. I stoga nije još nikad nijedan čovjek nikamo zalutao osim time što je odmah u početku izašao iz ovoga i htio se odviše držati vanjštine. Sveti Augustin kaže: Ima ih mnogo koji su tražili istinu, ali uvijek samo vani, gdje ona nije bila. Preko toga oni konačno dođu tako daleko da se nikad nanovo ne vrate niti uđu unutra. I stoga oni nisu našli istinu; jer istina je unutra u dubini, a ne vani. Pa tko hoće naći svjetlo i uvid u svu istinu, taj neka motri i pazi na ovo rođenje u sebi i u dnu: tada budu osvijetljene sve moći i k tomu izvanjski čovjek. Jer čim Bog istinom unutra dotakne *dno*, ubacuje se to svjetlo u moći, pa onda čovjek katkada može dalje nego što bi ga itko mogao poučiti. Tako

(i) kaže prorok: »Stekao sam spoznaju veću od svih koji su me učili« (usp. Prop 1,16). Gledajte (dakle): *zato* što ovo svjetlo *ne može* zasjati i svijetliti *u grešnika*, nemoguće je da bi se u njemu moglo dogoditi ovo rođenje. Ovo rođenje *ne može* postojati (zajedno) s tamom grijeha, iako se ono *ne zbiva* u moćima nego u bitku i dnu duše.

Sad se postavlja (daljnje) pitanje: Budući da Bog Otac rađa samo u bitku i u dnu duše, a ne u moćima, što se to (onda) tiče *moći*? Čemu treba njihova služba pri tomu, kad se imaju smatrati neuposlenima te svetkovati? Čemu je to potrebno kad se u *moćima* baš ništa *ne zbiva*? Pitanje je dobro postavljeno. Sad pazi na sljedeću pouku!

Svako stvorenje obavlja svoj rad radi neke krajnje svrhe. Krajnja svrha jest svugdje prva u nakani a posljednja u izvedbi. Tako i Bog u svim svojim djelima smjera na jednu konačnu svrhu, koja čini veoma blaženim, to jest na sebe i na to da dušu sa svim njezinim moćima dovede do te krajnje svrhe, to jest k sebi. *Za to* Bog čini sva svoja djela, *za to* Otac rađa svoga Sina u duši: da sve duševne moći dođu upravo do toga (cilja). On traga za svime što je u duši i sve (to) poziva na ovu gozbu i na ovu dvorsku svečanost. Sad se međutim duša sa svim moćima prema van rasprostrla i rastresla, svaka u svoj djelokrug: vidna moć u oko, slušna moć u uho, moć okusa u jezik, pa su tako utoliko slabija njezina djela što se imaju činiti u nutрини. Jer svaka je rascjepkana moć nesavršena. Ako ona prema tomu hoće moćno djelovati u nutрини, ona mora opet sazvati sve svoje moći i sabrati ih iz svih raspršenih stvari na nutarnje djelovanje. Sveti Augustin kaže: duša je više ondje gdje ona ljubi nego ondje gdje tijelu daje život. Evo usporedbe! Bio neki poganski učitelj, odan jednomu umijeću, a to je bilo računanje. On je sve svoje moći bio na to upravio, te je sjedio ispred pepela i računao i proučavao to umijeće. Tad dođe neki te trgnu mač – nije taj znao da je to bio učitelj – i reče: »Brzo reci kako se zoveš ili ću te ubiti!« Učitelj je bio tako potpuno u sebe uronio da nije neprijatelja vidio ni čuo niti se mogao osvrnuti na to što taj hoće, čak ni da bi uspio reći toliko da kaže: »Zovem se tako i tako.« Pa nakon što je taj neprijatelj bio dugo i puno vikao, a on nije odgovarao, taj mu odsiječe glavu. – To se dogodi da bi se ovladalo nekom naravnom vještinom. Koliko bismo se više mi trebali otrgnuti od svih stvari te sabrati sve svoje moći da bismo gledali i spoznali jedinu, neizmjernu, nestvorenu, vječnu istinu! Za ovo saberi sva svoja osjetila, sve svoje moći, cio svoj razum i cijelo svoje pamćenje: (sve) to upravi u ono dno u kojem leži sakriveno ovo blago. Ako hoćeš da se to dogodi, znaj da se moraš otre-

sti svih drugih djela i moraš dospjeti do ne-znanja ako hoćeš ovo naći.

Tu se (opet) postavlja pitanje: Ne bi li bilo vrednije ako bi svaka moć zadržala svoje *vlastito* djelovanje, te ne bi jedna priječila drugu u njezinu djelovanju, pa i Boga u *njegovu* djelovanju? Zar *ne može* u meni postojati bilo koje naravno znanje koje *ne bi* bilo zapreka, kao što Bog zna sve stvari bez smetnje, kao što to znaju (i) blaženi? To je korisno pitanje. Pazite sad na sljedeću pouku!

Blaženi gledaju u Bogu samo *jednu* sliku i u toj (jednoj) slici oni spoznaju *sve* stvari; da, sam Bog tako u sebe gleda i (tako) u sebi spozna je sve stvari. On se *ne treba* okretati od jedne k drugoj, kao što to mi moramo. Kad bi u ovom (zemaljskom) životu bilo tako da sve vrijeme imamo pred sobom zrcalo u kojem bismo u *jednom* trenutku *sve* stvari vidjeli i u *jednoj* slici spoznavali, onda ni djelovanje ni znanje za nas *ne bi* bilo prepreka. Budući da se *mi* međutim moramo okretati od jedne stvari k drugoj, jedno se *kod nas* *ne može* odvijati bez ometanja drugoga. Jer duša je tako čvrsto vezana na moći da i ona s njima teče onamo kamo one teku; jer u svim djelima što ih one čine mora i duša sudjelovati, i to predano, ili one (inače) *uopće* *ne mogu* djelovati. A ako se ona (š tom) svojom predanošću rastoči u izvanjska djela, ona mora nužno biti utoliko slabija u svom nutarnjem djelovanju. Jer za ovo rađanje Bog mora imati nevezanu, neophrvanu, slobodnu dušu, u kojoj nema ničega nego jedino on, i koja *ne gleda* ni za čim i ni za kim nego jedino za njim. U ovom smislu govorio je Krist: »Tko ljubi nešto drugo osim mene, pa nježno ljubi i oca i majku i drugo, taj nije mene dostojan. Ja nisam došao na svijet donijeti mir nego mač, da sve odijelim i razdvojim sestru, brata, majku, dijete, prijatelja, koji ti je u stvari neprijatelj. Jer ono što ti je blisko, to ti je doista neprijatelj« (Mt 10,34 – 36). Ako tvoje oko hoće sve vidjeti, a tvoje uho sve čuti i tvoje srce o svemu razmišljati, tvoja se duša *mora* rasuti u svim tim stvarima.

Stoga jedan učitelj kaže: Ako neki čovjek hoće učiniti neko nutarnje djelo, on mora uvući sve svoje moći, rekli bismo u jedan kutak svoje duše, i skriti se od svih slika i oblika, pa ondje može djelovati. Pri tomu mora doći do zaborava i ne-znanja. Gdje čovjek hoće čuti ovu Riječ, to se mora zbiti u tišini i šutnji. Ovoj se Riječi *ne može* ničim bolje poslužiti nego tišinom i šutnjom; *tada* je čovjek može čuti i pravo razumjeti: u onom ne-znanju. Gdje čovjek ništa *ne zna*, tu se ona zna i objavljuje.

Sada se (opet) postavlja pitanje. Možete vi kazati: Gospodine, vi sve naše spasenje stavljate u neko ne-znanje. To (ipak) zvuči

kao nedostatak. Bog je čovjeka stvorio da bi on znao; kao što prorok kaže: »Gospodine, obdari ih znanjem« (usp. Tob 13,4). Gdje je neznanje, tu je nedostatak i praznina; takav je čovjek poput stoke, majmun, budala! – i to je istina sve dok on *ostaje* pri tom neznanju. Međutim: ovdje se (ipak) mora doći u jedno preoblikovano znanje, a k tomu ovo neznanje ne smije dolaziti *iz neznanja*, nego: moramo *iz znanja* doći u neznanje. Tada ćemo biti upućeni u božansko znanje i tada će naše neznanje biti oplemenjeno i urešeno nadnaravnim znanjem. A mi smo savršeni u ovom gdje se ponašamo pasivno nego kad smo djelovali. Stoga jedan učitelj kaže da je moć slušanja mnogo plemenitija nego moć gledanja, jer se više mudrosti nauči slušanjem nego gledanjem, pa se tada više živi u mudrosti. Čuje se o jednom poganskom učitelju: Kad je taj ležao na samrti, njegovi su učenici govorili o jednom visokom umijeću; a on, (još) na samrti, podiže glavu pa reče: »Ah, dajte da izučim još to umijeće da bih u njemu vječno uživao.« Slušanje više unosi, gledanje naprotiv više van upućuje, barem djelatnost gledanja kao takva. I zato ćemo mi u vječnom životu biti puno blaženiji pomoću slušanja nego pomoću gledanja. Jer se slušanje vječne Riječi zbiva u meni, a čin gledanja odlazi od mene; uz to slušanje *podnosim* [pasivno], gledanje pak [aktivno] činim.

Naše blaženstvo međutim ne leži u našem djelovanju nego u tomu da Boga podnosimo. Jer koliko je Bog plemenitiji od stvorenja, toliko je Božje djelovanje plemenitije od mojega. Da, Bog je iz neizmjerne ljubavi naše blaženstvo stavio u podnošenje; jer mi više podnosimo nego što činimo, i primamo kudikamo više nego što dajemo. Svaki dar (međutim) potiče raspoloživost za novi dar, da, za veći dar; svaki božanski dar proširuje raspoloživost i želju da primimo nešto više i veće. Pa stoga mnogi učitelji kažu da je *u tomu* duša istorodna s Bogom. Jer kao što je Bog bezgraničan u davanju, tako je duša u uzimanju ili primanju. I kao što je Bog svemoguć u djelovanju, tako je duša bezdana u podnošenju; i stoga se ona s Bogom i u Boga preoblikuje. Bog treba djelovati, a duša treba podnositi; on treba sama sebe u njoj prepoznavati i ljubiti, a ona treba spoznavati *njegovom* spoznajom i treba ljubiti *njegovom* ljubavlju. I stoga je ona mnogo blaženija po njegovomu nego po svomu, a tako je i njezino blaženstvo više u *njegovu* djelovanju nego u njezinu.

Svetog Dionizija pitali su učenici zašto Timotej sve njih natkriljuje savršenstvom? Tada Dionizije reče: Timotej je čovjek koji Boga podnosi. Tko bi se u to dobro razumio, taj bi natkrilio sve ljude.

Tako tvoje neznanje nije nedostatak, a tvoje podnošenje *tako* jest tvoje vrhunsko djelovanje. I tako se, na taj način, trebaš otresti *svih* svojih djelovanja i ušutjeti *sve* svoje moći ako stvarno hoćeš u sebi doživjeti ovo rođenje. Ako hoćeš naći rođenoga kralja, moraš nadići i baciti sve što inače možeš naći.

Da bismo nadišli i odložili sve što se ne dopada ovomu rođenom kralju, neka nam pomogne onaj koji je postao *ljudskim djetetom* zato da bismo mi postali *djecom Božjom*. Amen.

Et cum factus esset Jesus annorum duodecim etc. (Luc. 2,42)

Čitamo u evanđelju: »Kad je naš Gospodin navršio dvanaest godina, pošao je s Marijom i Josipom u hram u Jeruzalemu, a kad su oni (opet) pošli odatle, Isus ostade u hramu; oni to međutim ne znadoše. Pa kad dođoše kući, a njega nije bilo, tražili su ga među znancima i rodbinom i u mnoštvu i ne nadoše ga; bili su ga izgubili među mnoštvom. I stoga se moradoše opet vratiti onamo odakle su bili došli; pa kad su se opet vratili na polazište u hram, tu ga nadoše« (Lk 2, 42 – 46).

Tako, zaista, moraš i ti, ako hoćeš naći ovaj plemeniti porod, ostaviti sve »mnoštvo« i moraš se vratiti u ishodište i u dubinu iz koje si došao. Sve duševne moći i sva njihova djela: sve je to »mnoštvo«; pamćenje, razum i volja, svi te oni množe. Stoga ti sve njih moraš ostaviti: djelovanje osjetila i mašte i (uopće) sve u čemu sebe zatječeš ili imaš pred očima. Tek onda, a ne inače, posve sigurno možeš naći ovaj porod. On nikad nije bio nađen među prijateljima ni »među rodbinom ni među znancima«; tu ga se, štoviše, sasvim gubi.

Stoga nam se nad ovim postavlja sljedeće pitanje: Da li čovjek (doduše) može ovaj porod naći kroz određene stvari koje su, istina, božanstvene, ali su ipak unesene izvana preko osjetila, kao npr. određene predodžbe o Bogu: da je Bog dobar, mudar, milosrdan ili što mu drago što razum može iz sebe crpsti, a što je svejedno istinski božanstveno: da li se sa svim tim može vjerojatno naći ovaj porod? Zaista, ne! Jer koliko god sve to može biti dobro i božanstveno, ipak je sve to izvana preko osjetila uneseno; to međutim mora jedino i samo *iznutra* iz Boga gore izvirati ako hoćemo da ovaj porod ondje istinski i čisto svijetli, a cijelo tvoje djelovanje mora klonuti i sve tvoje moći moraju služiti ovomu što je *njegovo*, ne onomu što je *tvoje*. Ako hoćemo da ovo djelo bude savršeno, onda ga mora jedino Bog činiti, a ti ga moraš samo podnositi. Odakle ti istinski izadeš iz svoje volje i *svoga* znanja, tu Bog sa *svojim* znanjem istinski voljom ulazi pa tu blistavo sjaji. Gdje tako Bog treba sebe znati, tu *tvoje* znanje ne može opstati niti u tomu biti korisno. Ne smiješ sebi utvarati da tvoj razum može porasti dotle da bi ti mogao spoznati Boga. Štoviše: ako Bog u tebi ima *božanski* sjati, *tvoje ti naravno svjetlo* u tomu baš ništa ne pomaže, nego ono mora postati čisto ništa i posve se sebe odreći; (tek) *tada* može Bog ući

sa *svojim* svjetlom, a on (onda) sa sobom (opet) unosi unutra sve ono čega si se ti odrekao i tisuću puta više, a povrh toga jedan novi oblik koji u sebi sve sadrži.

Za ovo imamo usporedbu u evanđelju. Kad naš Gospodin bijaše veoma prijazno razgovarao s nekom pogankom na zdencu (Iv 4,5 sl), ona ostavi svoj krčag, otrči u grad i navijesti onom narodu da je došao pravi Mesija. Narod nije vjerovao njezinim riječima, pa su izašli s njom i sami ga vidjeli. Tada su joj rekli: »Ne vjerujemo na tvoju riječ, nego sad vjerujemo zato što smo ga *sami* vidjeli« (Iv 4,42). Isto te tako, zaista, znanje svih *stvorenja* ni *tvoje vlastito sveukupno* znanje ne mogu dovesti dotle da bi uzmogao poznavati Boga na *božanski* način. Ako hoćeš znati Boga na *božanski* način, tvoje znanje mora postati čistim neznanjem i zaboravom samoga sebe i svih stvorenja.

Sad bi ti mogao reći: Ali gospodine, pa što će činiti moj razum ako on mora stajati tako posve nezauzet, bez ikakva djelovanja? Je li to najbolji način ako ja svoj um uzdignem u nespoznavaću spoznaju, koje ne može ni biti? Jer ako bih spoznavao, onda to ne bi bilo nespoznavanje, a ne bi bilo ni nezauzetost ni ogoljenost. Pa trebam li dakle stajati potpuno u tami? – Da, sigurno! Nikad tu ne možeš stajati bolje nego ako se potpuno preneseš u tamu i u neznanje. – Ah, gospodine, mora li se to sasvim maknuti, zar tu ne može biti povratka? – Ne, zaista, tu ne može biti stvarnoga povratka. – Što je međutim ova tama, kako se ona zove ili kako joj je ime? – Njezino ime ne znači ništa drugo nego sposobnost za primanje, kojoj (međutim) ni pošto ne manjka bitak, nego je to moćna sposobnost primanja, u kojoj trebaš postati usavršen. I stoga iz nje nema vraćanja. Ako bi se međutim ipak htio vratiti, na to te ne može pokrenuti bilo koja *istina*, nego samo nešto drugo, (bilo) osjetila ili svijet ili đavao. Ako se međutim predaš tomu povratku, nužno padaš u grijeh i možeš se odvratiti tako daleko da odeš u vječnu propast. Stoga tu nema povratka, nego samo postojano probijanje naprijed i postizanje i ispunjenje one sposobnosti. Ova (sposobnost) nikad ne miruje dok se ne ispuni bitkom. I upravo onako kao što materija nikad ne miruje dok se ne ispuni svim formama što su joj moguće, tako ni razum nikad ne miruje dok se ne ispuni svim što leži u njegovoj sposobnosti.

O ovomu kaže jedan poganski učitelj: Priroda nema ničega što bi bilo brže od neba; ono u svom hodu pretječe sve stvari. – Ipak, čovjekov um njega zaista pretječe u njegovu hodu. Pod pretpostavkom da ona ostane djelatna u svojoj sposobnosti i da se sačuva neugrožena dostojanstva i nerastrgana nižim i grubim stvarima, ona bi pretekla najviše nebo i nikad ne bi mirovala

dok ne bi došla do najviše visine i ondje se ugodila i nahranila od najvećeg Dobra.

(Ako stoga pitaš) kako je *korisno* ostvariti ovu sposobnost da se održi nezvanim i da jedino uz ovu tamu i ovo neznanje pri-anjaš i za njima tragaš i ne okrećeš se? – u njoj leži mogućnost da dobiješ *onoga* koji jest sve! I što samonapušteniji i svih stvari nesvjesniji tu stojiš, to bliže dolaziš ovomu. O ovoj pustinji stoji pisano kod Jeremije: »Ja ću svoju prijateljicu voditi u pu-stinju i govorit ću njezinu srcu« (Hoš 2,14). Prava vječna riječ govori se samo u samoći, gdje je čovjek opustio i odrekao se se-be i sve mnogostrukosti. Za ovim je pustim samoodricanjem če-znuo prorok kad je govorio: »Ah, tko će mi dati krila poput go-lubovih da mogu poletjeti onamo gdje bih našao mir?« (Ps 54,7). Gdje se nalazi mir i počinak? Istinski samo u zabačenosti, u opustjelosti i odricanju od svih stvorenja. O ovomu kaže Da-vid: »Draže bi mi bilo biti odbačen i prezren u kući Boga mojega nego boraviti u velikoj časti i bogatstvu u krčmi grešničkoj« (Ps 83,11).

Sad bi ti mogao reći: Ah, gospodine, ako nužno mora biti tako da se čovjek ima odreći i lišiti svih stvari, izvana i iznutra, i moći kao i njihova djelovanja – ako se sve to mora maknuti, onda je teško stanje kad Bog čovjeka tako ostavi bez svoga oslonca, kao što prorok kaže: »Jao meni! Oduljila mi se moja nevolja« (Ps 119,5) – ako Bog tako odulji moju napuštenost, a da mi *ne* svijetli niti govori niti u meni djeluje, kako to vi ovdje naučava-te i dajete razumjeti. Kad čovjek na *takav* način stoji u čistom ništavilu, nije li onda bolje da čini nešto što bi mu rastjeralo tamu i napuštenost – da takav čovjek npr. moli ili čita ili sluša propovijed ili obavlja druga djela koja i jesu kreposti, da se ti-me pomogne? – Ne! Znaj zaista: Ostajati posve tih i što je mo-guće dulje, *to* je za te najbolje. Ne možeš se tada bez štete okre-nuti nikojim stvarima, to je sigurno. Ti bi rado da se *jednim* di-jelom pripraviš po *sebi*, a *drugim* dijelom po *njemu*, što ipak nije *moguće*. Ti nikada ne možeš na pripremu tako brzo misliti niti je željeti, a da Bog već prije ne bi bio tu da te *on* pripravi. A uzmimo sad da to *bude* razdijeljeno: neka priprema bude tvoja, a neka djelovanje ili ulijevanje bude *njegovo*, makar da je to nemoguće – znaj (svakako) da Bog *mora* djelovati čim tebe za-teče pripravna. Ne smiješ umišljati da je Bog poput nekog ze-maljskog drvodjelca koji i radi i ne radi, kako hoće; njemu stoji na volju da nešto učini ili propusti kako mu se sviđi! *Nije tako* kod Boga; gdje te i kada te Bog zateče pripravna, on *mora* djelovati i ulijevati se u te; sasvim onako kao što se sunce, kad je zrak jasan i čist, *mora* (u nj) izlijevati i *ne može* se od toga uzdr-

žati. Zasigurno bi bio velik nedostatak kod Boga ako u tebi ne bi činio velika djela i ulio veliko dobro ukoliko te zateče tako slo-bodna i nezauzeta.

Tako nam (i) učitelji pišu da u istom času kad je materija dje-teta pripravljena u majčinu tijelu, Bog u istom trenutku ulijeva u to tijelo živi duh, to znači dušu, koja je forma tijela. *Jedan* je to trenutak: pripravnost i ulijevanje. Kad *narav* dosegne svoj vrhunac, onda Bog daje *milost*; u istom času kad je duh priprav-ljen, Bog (u nj) ulazi, bez odlaganja i bez oklijevanja. U Knjizi tajnâ je napisano da je naš Gospodin narodu saopćio: »Ja sto-jim pred vratima, kucajući i čekajući da li će me netko primiti unutra; s tim ću večerati« (Otk 3,20). Ti ga ni ovdje ni ondje ne trebaš tražiti, on nije dalje nego pred vratima srca; tamo on sto-ji i iščekuje i čeka koga će naći pripravna da mu otvori i da ga unutra pusti. Ne trebaš ga izdaleka dozivati; on jedva čeka da (mu) ti otvoriš. On tisuću puta više žudi za tobom nego ti za njim: otvaranje i ulaženje nije ništa nego *jedan* čas [istovre-menost].

Sad bi ti mogao reći: Kako to može biti? Ta ja ništa o njemu ne naslućujem. – Sad pazi! Naslućivanje nije u *tvojoj* moći ne-go u *njegovoj*. Ako njemu odgovara, on se *pokazuje*; a on se može (ipak i) *sakriti*, ako on hoće. Ovo je Krist mislio kad je govorio Nikodemu: »Duh duše, kako on hoće; čuješ njegov glas, ali ne znaš odakle dolazi i kamo ide« (Iv, 3,8). On je govo-rio i pritom sebi protuslovio: »*čuješ*, a ipak *ne znaš*«. Ta sluša-njem se stječe znanje! Krist je mislio: Slušanjem ga primamo ili u sebe uvlačimo, kao da je htio kazati: Ti ga (= Duha) *pri-maš*, a ipak ništa o tomu ne znaš. Znaj! Bog ne može ništa osta-viti praznim i neispunjenim; Bog i Priroda ne mogu podnijeti da bilo što bude neispunjeno ili prazno. Stoga: Ako ti se namah čini da ti ništa o njemu ne slutiš i da si potpuno prazan njega, to ipak nije tako. Jer ako bi postojalo bilo što prazno pod nebom, ma što to bilo, veliko ili maleno: ili bi ga nebo povuklo gore k sebi ili bi se ono dolje nagnulo i moralo ga sobom ispuniti. Bog, Gospodar prirode, nipošto ne trpi da bilo što bude prazno. Stoga stoj tiho i ne kolebaj se pred tom praznoćom; jer ti se (doduše) ovaj čas možeš od toga odvratiti, ali nikad više nećeš do njega doći.

Sad bi ti mogao reći: Ali gospodine, vi svagda mislite da mora doći do toga da se *u meni* dogodi ovo rođenje, da se Sin rodi. Pa eto dobro! Da li bih ja mogao imati neki znak za to, po kojemu bih mogao prepoznati da se to stvarno dogodilo? – Da, sigurno, čak tri pouzdana znaka! Od njih ti hoću navesti (samo) jedan. Pitaju me često da li čovjek može stići dotle da mu više nije za-

preka vrijeme, ni mnoštvo, ni materija. Da, stvarno! Ako se ovo rođenje zbilja dogodilo, onda te ni sva stvorenja (više) ne mogu smesti; sve te to, štoviše, upućuje na Boga i na ovo rođenje, za što nalazimo usporedbu u gromu: Što on pogodi, kad udari, bilo to stablo, ili životinja, ili čovjek, on to na mjestu k sebi okrene; makar mu čovjek (i) okrenuo leđa, on ga u istom trenutku licem obrće. Makar neko stablo imalo tisuću listova, svi se oni pravom stranom okrenu gromu. Gledaj, tako se događa i svima onima koje pogodi ovo rođenje: oni se brzo okrenu ovom rođenju, i to u svemu što je (njima) upravo nazočno, koliko god to bilo grubo. Da, što ti je prije bilo zapreka, sad te čak potiče. Lice se potpuno okreće prema ovom rođenju; da, u svemu što vidiš i čuješ, što god to bilo – ti u svim stvarima možeš opažati rođenje i ništa drugo; da, sve ti stvari bivaju čisto Bogom, jer u svim stvarima pred očima nemaš više ništa nego samo Boga. Upravo kao kad bi neki čovjek dugo gledao u sunce: slika sunca pojavljivala bi se u onomu u što bi on nakon toga gledao. Gdje ti izostane da u svemu i svakomu tražiš i pred očima imaš Boga, tu ti nedostaje (i) ovo rođenje.

Sad bi ti mogao pitati: Treba li čovjek, koji je toliko uspio, činiti (još) kojekakva djela pokore ili on nešto propušta ako se u njima *ne* vježba? – Čujte sad! Sav je pokornički život pronađen među ostalim zbog toga – bio to post, bdijenje, molitva, klečanje, trapljenje, nošenje košulja od kostrijeti, ležanje na tvrdom i što god (još) takvog ima – sve je izmišljeno zbog toga što se tijelo i meso uvijek protive duhu. Tijelo mu je često prejak; među njima je posvuda borba, vječno sporenje. Tijelo je ovdje na zemlji smiono i jako, jer ono je ovdje doma; njemu svijet pomaže, ova je zemlja njegova domovina, njemu ovdje pomažu svi njegovi srodnici: jelo, piće, lagodan život – sve je to protiv duha. Duh je ovdje u tuđini; u *nebu* su međutim svi *njegovi* srodnici i cio njegov rod; ondje je *on* u dobru prijateljstvu, ako se tamo usmjeri i udomaći. Da bi se (međutim) duhu (ovdje) u ovoj njegovoj tuđini došlo u pomoć i da bi se tijelo u toj borbi nešto oslabilo, da ono ne bi nadjačalo duh, zato mu se nameću uzde vježbanja i pokore, i potiskuje ga se da bi se duh mogao od njega obraniti. Ako mu to nanosimo da bismo ga držali u zaptu, pa ako ga hoćeš sputati i opteretiti tisuću puta bolje – onda mu nametni uzde ljubavi. Ljubavlju ga najbolje svladavaš i ljubavlju ga najjače opterećuješ. I stoga Bog nije kod nas ni na što toliko smjerao koliko na ljubav. Jer s ljubavlju je upravo kao s ribarovom udicom: Ribar se ne može dočepati ribe osim ako ona visi na udici. Ako je ona zagrizla udicu, onda je ribar u tu ribu siguran; kamo god se ta riba praćakala, bilo tamo

bilo ovamo, ribar je u nju posve siguran. Tako ja kažem i o ljubavi: koga ona uhvati, taj nosi najjače okove pa ipak slatki teret. Tko je na se uzeo ovaj slatki teret, postiže više, a s tim i stiže dalje nego sa svim djelima pokore i trapljenja što ih svi ljudi (zajedno) mogu učiniti. On također može (čak) vrednije podnijeti i pretrpjeti sve što ga snađe i što Bog na nj pripusti, te može i dobrohotno oprostiti sve ono zlo što mu bude nanesen. Ništa te ne dovodi bliže Bogu niti Boga čini tebi tako vlastitim kao ovaj slatki vez ljubavi. Tko je našao ovaj put, neka ne traži drugi. Tko se drži na toj udici, tako je uhvaćen da (i) noga i ruka, usta, oči, srce i sve što je na čovjeku, mora uvijek biti *Božje* vlasništvo. I stoga ovog neprijatelja ne možeš nikad bolje nadvladati da ti ne naudi nego ljubavlju. Stoga stoji pisano: »Ljubav je jaka kao smrt, tvrda kao podzemlje« (Ps 8,6). Smrt odjeljuje dušu od tijela, ljubav međutim odjeljuje sve stvari od duše; što nije Bog ili božansko, to ona ni u kom slučaju ne podnosi. Tko je uhvaćen u tu stupicu i kroči tim putem, koji god čin činio ili ne činio, potpuno je svejedno; baš ništa nije važno čini li on nešto ili ne čini. Pa ipak je i najmanje djelo ili vježba takva čovjeka i za njega samog i za sve ljude korisnije i plodonosnije i Bogu milije od vježbi svih onih ljudi koji, istina, jesu bez smrtnih grijeha, ali pritom imaju manju ljubav. Njegova je *dokolica* korisnija nego *djelovanje* nekoga drugog. Stoga smjeraj samo na tu udicu, pa ćeš se sretno uhvatiti, a što uhvaćeni, to oslobode-niji.

Da budemo tako uhvaćeni i oslobođeni, neka nam pomogne onaj koji je sam ljubav. Amen.

LEGENDE O ECKHARTU

DOBAR RAZGOVOR JEDNE DOBRE SESTRE ŠTO GA JE VODILA S
MEISTEROM ECKHARTOM

Neka kćerka dođe pred jedan dominikanski samostan pa potraži Meistera Eckharta. Vrtar upita: »Koga da mu najavim?« Ona odgovori: »Ja to ne znam.« On reče: »Zašto vi to ne znate?« Ona odgovori: »Jer nisam ni djevojka ni žena ni muž ni supruga ni udovica ni djevica ni gospodar ni sluškinja ni sluga.« Vrtar ode Meisteru Eckhartu (pa reče): »Izađite, vani je najčudnovatije stvorenje za koje sam ikad čuo, a dajte da i ja s vama pođem, pa promolite glavu i recite: 'Tko mene traži?'« On učini tako. Ona njemu reče onako kako je rekla i vrtaru. On reče: »Drago dijete, tvoje su riječi istinite i domišljate; objasni mi točnije kako ti to misliš.« Ona reče: »Da sam djevojka, bila bih (još) u svojoj prvoj nedužnosti; da sam žena, radala bih bez prestanka vječnu Riječ u svojoj duši; da sam muž, snažno bih se odupirala svim grijesima; da sam supruga, čuvala bih vjernost svom dragom, jedinom suprugu; da sam udovica, ostala bih u stalnom čeznuću za svojim jedinim ljubljenim; da sam djevica, stajala bih u poniznoj službi; da sam gospodar, raspolagala bih svim bogoštovnim krepostima; da sam sluškinja, držala bih se ponizno podložnom Bogu i svim stvorenjima; a da sam sluga, stajala bih u mukotrpnom radu i služila svom gospodaru cijelom svojom voljom bez prigovora. Ja nisam ništa od svega toga, pa sam stvar kao i druga stvar te tako lutam.« Učitelj se udalji i kaza svojoj subraći: »Čuo sam, kako mi se čini, najiskrenije ljudsko biće što sam ga ikad našao.«

O DOBROM JUTRU

Meister Eckhart reče jednom siromahu: »Bog ti dao dobro jutro, brate!« – »Gospodine, za sebe ga zadržite: ja lošeg još nikad nisam imao.« On reče: »A zašto, brate?« – »Jer sam sve (ono) što mi je Bog ikada dao podnijeti, radi njega veselo podnosio i smatrao sam se nevrijednim njega, pa stoga nisam nikad

bivao tužan ni žalostan.« On reče: »Gdje si ponajprije našao Boga?« – »Kad sam se odrekao svih stvorenja, tada sam našao Boga.« On reče: »A gdje si ostavio Boga, brate?« – »U svim iskrenim, čistim srcima.« On reče: »Kakav si ti čovjek, brate?« – »Ja sam kralj.« On reče: »Nad čime?« – »Nad svojim tijelom: jer sve što je moj duh ikad od Boga zaželio da učini i podnese, moje je tijelo još hitrije i brže prihvaćalo nego moj duh.« On reče: »Kralj mora imati kraljevstvo. Pa gdje je tvoje kraljevstvo, brate?« – »U mojoj duši.« On reče: »Kako to, brate?« – »Kad zatvorim ulaze svojih pet osjetila i poželim Boga sa svom ozbiljnošću, ja nadem Boga jednako blistava i vesela kakav je u vječnom životu.« On reče: »Bit će jamačno da si svet. Tko te učinio svetim, brate?« – »To su učinili moje sjedenje u tišini i moje uzvišene misli i moje sjedinjenje s Bogom – to me povuklo u nebo; jer nikad nisam mogao naći mir ni u čemu što je bilo manje od Boga. Sad sam ga našao i imam mir i radost vječno u njemu, a *tu* u vremenitosti nadilazi sva kraljevstva. Nijedno vanjsko djelo nije tako savršeno da ne bi priječilo nutarnjost.«

MEISTER ECKHART I GOLI DJEČAK

Sretne Meistera Eckharta jedan lijepi, goli dječak.
Tada ga on upita odakle dolazi.
On reče: »Dolazim od Boga.«
»Gdje si ga ostavio?« –
»U kreposnim srcima.«
»Kamo hoćeš ići?« –
»K Bogu!«
»Gdje ga nalaziš?« –
»Gdje sam napustio sva stvorenja.«
»Tko si ti?« –
»Kralj.«
»Gdje je tvoje kraljevstvo?« –
»U mom srcu.«
»Pazi da ga nitko ne zaposjedne zajedno s tobom!«
»Pazim.« –
Tada ga on povede u svoju ćeliju i reče: »Uzmi kaput koji hoćeš!« –
»Onda ne bih bio kralj!«
I nestade.
Tu je sam Bog bio s njim i s njim se zabavio.

GOZBA MEISTERA ECKHARTA

Dode nekoć jedan siromah u Köln na Rajni da ondje potraži siromaštvo i živi u istini. Tu dode jedha djevica i reče: »Drago dijete, hoćeš li ti sa mnom blagovati u božanskoj ljubavi?« On reče: »Rado!« Kad su sjeli, ona reče: »Samo jedi i nemoj se ustručavati!« On reče: »Ako jedem previše, to je pogreška, ako jedem premalo, to je također naopako. Jest ću kao neki siromah.« Ona upita: »Što je to siromah?« On reče: »To se sastoji od trojega. Prvo jest, da je odumro svemu naravnomu. Drugo je, da Boga ne može preko mjere željeti. Treće je, da sve što se zove i jest trpljenje nikomu ne priušti više nego sebi.« Ona upita: »Ah, drago dijete, kaži mi što je siromaštvo nutarnjeg čovjeka?« On reče: »Ono se sastoji od trojega. Prvo jest, savršena rastavljenost od svih stvorenja u vremenu i vječnosti. Drugo je, ozbiljna poniznost nutarnjeg i izvanjskog čovjeka. Treće je, topla nježnost i neprestano Bogu uzdignut duh.« Ona reče: »Zaista, to rado čujem. Ej, drago dijete, sad mi pak kaži što je siromaštvo duha?« On reče: »Vi previše pitate!« Ona reče: »Još nikad nisam mogla saznati da bi moglo biti previše onoga što se tiče Božje slave i čovjekova blaženstva.« Siromah reče: »Istinu govorite. I ono se dakle (= siromaštvo duha) sastoji od trojega. Prvo je, da čovjek ništa ne zna, u vremenu i vječnosti, nego jedino Boga. Drugo je, da Boga ne traži izvan sebe. Treće je, da nikakvo duhovno dobro ne nosi kao vlastiti posjed s jednoga mjesta na drugo.« Ona upita: »Pa ne treba li učitelj, otac nas dvoje, nositi svoju propovijed iz svoje ćelije na propovjedaonicu?« On odgovori: »Ne!« Ona reče: »Zašto?« On reče: »Što vremenitije, to tjelesnije, što tjelesnije, to vremenitije.« Ona reče: »Ovaj duh ne dolazi iz Češke!« On reče: »Sunce što sja u Kölnu obasjava grad i u Pragu.« Ona reče: »Objasni mi to!« On reče: »Nemam na to pravo dok je taj učitelj ovdje.« Učitelj reče: »Tko istinu nema u nutрини, neka je vani ljubi, pa će je i unutra naći.« Ona reče: »Ovo je jelo dobro naplaćeno.«

Tada reče siromah: »Djevice, sad *vi* platite vino!« Ona reče: »Rado! Pitajte *vi* mene!« On reče: »Po čemu da čovjek spozna djela Duha Svetoga u svojoj duši?« Ona reče: »Po tri stvari. Prva je, da iz dana u dan smanjuje tjelesnost i požude – i naravnu ljubav. Druga je, da sve više i više raste u božanskoj ljubavi i milosti. Treća je, da svoje djelovanje s ljubavlju i ozbiljnošću više okrene bratu čovjeku nego sebi.« On reče: »To su izabrani prijatelji našega Gospodina dobro pokazali.« On nastavi: »Po čemu da duhovan čovjek pozna je li Bog nazočan u njegovoj molitvi i u vježbanju kreposti?« Ona reče: »Po tri stvari. Prva

jest: po onomu čime Bog obdaruje svoje izabrane, a to je: preziranje svijeta i tjelesnog trpljenja. Druga je: rast u milosti u skladu s ljubavlju između njega i Boga. Treća je: da Bog nikad ne otpušta čovjeka, a da mu ne pokaže novi put istine.« On reče: »To nužno mora tako biti! Reci mi, po čemu da čovjek pozna da li se njegova djela događaju prema previšnjoj volji Božjoj?« Ona reče: »Po tri stvari. Prva je, da mu nikad ne izostane čista savjest. Druga je, da se nikad ne odvрати od božanskog sjeđinjenja. Treća je, da nebeski Otac bez prestanka rada svoga Sina u tom ulijevanju u nj.«

Učitelj reče: »Kad bi svaki dug bio tako dobro naplaćen kao ovo vino, bila bi u vječnom životu mnoga duša koja je sad u čistilištu.« Tada reče siromah: »Što se ovdje još ima platiti, to zapada učitelja.« Učitelj reče: »Starima treba uzeti u obzir njihovu starost.« Tada reče siromah: »Pusti da se razvije utjecaj ljubavi, jer ona djeluje bez starosne razlike.«

Djevica reče: »Vi ste učitelj čije je umijeće tri puta potvrđeno u Parizu.« Siromah reče: »Meni bi bilo draže kad bi se netko potvrdio (samo) *jedanput u istini* nego tri puta u Parizu na katedri.« Meister Eckhart reče: »Ako nešto valja meni kazati, kazano je.«

Djevica reče: »Kaži mi, oče, po čemu neki čovjek pozna da li je dijete nebeskog Oca?« On reče: »Po tri stvari. Prva je, da taj čovjek sva svoja djela čini iz ljubavi. Druga je, da sve stvari prima od Boga na jednak način. Treća je, da svu svoju nadu polaže u Boga i ni u koga drugoga.«

Siromah reče: »Kaži mi, oče, po čemu da čovjek pozna je li krepost u njemu djelatna do svoje najviše plemenitosti?« On reče: »Po tri stvari: Ljubi Boga radi Boga, dobro radi dobra, istinu radi istine!«

Učitelj reče: »Draga djeco, kako da živi čovjek koji naučava istinu?« Djevica reče: »Neka živi tako da djelima provodi ono što riječima uči.« Siromah reče: »To je dobro. Ali on treba unutra tako uz to stajati da više istine posjeduje u nutrini nego što bi je mogao u riječima prema van iznijeti.«

Dicz ist maister ekkartz predig vnd frag;
wer sy hör oder sag,
dem geb got ain guet end
vnd nach seinem leben ain froleich vrstend. Amen.

Tako je meštar Eckhart učio i pitao;
Tko njemu bude posluš i odgovor dao,
Tomu neka Bog udijeli sretan kraj,
A potom uskrsnuće i raj. Amen.

BULA IVANA XXII. »In agro dominico«

od 27. ožujka 1329,

u kojoj se osuđuje 28 teza Meistera Eckharta

Ivan, biskup, sluga slugu Božjih, na vječni spomen.

Na Gospodnjoj njivi, koju Mi, po nebeskoj odluci, makar i nezasluzeno, čuvamo i obrađujemo, moramo vršiti duhovni nadzor tako budno i promišljeno da ako u njoj bilo kad preko sjemena istine neprijatelj posije kukolj, taj bude u nastanku za-gušen, prije nego se razvije u izdanke pogubnog klijanja, da bi nakon čupanja sjemena porokâ i trnja zabluda veselo rastao usjev katoličke istine.

Zaista s bolom objavljujemo, da je u ovo vrijeme jedan iz njemačkih zemalja, imenom Eckhart i, kako kažu, doktor i profesor Svetog Pisma, iz Reda braće propovjednika, htio znati više nego što je bilo potrebno, a mimo razboritosti i mjerila vjere, jer je odvratio svoje uho od *istine*, a okrenuo se bajkama. Naime, zaveden od oca laži, koji se često pretvara u anđela svjetlosti, da bi širio tamni i gadni mrak osjetila umjesto svjetla istine, ovaj je zavedeni čovjek, iznoseći protiv jasne vjerske istine na crkvenu njivu trnje i korov i neumorno se trudeći da proizvodi štetni čkalj i otrovno grmlje trnja – izložio brojne teze što u srcima mnogih zamagljuju pravu vjeru, koje je naučavao uglavnom u svojim propovijedima pred priprostim pukom, a koje je zapisao i u svojim spisima.

Iz ispitivanja naime, koja su o ovom, na temelju službene ovlasti našega časnog brata kelnskog nadbiskupa Heinricha, već ranije protiv njega provedena i konačno iznova poduzeta u rimskoj Kuriji na temelju Našega službenog ovlaštenja, saznali smo da je, po priznanju onog Eckharta, pouzdano utvrđeno da je on propovijedao, naučavao i zapisao dvadeset i šest članaka koji sadrže sljedeće tekstove:

1.

Upitan jednom zašto Bog nije prije stvorio svijet, on je tada, kao još i sad, dao odgovor da Bog nije mogao ranije stvoriti svi-

jet jer ništa ne može prije djelovati nego što jest. Stoga: čim je postojao, Bog je odmah i svijet stvorio.

2.

Isto tako se može priznati da je svijet postojao sve od vječnosti.

3.

Isto tako: Odjednom i istovremeno, kad je Bog postojao, kad je sebi vječnog Sina rađao kao sebi potpuno jednakog Boga, stvarao je i svijet.

4.

Isto tako: U svakom djelu, pa i u zlom, u zlu kazne jednako kao i u zlu krivnje, objavljuje se i na isti način zrači Božja slava.

5.

Isto tako: Tko nekoga grdi psovkom, taj slavi Boga upravo tim grijehom psovke; a što više psuje i što teže griješi, to snažnije slavi Boga.

6.

Isto tako: Tko grdi samog Boga, taj Boga slavi.

7.

Isto tako: Tko moli za ovo ili za ono, taj moli za zlo i na loš način, jer moli za nijekanje dobra i za nijekanje Boga, i moli za to da mu Bog sebe uskrati.

8.

Oni koji ni oko čega ne nastoje, ni oko časti ni oko koristi ni oko nutarnje predanosti ni oko svetosti ni oko nagrade ni oko kraljevstva nebeskoga, nego su se odrekli toga pa i onoga što je njihovo – u takvim ljudima biva Bog slavljen.

9.

Nedavno sam razmišljao o tomu da li bih baš htio nešto od Boga primiti ili željeti: Ja ću o tome vrlo dobro razmisliti, jer bih ja onda, gdje bih od Boga primao, bio *pod* njim ili niže od

njega, poput sluge ili pomoćnika, a on bi u davanju bio poput gospodara – a u vječnom životu s nama ne treba tako biti.

10.

Mi se potpuno preoblikujemo u Boga i u nj pretvaramo; na isti način kao što se u sakramentu kruha pretvara u tijelo Kristovo: tako se ja u nj pretvaram da on sam mene proizvodi kao svoj bitak, kao jedno, a ne (tek) kao nešto jednako; živi Bog mi je svjedok da tu ne postoji nikakva razlika.

11.

Sve što je Bog Otac dao svomu jedinorođenom Sinu u ljudskoj naravi, sve je to on i meni dao: ništa od toga ne izuzimam, ni sjedinjenje ni svetost, nego je on sve dao meni isto tako kao i njemu.

12.

Sve što Sveto Pismo kaže o Kristu, obistinjuje se potpuno na svakom dobrom i božanskom čovjeku.

13.

Sve što je vlastito božanskoj naravi, svojstveno je i pravedom i božanskom čovjeku; stoga takav čovjek i čini sve što Bog čini, te je on zajedno s Bogom stvorio nebo i zemlju, i on je poroditelj vječne riječi, pa Bog ne bi znao učiniti ništa bez takva čovjeka.

14.

Dobar čovjek treba tako izjednačiti svoju volju božanskoj volji da on sam hoće sve što Bog hoće: Budući da Bog na određen način hoće da sam ja griješio, ja ne bih htio da sam ostao ne počinivši grijeh, a to je prava pokora.

15.

Da je neki čovjek počinio tisuću smrtnih grijeha, pa kad bi takav čovjek bio u ispravnom raspoloženju, on ne bi smio željeti da ih nije počinio.

16.

Bog ne zapovijeda izričito izvanjsko djelo.

17.

Izvanjsko djelo nije istinski dobro i božanstveno, i Bog ga zapravo ne čini niti rađa.

18.

Ne donosimo plod izvanjskih djela koja nam ne čine dobro, nego [plod] nutarnjih djela koja čini i djeluje Otac, u nama ostajući.

19.

Bog ljubi duše, ne izvanjsko djelo.

20.

Dobri čovjek jest jedinorođeni Sin Božji.

21.

»Čovjek plemenita roda« jest onaj jedinorođeni Sin Božji kojega je Otac još od vječnosti rodio.

22.

Otac mene rađa kao svoga Sina i kao istoga sina. Što god Bog čini, jest Jedno – stoga on mene rađa kao svoga Sina bez ikakve razlike.

23.

Bog je na sve načine i u svakom pogledu samo *Jedan*, tako da se u njemu samomu ne da naći nikakva množina, niti u razumu niti izvan razuma; tko naime vidi dvojstvo ili razliku, taj ne vidi Boga, jer Bog je Jedan, izvan svakog broja i iznad svakog broja, i ne spada ni s čim skupa u Jedno. Iz toga slijedi: U samom Bogu, prema tomu, ne može postojati niti biti spoznata nikakva razlika.

24.

Svaka različitost Bogu je strana, kako u naravi tako i u osobama. Dokaz: Sama njegova narav jest jedna i upravo to isto Jedno, i svaka osoba jest Jedno i upravo to isto jedno koje jest narav.

25.

Ako je rečeno: »Šimune, ljubiš li me više nego ovi?«, onda je smisao ovaj: »hoće reći, više nego ovo, i to na dobar, ali ne savr-

šen način«. Gdje naime postoji »više« ili »manje«, postoji razlika stupnjeva i rangiranje; u Jednom međutim nema ni stupnja ni ranga. Prema tomu, tko Boga ljubi više nego bližnjega, taj ga doduše ljubi na dobar, ali ne na savršen način.

26.

Sva su stvorenja čisto ništa: ja ne kažem da su ona nešto sitno ili (uopće) bilo što, nego da su čisto ništa.

Osim toga, rečenomu je Eckhartu predbacivano da je propovijedao još ova dva druga članka sljedećim riječima:

1.

Ima nešto u duši što je nestvoreno i nestvorivo; kad bi cijela duša bila takva, ona bi bila nestvorena i nestvoriva – a to je razum.

2.

Bog nije ni dobar ni bolji ni savršen; kad Boga nazivam dobrim, kažem isto tako nešto naopako kao kad bih bijelo nazvao crnim.

A Mi smo dali da gore navedene članke ispituju mnogi doktori svete teologije, pa smo ih i sami s Našom braćom brižljivo ispitali. I konačno smo, kako na temelju izvještaja istih onih doktora, tako i na temelju našega vlastitog ispitivanja, našli da prvih petnaest spomenutih članaka, a i dva posljednja, i prema tomu kako glase kao i u povezanosti svojih misli, sadrže zablude ili ljagu hereze; a za ostalih jedanaest, od kojih prvi počinje s »Bog ne zapovijeda itd.« našli smo da krajnje loše zvuče i da su veoma smion i sumnjivi zbog hereze, iako se i može priznati da, s mnogo objašnjenja i dopuna, mogu poprimiti i imati katolički smisao.

A da takvi članci ili njihov sadržaj ne bi dalje širili zarazu u srcima priprostih, kojima su propovijedani, i da ne bi kod njih ili kod drugih nekako došli u upotrebu, Mi, po savjetu naše rečene braće, petnaest prvonavedenih članaka, kao i posljednja dva, izričito osuđujemo i odbacujemo kao heretične, a jedanaest ostalih kao loše zvučeće, drske i sumnjive zbog hereze, a isto tako i sve knjige i manje spise toga Eckharta što sadrže navedene članke ili neki od njih. Ako bi se međutim netko [slučajno] usudio ove uporno braniti ili uz njih pristajati, Mi hoćemo i naredujemo da se protiv onih koji petnaest prvih i dva posljednja članka brane ili se s njima slažu postupa kao protiv heretika, a

protiv onih koji brane ili usvajaju jedanaest ostalih članaka da se postupi kao protiv osumnjičenih za herezu.

Nadalje hoćemo obznaniti onima kod kojih su navedeni članci propovijedani ili naučavani, kao i svima drugima do čijeg su znanja došli, da je rečeni Eckhart, kao što je utvrđeno jednom ispravom što je o tomu sastavljena, na kraju svoga života, ispovijedajući katoličku vjeru, što se tiče smisla dvadeset i šest navedenih članaka, koje po svom priznanju jest propovijedao, a i sve ostalo što je napisao i u školi kao i u propovijedima naučavao, a što bi u dušama vjernika moglo proizvesti heretički ili pogrešni ili pravoj vjeri neprijateljski smisao, opozvao kao i odbacio, te je htio da se zna da se to smatra sasvim i potpuno opozvanim, kao i da je te članke i ono drugo pojedinačno i posebno opozvao, podvrgavajući sebe i sve svoje spise i izričaje odluci apostolske stolice i Našoj.

Dato u Avignonu, 27. ožujka 1329, u trinaestoj godini Naše papinske službe.

SADRŽAJ

Iz uvoda u njemačko izdanje	5
Napomena prevodioca	13

TRAKTATI

Poučni govori	17
Knjiga božanske utjehe	53
O čovjeku plemenita roda	81

PROPOVIJEDI

1. propovijed	Intravit Jesus in templum	91
2. propovijed	Intravit Jesus in quoddam castellum	96
3. propovijed	Nunc scio vere	101
4. propovijed	Omne datum optimum	104
5. propovijed	In hoc apparuit caritas dei	108
6. propovijed	In hoc apparuit caritas dei	111
7. propovijed	Iusti vivent in aeternum	114
8. propovijed	Populi eius	119
9. propovijed	In occisione gladii	122
10. propovijed	Quasi stella matutina	125
11. propovijed	In diebus suis placuit deo	130
12. propovijed	Impletum est tempus Elizabeth	135
13. propovijed	Qui audit me	139
14. propovijed	Vidi supra montem Sion	143
15. propovijed	Sveti Ivan je u jednom viđenju	146
16. propovijed	Quasi vas auri solidum	148
17. propovijed	Qui odit animam suam	152
18. propovijed	Adolescens, tibi dico: surge	155

19. propovijed	Sta in porta	158
20. propovijed	Homo quidam fecit cenam magnam . . .	161
21. propovijed	Homo quidam fecit cenam magnam . . .	165
22. propovijed	Unus deus et pater omnium	169
23. propovijed	Ave, gratia plena	173
24. propovijed	Haec dicit dominus: honora patrem tuum	178
25. propovijed	Iustus in perpetuum vivet	182
26. propovijed	Nolite timere eos	185
27. propovijed	Euge serve bone	188
28. propovijed	Intravit Jesus in quoddam castellum . . .	193
29. propovijed	Convalescens praecepit eis	201
30. propovijed	Consideravit domum	205
31. propovijed	Ego elegi vos de mundo	208
32. propovijed	Beati pauperes spiritu	211
33. propovijed	Dilectus deo et hominibus	216
34. propovijed	Sve su slične stvari	219
35. propovijed	Videte, qualem caritatem	221
36. propovijed	Scitote, quia prope est regnum dei . . .	225
37. propovijed	Surrexit autem Saulus de terra	229
38. propovijed	Moyses orabat dominum deum suum . . .	235
39. propovijed	Adolescens, tibi dico: surge	239
40. propovijed	Modicum et iam non videbitis me	242
41. propovijed	Laudate coeli et exultet terra	247
42. propovijed	Renovamini spiritu mentis vestrae . . .	250
43. propovijed	Praedica verbum	253
44. propovijed	Mortuus erat et revixit	257
45. propovijed	In omnibus requiem quaesivi	261
46. propovijed	Beati, qui esuriunt	264
47. propovijed	Ecce ego mitto angelum meum	269
48. propovijed	Bog je stvorio siromahe	272
49. propovijed	Mulier, venit hora et nunc est	275
50. propovijed	Hoc est praeceptum meum	278
51. propovijed	Vir meus servus tuus mortuus est	282
52. propovijed	Adolescens, tibi dico: surge	285
53. propovijed	Modicum et non videbitis me	288
54. propovijed	Quis putas puer iste erit?	291

55. propovijed	Homo quidam erat dives	294
56. propovijed	Videns Jesus turbas	296
57. propovijed	Dum medium silentium tenerent omnia . .	299
58. propovijed	Ubi est, qui natus est rex Judaeorum? . .	306
59. propovijed	Est cum factus esset Jesus annorum duodecim	312

LEGENDE O ECKHARTU

Dobar razgovor jedne dobre sestre	321
O dobrom jutru	321
Meister Eckhart i goli dječak	322
Gozba Meistera Eckharta	323
Bula Ivana XXII. od 27. ožujka 1329	325